

Mahatab Golden Jubilee

Abhinandan Grantha

JAYANTI WEEK

The 26 th November 1949 to the 2nd December 1949

EDITORIAL BOARD

1. Sri Chintamani Acharyya, M. A., LL.B., Vice-Chancellor, Utkal University—Chief Editor
2. Rai Bahadur Arttaballav Mahanty, M. A.
3. Sree Brajananda Mahanty M. A., Principal, Christian College.
4. Pandit Anasuyaprasad Pathak, Organiser, Utkal Prantiya Rastrabhasa Prachar Sabha.
5. Sree Lal Nagendra Kumar Ray
6. Maulavi Md. Yusuf B. A., B.T., M. L. A.

Printed at
The Rastrabhasa Prachar Co-operative Press
and
Publishing Socceity Ltd.

Cover page designed by Sree Ablay Behari Chowdhury, teacher,
Bhikta Madhu Vidyapitha Cuttack

Photographs taken by Sree Magan Lal Dwivedi, Photographer,
Cuttack

Blocks prepared and printed under the supervision of
Sree Ayodhya Prasad Singh, Proprietor Visal Bharat Book Depot, Calcutta

Publisher
The Secretary,
Utkal Prantiya Rashtrabhasa Prachar Sabha

Printer
Anasuya Prasad Pattnaik

LIST OF MAPS AND PHOTOGRAPHS

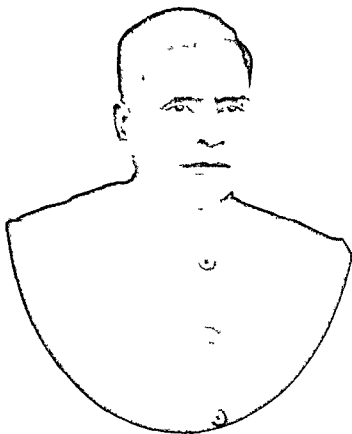
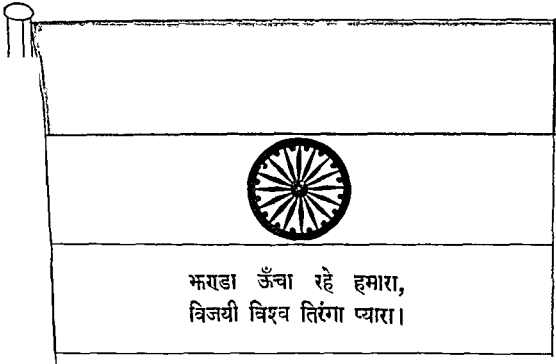
- 1 Bapuji
- 2 Map of Orissa
- 2 (a) Late Mr. Madhusudan Das, C.I.E.
- 3 Tree Mahatab with flag
- 4 Bapuji's blessing to Sri Mahatab
- 5 With Lord and Lady Mountbatten, and His Excellency Dr. K. N. Katju, Governor of West Bengal
- 6 His Excellency the Governor-General of India
- 7 With the Prime Minister of India and his party
- 8 With Sardar Vallabhbhai Patel
- 9 With Dr Shyma Prasad Mukherji, Minister of Commerce and Industries, Government of India, in conference
- 10 His Excellency the Governor of Orissa and Mahatab busy with files
- 11 Receiving Thakkar Bapu and discussion with Adibasi leaders
- 12 Sri Krushna Chandra Das (Father of Sri Mahatab)
- 13 Mahatab in 1912
- 14 Rameshwar College where Mahatab read and Mahatab with the Vice-Chancellor
- 15 Utkalamani Pandit Gopabandhu Das
- 16 Mahatab and his wife
- 17 Palacial gateway of Mahatab's residence
- 18 During college career and after release from Jail
- 19 With Sri Gopabandhu Choudhury as a Congress worker with Rev. Dinabandhu Andrews and Utkalamani Gopabandhu Das
- 20 As a Congress Leader-1937
- 21 With Mahatmaji at Gandhi Seva Sangha, Delang in Orissa. With Gurudev Poet Rabindranath Tagore
- 22 Bapu and Ba
- 23 Tree planting and inspecting the Guard of Honour
- 24 Laying the foundation stone of Saheed Memorial Hall. Srimati Subdhra Devi planting trees
- 25 Hoisting the National Flag. With members of the working committee of Indian National Congress

- 26 Putting wreath on Mahatmaji's Asthi and Spinning at Swaraj Asram
- 27 Chief of the Volunteer corps
- 28 With Frontier Gandhi and with moulana Abul Kalam Azad
- 29 With His Excellency the Governor General of India and Dr. K. N. Katju and receiving the Prime Minister of India on his visit to Orissa
- 30 Showing the Prime Minister of India the carvings of the famous Raja Rani Temple at Bhubaneswar
- 31 With Sri N.V. Gadgil, minister, works, mines and powers, Mahatab scavenging in a Harijan colony
- 32 First visit to Mayurabhanj after the merger
- 33 The old ministry with Dr K. N. Katju. Dinner at Motilal Pandit's house
- 34 Ministers of Orissa-1949
- 35 Laying the foundation Stone of the Rastrabhas Electric Press and Rastrabhas Bhawan
- 36 With the President of the Mahatab Suvarna Jayanti Samitee. The house in which Mahatab was born
- 37 With some of the members of the Suvarna Jayanti Samitee
- 38 Office bearers of the Mahatab Suvarna Jayantee Samitee

वापूजी

(गांधीजीके भक्त-शिष्य मन्दलाल बोस द्वारा निर्मित नमक-आन्दोलनके समयका चित्र)

Late Mr. Madhusudan Das, C.I.E.

Messages of good wishes and blessings received from eminent persons

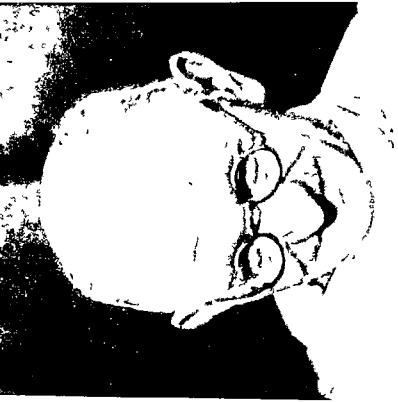
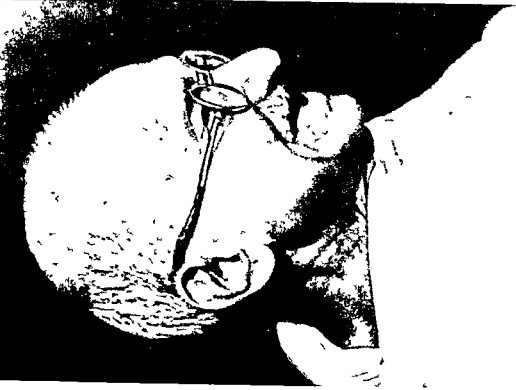
on the occasion of

THE GOLDEN JUBILEE

of

SREE HAREKRUSHNA MAHATAB.

श्री महात्माजीको यापूजीका आशोर्वाद

राजकोट ४ ३, १९३६

मे केवल यही परामर्श देता हू कि तुम अधिक त्यागके साथ काम करते रहो, हमलोग श्रीग्र ही लक्ष्यस्थलपर पहुँच जायेंगे ।
यापू

Abhinandan by the People of Utkal

Address by Sree Chintamani Acharyya Vice President, Mahatab
Golden Jubilee.

Messages received from—

1. Sreemati Rama Devi
2. Lady Mountbatten
3. His Excellency Sree C. Rajagopalachari Governor-General of India
4. Dr. B. Pattabhi Sitaramayya
5. Pandit Jawaharlal Nehru, Prime Minister of India
6. Sri G. V. Mavalankar
7. Miss Agatha Harison
8. Horace Alexander
9. Dr. Shyamaprasad Mukherjee
10. Sree Govindballav Pant
11. Sree B. C. Roy
12. Sreemati Lilabati Munshi
13. His Excellency Mr. Asaf Ali
14. Sree Lalmohan Pattanayak
15. Maharaja of Jeypur (Orissa)
16. Sree Chintamani Acharyya, Vice Chancellor, Utkal University
17. Sree A. V. Thakar
18. Sardar Ballabhbhai Patel
19. Sri Santi Prasad Jain
20. Mr. Ganga Prasad Birla
21. Sree J. J. Ghandi
22. Chief Justice Mr. B. K. Ray
23. Justice Mr. Jagannath Das
24. Raja Sri K. C. Deo of Athmallik
25. Maharaja Kalahandi
26. Mr. B. K. Birla
27. Sri D. K. Jhunjhunwala
28. Dr. Amarnath Jha
29. Sri Kisorilal Masruwala

30. Sri Basantlal murarka
31. Sri muljee Kanjee Chawda
32. Sri Bajranglal Choukhani
33. Sri Prabhudayal Kyal
34. Sri Naudakishore Das
35. Kumari Nihar Patra , , ,
36. „ Jaya Kumari Chowda
37. Sri Arttaballabh mohnty
38. Sri Sachidananda Routrai

Messages of good wishes were received from the following gentlemen, but not printed as the printing of the souvenir volume was already complete—

- 1 Sri Rudhanath Rath, Editor Samaj
- 2 Pandit W. V. Ramlingam, Chatrapur
- 3 Rai Bahadur Madan Gopal Rungta
- 4 Mr. Thirani
- 5 Sri Nilamoni Dhal, Cuttack
- 6 Sreemati Reba Devi, Cuttack
- 7 Sri Gopinath Misra, Berhampur
- 8 Sri Jayanta Ghosh, Balasore
- 9 The People of Jajpur
- 10 The People of Talcher
- 11 Md. Hanif, Balasore
- 12 Mr. Gajanan Naik, Bhowanipatna
- 13 Mr. Pratap Singh, Chowdar
- 14 Mr. Apariti Charan Naik, On behalf of the Oriyas of Calcutta
- 15 Mahants of Jamshedpur
- 16 Sri Mahendra Patnaik, Bhowanipatna
- 17 Station Club, Balasore
- 18 Mr. Brajanandan Chund, Gunpur
- 19 Mr. Keshab Samal
- 20 Sri Baikuli Mohapatra Jyotishi Bisharad Berhampur
- 21 Sri Baidhar Padhi, Bhadrak
- 22 Rupa Bharati, Cuttack
- 23 Chuirman Baripada Municipality
- 24 Sri Jadumoni Mangaraj
- 25 Sri Ananta Tripathi, Berhampur
- 26 Kumar Udayanath Birbar, Nilgiri
- 27 Mr. Ghanashyam Diliwala, Calcutta
- 28 Zamindar Badakhemdi
- 29 Sri Nanji mulji
- 30 Chhot Rai, Keonjhar

श्री युक्त हरे कृष्ण जी महतापके

श्रीकर कमलों में

सदर अभिनन्दन

महामाग !

आज आप की ५१ वीं वर्षगांठ के उपलक्ष्य में हम सभी उत्कलवासी प्रेमके साथ आपका आन्तरिक स्वागत करते हैं । आपने उत्कलमाता की जो अमूल्य सेवा की है, उसकेलिये उत्कलमाता अपने वरपुत्रों पाकर गर्व अनुभव करती है । आपकी राजनीतिज्ञता चूद्धिमत्ता, शासन कार्य चलाने की कुशलताओं देखकर प्रधान प्रधान राजनीतिज्ञ भी आश्चर्य करते हैं । हिन्दू मुस्लिमों में भेदभाव की जो विभीषिका अपना विकट रूप समूचेभारतमें विस्तार कर रही थी, उत्कलमें उसका प्रवेश रोक देना आपकी उदारता, चतुरता और विनयता का निदर्शन है । इसीसे आपपर सारे भारतको निगाहें केन्द्रीभूत हो गई हैं ।

महोदय !

अपके सभी समालोचक भी यह महसूस करते हैं कि वर्त्तमान कालमें आपके मित्रा दुमरा कोई भी ऐसा व्यक्ति नहीं जो बिना किसी भेदभाव के बिना किसी पक्षपातके समदृष्टिसे शासन चला सके । इसी कुशलता को लक्ष्य करके आज दिल्ली रात्रधानी भी यह सोचती है कि आप जैसे व्यक्तिको, जिसके दिनमें प्रादेशिकता का नाम नहीं, आङ्ग्ल का चिह्न नहीं, विलामिता की गन्ध नहीं—उनका किसी एक ग्रान्तमें रहना उनकी उदारता और महानता को किसी एक सीमामें बन्द रखना है, अतः आपकी केन्द्रीय शासनमें लेनेके लिये खींचातानी लगी है ।

महाशय !

आज उत्कल की जनता आपकी वर्षगांठ का सप्ताह पालन कर रही है । उसकी इच्छा है कि भिन्न उत्कलमें ही क्यों तमाम भारतमें आपके नाम की सौरभमय सुमन पंखुडिया उड़ाई जाय ।

महानुभाव !

इसमें तनिक भी मन्देह नहीं कि आपके द्वारा उत्कलखण्ड का नाम सारे भारतमें सम्मानके साथ लिया जाने लगा है । जो उत्कल आज़तक भारतके सभी प्रान्तोंसे पिछड़ा गिना जाता था, वह आज उन्नत-कलामें निपुण समझा जाने लगा है, इसका ही यह परिणाम है कि आज भारत सरकार अनुकूल भावसे प्राचीन कीर्तियों का जीर्णोद्धार, उत्कलके भविष्य वैपयिक उन्नतिके लिये हीराकूद बाँध तथा भुवनेश्वर की राजधानी-प्रतिष्ठा आदिमें पूर्ण प्राणसे तत्पर है ।

जननायक !

आजतक आपने मातृभूमि, उत्कलको वृद्धाने समृद्धिशाली करने और उसकी सजानेमें अनेक काम किये हैं । लेकिन उसमें, २४ देशी राज्यों में बिखरे हुए उत्कलको एक घर के भारतसे सामन्तवाद लोप करनेका जो सहजमार्ग आपने प्रदर्शन किया है और साथही भारतसरकारको भी इस एकीकरणके काममें अग्रसर होनेके-लिये अग्रलम्बन मिला है—यह उद्यम सरसे मदुर पूर्ण और जननाधारणके कल्पनातीत है । उसेतो ऐतिहासिक स्वर्णाक्षरोंमें लिखेंगे ही । उत्कल बाणियों की तो यह आन्तरिक कामना है कि आप मदा सुस्थ रहें और दीर्घजीवी हों जिससे, जिस लगनके साथ आपने उत्कल माताकी गौरवमण्डित किया है, उससे और भी अधिक करते रहें और उत्कलवासी आपपर सदैव अपनी प्रेम-पुष्पाञ्जलि भेंट करते रहें ।

आपके

गुणमग्न

उत्कलवासी

Address of Shree Chintamani Acharyya

Vice President of the Golden Jubilee Celebration Committee

YOUR EXCELLENCY,

On behalf of the people of Orissa I offer your Excellency a hearty, sincere and humble welcome. It is a happy coincidence that during the celebration of the Golden Jubilee of Shree Hare Krushna Mahatib that your Excellency visited Orissa. On behalf of the Committee constituted to celebrate the Golden Jubilee of our friend and leader Shree Hare Krushna Mahatib on the occasion of his 50th birthday, I express my gratitude for your Excellency's kindly agreeing to present the Abhinandan Grantha on our behalf. We have not celebrated the Suvarna Jyanti of the Premier of Orissa, but of Shree Hare Krushna Mahatib, our friend, philosopher and guide, for his manifold virtues, and the qualities of his head and heart. We are grateful to your Excellency for the message you sent and I am glad to announce that it was the first message received in response to my request to eminent persons of India and abroad. With all humility, I beg to submit that it is not with a view to remind him of his age, but to remind him of his growing responsibilities with his growing age that we have celebrated the Golden Jubilee. He has made good deal of sacrifices in the past, but we pray to the Almighty to give him health and long life to do more for his country and the people.

I won't take more of your Excellency's time, but I may be excused only to mention that on this occasion we have planned to publish a volume to be called "Orissan Culture" containing various aspects of Orissa in the past at present and its future within one year by the 26th November, 1950. My God bless our efforts with success!

With these words I place the Abhinandan Grantha before your Excellency for presentation to Shree Mahatib.

ମହତାବ ବାବୁ,

ଅଳ୍ପ ଅପଣଙ୍କର ଶୁଭ ଜନ୍ମଦିନରେ ମୁଁ ମୋର ନମସ୍କାର ସହୃଦ ଶୁଭ କାମନା ଜଣାଉଛି ।
ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି ଡାକର ସେବା କରିବାପାଇଁ ଭଗବାନ ଅପଣଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହର ଶକ୍ତି ଦିଅନ୍ତୁ ଓ
ଦୀର୍ଘାୟୁ କରନ୍ତୁ ।

ବରମୁଦ

ରମା ଦେବୀ

With Lord and Lady Mountbatten and Dr K N Katju (Governor of Bengal)

Edwina Lady Mountbatten of Burma

I am so interested to hear of the plans you have to celebrate the fifty-first birthday anniversary of the Hon'ble Sri Harekrishna Mahatab, Premier of Orissa. Few men in India have better deserved the highest recognition from friends and admirers more than your Prime Minister whose contribution, not only to progress in Orissa but to the freedom and progress of the whole of India is so well known and widely recognised. It was the highest privilege to my husband and myself to come to Orissa during our time in India and we deemed it an honour to enjoy his friendship. Our warmest wishes go out to him on the occasion of his anniversary and for many more years of devoted public service

EDWINA MOUNTBATTEN

His Excellency Sri C. Rajgopalachari

Governor-General of India

Hare Krishna Mahatab is good enough for another 50 years and I do not see why he should be reminded of his age so early in life by his good friends and admirers. There is no doubt that Utkal is a lucky Province. Otherwise how could it secure so easily the services of such a capable and in every way good Premier, as my friend and colleague Mahatab, particularly dear to me, because he is a man of sound judgment, and unfailing good humour and approaches differences with broadmindedness. That I like him very much is not important, but these qualities have made him a good servant of the State and a safe guide for his people. I am sure there are many others in Orissa who in time will show their talents and their character when the occasion calls.

Governor General of India.

Dr. Pattabhi Sitaramayya

President, All India Congress Committee

There are land-marks in one's life as in history. They mark the milestones in the march of our progress. The completion of 50 years in a man's life is one such important land-mark. The first 25 years of Brahmacharya is the period when youth prepares himself for the battle of life. In the second 25 years, he battles with life and wins his victories. Sri Hare Krishna Mahatab can now look back upon fifty years of his life with a clean conscience and a clear record. He is not only a politician who was prepared to face the music of non-cooperation and all its vicissitudes but he has taken equal, if not greater, interest in the constructive aspect of Indian Nationalism, and in addition he is a Poet, Novelist and Historian. Few people may know that he is able to spin 650 yards per hour, of fine yarn running between 24 and 30 counts. This is an achievement of which he may well be proud. He writes with speed and grace in Oriya although it is but 200 year since his forefathers entered this sacred land of the Mahanadi. He loves peace and concord. He can bring dispassionate judgment to bear upon the problems of life and the period of his premiership of Orissa will itself constitute a land-mark in the history of Orissa which has been brought under one rule during his time.

Hon'ble Pandit Jawaharlal Nehru

Prime Minister of India

The Prime Minister wishes to send his good wishes and to say that he has great regard for Sri Harekrishna Mahatab

---

Sri G V Mavalankar

President, Legislative Assembly, India

Sera Kumar 16, Maharashtra Society, Ellis Bridge, Ahmedabad

I wish Shri Mahatab a long and healthy life of service of the Motherland

At Jharsuguda Aerodrome with the Prime Minister of India and his party

Mr. Horace Alexander, Delhi

I am very happy to join in the congratulations to Sri Harekrishna Mahatab on the occasion of his jubilee. Although my meetings with Sri Mahatab have been few and far between, they have been sufficient to indicate that he is a man in a million. He first helped to interpret Orissa to me when I came, as a raw visitor to India, in 1927. During the few days that I spent in Orissa then, he opened my eyes to the sufferings of the semi-starved millions, as Gandhiji used to call them. It was a lesson I have never forgotten,

Happy is the Province which has such a single-minded man of independent judgment to guide its steps. If he is not snatched away from Orissa to serve in any larger sphere, the Province may yet become, under the guidance of Sri Mahatab and his colleagues, one of the happiest in all India, instead of being one of the most backward and poverty-stricken. Sri Mahatab seems to have the happy knack of winning opponents to become supporters of his policies, and I do not think any one would accuse him of having any selfish or partisan motive. He is a true servant of the people, who cares for all alike.

May his noble efforts to lift the people of Orissa out of their poverty be richly blessed.

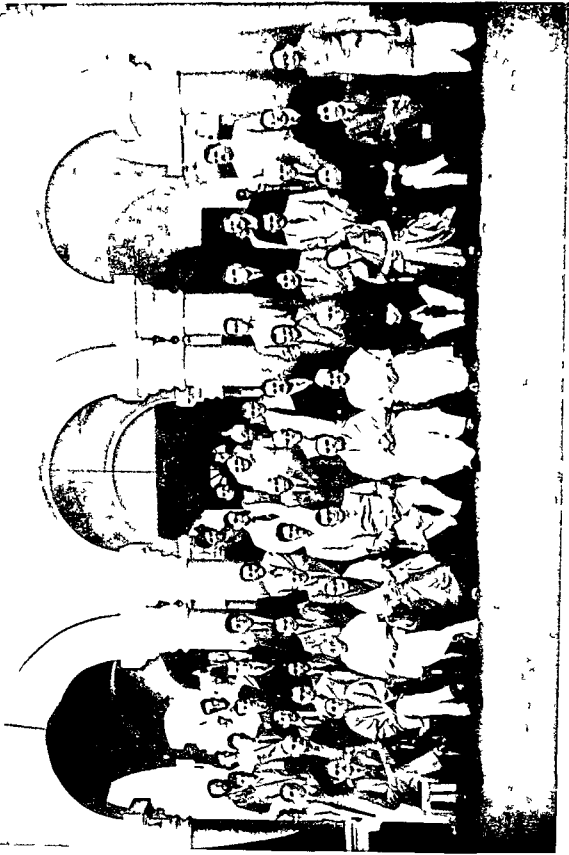
With Sardar Vallabhbhai Patel Deputy Premier Govt of India

Miss Agatha Harrison

2, Cranbourne Court, Albert Bridge Road, London, S W 11

Dated the 29th October 1949

I came to know the Premier of Orissa, the Honble Sri Harekrushna Mahatab during the troublous days in 1939, when the agitation in the States in the area was at its height. The late Rev C F Andrews had already visited this area, and urged me to go there to see for myself, before I returned to England the situation at first hand. I knew none in Orissa but C F Andrews told me that Sri Harekrushna Mahatab would meet me in Calcutta and go with me to Orissa. He met me on arrival in Calcutta and later took me to Cuttack and on to visit several States. His help and deep understanding of the issues that were at stake I shall never forget.

With Hon ble Dr Shyama Prasad Mukherjee Minister of Commerce and Industries and the members of the
All India Cottage Industries Board

The Hon'ble Dr. Shyama Prasad Mukerjee

Minister of Industries, Government of India

I send my hearty greetings to my esteemed friend Shri Harekrishna Mahatab on the Golden Jubilee Celebration of his life. It is indeed a worthy celebration, for whatever he has touched in his life has become golden. He is a poet, a journalist and an intrepid fighter in the cause of freedom. The zeal with which he is carrying out the development of Orissa and has inspired the people of his Province must draw everybody's admiration. His immense work in the cause of establishing fraternal relations with the neighbouring Provinces is also well known. His simple habits and gentility of outlook have endeared him to all who came into contact with him.

May Shri Harekrishna Mahatab live long to continue his great work in the cause of Orissa and India. If the present generation of the people of Orissa can imbibe the varied lessons of their Premier's life, then indeed the future of the Province is safe and secure.

His Excellency Mr. Asaf Ali

Governor of Orissa

I have very great pleasure in offering to Shri Hare Krushna Mahal the popular Premier of Orissa, my heartiest congratulations on the attainment of his 50th birthday. I sincerely wish him a long and happy life dedicated to the service of the people who hold him in warmest esteem and affection for what he has so far done to seek and advance their best interests. His realistic approach to the problems of life is a valuable asset. His past record is one of which any one may be legitimately proud, and I have not the slightest doubt that the qualities of leadership he has shown hold a bright promise of vital significance for the people of this Province.

Although I had heard of Mahtab long before I first met him in 1915, I found a continuous opportunity of seeing him at close quarters in Wardha, Allahabad, Poona, Bombay, Calcutta, Delhi, and Simla in connection with the business of the Working Committee of the Congress. From the very start of our association as colleagues I recognised him as a man of robust common sense, free from traditional prejudices and wishful illusions, and gifted with a keen eye for the unvarnished realities of life. His contribution to the discussion of some of the toughest problems which the Working Committee of those fateful years had to face always proceeded from his study of the practical side of things and therefore, it always proved of much assistance.

Our longest association was during our incarceration in Ahmednagar Fort from the 9th of August 1942 till about some time in April 1945, when we were dispersed to other prisons for a while. For this period each one of the 12 internees of the Working Committee including Pandit Jawaharlal Nehru, Sardar Vallabhbhai Patel, Mr. Azad, Pandit Govind Vallabh Pant, Dr. Pattabhi Sitaramayya, Sri S. S. Rao Deo, Acharya Kripalani, Mr. Mahanand, Acharya Narayan Deo, Dr. P. C. Ghosh, Shri Hare Krushna Mahal and myself held

Addressing the children on the Children Welfare Day

Busy with files

opportunities of seeing much of one another and assessing the qualities of each one's head and heart at the closest quarters in almost every aspect of life. Nothing is more revealing of one's personality than living together in a prison for a long time, because there is no escape from one another's company in a prison and therefore, one sees both the strong and the weak points of his associates personality. During this period all of us found in Hare Krushna Mahitab a man of distinct personality and settled convictions. He spent most of his time during that period in compiling the history of Orissa, which took him through a wide field of study. Orissa has now the advantage of his leadership, and I most earnestly wish him a long life of service to the people.

1

1

1

The Hon'ble Sri Lalmohan Patnaik, B.A., B.L.

Speaker, Orissa Legislative Assembly

It was in 1941, I said in my book "RESURRECTED ORISSA" that Sri H. K. Mahatap is 'an aristocrat by birth and a democrat by culture and one of the tallest Congress figures in Orissa' That has come true now. His abundant energy, breadth of imagination and strong commonsense coupled with quick grasp of things have elevated him to the position of the premier in our province, I hope that God will bless him and use him more and more in the years to come for the good of the province

Kalaprapurna Sree Vikramdeo Varma, D. Litt

Maharaja of Jeypore, Fort Jeypore, (Orissa)

To make an attempt to tell the public about this unique person, Sri Harekrushna Mahatab would be carrying coal to New castle, for, there hardly any person in Orissa, nay even in the whole of India who does not know about him. To write in a narrow compass like this all about this wonderful man is rather humanly impossible, but nevertheless, I would like to recount here on the occasion of his 51st birth-day some of the features and facts about him as I can claim of not only knowing about him but knowing him as well.

The one preponderatingly prominent feature that first strikes any one coming into contact with him is his patriotism, the type of which, we rarely see in many. Zamindar as he is, he renounced everything at the call of the Nation and plunged headlong in the freedom-struggle. This hero of several battles was one of the prominent pet disciples of the Father of the Nation. A great patriot, a sublime literature, a historian and on the top of all a practical statesman as he is, he is, certainly the prize boy of Orissa. His political foresight and statesmanship have been acknowledged and appreciated by no less a person than that Statesman-Philosopher Sir Strafford Cripps as he is the precursor of the States' movement in India and the pioneer in bringing about the merger of the States in Orissa setting an example to others to follow suit, thus elevating the status of India in the galaxy of Nations. Let alone his other achievements, the Hirakud Dam and the Capital at Bhubaneswar are standing monuments of his work and as the first Premier of Greater Orissa in Free India his name will ever glitter in letters gold in the history of the country.

I only pray the Omnipotent Almighty Paramatman to endow him with the longest span of life for the benefit of the Country, Nation and Humanity at large.

Sri Chintamani Acharyya M.A., B.L.

Vice-Chancellor, Utkal University

On the occasion of the celebration of the Golden Jubilee of Shri Harekrishna Mahatab, Premier of Orissa, on behalf of the Utkal University I offer my sincere felicitations and good wishes for his long, happy and prosperous life. This University feels glorified at the recognition of the noble deeds of an illustrious son of a college affiliated to it, by his countrymen and prays to the Almighty for pouring His choicest blessings on him to give him health and energy to utilise the same for the glory of his motherland

JAI HIND

A. V. Thakkar

Camp Seragram, Puri

The 10th November 1949

At my old age I cannot remember when I came into first contact with Shri Mahatab but I can safely say that it should have been not later than the year 1930. My visits to the province of Utkal date from the year 1919 but before 1930 my acquaintance with Mahtabji was very casual.

I remember when Shri Mahatab once took me to his village Agarpara and asked me to preside over a function of his middle English school that he was running in his village. I then knew he was taking very great interest in the educational progress of Orissa and that he was devotedly attached to the uplift of the rural population. At the time of Gandhiji's Harijan tour in 1934 I came in close contact with him as with almost all the public workers of Orissa.

Shri Mahtabji has his own peculiar characteristics—physical as well as mental. He is a tall and robust man and as such he is very active in whatever work he undertakes being of Punjabi origin and though several generations have passed since Mahtabji's forefathers migrated to Orissa, the usual energy, resourcefulness and capacity for hard work of Punjabis are very active in him. Since he became the Premier of Orissa in 1916 his grasp of administration in all its branches has been very perfect and also impressive. He has his eyes not only on the departments directly under him, but also on the departments managed by all his fellow ministers. Government with a scheme for the uplift of backward classes meaning thereby Harijans and Tribal people, and it was at his instance that the services of a seasoned worker of the Bhil Seva Mandal in Gujarat has been lent to him for a few years service in Orissa. Whenever I write anything to him concerning the welfare work of Harijans and Adivasis, it receives his intensive attention and consideration. Now that a large part of Orissa as at present constituted consists of a large number of backward States containing tribal population in a larger

majority, I am coming into greater contact, with him and whenever I make representation to him about any matter, it receives his immediate attention, I am glad to say, inspite of meagre resources of Orissa province.

May his administration of the whole province continue long and may backward classes of Utkal receive greater attention !

While writing this, I was forgetting to mention his study of the question of the floods in Orissa and which is a great problem. Due to his intense study of this, he has been devoting very great attention to Hirakud project of daming the river Mahanadi near Sambalpur and has been successful in making very good beginning with the scheme in actual execution with the approval and finances of the Government of India. This multi-purpose scheme of irrigation, navigation and generation of electric energy will greatly benefit the coastal districts of Orissa when it is brought into full operation in a course of few years. Two more big works in addition to Hirakud Dam are yet to be commenced and it is hoped that Shri Mahtabji with his usual energy and power of negotiation will bring them into existence in not a distant future.

I call Mahtabji a young man yet of 50 or 60 ? I wish and pray to God that he will live long and be a source of strength to Utkal which by his political work has been made into greater Utkal and may still be greater in future.

Sardar Vallabhbhai Patel

My best wishes on your fiftyfirst birthday. It is impossible to recount in brief your manifold services and achievements in the cause of your province and country. You have worked devotedly unflinchingly and loyally for both and while history will always remember you as maker of modern Orissa, country will cherish you as one of its brave and dutiful sons. May you continue to serve your province and country with added success and glory.

Santiprasad Jain

New Delhi

Convey my hearty congratulations to Honourable Mahatma. Under his inspiring leadership Orissa's progress and fame will excel ancient Utkal's glory. May he live several long years.

Mr. Ganga Prasad Birala

My best wishes on the happy occasion. May you live long to serve country.

J. J. Ghandi

I on behalf of myself and the steel company offer our warmest felicitation on your birthday and wholeheartedly associate ourselves with your Golden Jubilee celebration. May you enjoy the best of health and happiness and continue to serve the country for many more years.

Chief Justice B. K. Ray

My dear Mahatabji,

I have the great pleasure to convey on behalf of myself and my wife best wishes on the occasion of your fifty-first birthday. While still saying you have already established your reputation as a leader of men and a brilliant administrator throughout the length and breadth of Bharat. I wish you many more such happy returns during which under your leadership our Province, I hope, will march forward step by step to occupy foremost place among the sister Provinces economically, educationally and culturally. Jai Hind.

Justice B. Jagannath Das,

Dear Sri Mahatabji,

Please accept my hearty good wishes on the occasion of your birthday celebrations. I join in the chorus of good wishes not because you have completed 50 years which is quite normal in itself—but because this is the occasion for your complete and devoted dedication to the service of the country for the entire future—let us pray and hope another fifty years that dedication is a matter for rejoicing because your past inspires hope and confidence that you have a substantial part to play in the service of the province and the country, and that you will play that part nobly and well.

God Almighty will bless you as one of His instruments in the shepherding of this country's future

Raja Sri K. C. Deo of Athmallik

You have hit upon an excellent idea to celebrate the Golden Jayantee of Hon'ble Mahatab, one of the champions of national cause, and do justice to the feelings of the Oriyas who know how great had been the sacrifice of the hero and how intense and sincere are his thoughts and actions for his countrymen. I wish the celebration all cheers and luck. I am proud of having the privilege of contributing my mite to his noble cause.

Maharaja Kalahandi

My many happy returns on mahatab's birth day.

Mr. B. K. Birla

Wish many happy returns of day.

Sree Deokaran Jhunjhunwala

Baranga Glass Factory, Orissa; President, Orissa Chamber of Commerce

- I consider it my sacred duty to offer my sincere felicitations and good wishes to Shree Hare-Krushna Mahatab, the Premier of Orissa, on the occasion of the celebration of his Golden Jubilee on his attaining his fifty-first year in life. I am quite sure his friends and admirers celebrate the occasion in appreciation of his great qualities of head and heart. He has endeared himself to country men by his amiable personality, sound judgment, and strong mind. I pray for his long life and excellent health to render more useful services to Orissa in particular and India in general.

प्रयाग

दिनांक २० अगस्त, १९४९

श्रीमान्,

यह जान कर मुझे बड़ी प्रसन्नता हुई कि माननीय श्री हरेकृष्ण जी महताब की वर्षगांठ के अवसर पर उनका अभिनन्दन किया जायगा और एक अभिनन्दन-ग्रन्थ उनको समर्पित किया जायगा । माननीय प्रधान मंत्री से मैं जब कभी मिला हूँ उनके व्यक्तित्वसे मैं बहुत प्रभावित हुआ हूँ । उनकी कार्यपद्धति, उनका शील स्वभाव और उनकी भाषणशैली की जिनकी प्रशंसा की जाय कम है । ओड़िशा प्रांत उसे योग्य और सच्चरित्र प्रधान मंत्री को पाकर भाग्यवान है । मेरी शुभकामना है कि वे बहुत दिनों तक अपने प्रांत और देश की सेवा करते रहें ।

भरदीय,

अमरनाथ झा

बजाजवाड़ी, वर्धा
ता० २०. ८. ४९

प्रिय भाइयो,

आपका पत्र मिला । श्री हरेकृष्णजी महताव अभी ५० सालके नहीं हुए हैं, यह जानकर मुझे सान्दाश्चर्य हुआ । मैं तो मानता था कि वे साठके करीब जा रहे होंगे । तब तो उन्होंने छोटी उम्र में अच्छा यश मिलाया है । और ईश्वर की कृपासे भविष्यमें बहुत लम्बा समय सेवा करनेके लिये खुल पड़ा है । मैं आशा करता हूँ कि वे दीर्घायु होंगे और जनताकी सच्ची सेवा करते रहेंगे ।

परन्तु मुझे कहना चाहिये कि मुझे यह जयंती मनानेका कार्यक्रम अच्छा नहीं मालूम होता । पचास वर्षकी जयंती मनाना बहुत जल्दी का कार्यक्रम है । किसी महापुरुष ने कहा है कि 'मनुष्य का पूरा विकास चालीस के बाद होने लगता है । इस दृष्टि से महतावजी अभी दस सालके बालक हैं और होनहार बालक हैं । इस चाल्पावस्थामें कुछ प्रोत्साहन देना और बढ़ करना अच्छा तो है, परन्तु बड़ा उत्सव मनाना तथा अभिनन्दन-प्रथ तथा काव्य-प्रशस्ति गाना उन्हें नीचे गिरानेका भी काम कर सकता है । साठ या सत्तर के पहले हम किसी की जयंती मनानेका विचार न करें तो अच्छा होगा ।

संभव है कि इस निमित्त को लेकर आपने इक्यावन हजार की थैली किसी सार्वजनिक कामके लिये इकट्ठा करना सोचा हो परन्तु इस तरह का निमित्त लेने की बजाय किसी सार्वजनिक निमित्त को ही लेकर फण्ड मागना ज्यादा अच्छा है ।

आशा करता हूँ कि आप मेरे इन निखालस विचारों को गलत मानी में न लेंगे । श्री हरेकृष्णजी महताव मेरे लिये परिवार के खजाने जैसे हैं । इसलिये उनके निमित्त इस तरह बहने में मुझे संकोच नहीं मालूम होता ।

आपका

किशोर लाल ध० मशरूवाला

ओड़िशा प्रात अपने सर्वप्रिय नेता श्री हरेकृष्ण जी महताब की स्वर्ण जयन्ती मनाने जा रहा है। मेरा महताब जी के साथ बीस वर्ष से सम्पर्क चला आ रहा है। महताबजी प्रात के उन महापुरुषोंमेंसे हैं जिन्होंने कि राष्ट्र के नवनिर्माण में पूरा पूरा भाग लिया है। स्वर्गीय गोपबन्धु दास और श्री गोपबन्धु जी चाधुरी ने ओड़िशा प्रात का नवनिर्माण करने में सारी शक्ति लगाई है, उसी तरह महताब जी ने भी अपने जीवन का अधिकांश भाग प्रात की सेवा में बिताया है। इतने विद्वान, इतने बुद्धिमान, इतने प्रतिभाशाली, और इतने बड़े देश-सेवक को प्रधान मंत्री के रूपमें पाकर आज ओड़िशा धन्य है। ओड़िशा की जनता के आप सर्वप्रिय नेता हैं। आपकी सरल प्रकृति बड़ी ही सुगंधित है। बापूजीके साम्राज्य वरूपता को कार्यरूप देने के लिये आप अपना सुंदर शासन चला रहे हैं। यही कारण है कि ओड़िशा आज भावनकी निगाहोंमें अति प्रशंसनीय और प्रिय बन गया है।

मैं ईश्वर से प्रार्थना करता हूँ कि आप दीर्घायु हों जिससे देश में स्वार्थन्ता की रक्षा और पूर्ण साम्राज्य की स्थापना हो।

— बसन्तलाल मुरारका

उ। रोज बड़े सबेरे ही मेरी नींद टूट गई थी। विजली वत्ता की खींच दबाई, सामने नजर पड़ी एक फोटो पर, जिसमें गांधीजी और महताब जी थे—चल रहे थे। महताब जी शायद उरकल की समस्या, जो खास का उस समय देशी राज्यों की होगी—का बयान का रहे होंगे। मैंने एक अवकन कहिये, प्रेरणा कहिये, आवाज निकली। अरे, महताब जी ५० वर्ष के हो गये ह। जिसका अर्थ होता है, जीवनभर का समय के मकगारमें आ गई है। महताबजीसे तो व घनिष्टता रखता है। तेरे दिलमें अटूट सम्मान है। इस जननायक की र्थगाठ क्यों न बड़े धूमधामके साथ बनाई जाय। प्रातःस्मरणके प्रथम इस बानका आविर्भाव होना मुझे यह किसी अव्यक्त पुरुष की प्रेरणासी लगी। अन्तरमें नाना प्रकारके तोफानी भावोंका आरोहारोह होता रहा। इस भावनाके इतना बल हो गया था कि घमे किसीसे कुछ भी बोल न सका। स्नान किया, आकर हिन्दी समाचार पत्र पढ़ने लगा। लेकिन मन उहा था। इसी समय सदाकी भाँति हंसते हुए पाठकजी आ पहुँचे। उनसे मैंने जो सर्वप्रथम सवाल किया—वह यही हैं कि क्यों न महताबजीकी ५०वीं वर्षगाठ बड़े समारोहके साथ बनाई जाय ?

उत्तर मिला—इससे बढ कर उत्तम सामयिक कार्य नहीं है।^१ वी।पूजा क'ना हम भारतीयोंका धर्म है।

X   X   X   X

५१ हजारकी धैली और एक अभिनन्दन ग्रन्थ देने की बान १५ मिनट में तय हो गई। इस कार्यके प्रति तमाम उरकलसे सहानुभूति मिली, जिसका यह फल है।

क्या, कैसा और कितना हुआ है; सुन्दर हुआ है या असुन्दर—यह विवेचन करनेकी सामर्थ्य मुझमें नहीं है। जो हुआ है, उसे मैं अतरकी श्रद्धाञ्जलि के सिवा कुछ भी नहीं समझता। मेरी यह कामना है कि श्री महताबजी दीर्घायु हों जिससे दूसरी शताब्दी मनाने केलिये लगे तैयारी करें।

जयहिंद

मूलजी कानजी चावड़ा

"मुहताबजी" शतायुर् हाँ और उनकी रहस्यपूर्णतापस्य से तथा उनके ही भूयोदर्शन से पुण्य-
भूमे उरकल वास्तर भारतवर्षमें परिणत हो" यही मेरी "जयन्ती तिथि" की कामना होगी ।

श्री लक्ष्मीनारायण मिश्र

मैंने माननीय हरेकृष्ण जी महताब को पास से देखा है । उत्कलके नेतारूपमें पहले जो
थे । आज उत्कलके प्रधान मंत्री की गद्दीपर भी ठीक वही हैं । मेल मिलाप, बात चीत में फर्क
नहीं देता । कार्यमें व्यस्त तो वे हमेशा से थे । प्रथम सिर्फ जनसेवक के रूपमें, नेता के रूपमें थे,
अब वे जनसेवक नेता तथा शासक के रूपमें हैं । भारत के प्रादेशिक मंत्रियोंमें शायद ही उनसा
कोई व्यवहार-कुशल और मिलनसार हो । आज भी वे उच्चसे उच्च और साधारणसे
साधारण लोकजीवन के सम्पर्क में आने के लिये लालायित रहते हैं । वे जब जय देहातो में
जाते हैं तब तब देहातियों से ही प्रथम बातें करते हैं, उनके नेताओं से पीछे । फिर जब अपने
बन्धु सङ्घर्मियोंके बीच बैठकर वहाँ अनुभव, उन्हीं देहातियोंके भाव भगी और भाषामें व्यक्त
करते हैं तो अत सरल, मन्थकर मनोरंजक बातें होती हैं । उसमें साहित्यिक पुट भी रहती है ।
हँसी मजाक मिश्रित उत्तम चिन्तन रहता है । वे मायुक साहित्यिक व्यक्ति हैं, साथ ही सफल
राजनीतिज्ञ भी । सबसे अधिक गुण उनमें है ग्रहण करनेकी शक्ति । सब को सुनकर उससे
कुछ ले लेना चाहते हैं । यही कारण है कि वे आजउत्कल के पॉले और भारतके प्रथम हैं ।
उनमें सबसे बड़ी महानता है कि किसी प्रकारका भेद भाव या प्रादेशिकता का नाम नहीं है ।

आज मुझे बडा आनन्द लगता है कि अपने पूज्य नेता, अपने बातचीत के प्रियबन्धुके
दीप जीवन के लिये भगवानसे प्रार्थना करते हैं ।

चजरंगलाल चौखानी

मैंने महताय बाबू को देखा है खूब पास से; उस समय भी, जिस समय वे मंत्री नहीं थे। और आज भी जब कि वे ओडिशा के प्रधान मंत्री हैं। लेकिन मैं इनके सुन्दर व्यवहारसे वही अनुभव करता हूँ जो प्रधान मंत्री के प्रथम थे। लोगों के साथ बातें करते—वही 'महताय बाबू' मुझसे प्रथम निरुक्त पड़ता है। महताय बाबू में खास गुण हैं। सभसे मिलना और उसकी सुनना, अपने हृदयके घोषकों न प्रगट होने देना, चाहे कहनेवालेने किननी ही कठोर बातें क्यों न कही हों, सारी बातोंको ठीक समझना और उसकी तह तक पहुँचना, गम्भीरतासे विषयों में लीन होना, उसमें घबडाना नहीं, नाना प्रकार की कम्पटों के बावजूद भी शामके समय मित्रोंके साथ बैठकर हँसी मजाक करके मनका मैं धो डालना।

महताय बाबू हमेशा कार्यव्यस्त रहते हैं। और अब जब वे प्रधान मंत्री बन गये हैं तो अधिक कार्य व्यस्त हैं। फिर भी लोक सेवाके भाव गये नहीं। उनके व्यवहार और प्रेमभावसे लोग मुग्ध हो जाते हैं और यह मुझसे निकलता है—महताय बाबूसे मिलना बहुत आसान है। यही कारण है कि वे दिन दिन लोकप्रिय बनते जाते हैं।

इस शुभ दिनमें मेरी भगवानसे माँग है कि महताय बाबू दीर्घजीवी हो जिससे कि अन्तर की श्रद्धाजलि भेंट करनेका मौका मिलता रहे।

प्रभुदयाल कयाल

महात्मा गान्धी कप्तसर नेतृत्व नेबाठारु गत ३० वर्षे मध्यरे देशर बिभिन्न प्रन्तरे यर्के केतेजण कृती सन्तान गान्धिजीक आदशरे अनुप्राणित होइ निजर आत्मो-त्सग ओ कठोर साधना द्वारा देशमातृकार सेवा करि अवशेषरे ,जातीय आन्दो-लनकु जययुक्त करिअछन्ति, स्वाधीन उत्कलर दत्तमान सचिब-भेष्ट भीयुक्त हरेकृष्ण महताव सेमानक मध्यरे शीर्षमधानीय जणे । कप्तसे आन्दोलनर आरम्भरु प्रथम १०।१२ वर्ष पयन्त, कम क्षेत्ररे महताव बाबुक अति घनिष्ठ संस्पर्धरे मुँ थिलि ओ ए पयन्त मध्य मुँ ताङ्कर जणे नगण्य सहकमी साबरे वप्तक्षेत्ररे रहलि । गत दीर्घ २० वर्ष धरि मह-ताव बाबुक ठारे यर्के अदम्य अध्यवसाय, अपरिसीम साहस, क्लान्तिहीन प्रगतिशील मनोवृत्ति लक्ष करलि ताहा अन्यक ठारे क्वचित् देखिबाकु पाइलि । महताव बाबुकु एवे मध्य साधारण क्षेत्ररे कार्य करिबार देखिले, मने हुए १९२० मसीहारे ताङ्कर यर्के तेज, धीर , शौर्य ओ धैर्य थिला ताहा तिले, मात्र क्षुण्ण होइनाह । पुराणन कप्तसे कमी क मध्यरे केतेजण अछन्ति यर्के माने ए दिगरे ताङ्कर समतुल होइ पारिबे ? बहु प्रति-बन्धक मध्यरे से निजर वप्तमय जीवन अतिबाहित करिअछन्ति किन्तु कौणसि प्रति-बन्धकरे से पछकु दृष्टि याइ नाहान्ति बर प्रतिबन्धक ताकु अधिकर अधिकतर आगुआन् करलि । वप्तसरकारी कप्तसे सेवक हिसाबरे ओ सरकारी शासन-तन्त्रर ओष्ट संचालक हिसाबरे से निज जीवनरे बहु दुसाध्य ओ कल्पनातीत कार्य करिअछन्ति । ताहार ज्वलन्त निदर्शन ताङ्कर समसामयिक वर्तमान देशवासीक आगरे स्पष्ट जाज्वल्यमान । ताङ्कर प्रशस्ति गान करिया मो पक्षरे किम्बा मो मतरे आउ बाहारि पक्षरे अना-पश्यक ।

अर्द्ध शताब्दी अतेक्रम करि ५१ वर्षे वयसरे से पदार्पण कर धिबारु मुँ ताकु अन्तरर शुभेच्छा ज्ञापन करअलि । ईश्वरकठारे प्रार्थना करलि ए भलि देशर जणे एकनिष्ठ सेवक दीर्घ जीवन लाभ करए निजर अनाविल आचरण द्वारा देशर सयु भेणी ओ रुयु मतवादी लोबङ्कर आन्तरिक अर्द्धा ओ आदरर पात्र होउ ।

श्री नन्दकिशोर दास

जो मशान होते हैं, उनकी महत्ता कुछ और ही होती है, वे सब मानवोंकी तरह नहीं होते । वह महानता हम मान्यता श्री हरेकृष्णजी महताय में पाती हैं । यह उत्कलके लिये गौरव की बात है कि अन्यप्रान्त जिस प्रकार अपने जनप्रिय नेताको लोकमाय होते देख गर्व अनुभव करते हैं, वही उत्कल भी आज श्रुयुक्त महताय जी को पात्र अनुभव करता है । यों तो वे उत्कल माताकी सेवा करनेमें तपाये हुए सोनेके समान खरे उतरे हैं, साथ ही तमाम देशी रायोंको उत्कल में मिलाने में जो अदम्य उत्साह, कार्यनिपुणता और बुद्धिविचक्षणता का काम आपने किया है, उनका वह कार्य उत्कलके इतिहास लेखक सुवर्ण अधरोमें लिखेंगे । उन्होंने देशकी, दशकी और साहित्यकी जो सेवा की है और करते हैं, उसीसे उनके नमस् बन गये हैं । हमारी कामना है कि भगवान् उनको दीर्घायु करें जिससे होश। उत्कलवासी अपनी भक्तिभेंट अर्पण करते रहें, और मन्थर महताय जी उत्कल माताकी और अधिक से अधिक सेवा करते रहें ।

कुमारी नीहार पात्र

आजमाननीय श्री महतावजी ५१ वर्षों में पदार्पण कर रहे हैं। हम उनकी दीर्घायु के लिये ईश्वर से प्रार्थना करते हैं।

आज स्वर्ण-जयन्ती उपलक्ष्य में हम श्री महतावजी के त्याग और देशप्रेम की गाथा-याद कर प्रेम पूर्वक उन्हें अपनी श्रद्धांजलि अर्पित कर रहे हैं।

श्री महतावजी छात्र-जीवन से ही राजनैतिकी ओर झुक गये थे। और होते होते वे पूर्णरूप से राजनैतिक रंग से रंगे गये। उन्होंने अपनी बड़ी भारी जागीरदारी-कि-जहाँ के वे राजकुमार बहल थे-और विलास वैभव सब कुछ त्याग कर देशसेवा का उपकरण पहन लिया।

अगर आज के सुअवसर पर हम श्री महतावजी के जीवन से अपने जीवन में कुछ भी अंगीकार कर लें, तो हमारी श्री महतावजी के प्रति हार्दिक श्रद्धांजलि होगी।

हमें खुशी है कि उनके सेवा-कार्यों के फलस्वरूप हम उन्हें उत्कल के प्रधान-श्री-रूप में पा सके हैं। फिसे हम महतावजी की दीर्घायु के लिये कामना करते हैं, और चाहते हैं कि वे अपने जीवन में हमेशा पूर्णतया यशस्वी हों।

जयकुमारी चावड़ा

शुभाशंसा :—

शक्तिशालीर, -पूजा शक्ति हेतु । शक्त शक्तिर पूजा करे । अशक्त ताहा कलना करिपारे नाहिं; कारण तोर चित्त-वृत्ति अस्वस्थ सुखर कथा शक्तिर आज अभ्यधना हेतुछि । ताहा केवल जड शक्ति नुहे—ताहा—एकाधारे शारीरिक, मान-सिक, नैतिक तथा आध्यात्मिक भावराजिर समन्वयर परिपूर्ण । एहि अभ्यधना द्वारा उत्कल स्वशक्तिमत्तार परिचय प्रदान करुअछि । महताब मोर छात्र थियो । मु लक्ष्य करिछि ये महताबद्वर छात्रावस्थार शिष्टता, धीरता, चरित्रवत्ता तथा हृद मनोवृत्ति ताड्ठ, संसारर तीव्र कठोर परीक्षानलरे भास्वान् कराइ क्रमशः उच्चर उच्चतर पदवीरे सम सीन कराइअछि । से प्रतिभावन्त—नेणु से नाना दिंगरे निजर कृतित्व देखाइवारे समर्थ होइअछन्ति । से साहित्यिक भावे काव्य, नाटक, उपन्यास, संगीत तथा इतिहा-सात्रि लेखि उत्कल भारती-मुञ्जकु सुमण्डित करिअछन्ति । प्रगाढ़ निष्ठासह पश्चात्-गतित जन्मभूमिकु पूर्व गौरवमय आमास महिन जगतर सभ्यतम देशर सर्वांगीन उन्नतिरे समकक्ष कराइवा रूपे-सदा उदबुद्ध होइ ये नियत कर्म निरत, से देशर मुख्य, पूज्य तथा सर्वश्रेष्ठ, एहाहिं आम महताब ।

छात्रावस्थारे एगृह शिक्त जगत् साबुद्ध, कथाप्रसंगरे महताबक उक्ति “आमे त आगरपट्टार राजा, से त वेन्दुभरर राजा, सरकारक दृष्टिरे ताड्ठ प्रति वेशि सम्मान काहिंकि—आमर ताड्ठर एने तफात काहिंकि अित्यादि अित्यादि—समस्ने त समान—एहा ठिक नुहे” बाल्यावस्थार परार्थघटकता तथा स्वसमप्राणवत्तारे पार्थक्य जनित एहि गुरुतर आघातर बह्नि क्रमशः उदीपित होइ समस्त पार्थक्यकु भस्मसात् कला । केवल उत्कलरे नुहे, सेहि बहि उत्कल मण्ड । एहि विशिष्ट व्यक्तिङ्कठार उपजात होइ समग्र भारतेर पार्थक्यकु दूरीभूत कना । महताब ! तुमे कालसूट्र हेलै हे कालसूट्रा होइ पारिअछ । मोर छात्र आजि देशर प्रधान जन नायक—एहाठार विशेष गौरवर कथा वण होइपारे ।

परिशेपरे मंगलमय भगवान्छाठारे ऐकान्तिकी प्रार्थना ये “से आमर महताबकर प्रतिभाकु उज्ज्वलर उज्ज्वलतर कराइ ओ तांनु सत् तथा प्रकृष्ट मार्गरे चलाइ ताड्ठ द्वारा एहि पुराणकला-प्रसिद्ध-उत्कलर उत्तरोत्तर उन्नति साधन करान्तु यहिरे उत्कल महीयान् न हेव, एवं से निजे जनसेवा—भगवत् सेवारे स्वकाल परमसुखरे अतिबाहित करि निजकु कृतकृत्य मखिने ॥

श्री आर्चवल्लभ महांति

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଣିଷର ଛବି

(ଅନୁବାଦ)

ମୁହଁରେ ତାଙ୍କର ଶ୍ରୀକଳ୍ପର ଚାରିଆଡ଼ି କଦାପି ନ ଥିଲା ।

ଥୁଲ ନାର, ଉଡ଼ୁପୁର, ନବରହସ୍ୟର ଆଶ୍ରୟ,

ଅଥବା ମିଶରର ପାତ୍ର, ମହାଶୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନ୍ତ୍ରୀ ।

ଦେହର ଗଢ଼ଣ ତାଙ୍କ ସାଧାରଣ, ହୃଦୟ ଅନାଦି

ସରାଫା ପର ପ୍ରକାର । ତୁଳ କଳସୀ ପୁଷ୍ପର

ରୂପକାନ୍ତମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କୋଣସି ମେଳ, ଅଖିନି ଶୁଦ୍ଧୀ ।

କେଉଁଠି ପେଣିରେ ତାଙ୍କ । ପ୍ରଥମର କେଉଁ ରୂପକାର

ରତନପୁଷ୍ପ କଳ୍ପନାରେ, ଅଥଚ କି ତୁଳରେ ଅଖିନି

ଶ୍ରୀମ୍, ସ୍ବେଦେ ଅଥବା ଏକ ହୃଦୟାନ୍ତରେ ଏବେ ଅସାର ।

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରକାର ଛବି । କେଉଁ ଚିନ୍ତା ପୂର୍ବକ ତିଆରି

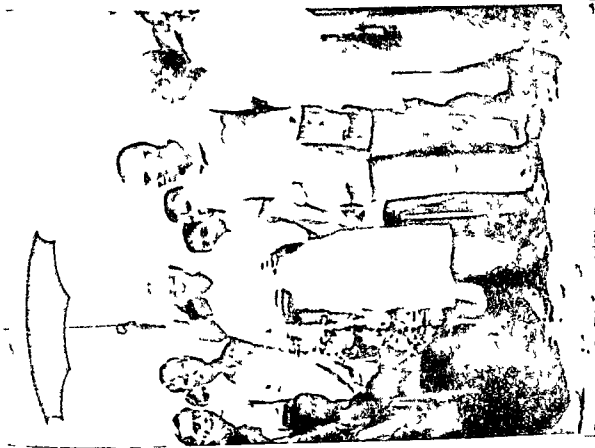
ହେଉଛି ପ୍ରମିତ ବେଗେ ଦେହର ମାଫର ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ

ପ୍ରସନ୍ନ, ଫସନ୍ନ, ହଲ୍‌ମଲ୍, ହଲ୍‌ମଲ୍ ହୃଦୟ,

ସୁନ୍ଦର ଅଥବା ହରଷ୍ଟର ମହାନ୍ତର ସହଜ ।

In discussion with the Adibasi leader
at Baripada (Mayurbhanj)

Receiving Sri Thakkar Bapa
at the Jobra Ghat, Cuttack.

Krishna Charan Das
Father of Sriji Hari Krishna Mahatab

ସୂଚୀପତ୍ର

ପୃଷ୍ଠା

୧ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଜୀ କା ଜୀବନବୃତ୍ତ	...	୧
୨ । ମାନବର ଦେବତ୍ବ—ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ଦରବର ପାମନ	...	୧୨
୩ । ମହତାବଜର ସହୃଦ ଏକସୂତ୍ର—ଶ୍ରୀ ମାୟାଧର ମହାନ୍ତି	...	୧୫
୪ । ନାରାୟଣ ଦେବର ଧର୍ମ ସ୍ତୋତ୍ର—ଶ୍ରୀ ବଞ୍ଚିନୀସୁ ଦାସ	...	୨୩
୫ । ମହତାବଜର ସହୃଦ କେତାବତ୍ ଦାନ—ଶ୍ରୀ ବେନୀନାରାୟଣ ମହାନ୍ତି	...	୨୭
୬ । ବହିନ କେଶରୀ—ଶ୍ରୀ ଦରବରଦାସ ଦାଶ	...	୩୨
୭ । ମାର୍ଗ ପରବର୍ତ୍ତନ—ଶ୍ରୀମତୀ ସୁକୁମାରୀ ଦେବୀ	...	୩୩
୮ । ଶ୍ରୀମହାବତ୍ ମହତାବ—ମହାବ୍ରତ ମୁଖା କା	...	୩୯
୯ । ହରି ମହତା—ଶ୍ରୀ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଧାସ	...	୪୦
୧୦ । ଜୟହୁ ହେ ମହତାବ—ଶ୍ରୀ କେଦାର ନାଥ ଦାଶ ଗୋସ୍ୱାମୀ	...	୪୪
୧୧ । ପରିହାସିକ ମହତାବ—ଶ୍ରୀ ହରିକୃଷ୍ଣ ସବୁ ଏମ୍. ଏ.	...	୪୮
୧୨ । ସୁତ—ସୁକ୍ୟରୁ ଶ୍ରୀ ଜଳରତ୍ନ ବହୁଦାର	...	୪୨
୧୩ । ପଦ୍ୟର ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳ—ଶ୍ରୀ ଯଦୁନାଥ ଦାଶ ବି. ଏ.	...	୫୦
୧୪ । ଜୟନ୍ତୀ ଗୀତିକା—ଶ୍ରୀ ଯୁକ୍ତେଶ୍ୱରୀ ସୁବର୍ଣ୍ଣ	...	୫୭
୧୫ । ଐତିହାସିକ ମହତାବ—ଶ୍ରୀ କେଦାରନାଥ ମହାପାତ୍ର	...	୬୧
୧୬ । ମୁକ୍ତ ଜୟନ୍ତୀ—ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ମହାପାତ୍ର	...	୬୪
୧୭ । ମୁଁ ତ ମୁକ୍ତର କୋଷ ନୁହେଁ—ଡାକ୍ତର ଶ୍ରୀ ଗୌରୀଚରଣ ପାତ୍ର	...	୭୦
୧୮ । ବିକସ୍ତା ବୀର ରୁଲେ—ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ପାଣିଗ୍ରାହୀ	...	୭୨
୧୯ । ମହତାବ ବାବୁ—ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରବର ଶତପଥୀ	...	୭୫
୨୦ । ମୁକ୍ତ ଜୟନ୍ତୀ—ଶ୍ରୀ ଜୟକୃଷ୍ଣ ମହାପାତ୍ର	...	୮୦
୨୧ । ଜୟନ୍ତୀ ଦିନେ—ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀ	...	୮୧
୨୨ । ସୁଗ ଗର୍ଭିଣୀ—ଶ୍ରୀ ବାବୁବିହାରୀ ଦାଶ	...	୮୨
୨୩ । ପୌରୁଷର ମହୋତ୍ସବ—ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ସୁଜକ୍ଷଣର ସବୁ	...	୮୫
୨୪ । ଅଭିନୟନ ଗୀତିକା—ଶ୍ରୀ ବିଜୟଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ	...	୮୭
୨୫ । ହେ କୃଷ୍ଣ ସନାତନ—ଶ୍ରୀ କୈଳାସଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହା	...	୮୭
୨୬ । ମାଲ୍ୟାପର୍ଣ୍ଣ ଗୀତିକା—ଶ୍ରୀ ବିଜୟଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ	...	୮୮
୨୭ । ଅମିନ'ଦନିକା—ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦର କର ଶର୍ମା	...	୮୯
୨୮ । ଅମିନ'ଦନମ୍—କଟକ ଜିଲା ସଂସ୍କୃତପ୍ରାସଙ୍ଗ	...	୯୧

୨୯ ।	महताब बाबूके साथ एक दिन—श्री रामेश्वर दयालं दुवे एम.ए. साहित्यरत्न	१७
୩୦ ।	संस्मरण—पं० अनसूया प्रसाद पाठक	१४
୩१ ।	तुमको मेरा चिर नमस्कार—श्री मोहन लाल संतुका	१७
୩୨ ।	ବିକାଞ୍ଚିଲ ଅର୍ଥ—ଶ୍ରୀ ବିନାମଣି ଅରୁଣ ଭ.ସ. ପୁରୁଷ କବିରାଜ ସମିତ	୧୭
୩୩	The Orissa's man of destiny—Sri Nandakishore Patnaik	୧୦୧
୩୪	Mahatab as I know him—Sri Ambalal Vyas	୧୦୪
୩୫	A word on the Occasion of mahatab's Golden Jubilee Celebration—Sri Bhagirathi Mahapatra.	୧୦୮
୩୬	Sri Harekrishna Mahatabji at 51---W.V.N. Swamy	୧୧୦
୩୭	Brave Mahatab---Sri Pabitra Mohan Pradhan	୧୧୨
୩୮	Mahatabji and Muslim Minority	୧୧୭
୩୯	An Appreciation---Dr. R.K. Mookerjee	୧୧୮

His Portrait in 1942

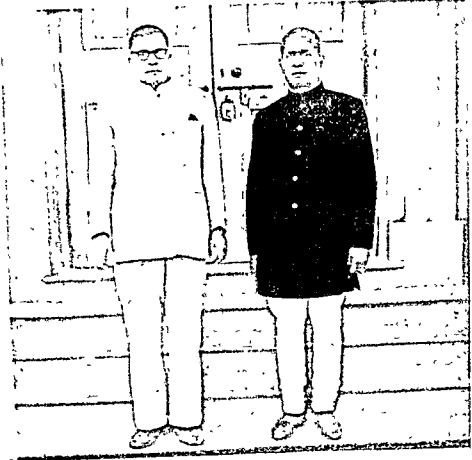
श्रीयुक्त महतावजीका जीवनवृत्त

भावधारा और जीवनधारा की गति अति सूक्ष्म होती है । मनुष्य उन्हीं के सहारे परिचालित होता है, लेकिन जानसुन नहीं सकता । नाना प्रकारके पारिपार्श्विक अवगुणनके बावजूद भी धाराकी गतिको बाँधकर किसी एक केन्द्रमें केन्द्रीभूत कर रखने की कोशिश कितनी नादान साबित होती है, यह पाठक श्री महतावजी के जीवनमें पायेंगे । यह बात ठीक है कि मनुष्य का जीवन जन्मसे लेकर आसपासकी परिस्थितिके द्वारा गठित होता है । लेकिन श्रीयुक्त महतावजीके जीवनमें यह मतवाद गलत साबित हुआ है । श्री महतावजी का जन्म सन् १८९९ ई० २१ तारीख नवम्बरको बालेश्वर जिलेके अन्तर्गत आगरपडा नाम के एक निभूत गाँवमें हुआ था । प्रायः गत तीस सालके पड़लेतक वह गाँव आधुनिक शिक्षा और सभ्यतासे बहुत दूर रहकर जंगल की नीरव शान्ति भोग कर रहा था । श्रीयुक्त महतावजी के जन्मदाता पिता श्री कृष्णचरण दासजी कटक जिलेके असुरेश्वर गाँवके एक बहुत गरीब परिवार की सन्तान थे । उन्हें बचपनमें कोई शिक्षा नहीं मिली थी । गरीब परिवार के पालन पोषण के लिये उन्हें कई सालों तक नौकर का काम भी करना पडा था । अगर-पडके राजपरिवार के शेष राजा श्री जगन्नाथ जी महतावने अपनी कन्याकी शादी श्री कृष्णचरण दासके साथ करके उनको अपना दामाद बना लिया । कैसे और किस प्रेरणा के बश हो उन्होंने ऐसा किया था, यह तो सिर्फ उन्हींको ही मालूम होगा । श्री जगन्नाथ महताव आगरपडके सिंह राजपरिवारके शेष राजा श्री रामचन्द्र सिंहके भानजे लगते थे । जिस समय मानसिंह ने ओडिशापर विजय पाई थी, उसी समय यह सिंह परिवार कितने खत्री परिवारोंके साथ आकर ओडिशामे बस गया था । उस समय ओडिशामें अराजकता थी । इस सुविधा को लेकर यह सिंहपरिवारने केँकभरके कुछ अशपरा जबरदस्ती दखल करके एक छोटासा अपना राज्य कायम करके अपनेको राजा कहलाने लगा । केँकभरके अन्तर्गत सिगडी या सिंहगड इसी सिंहपरिवारका मूल वासस्थान था । इसके बाद केँकभरके राजाके द्वारा हटाये जानेपर सिंहपरिवार यहाँ आगरपडमें आकर बस गया । इस परिवारके शेष राजा श्री रामचन्द्र सिंह नि सन्तान होने के कारण अपने भानजे श्री जगन्नाथ महताव को राज्यभार सौंप दिया था । होनी बली होती है । श्री जगन्नाथ जी महताव के भी कोई पुत्रसन्तान नहीं हुई । अतएव उन्होंने भी अपनी कन्या तोहफा बाँची और

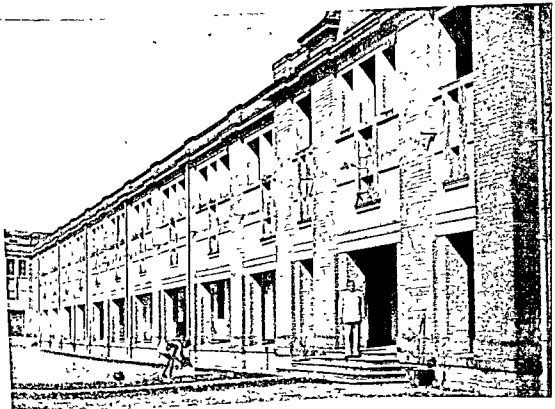
दामाद श्री कृष्णचरण दासके दूसरे पुत्र श्री हरेकृष्ण को गोद ले लिया । उस समय श्री हरेकृष्ण जी की उम्र सिर्फ सात मास की थी । कुछ दिनों के बाद श्री जगन्नाथ महताब की मृत्यु हो गई । और श्री हरेकृष्ण जी महताब जमींदारीके मलिक बन गये । अब नाबालिग श्री हरेकृष्ण जी के जन्मदाता पिता श्री कृष्णचरण दासजी ने जमींदारी सम्भालने का भार अपने कंधेपर ले लिया । यद्यपि श्री कृष्णचरणने कोई शिक्षा नहीं पाई थी, किन्तु जमींदारी-परिचालन करनेमें वे चतुर निकले । यही नहीं, बल्कि सरकारी अधिकारियों के भी प्रशंसा-भाजन बने । उन्होंने ही अपने गाँवमें प्राथमिक स्कूल और डाकखाने की स्थापना की थी । और फिर वडे वर्षके प्रयत्नके बाद वह प्रायमेरी स्कूल मिडल अंग्रेजी स्कूलमें पलट गया ।

श्री हरेकृष्ण जी महताब का बचपन राजघरानेकी पुरानी बुजुर्गी के गमीर अन्धकारके भीतर व्यतीत हुआ था । वे घर छोड़ कर बाहर नहीं जा पाते थे । वे जब कभी बीमार पड़ते थे तो, ओम्हालोग आकर भाड़कूंक कर जाते, उन्हें इसी कार्यके लिये जायगीर मिली हुई थी ; और अधिक होता तो केन्दुभरसे तान्त्रिक बुलवा लिये जाते थे । १४ साल की उम्र तक श्री हरेकृष्ण ने गाँवके बिसी अंचलमें जाने की बात दूर रही, दूसरे पड़ोस के घरका द्वार तक नहीं देखा था । उनका प्रथम जीवन पिताजी की अत्यन्त कठोर श्रमलाके भीतर परिचालित होता था । उसके बाद जब हाई स्कूलमें पढ़नेके लिये उन्हें घर छोड़ कर मद्रास जाना पड़ा तो उस समय भी पिताजीने उनके साथ एक सुदृढ़ रहस्यमय रख छोड़ा था । ये महाशय श्री हरेकृष्ण जी को अपना घर छोड़ कर वहाँ बाहर जाने नहीं देते थे । परन्तु मद्रासमें पढ़ते समय श्री हरेकृष्णजी का मन राजनीति और साधारण जीवन की ओर स्वतः बिना किसी प्रेरणाके ढल रहा था । इसी समय वे रामकृष्ण मिशन के प्रसिद्ध रूपांतरियोंके संपर्कमें आने लगे । और बादमें प्रत्यक्ष रूपसे स्वामी प्रहमानन्द जी के सम्पर्कमें आनेका सुयोग उन्हें मिला । मद्रासमें श्री० हरेकृष्ण जी जिस मकानमें रहते थे, वही पास ही, मकानके नजदीक, ब्राह्मण बदलानेके उद्देश्यसे आने-वाले रामकृष्ण मिशनके सग्यासी लोग भी कोठार जमींदारी-बचदारीमें रहते थे ।

इसी दृढ़, मौद्रिक फाटे बलासमें पढ़ने के समय ही श्री हरेकृष्णजी की शादी हो गयी थी । यह विवाह पूर्वप्रचलित प्रामाण्य प्रथाके बन्धनका था । इसमें न तो धाजबलके औपचार्यात्मिक भाव था न कोई आख्यायिका ही । विवाहके कुछ दिन पहले ही उनकी जन्मदात्री माँ की मृत्यु हो गई । मारा की मृत्युसे पिता श्री कृष्णचरण जी का मन वैराग्य की ओर मुड़ गया । परन्तु बारबारमें उनका जी नही

The Prime Minister and the Vice Chancellor.

Ravenshaw College where Sriji Mahatab completed his college career.

लगता । उनकी इच्छा हुई कि श्री हरेकृष्ण मौद्रिक पास करने के बाद पढ़ना छोड़ कर अपनी जमींदारीके कामकी संभाले और वे साधु होकर तीर्थाटनको निकल जायें । श्वर श्री० हरेकृष्ण की जिद थी 'क जमींदारी नहीं संभालेंगे, पढ़ेंगे । और पढ़ने के बाद साधारण जीवन यापन करेंगे । इसी रीतिचालीमें पिता पुत्रमें मनो-मालिन्य घटा । फिर भी श्री० हरेकृष्ण ने कुछ भी परवाह नहीं की । घरसे कटक भाग आये, और रेवन्सा कालेजमें पढ़ने लगे । श्री हरेकृष्ण के घरसे भाग कर कालेजमें पढ़ने जान कर पिता श्री कृष्णचरण जी का मन भी खुश हो गया । फिर तो वे धीरेजसे चार वर्षतक दक्षताके साथ सारा कार्यभार संभाले रहे । कभी किसी प्रकार की गड़बड़ी, अशान्ति और मनमुटाव नहीं हुआ । अक्षर ज्ञानसे दूर श्री कृष्णचरण जी ने जिस चातुरीके साथ जमींदारीको संभाले रहे, उसे देख कर अच्छे अच्छे शासक दान्तों तले अगुली दबाते थे । इस व्यवहारसे घरेलू बन्धनको तोड़ कर उच्च शिक्षा पाने की लालसासे भाग आनेवाले चिन्तित महताब का मन बहुत खुश हुआ । अब वे सन्तोष और आनन्द की साँस लेने लगे । पढ़ने की उच्च अभिनाष अत्युत्तम उन्नत रूपसे दिलमें लहलहाने लगी, लहरें मारने लगी । और शिक्षाके किसी एक सीमातक जाने की वरूपना अति प्रबल होकर पीठ ठोंकने लगी-आगे बढ़े चलने का उत्साह दान करने लगी ।

उस समय न तो कटक रेवन्सा कालेज का यह विशाल भवन था, न यह उच्च ठाटघाट ही । बाटजोड़ी के किनारे, जहाँ अब कालेजियेट स्कूल है उसीमें कालेजका काम चल रहा था और आजके स्कूल का हस्टेल भी कालेजका हस्टेल था । किन्तु उस समयके कालेजी हस्टेल-जीवनकी कितने छात्र विलास-व्ययजक सोचते थे । उनमें श्री० महताबजी भी एक थे । ये हस्टेलके इस विलासमय जीवन से उब गये थे । मन इस जीवनसे पिंड छुड़ानेके लिये छटपटाने लगा था । यह प्रेरणा किस अव्यक्त पुरुष की वाणी की है श्री० महताबजीको खुद ही पता नहीं । लेकिन वे भटपट उन्नत जीवनसे मुक्ति पानेके लिये और खूब सादगीसे जीवन बिताने के उद्देश्यसे अपने कुछ छात्र-बन्धुओं के साथ किराये पर एक छोटे मकानमें मेश बना कर रहने लगे थे । उन लोगोंने छात्र जीवनमें रहते राजनीतिमें प्रत्यक्ष भाग नहीं लिया था । छात्र-नेताके रूपमें तो श्री० महताब जी कभी भी परिचित नहीं हुए थे । किन्तु यह बात सत्य है कि देश की राजनीतिक परिस्थितिसे वे अपने को अलग नहीं रख सके थे । बल्कि उसकी सम्यक् आलोचना करना और मन्व्यजीवनमें किस प्रकार का राजनीतिक जीवन बिताना पड़ेगा तथा उसके लिये किस प्रकार की तैयारी और शिक्षा की जरूरत है आदि विषयोंमें वे और उनके बन्धु श्री नन्दकृष्ण चौधुरी तथा अन्य कुछ छात्र हमेशा चिन्तामें लीन रहने लगे थे । हर तरह की

समसमितियों में भाग लेना, उत्कल सम्मिलनी की समझों के स्वयंसेवक बनना, बाढ़-पीड़ित लोगों की सहायताकेलिये सरकारी तथा बेसरकारी सस्थाओंके अधीन गाँवोंमें काम करना और राजनीतिक पत्र-पत्रिकाओं का पुराना पुस्तक अध्ययन करने आदि श्री० महताब जी के बाल्य जीवनका मुख्य काम था । इतना होते हुए भी श्री० महताबजी अध्यापक श्री० यशोचन्द्र जी राय, अध्यापक श्री० गोपालचन्द्र जी गागुली, अध्यापक श्री० वरदाशान्त जी गागुली, अध्यापक श्री० आर्च-रत्न जी महान्त तथा अध्यापक श्री० अतुल बाबूके खूब प्रिय-छात्र थे और उनमेंसे जो आज मौजूद हैं, उनके साथ आज भी श्री० महताबजी ने उसी प्रकार का गुरुशिष्य सम्पर्क कायम रखा है ।

यह १९१६ का जमाना था । रौलट एक्ट अपना मर्यादक रूप प्रगट कर चुका था । पंजाब का हत्याकांड और विशेषतः जालियाँवाला बाग की वरुण पुकार तमाम भारतके आवाजबुद्धवनिता दासवर युवकों के दिल को मथ डाला था । वह विराट सजीव आन्दोलन ओबिशामें भी जिन जिन युवकोंको प्रभावित किया था, उनमें श्री० हरेकृष्ण जी महताब एक थे । लेकिन वे क्षणिक जोश या घटनाचक्र-वशा या युवक-रुलभ स्वभावके कारण उत्तेजित नहीं हुए थे । १९२० ई० में अ० मा० कांग्रेस का जो विशेष अधिवेशन कलकत्तेमें हुआ था, जिसके समाप्ति श्री० लाला लजपत रायजी बने थे, उस अधिवेशनमें उत्कल के युवक प्रतिनिधि के रूपमें श्री० महताब जी ने भाग लिया था । उस समयके कितने उत्साही युवकोंके द्वारा “भारती मन्दिर” नाम का एक पाठागार स्थापित हुआ था । इसके कमर्चारे थे श्री नित्यानन्द जी कानूनगो, श्री नरकृष्ण जी चौधुरी आदि छात्र और श्री भागीरथ जी महापात्र प्रमुख उस समयके बड़े युवक बकील । इसी साथ ही ओरसे श्री महताबजी को बलवत्ते भेजा गया था । उस कांग्रेसमें बहुमतसे असहयोग प्रस्ताव गृहीत हुआ था । उसके बाद नागपुर के साधारण अधिवेशनमें वह प्रस्ताव संघसम्मतिसे गृहीत हो गया । नागपुर कांग्रेसमें ओबिशासे पंडित श्री० गोपबन्धू जी दासप्रमुख बड़े नेतृत्वानीय व्यक्ति और युवकों की ओरसे श्री० भागीरथ जी महापात्र तथा श्री हरेकृष्ण जी महताब ने भी भाग लिया था । नागपुरसे लौट कर ‘भारती मन्दिर’ के सभी युवकों का असहयोग आन्दोलनमें भाग लेना रुढ़देहका विषय बन गया था । उस समय श्री महताबजी भी ए०, परीक्षा देनेके लिये बीस दारल कर चुके थे । युवक बकीललोग तो अपने अपने व्यवसायकी मुख्यव्यस्त करनेमें लग रहे थे । राजे की बात तो यह देखी गई कि सुविधा अनुविधा की ओर नजर न डालकर नियति अपना कार्य करनेमें लगी हुई थी । उसी समय स्वर्गत मधुसूदन दास बिहार ओबिशा सरकारके मन्त्री नियुक्त हुए थे । इस नियुक्तिमें आन्दोलनपरा करनेके लिये कबमें एक सभा हुई थी । लेकिन इस कामकी

Utkalmani Gopabandhu Das.

असहयोगप्रिय - व्यक्ति - जिसमें काँग्रेसी और बेकाँग्रेसी सभी शामिल थे - भाग नहीं ले रहे थे, बल्कि विरोध कर रहे थे, विद्रोह प्रदर्शन कर रहे थे। ऐसे मौके पर छात्र कभी बाकी या पीछे नहीं रहे। ऐसे प्रदर्शनों में तो वही हमेशा आगे आते गये हैं। प्रदर्शन करने का काम तो छात्रों का ही था और है भी। उसी सभा में बाधा देने तथा कालेज में हड़ताल करने के कारण अनेक छात्र कालेज से निकाल दिये गये थे। उनमें से श्री महताब जी भी एक थे। लेकिन बाद में फिर निकाले गये छात्रों में से बहुतों ने नाना उपाय से कालेज में पुनः प्रवेश किया। लेकिन इनेगिने छात्र फिर कालेज की ओर रुख नहीं किये। इनमें से श्री महताब जी एक थे। कालेज से निकाले जाने के बाद महताब जी अपने घर गये। इसके लिये उन्हें पिताजी से डाँट डपट नहीं मिली बल्कि जब उन्होंने सुना कि पुत्र कालेज छोड़कर चला आया है तो वे बहुत खुश हुए। कारण पढ़ाने की इच्छा तो उनकी प्रथम से ही बिलकुल नहीं थी। उन्होंने सोचा होगा कि चलो, अच्छा हुआ - अब लड़का एक निष्ठ अपनी जर्मादारी सम्भालेगा। लेकिन काश, उनकी इच्छा पूरी हुई होती। होनी से किसी का बल नहीं चलता।

दो मास रहने के बाद श्री महताब जी फिर घर से छिप कर भाग आये और अब पूर्ण प्राण से असहयोग आन्दोलन में शामिल हो गये। तत्काल फल इसका, यह हुआ कि उनके गृहस्थ जीवन में एक ऐसे बड़े बदल का प्रदल धक्का लगा कि वह बहुत दिनों तक नहीं सुधर पाया था। यही नहीं कभी कभी स्वच्छ पथ की कंटकाकीर्ण घटना दिया करता था।

उस समय का असहयोग आन्दोलन सिर्फ सभासमितियाँ करने और भाषण देने का ही न था। साथ साथ मुष्टि-मिच्छा संहार करके काँग्रेस आश्रमों को चलाना, निरा-निवारण के लिये नाना कुत्सित मर्त्यों को बरदाश्त करते हुए अन्तिम और शराब की दुकानों में तथा विदेशी कपड़ों की दुकानों के सामने - धरना देने आदि आन्दोलन के मुख्य कार्य थे। उस समय की काँग्रेस एक प्रतिष्ठित सन्स्था नहीं थी। यह सच है कि जनता से पूर्ण उत्साह और रुहातुभूति मिल रही थी। लेकिन वह शिक्षित समाज में एक परिहासयोग्य संस्था थी और सरकारी नौकरों की दृष्टि से तो वह बिलकुल हेय की वस्तु थी। इधर घर में उसके साथ विरोधी और उधर बाहर दुर्व्यवहार के साथ गान्धी जी का कठोर कार्यक्रम। इस विरोधाभास परिस्थिति में उस समय जिन लोगों ने काँग्रेस को मजबूत बनाने के आन्दोलन में भाग लिया था, उनमें से श्री महताब जी भी एक हैं। उन्होंने बालेरघर जिले में काँग्रेस प्रचार कार्य

का.भार अपने कन्धों पर लें लिया था और जिले भरमें खूब निपुणता के साथ काम चलाया था। बालेश्वर जिलेमें अंजितक जितने देखनेलायक साधारण काम हुए हैं, और इस जिलेके साधारण जीवनने जो पुष्टिलाभ किया है, उसका श्रेय श्री महताब जी तथा उनके सहकर्मियोंके उस समयके प्रगाढ़ परिश्रम और निष्ठाको है। गान्धीजीने बार बार यह कहा था कि सालभरमें ही स्वराज हो जायगा। लेकिन १९२१ दिसंबर के अन्ततक भी स्वराज नहीं आया। बहुत कमी निरुत्साहित होकर दूसरे प्रकार का जीवन बिताने लगे। कुछ, जो स्वाधीनताके झंडेको ऊँचा रखनेके लिये रह गये थे, उनमेंसे महताब जी भी एक हैं। गान्धीजीके जेल जानेके बाद देशमें अवसाद छा गया था। सरकार की दमननीति अत्युत्तरूप धारण करनेमें लगी हुई थी। एक ओर अवसाद और दूसरी ओर उग्र दंडनीति—इस परिस्थितिमें श्री महताब जी तथा उनके अनुगामी सहकर्मियों धीरजके साथ आगे बढ़ते चले। सन् १९२२ जुलाई महीनेमें श्री महताब जी को एक सालका सश्रम कारादंड मिला।

उस समय का जेलदंड आजकलका राजनीतिक जेलदंड न था। उसके मानी है हथकड़ी बेड़ीके साथ जेलमें साधारण बन्दीयोंसा जीवन यापन करना। श्री महताब जी ने एक नहीं महीनों हथकड़ी, बेड़ी वगैरहके साथ जेलदंड भोग किया था। वे भागलपुर सेंट्रल जेलमें बन्दी थे। वहाँपर ढँकीमें धान कूटने, चक्की में गेहूँ पीसने आदि का काम दिया जाता था। गान्धीजी के निर्देशानुसार जेलके किसी नियम का उल्लंघन करना मना था। इसीलिये श्री महताब जी जेलके सब नियम उत्साहके साथ पालन करते थे। उसके बाद वहाँ आफिसमें भी काम करनेके लिये दिया गया था। वहाँ उन्होंने विरानीका काम भी भलीभाँति सीखा।

जब १९२२ सालमें वे मुक्त होकर बाहर आये तो देखा कि भारत के राजनीतिक क्षेत्रमें घोर परिपक्वता आ गया है। इधर गान्धीजी तो जेलमें थे और उधर देशबन्धु विस्तरंजन दास और पंडित मोतीलाल नेहरू-प्रमुख असहयोगी नेता व्यवस्थापिका परिषद् वर्जननीतिको छोड़ व्यवस्था-परिषद् में प्रवेश करनेवा आन्दोलन चला रहे थे। श्री राजगोपालाचारी-प्रमुख दूसरे नेता वर्जननीति को स्थिर रखनेमें लगे हुए थे। दोनों दलोंमें विषम वादानुवाद होनेके कारण उस समय के मामूली कामेसी कर्म-कर्त्ताओंके सामने हाताशजनक परिस्थिति की सृष्टि हो गई थी। व्यवस्थासमा-संपर्कीय नीति-परिपक्वता होनेके पहले बमिसने यह दृष्ट किया कि व्यावसायिक विभागों के भीतर जाकर वहाँ भी रचनात्मक काम करना चाहिये। कुछ दिनों के बाद वर्जननीति उठा ली गई और व्यवस्थासमा-संपर्कीय नीति दी जायम रही।

Srimati Subhadra Devi and Srijut Hare Krishna Mahatab.

इसी समय ओडिशा के बालेश्वर, कटक और पुरी इन तीन जिलों के जिलाबोर्ड काँग्रेस की अधीनता में आये। श्री महताबजी उस समय बालेश्वर म्युनिसिपालिटी के कमिशनर निर्वाचित हुए थे और बाद में जिलाबोर्ड के चेयरमैन बने थे। इसके पहले काँग्रेस-क्षेत्र के कमियों में उत्साह प्राप्त रखने के लिये श्री महताबजी ने "प्रजातंत्र" नाम की एक साप्ताहिक पत्रिका कटक से प्रकाशित करना शुरू किया था। पीछे इसको बालेश्वर ले जाया गया। यह पत्रिका उस समय खूब जनप्रिय हुई थी। पीछे यह 'दैनिक पत्र' बन गया और आखिर उस समय के शासन के बज्जे में आकर मजबूरन बन्द हो गया था। जिलाबोर्ड के चेयरमैन की हैसियत से श्री महताब जी ने बालेश्वर जिले में ऐसे-ऐसे काम किये थे जिससे वे बालेश्वर के गाँव-गाँव में सुपरिचित हो नहीं आया। लघु-द्वारिता सभी के प्रियरात्र भी बन गये। और सबसे बड़ी बात तो यह हुई कि इसीसे बालेश्वर जिले में काँग्रेस की प्रतिष्ठा बहुत दिनों के लिये स्थायी हो गई थी। न्यायालय को छोड़, बाकी हर एक विभाग के कामों में श्री महताब जी जिलाबोर्ड चेयरमैन की हैसियत से अपना प्रभाव डालते रहे। यह श्रीयुक्त महताब जी के कार्य-परिचालन-कौशल का प्रथम प्रकाश था।

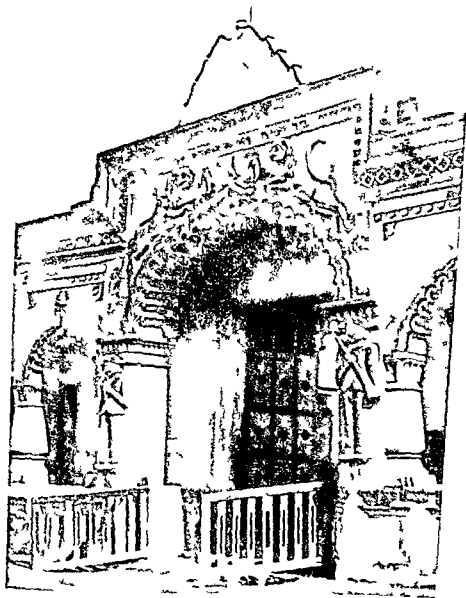
असहयोग आन्दोलन तथा काँग्रेस के साधारण काम से जनता के भीतर जो जागृति पैदा हुई थी, उसी का फल यह हुआ है कि बहुत पुरानी प्रथाएँ और समाज की स्थिति भी ढाँवाडोल होने लगी। सचमुच उसी समय समाज की नाना दिशाओं में परिवर्तन होने लगा। इनमें से एक है जमींदार और प्रजाओं के बीच का संबन्ध। इससे जमींदारों का उत्पन्न होना स्वामाविक था। जनता के नेता के हिसाब से श्रीयुक्त महताब जी के ऊपर जमींदारों का पूरा आक्रोश केन्द्रित हो गया था। उन दिनों में श्री महताब जी का जमींदारों के साथ संपर्क ही ओडिशा की राजनीति बन गया था। १९२६ में जब काँग्रेस के लोगों को व्यवस्था-सभा में जाना पड़ा, उस वक़्त श्री महताब जी भी बिहार-ओडिशा व्यवस्था-सभा के लिये निर्वाचित हुए। लेकिन उस समय जो राजनीतिक संपर्क चल रहा था, उसमें महताबजी कुछ समय के लिये दूबसे गये थे लेकिन संगठन बर्बद नहीं छोड़ा। श्रीयुक्त महताब जी के संगठन के फलस्वरूप ही सन १९३० के बालेश्वर का नमक-सत्याग्रह इस प्रकार परिचालित हुआ कि भारत नमक-सत्याग्रह में बालेश्वर को दूसरा स्थान मिला था। नमक-सत्याग्रह क्रामयाव हुआ। सन्धि हुई। राउट-टेबल समाप्त हुआ। गान्धी जी को भी न्योता मिला था। पुरी में काँग्रेस हो रही थी। उस आयोजन को सफलता के साथ बनाने में जो हिन्दुस्तानी सेवादल के सैनिक यहाँ तैयार हो रहे थे-

उसके श्री महताब जी प्रधान सेनापति थे। वह वेश और उत्साह दर्शनीय था। लेकिन बृटीश सरकारको यह भला बरदाश्त क्यों होता ? फिर सब जेलमें ले लिये गये। श्री महताब जी भला क्यों बाकी रहते।

जेलसे मुक्त होनेके बाद राजनीतिक वायुमंडल भिन्न भिन्न गतिसे भिन्न भिन्न दिशाओं की ओर बह रहा था। महताबजी की निगाहें गान्धीजीकी ओर थीं। लेकिन वे शान्तिसे बैठ सन्नेवाले जीव तो है ही नहीं। उन्होंने १९३४ से १९३७ तक अपने गाँव की उन्नतिमें सारी शक्ति लगा दी। इसी समय गाँवमें आपने एक प्रामाणिकाकेन्द्र, एक हाईस्कूल और एक दवाखाने की स्थापना की थी। १९३७ में वे उत्कल प्रान्तीय कांग्रेस कमेटी के सभापति निर्वाचित हो कर फिर आन्दोलन मूलक राजनीति के कार्य-संगठन में लग गये। १९३८ में वे अ० भा० कांग्रेस कार्य कारिणी समितिके सभ्य मनोनीत हुए। फिर तो वे १९४२ तक कार्यकारिणी समिति के सदस्य बने रहे।

११

१९३८ में ओडिशा रियासतों के आन्दोलनके प्रवक्ता बन रियासतों के नाना प्रकार के अत्याचारों को दूर करने में उन्होंने अपने जीवनको भी विपन्न कर दिया था। उस समय के देशी राज्यों का अत्याचार शून्यको टप चुका था। फन स्वरूप रणपुरमें घेजलगेट हत्याकांड की घटना घटी। श्री महताब जी को जिस समय इस घटना की खबर लगी वे चमक उठे। गान्धीजी के अनुयायीके नेहरूमें परित्यालित देशी रियासतों की जनता द्वारा यह भीषण कांड, जिस की घटना तक नहीं की जा सकती थी। और फिर यूरोपियन कर्मचारी की हत्या नहीं बल्कि एक पोलिटिकल एजेंट की निर्मम हत्या-यह कार्य महताब जी के दिल और दिमागको मथ डाला। जो भी इस बातको सुना, चुप रहा। आश्चर्यके साथ। उपाय का उद्भावन नहीं हो रहा था। लेकिन श्री महताब जी के अन्दर उठती अत्युच्च भावना की तरंगें किसी एक किनारे पर टकरा कर हाहाकार मचा रही थीं। भी महताब जी के दिमाग के दफ्तरमें यह ध्यान उठता-तुम जानते हो, तुम सत्य-अहिंसा-वादी हो, यह धनता जो तुम्हारे नायकत्वमें चलती है, उसने आज भयानक हिंसा की है और फिर पोलिटिकल एजेंट की हत्या ? पानते हो, क्या हो रहा है यहाँपर ? १० हजार की आबादीबहुतना की भीड़ घुलमें सने हुए एक उच्च यूरोपियन की जमीन पर पड़े देखकर ताली पीटती है, हर्ष मनाती है। और अभी अभी ही आती ही होगी यूरोपियन बीड और वह अपने नायक को इस दाना में देगी-रिह, बपना करो, गोली की, तून की नदी बह निकलेगी अभी। बच्चे, औरतें,

Palacial Gateway of Mahatabji's residence

उस समय फौज यह कभी नहीं देखती, न देखेगी । फिर तब क्या जाऊँ ? तुम्हें जाना चाहिये । मैं अहिंसावादी, इस काँड में जाकर शामिल होऊँ ? तुम्हारी जनता है, विपद में है, उसे बचाना, इस समय उसका साथ देना ही परम कर्त्तव्य है । अन्यथा बुजदिल कहलाओगे । जाऊँ ? जाना चाहते हो, जाओ । लेकिन सोच लो पोलिटिकल एजेंट की हत्या है, शायद फौज आ भी गई हो । न आई हो और आये । उसे जनता के बीचों में देख कर फौज तुमको ही अपना पहला निशाना बनायेगी । हो न होओगे ? लेकिन जाना तो तुम्हें चाहिये । जाओ, जल्दी जाओ । होनी तुम्हारे हाथ की कठपुतली नहीं है । बिना किसीसे कुछ कहे, महताबजी उठे और जानकीनाथ स्वराजभवन के बरामदे से दक्षिण की ओर देखा । मोटर की खोज की । लेकिन उस पनालामुखी पर जानबुझकर कूदने के लिये कोई ड्राइवर तैयार नहीं हुआ । श्री महताब जी ने कहा- जो मेरे साथ चलेगा, लौटने पर मुहँभांगा इनाम दूँगा । लेकिन लौटने पर ही तो । लौटेगा कौन ? पर माया और लोभ प्रबल होते हैं । ये न हों तो दुनिया का काम अचल हो जाय । लोग अक्सर धृष्टा करते हैं । लोग समझते नहीं कि ये नमस्ते हैं, सर्वशक्तिमान हैं ।

मोटर वायुवेग से चला जा रहा था । श्री महताब जी की बुद्धि भ्रमा तोक्रान के चक्के में पड़ी नौका के समान डगमगा रही थी । मोटर सनसनाता चला जा रहा था । प्रकृतिनटी शाम का रक्त रजत परधान पलट रही थी । श्री महताब जीने जाकर देखा- ५०, ६० हजार की भीड़ । गर्जन कर बोलें- यहाँ एक भी न रहे । जा जहाँ भाग कर जा सके, जायें । नहीं तो मछली के समान भून डाले जाओगे ।

जनता की चेतना जगी । भद्रिफाँड की कल्पना उसको नहीं थी । वह तो तत्काल के देहाती प्राणी जो थी । भगदड़ मच गई । श्री महताब जी वहीं एजेंट के पास खड़े रहे और जबतक मैदान खाली नहीं हुआ तबतक । यह दुःसाहस था । जान हथेली पर थी ।

×   ×   ×   ×   ×   ×   ×

बहादुर महताब शाम को गये । सबेरे लौट आये । पीछे वही हुआ, जिस की कल्पना थी । लेकिन मैदान में नहीं, घर घर घुस कर । लेकिन फिर भी न कुछ के समान था ।

। न्यायवादी विचारों शुरू हुआ। श्री महताब जी को भी फौसने की पूरी कोशिश की गई। लेकिन भविष्यता के सामने किसी की कब चली है? श्री महताबजी फौसीसे बच गये।

बाद में ओडिशा रियासत अत्याचार जांच कमिटी के चेयरमैन की हैसियत से उन्होंने जो रिपोर्ट प्रकाशित की थी उसमें देशी राज्यों का प्रान्त के साथ मिला देने का प्रस्ताव था जो आज ठीक दस साल के बाद कार्यरूप में पूर्णित हुआ जिस की वद्वाना किसीको भी नहीं थी। यह उद्यम एक खेनसा समझ कर उपहास किया जाता था।

१९४२ के भारत छोड़ो आन्दोलन में अ० भा० का० कमिटी के वे दूसरे सदस्यों के साथ अहमदनगर दुर्ग में १९४५ तक बन्दी रहे थे।

यह जेल ही श्री महताब जी का काया-पलट कर दिया था। यहीं आपने ओडिशा का इतिहास नामक विशाल ग्रन्थ का निर्माण किया। जो आज तक के सारे मौजूद इतिहासों को मात कर गया है। अवश्य यह ओडिशा भाषाम है। लेकिन रयाति चारों ओर फैल गई है। उसका अनुवाद हिन्दी में भी हो रहा है।

उस अहमदनगर जेल से श्री महताब जी जब निकले तो देखा गया कि अब वे केवल ओडिशा के १९४२ के महताब नहीं हैं। हिमालय के समान उच्च, महान, सिन्धु के समान विशाल और गम्भीर तथा सारे हिन्दुस्तान के हैं। तमाम आदिशाकी निगाहें सम्मान के साथ वहीं केंद्रीभूत थीं। यह उत्कल के गौरव का विषय था। आज उत्कल का सम्मान भारत के कोने कोने में फैल गया है। उनकी काबिलीयत से, लायकी से वरसाह और लगन से भारत के सभी नेता मुग्य हैं, खातिर करते हैं।

सन् १९५५ में जेल से मुक्त हो कर आते ही महताबजी ने फिर देशी राज्य मिश्रण का काम अपने हाथ में ले लिया। यातचीत से, व्याख्यानों से और लेखों से मिश्रण की महत्ता बतलाने लगे।

अमेन भारती छोड़कर पले जायें, गान्धीजी की इस पुकार से अमेनो के विचार घन्य गये। फिर एसेम्ब्लियों का चुनाव होने लगा। उत्कल भी बाकी नहीं रहा। सभी की नजरें श्री महताब जी पर थीं। और यही वद्वाना थी कि श्री महताब जी वद्वाने प्रधान मन्त्री होने। लेकिन महताब जी राजी नहीं थे। वे इस सम्मान के भूये नहीं थे न प्रधान मन्त्रित्व का लालच ही था, जैसा कि अन्यज। सर्वश्रेष्ठ देना जाना है। लेकिन मित्र भला क्यों छोड़ने थे। आपने साफ साफ यह भी दिया

During his College career.

After his release from Jail.

कि इससे मेरा खुद का नुकसान है। मैं धिलायत जाना चाहता हूँ। और जरूर वहाँ न वहाँ भारतीय राजदूत की हैसियतसे जाऊँगा, मुझे छोड़ दो। किन्तु उत्कल ने नहीं सुना, उनके हाथसे महान उत्कल का निर्माण जो होनेवाला था।

१९४६ में श्री महताब जी प्रधान मन्त्री बन गये। प्रधान मन्त्री होते ही नयी नयी योजनाओं का निर्माण-कार्य तेजगतिसे अप्रसर, हुआ। प्रधान मन्त्री महताब जी ने बिना भेद भाव के कामकी गति दी। यह लोकप्रियता की महानता आपको ऊँचे उठाती रही। और पाकिस्तानके 'घटवारेसे' हिन्दू-मुस्लिमों में जो भारतव्यापी बन्धु-विरोध हुआ उससे उत्कल अछूना रह गया था। यह महताब जी के कौशलपूर्ण साम, दाम, दंड, भेद नीति के प्रभावसे बच गया है। इसका फल यह हुआ है कि आज समूचे भारतमें महताब-मन्त्रीमंडल एक आदर्श मन्त्रीमंडल बना है; लोकप्रिय सरकार बनी है।

१९४८ में देशी राज्य खतम करदिये गये। विशाल उत्कल का निर्माण हुआ। यह भारतमें सर्वप्रथम काम था। महताब जी के महान खुशी का दिन था लेकिन वे दुखी हुये कि इस काम के लिये हमेशा उत्साह परामर्श देनेवाले और पीठ ठोकनेवाले बापुजी नहीं रहे। वाश, आज वे इस समय अपनी आँखोंसे भी महताब जी का काम देखे होते। कितनी बधाइया देते। उनकी यह प्रेरणा कि अपने लक्ष्यस्थान पर त्यागमय जीवन लेकर बड़े चलो, सफलता हमारे पीछे पीछे आयेगी—फितना कामयाब हुई है, देखते तो कितने खुश होते।

महताब जी के प्रधानमन्त्रित्वमें जो तीन ऐतिहासिक कार्य हुए हैं। उनमें एक है उत्कलके २४ देशी राज्योंका उत्कलमें मिलाना, दूसरा महानदीमें हीराकुद बाँध और तीसरा है सुवनेश्वर में उत्कल राजधानी की स्थापना।

आज उत्कल उन को पाकर अपने को गौरवशाली समझता है। इनके विरोधी भी मान्यवर श्रीयुक्त हरेकृष्ण महताब के अभावमें उत्कल की महान हानि समझते हैं। यह जनप्रियता मान्यवर महताबके लिये भी तो सौभाग्य की बात है।

ମାନବର ଦେବତ୍ବ

ସେହି ଏକ ଦିନ
ଦେଶ ସେତେ ଥିଲା ଭୟାନି
ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବକ୍ଷ ମୁକ୍ତ ରକ୍ତର ସ୍ଵରଣ
ସୃଜିଥିଲା ଦେଶବ୍ୟାପୀ କନ୍ୟା,
ଉରଙ୍ଗ ଉରଙ୍ଗ ଦେଶ
ହଜାଣର ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣକାର ମେଘ
ବସୁଧା ଗଗନ
ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ମୁକ୍ତିର ଜଡ଼ ଅଲଗନ
ତାହାମଧ୍ୟ ଅଲଗେ ବାବର
ଅସିଥିଲା ତମେ ଅବତରି ;
ବହିଗଲା କେତେ କାଳ
ନିଷ୍ଠାତର କେଉଁ ଅନ୍ତରାଳ
ରଖିଲା ଲୁଗୁର
କାଳ କିନ୍ତୁ ଚାଲୁଥିଲା ଧାର
ପୌରାଣିକ ପଦାର୍ଥ
କହୁ ନ କରୁଣ କେଉଁ ଅନ୍ତର ଦର୍ପଣ
ଦେଖାଲେ ସ୍ଵରୂପ ନିଜର
ପରପଦାନତ ସୁଖୀ ଦାସତ୍ବ ଜର୍ଜର ।
ଶୁଭର ଅବସର;
“ଅଇଁ, ଅଇଁ, ସାହି ହେଲ ଶେଷ
ପାତା କର ପାତୀଦଳ ।”
କ୍ଷୁଦ୍ର ରହିଲା ସତେ ଶୂନ୍ୟ ସୋପାନ;
ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ଚୈତ
କେତକର ଦାହାଦାର ଶୂନ
ତିବ୍ବମାତ୍ର ରୁଦ୍ରପାତ ନ ବର
ନର ହେ—ସତ୍ତ୍ଵମୟ ବରଦେବ ।

With Sri Gopabandhu Choudhury as a Congress Worker

With Rev Dinabandhu Andrews and Utkalmant Gopabandhu Das

ମରଣର ଭେରବ ଲଙ୍ଘିତେ
 ସୈନ୍ଧବ କଟକ କଟକ ଶୁଣେ ଶୁଣେ ପ୍ରବ୍ରଜ ସଙ୍ଗୀତେ
 ଶିବି ଦିବା ସନ୍ଧ୍ୟା ଅନ୍ଧକାରେ
 ସେ ନବ ଜୀବନ ଅଭିପାତେ
 ଅସମ୍ଭାବ ଦୁଃଖ, ଶୋକ, ବ୍ୟଥା, ଅମଙ୍ଗଳ
 କେତେ ଅଶ୍ରୁଜଳ
 ପଡ଼ି ଦଳି, ଧାର୍ମିକ ଆଶ୍ରମ ମାଡ଼ି
 ଶେଷ ପର ମାର୍ଗ ଛାଡ଼ି

ନେତ୍ର ଆଗର ସାମୁ ଅନ୍ଧକାର
 ଶୁଦ୍ଧିଲା କାଳେ କିନ୍ତୁ ନିଶିଳର ଆଖି ହାହାକାର ।

ପିତର ବହି ଅନନ୍ତ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ
 ଚିତ୍ତେ ଦୃଢ଼ ଅଶା ଅନ୍ତସ୍ଥାନ
 ରବିସ୍ୟାନ୍ତ ଅସ୍ପଷ୍ଟତା ବୁଝି
 ଅସ୍ମୁତ ସେ ନୂତନର ପାଇଁ
 ହେ ନିର୍ଭୀକ, ହାସ୍ୟଦଳ ରଙ୍ଗେ
 ବିପ୍ଳବର, ବିପ୍ଳବର ବିପ୍ଳବର ଉଦ୍‌ଗେ

***

ଭୁଜ କର ପ୍ରାଣ
 ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ବିଶେଷର ଲେଖେ ବଳିକାଶୀ
 ପ୍ରଳୟର ପ୍ରବ୍ରଜ ବିଦ୍ୟୁତ
 ଗଞ୍ଜି ସେ ଗଞ୍ଜିଲ ଦେଶ ଅଭିଭାବୀ ବିରାଟ ସ୍ୱରୂପ
 ଆଗର ଭାବ, ନିନ୍ଦା କରୁ ଭାବ;
 ନଦ କର ଶିର, ପଦ ପାଇଁ ଉଦ୍‌ଗେ
 ଆସୁଛନ୍ତି ଉଦ୍‌ଗେ ପାଶୁ
 ଦେବତାର ଗାତ୍ର ଅରଣ୍ୟ
 ଭୋର ମୋର କେବଳ ରେ ନୁହେଁ ଏହି ପାପ
 ବ୍ୟାଧାର ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଆଜି ବିରୁଦ୍ଧ ଏ ବିରାଟ ପ୍ରାଣ ।

ବହୁମୁଖ ପୁଣିରୁଦ୍ଧ
 ସ୍ଵର ସ୍ଵରାପୁଷ୍ପ, ପ୍ରବଳ ଅନ୍ତଃ ଅନ୍ତ ନାଦଃ
 , ଲେଖର ନିଷ୍ଠୁର ଲେଖ,
 , ବହୁର ଶୃଙ୍ଖଳା ଶୋର,
 ଅଗ୍ରତାପ୍ୟ ଅଗ୍ରମାନ—
 ଅନ୍ତ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଫଳିତ ଅଗ୍ରମାନ,
 ସୋର ଶ୍ରୁତି ଉଦ୍ୟତ
 ଅନଳ ପତଙ୍ଗପରି ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ;
 ପ୍ରଭାତ ଅନଳ ଛଟା ଦେଖି
 ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ନକ୍ଷତ୍ର ପରି, ଲିଖିତେ ନିଜକୁ ଉପେକ୍ଷି ।

ଦେଖୁନା କି ହୁଏ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାତଃ
 ଜନନୀର ଅଶ୍ରୁଧାରା ପତଳ ବାରଧନୀର ରକ୍ତପ୍ରାତଃ;
 ଏ ମୂଲ୍ୟ କି କେବେ ହେଉଛି—
 ଏ ମୂଲ୍ୟ କି ଧୂଳିର ଲେଖକ ?
 ମହିମାକୁ ପୁଣି ଯେତେକ କାଗଜେକ କେତେକ—
 ଏହି ମୂଲ୍ୟ ଲେଖକ
 ଦେଇ ଏହି ମହିମା ରଖି
 କାଗଜେକ ଲେଖକ ପୁଣି ପୁଣି ପୁଣି
 ଲେଖିଲେ କେଲି ମହିମା ପ୍ରାୟ
 ଜନନୀର କରପୁତ୍ର, ଲିଖିଅଛି ଦେବତାର ଅମର ମହିମା
 ମାନବର ଦେବତା କେଉଁଠି ?
 ଗୋପନୀ, ମୋହନୀ, କାୟନୀ ପହିଲିକା କର ପାତର ପୃଷ୍ଠି ।

ବହୁମୁଖ ବରବର ସମୟ ।

Sri Hare Krishna Mahatab as a Congress Leader in 1937 with
Pathakji & Mayadhar Mahanti Private Secretary to Mahatab i

ମୁଦ୍ରାବଳୀକୁ ସହିତ ଏକ ପୁରୀ

ଓଁ ଦିନେକି କର୍ମକାନ୍ତି ଅକ୍ଷୟ ଶିଶୁରାଜେ ମୁକୋମଳ ଶଯ୍ୟାରେ ବିଲିନ କରିବା ପୁରୁଷ ପଟ୍ଟଭୂଷଣେ ପଥରୁ ପ୍ରକାଶ ପଡ଼ିବା ଖଣ୍ଡିତ ରୂପର ପରୁ ପରୁ ହଠାତ୍ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଖବର “ମହାବଳର ମୁକ୍ତି କ୍ରାନ୍ତି ।” ସେଇକାଳୀ ମହାବାଳର ୪୧,୨୦୦ ଟଙ୍କାର ଧନାୟୁଷ୍ୟ, ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଅବନତନ ଗୁରୁ ଦେବୀ ଦାକର କ୍ରାନ୍ତିର ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାଳନ କରିବେ ନିଶ୍ଚୟର ମାସରେ । ମନଟା ଭାରି ଶୁଣି ହୋଇଗଲା । ଯାହାହେଉ ଆମ ସେବକାଳୀ ଏତେଦିନକେ ବରପୂଜା କରି ଛାଣିଲେଣି । ବ୍ୟକ୍ତିର ମହା ବରର ଲବ୍ଧି ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରି ପାରିଲେଣି ।

ବାଗ୍ୟ ଶୁଣିକି ତୁମକୁ କୋରୁ ଦେଇ ମୁଁ ଭାବି କହିଲି ମହତାବଙ୍କ ଜନ୍ମନ୍ତୀ
 ଉତ୍ସବରେ ସାମାନ୍ୟ କ୍ରଡ଼େଣ୍ଟିଆଲ୍‌ସ୍ ହିସାବରେ ମୁଁ କଣ ଦେଇ ଯାଉଛି ? ମୁଁ ଧନୀ ନୁହେଁ
 କିନ୍ତୁ କ୍ରଡ଼େଣ୍ଟିଆଲ୍‌ସ୍ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ମାତ୍ର, ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶର ମହତାବଙ୍କର ସଙ୍ଗରେ ରହି, ତାଙ୍କର
 ସହବାସ ହିସାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କର, ତାଙ୍କର ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ, ସୁଖରେ ସୁଖୀ ହେଲୁ, ମହତାବଙ୍କର
 ମହତ୍ତ୍ୱ ବଢ଼ିଯିବ ନାନା ଦୃଷ୍ଟି କୋଣରୁ ଯେତେ ଭାବରେ ମୁଁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଛି ସେତେ ପୌରାଣିକ
 ଚିନ୍ତାଧାରା ଅତି କାହାରି ହୋଇ ନାହିଁ । ମହତାବଙ୍କ ଜନ୍ମନ୍ତୀ ଉତ୍ସବରେ ତାଙ୍କର ସେହି ମହତ୍ତ୍ୱ
 ସ୍ପଷ୍ଟସୂଚକ ଲେଖ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇ ମୋର ପ୍ରବଳ ବାସନା ହେଲା । ଜନ୍ମନ୍ତୀ ଉତ୍ସବରେ
 ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ମହତାବଙ୍କ ଚୈତନ୍ୟ ଲାଗିବା ଯାହା ପ୍ରଶାନ୍ତର ବିଶିଷ୍ଟ ବିଶିଷ୍ଟ ଗୁଣ ସୂଚକ ଜଣାଉଛି
 ବିଭେଦ ମନ କରି ଏହା ଲେଖିଛି ।

[illegible]

ଏହି ସଂଘଟଣାର କେତେ ମାସ ପରେ ୧୯୩୭ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୩ ତାରିଖରେ ମୁଁ ଜାନକା-
ନାଥ ରେବେନ୍ସେର ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ସେସମୟରେ ମହତାବ କାହୁଁ ଉପର ମହଲରେ ଚିନ୍ତାନ୍ତି ।
ଉପରକୁ ଯାଇ ବାରମ୍ବାର କାମ କରୁଥିବା ଜଣେ ଇଂରାଜୀକୁଳୁ ଓଦା ଚନ୍ଦା ଚନ୍ଦା ହୋଇ ମହତାବ
ବାବୁଙ୍କୁ ବସସ୍ଥ ପରୁଷକାରୁ ଓପ ମୋଟେ କହିଲେ “ଜାକ୍ ସାଙ୍ଗରେ ତୁମର କି ପ୍ରୟୋଜନ
ମୋଟେ କହ, ଓପ ଆସିଲେ ମୁଁ କହିଦେବି ।” ମୋର ତ “ମହତାବଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ” । ଡକ୍ଟର

ରାଜ୍ୟରେ କହୁଛି “ହେଉ ସେ ଅସିଲେ ମୁଁ ପରେ ଆସିବି ।” ଏହା କହି ଲୋକ ଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟ ଦଳର ଗୋପନୀୟତା ଆଉ ରକ୍ଷା କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ହସ୍ତି ହସ୍ତି କହିଲେ “ମୁଁ ସ୍ୱର୍ଗ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହାଦେବ ! ତୁମ୍ଭ କି ପ୍ରୟୋଜନ ?” ମୁଁ ଭାରି ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ିଲି । ମୁଣ୍ଡିଆଣି ମାରି କହିଲି “ଆଜ୍ଞା ମୋର ଦୋଷ କ୍ଷମା କରିଦେ—କହିବା ଦିନ ଜଣେ ଆଶଙ୍କା ଦେଖିଥିଲୁ ।” ହସ୍ତି ହସ୍ତି ମୋ ପିଠିରେ ହାତ ବୁଲାଇ ସେ କହିଲେ “ହଉ ତୁମ୍ଭର ଦୋଷ କ୍ଷମା କରାଗଲା ।”

ସେହି ଦିନଠାରୁ ସୁଦୂର ଦଶବର୍ଷ ଭାବର ସହକାରୀ ରୂପରେ, ତାଙ୍କର ପ୍ରତି କାର୍ଯ୍ୟରେ କି ସାହାଯ୍ୟ, କି ରକ୍ଷା, କି ଲୋକହୃଦୟର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଚଳି ଆସିଛି । ତାହା ବଦଳରେ ମୁଁ ପାରିବୁ ତାଙ୍କଠାରୁ ପୁରବର ସେହି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଅଶୀର୍ବାଦ ।

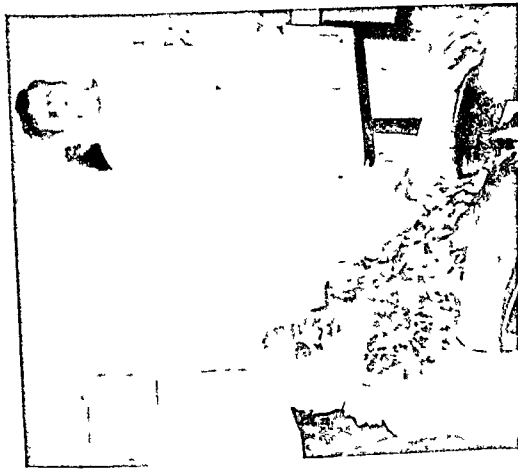
ମହାଭାରତ କବିସ୍ତ୍ରରେ କିଛି କହୁବାକୁ ଗଲେ ପ୍ରଥମେ ମନେ ପଡ଼େ ତାଙ୍କର ମୁକ୍ତି ହସ୍ତରେ ଦୀନ କରକା କଥା । ନିଜେ ନାନା ପ୍ରକାର ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ସହ ମଧ୍ୟ ଯତ୍ନକୁ ସେ ଦେବା ମୁକ୍ତି ହସ୍ତରେ ଦୀନ କରକାକୁ ଭଲ ଯାଁନ୍ତି । ଯଦିବ ମହାଭାରତ ଜଣେ ଅତି ଧନୀ ଯଦିବା ଯତ୍ନ, ବିଶାଳ ସଂଗ୍ରହ ମାଲିକ ତଥାପି ଜାନକୀ ନାଥ ରକ୍ତନରେ ଝୁକା ଯମସ୍ତରେ ସେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟରେ ଚଲୁଥିଲେ । ତାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ, ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ କ୍ୟାନ୍ସର ତାର ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଟଙ୍କା ମାଗେ, ସେ ଅକୁଣ୍ଠିତ ଚିତ୍ତରେ ସେତେବେଳେ ତାକୁ ତାହା ଦାନ କରୁଥିଲେ । ମହାଭାରତ ଟଙ୍କା ପରା ମୋ ନିକଟରେ ଦେବା ଚହୁଥିଲା । ହାତରେ ମୋର ଟଙ୍କା ଅଛି କି ନାହିଁ ସେ କଥା ବୁଝି ନ କର ସେ ପ୍ରାଥମାନଙ୍କୁ ସୁଧା ମୋ ନିକଟକୁ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ । ଅନେକ ସମୟରେ ବାହାରୁ ଟଙ୍କା ଧାର କରି ତାଙ୍କର ପ୍ରାଥମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେଉଥିଲି । ଫେର ଅଫେର ଟଙ୍କା ଅଫେର ଚାଷ ଯେତେବେଳେ କରୁଥିଲୁ । ଗୋଟିଏ ଦିନର ସଞ୍ଜେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ । ଅରେ ମୋ ହାତରେ ମାତ୍ର ଗୁଳିଟି ଟଙ୍କା ଥାଏ । ଜଣେ ଛାତ୍ର ମହାଭାରତ କହୁ କିଶିବାକୁ ଗୁଳିଟି ଟଙ୍କା ମାଗିବାକୁ ସେ ତାକୁ ମୋ ପାଖକୁ ଯୋଗ ଦେଲେ । ମୁଁ କି ମୁହଁରେ ଫୁଲେ, ହାତରେ ତ ମାତ୍ର ଗୁଳିଟି ଟଙ୍କା ଅଛି ସବୁ ଦେଉଥିଲେ ତେଜା କିପରି ? ସେତେବେଳକୁ ବଜାରରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଧାର ଦୋକାନୀ । ମହାଭାରତ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ “ ଅଜ୍ଞ, ମୋ ହାତରେ ଗୁଳିଟି ଟଙ୍କା ମାତ୍ର ଅଛି, ସବୁ ଦେଲେ ତେଜା କିପରି ? ” ମୋ କଥାରେ ଝୁକିବ ମାତ୍ର ବଳେତ ନ ଦେବା ସେ କହୁଥିଲେ “ହଉ ତାଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଦିଅ ଅନ. କଥା ଦେଉ ବୁଝାଯିବ । ଯେତେବେଳେ ସୁବିଧାରେ ଅନେକ ଦାନକାର କଥା ଯିବୁ । ଅମ ମହାଭାରତ ଦାନ କରକା କବିସ୍ତ୍ରରେ ତାଙ୍କଠାରୁ ସେ କୌଣସି ମତେ କୁନ ନୁହନ୍ତି ତାହା ମୁଁ ମନେ କରୁ ।

ଜାତଜାତୀୟ ଭବନରେ ହଜା ସମୟରେ ପଦ୍ୟା ପଦ ଅଭବ ପୋଷ୍ଟ ଅମେ ଚାଲେ ଗୁମାସ୍ତା
ରହି ପାରୁ ନା ହୁଏ । ଗମସ୍ତ ଜାମ ଗଜା ବାଜେଲେ ଭରୁହୁଲୁ । ମହାବାଜା ଗଜା ବାଜେଲେ ବରୁ
ଧରୁ । ଜାକର ହଜର ଭଜା ଚାଲୁ ହୁଏ । ଗେ ଓ ଗୁଁ ଗେ ଗାଦୁଲୁ । ଗରେ ଧରେ ଗୋର
ଅଗ୍ରବାସ ପରେ ପରେ ପଦ ଭଜା ଦୋରହଜା ଜଗିପଡୁ ଅଧା ଗାଦୁ ଅଧା ଗୋ ଗାଦୁ ରହି ଗଜା

He is seen with Mahatmaji at Gandhi Sevasangh Delang Orissa

With Gurudev Poet Rabindra Nath Tagore

ଅପକାଶମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଗୁଣ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପାଶୋର ପକାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ସେ ପରସ୍ପରରେ ପେଟିମାନେ ତାଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରୁଥିବେ, ତାଙ୍କୁ ଚାଲି ଦେଉଥିବେ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ ତାଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ଯୋଗୁଁ ପୂର୍ବ ମନୋଭାବ ପାସୋର ଯାଇ ତାଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତ୍ବ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ମହତାବଙ୍କର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହେବା ପରେ ପେଟିମାନେ ପୂର୍ବେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ତାଙ୍କ ବିପଦରେ ପକାଇବା ଯୋଗାଡ଼ କରୁଥିଲେ, ତାଙ୍କର ଘୋର ବିରୁଦ୍ଧାବରଣ କରିଥିଲେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ହୃଦୟ ମୋହିତ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ମହତାବଙ୍କ ବ୍ରାହ୍ମ ସେମାନଙ୍କର ଅବନତି ନ ହୋଇ ବରଂ ଉନ୍ନତ ହୋଇଛି, ମନ ନ ହୋଇ ବରଂ ଭଲ ହୋଇଛି । କାହାର ଅନ୍ଧତ୍ବ କରିବା ତାଙ୍କର ଜାତକରେ ନାହିଁ । କନିକାର ଭୂତପୁର ଗଜାପାହେବ ମହତାବଙ୍କର ଜଣେ ଅତି ବିଶ୍ୱାସୀ ଥିଲେ ଏବଂ ସବୁଦିନ ତାଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧାବରଣ କରୁଥିଲେ । ମହତାବଙ୍କ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ଗଜାପାହେବଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଶୁଣି ଏ ଠିକ୍ରେ ଲେଖିଥିଲେ “ଗଜାପାହେବ, ମୁଁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ କ୍ଷମତା ହାସଲ କରିଛି ବୋଲି ଆପଣ ମନରେ କିଛି ଭାବିବେ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ପାସୋର ଦେଖୁଛି । ମୋର ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଆପଣଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହାନୁଭୂତି ମୁଁ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ବୋଲି ଆଶା ପୋଷଣ କରୁଛି ।” X X X X X ଇଂରାଜରେ ଯାହାକୁ କହନ୍ତି (ସାଧୁ ପ୍ରତିଶୋଧ) Noble revenge ? ମହତାବଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କଲାପରେ ଏହିପରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅନେକ ମିଳେ ।

ମହତାବଙ୍କ ଚରିତ୍ରର ଗୋଟିଏ ଦୃଶ୍ୟ ବା ଦୂର୍ଗୁଣ ଏହା ଯେ ସେ ଯଦି କୌଣସି କରଣ-କଶ୍ମଳ କାହା ଉପରେ ରାଗି ଯାଆନ୍ତି ତେବେ ସାବଧାନ ଉପେକ୍ଷାରେ କରନ୍ତି । ଜଳ ମଧ୍ୟ ପୁର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମହାମାନବ ଗାନ୍ଧୀ ଆଦି ଶ୍ରଦ୍ଧା ନିମନ୍ତେ ଉପବାସ କରୁଥିଲେ । ଆମର ମହତାବଙ୍କ ବୋଧହୁଏ ସେହି ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରି ଉପବାସ କରନ୍ତି ବୋଲି ଆମେ ଭାବୁ । କିନ୍ତୁ ମହତାବ ଉପବାସ ରହୁଥିଲେ ଆମେ କିପରି ବୁଝିପାରୁ ହେଉ ପକ୍ଷେ ସେ ନ ଖାଉଥିଲେ ହଜାର ଲୋକ କଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ କିପରି ଖାଇବା ? ତାଙ୍କ ଅନଶନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମର ମଧ୍ୟ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଏ । ଶୁଣ୍ଢ ଚୋରରେ ଲୋକ କଲେ ତାଙ୍କୁ ଶୁଣ୍ଢା ଶୁଣ୍ଢା ଅନ୍ୟ ଚୋର

Bapu and Ba

BY COURTESY OF MAHENDRA KUMAR CHADDA

କାମରେ ଯାଉଥିଲେ । ଘରବା ଘରର ଅଭାବ ଅଭାବ ଏହାର ଭ୍ରଷ୍ଟତା ହେଉଥିଲା ସେ no king committee ରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଯିବା ସମୟରେ ମହତାବକା କେବଳ ପିଆଜ ଲଗାଇ ଭାତ ଖାଇ ଯାଉଥିଲେ । ହାତରେ ଥାଏ କେବଳ ପାଥେୟ ମାଟ ସମ୍ବଳ । ନାନା ପ୍ରକାର ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଅଭାବ ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଡକ୍ଟର ଆଗୋ ବାକ୍ସ ହେଉ ନ ଥିଲେ । ସାହିସ ସହିତ ସବୁ ପ୍ରକାର ଶୈଳୀତିର ସେ ସମ୍ବୁଧୀନ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ।

ବିସଦର ସେ କଦାପି ଜାତର ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା ପୈତୃ୍ୟ ହସନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ଅତି ପ୍ରସାନ୍ନମତ । ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବା ପରେ ଆଉ ତାଙ୍କର ନୂଆ ଗାଡ଼ରେ ସେ, ମୁଁ, ନବ ବାବୁ ଓ ମଲ୍ଲିକା ଚାକି ସାଉଁଥିଲୁ ରାନ୍ଧୁଣୀ । ଗାଡ଼ ଭିତରେ ନାନା ପ୍ରକାର ବ୍ୟାଧିବାଣୀ ହସ ଥିଲା ଗୁଲୁଥାଏ । ମହତାବ ବାବୁ ନିଜର ଗାଡ଼ ଚଳାଉଥାନ୍ତି । ଗାଡ଼ର ତେ ଆଏ ଘଣ୍ଟାକୁ ପ୍ରାୟ ୬୦ରୁ ୬୫ ମାଇଲ । ହଠାତ୍ ଗେଟାଏ ଟେଲି ଉପରେ ଟ୍ରେକ କସୁ କସୁ ଗାଡ଼ ଏକବାରେ ତେ ପଟ ଖା ହୋଇ ଓଲଟି ଫିଙ୍ଗି ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତ ଚଳନ୍ତି । ଗାଡ଼କୁ ଓଲଟିବା ଦେଖି ମହତାବ ବାବୁ ହଠାତ୍ ଗାଡ଼ ବାହାରକୁ କୁଦାମାର ଫୋଲିଆସିଲେ । ଅଗେ ସମସ୍ତେ ଗାଡ଼ ସହଜ ଓଲଟି ଯାଇଛନ୍ତି ହେଲା । ନୂଆ ଗାଡ଼ଟା । ଏପରି ଦୁର୍ଘଟଣା ହେଲା ! ସେଥିରେ ଅଗେ ସବୁ କିଛି ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ମାତ୍ର ମହତାବ ତଳେ ମାତ୍ର ସେଥିରେ ବିଚଳିତ ହେଲେ ନାହିଁ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା ପରିହାସ ତାଙ୍କର ଗୁଲୁଥାଏ । ଦୁଃଖ କଷ୍ଟରେ କମିବାକୁ ବା ଅଧାର ହେବାକୁ ତାଙ୍କୁ ମୁଁ କଦାପି ଦେଖି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ସେ ଏପରି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଯେ ସରର କବାଟଗୁଡ଼ିକ ଚଉକିଂଗରୁ ଚନ୍ଦା କରି ସର ଭିତରେ ସମାନ୍ୟ ଶିଶୁପୁରୀ ଆକୁଳ ହୋଇ କାନ୍ଦୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସେ କାମଣୀ ଅମଳ ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ କରି ପକାଉଥିଲା ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଯାଗକୁ ସେ ସମୟରେ କେହି ଯିବାକୁ ବା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେବାକୁ ସହ୍ୟ କରୁ ନ ଥିଲେ !

ମହତାବଳ ସତ୍ୟ ସମାଜ ଏବଂ ସତ୍ୟର ଅନୁଗାମୀ । ଜୀବନର ସ୍ତ୍ରୀରୂପେ ସତ୍ୟ ମର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରୂପେ
 ହୋଇ, ସତ୍ୟର ଅବଲମ୍ବନ କରି ସେ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରି ଅଛନ୍ତି । ସତ୍ୟର ଜନ୍ମ ସେ
 ଦେବୀ ସତ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ହୃଦ ପାରଣୀ । ବେଳେବେଳେ ହେଲା ସପ୍ନରେ ମହତାବଳରୁ ଅକା-
 ଶିଷ୍ଟର ସମେତ ଜଗନ୍ନାଥ ତାଙ୍କ କିରୀଟରେ ନରହେଲା ଅଭିଯୋଗର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେଉଥିଲା । ମହତାବଳ
 ଦଣ୍ଡ ପାଦରେ ଏ କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ଅତି ଅଧୀର ହୋଇ ତାଙ୍କ ପାଖରେ କାନ୍ଦ ପକାନ୍ତି । ମୋର କାନ୍ଦଣା
 ଦେଖି ମୋ ପିତାଙ୍କ ହାତ ବୁଲାଇ ସେ କହୁଥିଲେ “ମାୟାଧର କୃପା କଲୁ କିଏ ? ସତ୍ୟର ଜନ୍ମ
 ହେବା । ମୋର ସଦା ଚୌକାସ ଦୋଷ ନ ଥିବ ତେବେ ଦୁନିଆରେ କେହି ମୋର କିଛି କରି
 ପରିବେ ନାହିଁ । ପ୍ରାଣ ଦଣ୍ଡ ସେ ତ ଦୂରର କଥା । ତାଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି । ସତ୍ୟର
 ତେ ତାଙ୍କର କଥା ଠିକ୍ ହେଲା । ତାଙ୍କ କିରୀଟରେ ଯେଉଁ କିଛି ଅବୋଧନ ହୋଇଥିଲା ତାହା
 ପରାସ୍ତ ହେଲା । ମହତାବଳ କାହା ରାଜ୍ୟକୁ କ୍ରମେ ମୁକ୍ତ ହେଲେ ।

ମହାବଳା ବୃଥାରେ କାହାକୁ କେବେ ସମେତ-ଅବା ଅବସ୍ଥାପ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତଳ ପ୍ରତି
ବିରାଟ ପେଟେ ଅସକାର କରନ୍ତି ପ୍ରତିକେ ସେ କଦାପି କାହାର ଅନନ୍ତ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାହାକୁ

ବାଣ୍ଟି କର ବସିଲ ନା ? ଏଥର କଲେ କିପରି ହେବ ହୋ ?” ସମସ୍ତେ ଖୁବ୍ ଥୋଡ଼ାଏ ହସିଲ ।
 ତା ଘରେ ଏକ ଠି ବସି ଶିଆ ପିପା ହେଲ ।

ମହାବଳା ଅତି ସ୍ବେଚ୍ଛା । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅତିଶୀଘ୍ର ସେ ଅତି ଧର୍ମରେ କରି ପାରିବ । ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ବଡ଼ ଚେଷ୍ଟା ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ । ଆମ ନିକଟରେ ସେ ତାଙ୍କର ନିଜ କଥା କେତେ ଖୋଲି କହନ୍ତି । ସେହିପରି କହିବାକୁ ସେ ଆପଣା କୁଣ୍ଡା ଅନୁରକ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୁଣି ପାରିବେ । ସେହିପରି ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଶ୍ରବଣ ପରି ନାହିଁ । ନିଜ ହାତରେ ଆମର ସେବା ଶୁଣି ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି ।

[illegible][illegible]

ବିଷୟର ଅଲୋଚନା ହେବା ସମୟରେ ସେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅ ଲୋକ ପରି ବସି ପଡ଼ି ଶୁଣିଲା । କୌଣସି ବିଷୟରେ କିଛି ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଇର୍ଷା ଅଲୋଚନା ଶେଷ ହୋଇଗଲେ ସେ ଧରିଶେଷରେ ନିଜର ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ, ଭାବର ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ ଓ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରିଦିଏ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଶ୍ରୀ ଉତ୍କଳରେ ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରେ ହରିଜନ ପ୍ରବେଶ କରାଇବାର ଯୋଗେ ସେ ତେବେଲେ ସେ କରୁଥିଲେ ସେତେବେଳେ ସେ ଯେପରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାବରେ ଧରିହସ କରୁଥିଲେ ସେପରି କରିବା ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ଧର୍ମରେ ଯମ୍ବକ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବି ଯାଉନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ତ କଟକର ସାବିତ୍ରୀ ଦାସୀ ସତ ଆଠଟା ସମୟରେ ଶେଷ କରି ସେ ପୁରୀ ଯାଉଥିଲେ । ସେଠା ର ମନ୍ଦିର ପ୍ରବେଶ ବିଷୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଅଲୋଚନା ଇର୍ଷା ବିତର୍କ କରି ପୁଣି ସତ ପାହାନ୍ତିଆକୁ ଅସି ସେ କଟକରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଭରସା ଦି ହୁଏ । ସୁଦ୍ଧା କରୁଥିଲେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୁଣ ସେ ସେ ଯେଉଁ କାମରେ ହାତ ଦିଅନ୍ତି ତାକୁ ସଫଳତାମ ନ କରି କଦାପି ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଭାଗ୍ୟର ଜେର ମଧ୍ୟ ଅତି ଟାଣ । ଭଗବାନଙ୍କ କୃପାରୁ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଏ ଧର୍ମକୁ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ସମୁଦ୍ଧରେ ସମ୍ପ୍ରସେପ କରିଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ।

୨

ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ ସେ ନିଜେ ଯେପରି ସୁରୁରୁ ରୂପେ କରନ୍ତି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ମଧ୍ୟ ସେହୁପରି ଆଶା କରନ୍ତି । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉତ୍କଳ ଚେତ୍ର ସ ରଚନା ସମୟରେ ପ୍ରାୟ ଏକବର୍ଷ ତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ମୋତେ ଶ୍ରୀମତୀ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ମୋ ଉତ୍ତରେ ଥିବା ପ୍ରେସକୁ ଯିବା, ପୁସ୍ତକ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଏବଂ ସେ ସମସ୍ତ ଆଣି ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା ଭାର । ପ୍ରେସରେ ଦୂର ଥର ପୁସ୍ତକ ସଂଗ୍ରହ କରି ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ିଏ ପାଖ ପୁସ୍ତକ ଉତ୍କଳ ଚେତ୍ର ପର ଅଂଶ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେଖାଉଥିଲି । ତାଙ୍କର ଚେତ୍ର ସତେ ଶ୍ରୀମତୀ ପରି, ଦୂରଥର ସଂଗ୍ରହ କରି ପଡ଼ିଥିବା ମୋ ଆଖିରେ ପଡ଼ି ନ ଥାଏ, ସୁଦ୍ଧା ଓଲଟି ଓଲଟାଏ ସେ ତାକୁ ମୁଁ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଧରି ନେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସେ ବିଚାରମାନ ଚେତ୍ର ଓରେ ଥରେ ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ଭଲ ଧରିବାଇ କୌଣସି ମନ ସେ କି ହୁଏ ?

ସୀତା ଉଦ୍ଧାର କରିବା ସମୟରେ ସମତନ୍ତ୍ର ଯୋଦ୍ଧାବଳ ସମୁଦ୍ରରେ ସେହି ବାହୁଥିଲେ ସେତେବେଳେ ମହା ମହା ରଥୀକ ସହ ସାମାନ୍ୟ ଗୁଣ୍ଡାମୁଣ୍ଡାମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ବଶକ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ ସମତନ୍ତ୍ରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଆଜି ଉତ୍କଳର କରେଣୀ ଧନିଆ ମହତାବଙ୍କର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ ଉତ୍ସବରେ ଉତ୍କଳର ସାହିତ୍ୟ ରଥୀମାନେ, ତାଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭା ବିଷୟ, ନିଜର ସୁଲଳିତ ରଚନା ଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ବାରା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଯୋଦ୍ଧାବଳ ଉନ୍ୟତା ଦେଉଅଛନ୍ତି ସେତେବେଳେ ମୋ ଘର ଜଣେ ଅନ୍ୟାତନ୍ୟମା ସାହିତ୍ୟିକ ମଧ୍ୟ ନିଜର ଅପରିପକ୍ବ ଶ୍ରାବଣ ମହତାବଙ୍କର ଗୁଣାବଳୀକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସମ୍ବଳ ହେଉଅଛି । ଗୁଣଗ୍ରାସୀ ସମତନ୍ତ୍ରଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ ଶ୍ରୀ ମହତାବ ଅଧୀନର ଏହି ପଦ୍ମସାମାନ୍ୟ ଦାନକୁ ସାଦର ଗ୍ରହଣ କରିବେ ବୋଲି, ଅଧୀନ ଅଶୀ କରେ ।

ସର୍ବଶେଷରେ ରଜବାନଙ୍କଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା, ଉତ୍କଳ ରଙ୍ଗ ରୂମିର ପ୍ରଧାନ ପରିଚାଳକ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କୁ ସେ ଦୀର୍ଘ ଜୀବନ ଦାନ କରନ୍ତୁ । ମହତାବଙ୍କର ଅକ୍ବାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ ଓ କାର୍ଯ୍ୟାଳୀ ଯୋଗୁଁ ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍କଳରୂମି ଏକ ସ୍ବଜଳ ପ୍ରାନ୍ତ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ରଜବାନଙ୍କ ଅଶୀବାଦରେ, ମହତାବଙ୍କ ନେତୃତ୍ବ ଓ ପରିଚାଳନାରେ ଉତ୍କଳ ସବୁ ଦିଗରେ ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଅଦର୍ଶ ପ୍ରଦେଶ ହେବ ଏହାହିଁ ଆମର କାମନା ।

ଜୟହିନ୍ଦ

ଲେଖକ—ଶ୍ରୀ ମାତୁାଧର ମହାନ୍ତି

କଟକ

Tree Planting at the Orissa Secretariate Maidan

Inspecting Guard of Honour

ନୀଳଚକ୍ର କୋଳୁଆଶୀଷ ଝରେ

‘ଦୀର୍ଘଜୀବା ହୁଅ   ଭଲ କେଶେ’
ନୀଳଚକ୍ର କୋଳୁଁ ଅଶୀଷ ଝରେ,
ତବ କର୍ମେ ପଦ୍ମ   କୁସୁମ ଚନ୍ଦନ
ମହନୀୟ ହେଉ ଧରଣୀ ପରେ ।

ଭଲ କାନନ   ପୁରତ ଲ ତବ
ସୁପଣ ସୁମନ ସୁରଭିରୀ,
ଅଞ୍ଜଳି ଭରତ   ସୁଧ ମଧୁକର
ଏ ଅନ୍ତ ବୀରତା ଶୁଭ ମନାସେ ।

ସାକ୍ଷୀ କୋଟ ଜନ   ପ୍ରିୟ ପ୍ରତିପଦ
ପଣେ ଜଣେ ଏକା ତୁ ମ ଭଲତଳ,
ପ୍ରାଣୀ ସୀମାତଟେ   ଭଲ ତ ରକା
ମହାଭାରତୀୟ ନେତ୍ର ମଣ୍ଡଳେ ।

ଜନପ୍ରିୟ ନେତା   ସ୍ବାଧୀନ ବିଶଳ
ଭଲ ପ୍ରଥମ ବର ସଚିବ,
ଭାବ ଇତିହାସ   ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷରେ
ଶର ପଶୋଗାଥା ତବ ସେବିକ,
ଆନ ଜନେ ସିନା   ପ୍ରଧାନ ସଚିବ
ପଦନା କରନ୍ତି ବଡ଼ ଜଳନା ।

ତବ ଅସୁଲୁଣ   ଅମୂଲ୍ୟ ମାଣିକ୍ୟ
ପାଶେ ନୟ ହୁଏ କେନ୍ଦ୍ର ହୁଳନା ।

ଏକାମ୍ରରେ ବାଣୀ   ରମା ରମା ସେବା
ସାଧନାର ପଥେ ପଶି ଅଟଳ,

ସଜନତ ଦକ୍ଷ-   ବାଣୀ କଳାକର
କବି ରସାଭିଜ୍ଞ ଭାଷା-କୁଶଳ ।

“ମହାମାନବଙ୍କ”   ସେନାପତି ପଣେ
ମହା ଭାରତୀୟ ମୁକ୍ତି ସମରେ,

ଉତ୍କଳ ଭୂଶକ୍ତି   ମହାରଥୀ ପଣେ
ତବ ଶ୍ୟାମ ଲେଖା କନକାକ୍ଷରେ ।

ତ୍ୟାଗପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟ   ଅହିଂସା ସମରେ
ଅକାତର ବଳିଦେଲୁ ସଦାସ୍ତ,

ସ୍ବାଧୀନ ଦେଶର ।   ଶୁଭବାନେ ଜାତ
ତବ ଶିରେ ତାଳେ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ କଳସ ।

ଦେବଅନ୍ତର ତାର   ଅସୁର ସୁତରା
ସଜତନ୍ତ୍ର ନୀତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦଳି,

ସେ କର୍ତ୍ତା ଉତ୍କଳ   ଫକୀର ବସେ
ମାଣିକ୍ୟର ଶେଷେ ଉଠିବ ଝଲି ।

ଚନ୍ଦ୍ରାଂଶୋକ ପତ୍ନୀ   ଧର୍ମାଶୋକ ଦେଲୁ
ସେ ପୀତଂ ଉତ୍କଳ ନବ କଟକ,

ଦ୍ବିବଳ ବିଦତ   ରୁଦ୍ରନେତ୍ରରେ
ପ୍ରତ୍ୟା ଦୁମର କର୍ତ୍ତା ହେବ ।

ସିନ୍ଧୁ କୁମିରୁ   ପୁରାଣିକ
ବେଦକୁ ଫରାଦେ ଯୋନୀ,

ସଦୃଶ ପରଶ   ନରକ ସଦୃଶ ମର୍ଦ୍ଦ
କାତ ରାଗି ତବ ଶିବ କଳ୍ପନା ।

Laying the foundation stone of
Shaheed Memorial Hall at Cuttack

Srimati Subhadra Devi planting trees

ଜନସେବା ଗୁଣୀ

ତବ ହୃଦ ସଦା

ମହାନ ଭଦାର ପୌଜନ୍ୟମୟ,

ଭବା ପେଶୁ ତହିଁ

ମାନବ ମହତ୍ତ୍ୱ
ମେ ଦମ ଯିଅ ଯେଉଁନିକୟ ।

ଭବଦାସ ତବ

ଅତପ୍ତିୟ ପେଶୁ

ଭବଦାସ ହେବ ଆଦର ଧନ,

“ଓଡ଼ିଶା ମୁଲକେ

ମହନାବ ଜଣେ”

ଗାଉଛି ଗାୟକ ଭବିଷ୍ୟ ଜନ ।

ମହନାବ ସ୍ୱର୍ଗ-

ଜୟନ୍ତୀ ନୁହେଁ ଏ

ଭୁଲ୍ଲ ଭୁଲ୍ଲ ପ୍ରତିଭାକନା,

ଦୀର୍ଘାବା ଦୁଅ

ହେ ଜାତୀୟ ଗୀତ

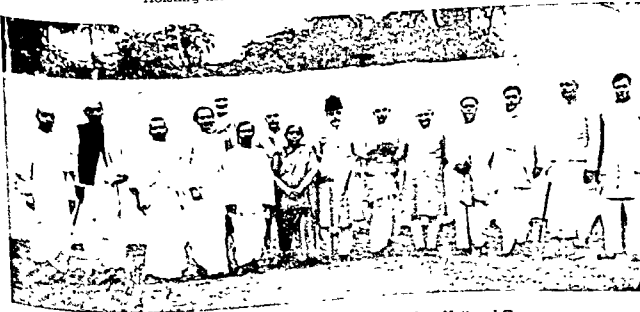
ଏ ମହା ଜାତର ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଲେଖକ—ଶ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ଦାସ

Hoisting the National Flag at Jumma Masjid, Cuttack.

With the members of the Working Committee, Indian National Congress.

22

Putting a wreath on Mahatma's Asthi

Sprinning at Swaraj Ashram

ତରୁଣ ଯାଏ ନାହାନ୍ତି; ସାଲକ୍ଷ୍ମୀ ତୁମ୍ଭାପୁ ଧର୍ମର ନିମନ୍ତେ ଯାଏ, ସେମାନଙ୍କୁ ଡାକିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଚପେଇ ଏମାନେ ଚଳୁଛନ୍ତି ମେମାନେ ଆସି ସେପରି ଚଳିବ । ଶାସନ ଏକ; ଦୁଇ ନୁହେଁ । ତା ଅଗର ସାନ, ବଡ଼ ଓ ଭେଦ ଭାବର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ।” ବଡ଼ ଶ୍ରେକ ଠୋକ ଜବାବ ପ୍ରଶ୍ନକାରୀ ବିଚଳିତ, ସେଠାକାର ଉଦ୍‌ଘୋଷ ଉଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତି ସମସ୍ତେ ନାବକ । ମହତାବଜା ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ଭାବେ ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ଶୁଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରଶ୍ନକାରୀଙ୍କର ଆଉ ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ । ସେ ମଧ୍ୟ ନାବକ । ତା’ ପରେ ମହତାବଜା ଅଦବାସୀ ମହାସଭାର ଉପସଭାରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଲେ ଆଜ୍ଞା ଅପଣ ମାତନ କାହିଁକି ଏ ଅନୁଲକ୍ଷ୍ୟ ହାତକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରବେଶର ସ୍ବାସ୍ଥା ଦେଇ ଏ ନିର୍ବାହ, ସରଳ ବ୍ୟାସୀ ଅଦବାସୀ ଶୁଦ୍ଧକଳ୍ପ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶ୍ରେକ୍ଷ୍ମୀ, ତୁମର ସେ ନେତା କହୁଥାଲ ସିଂ ଅରେ ହେଲେ ଏକଥା ଶାସନ ବାଧାସ୍ଥକ ସଭାରେ ଉପେକ୍ଷକେ ନା ? ସେଠି ସିନା ଉପେକ୍ଷକେ କଥାଟା ନିଶ୍ଚିତ ହେବ; ମିତ୍ରତାରେ ଏମାନଙ୍କୁ ମତେଇ ସେମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ତଥା ଦେଶ ଶାସନରେ ବାଧା କାହିଁକି ଅଶୁଦ୍ଧ ? ଯଦି ଅପଣ ଅଦବାସୀଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ସବବ୍ୟାପ ମଙ୍ଗଳ ରୁହାନ୍ତି ତେବେ ଏପରି ଘଟଣା ଧରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଅସନ୍ନ, ଏହିଠାରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ଅଦବାସୀ ମାନଙ୍କର ସବବ୍ୟାପ ଉଲଟି କରିବୁ ଏହିପରି ଅନେକ ବ୍ୟାପକଥନ ଶୁଣିଲ । ଅଶୁଦ୍ଧୀର କଥା ଯେଉଁ ଲୋକ ମୁଁ ମୁଁ ଉପେକ୍ଷକ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣିବାକୁ ଧ୍ୟାନରେ ଯେ କି ମହତାବଜା ପ୍ରଧାନ ଶବ୍ଦ ରୂପେ ସେଠାକୁ ଆସିଲା । ସେ କଥାରେ ଏପରି ବଣ ଲୋକ ଶେଷରେ ମୟୂରଭଞ୍ଜରେ ରହି ଓଡ଼ିଶା ସରକାରର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ଅଦବାସୀ ଜାତିର ସବବ୍ୟାପ ଉଲଟି ପରିକଳ୍ପ କଳ୍ପ-ପରିକର ହେଲା ।

ଓଡ଼ିଶାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାବରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସେଠାରେ ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ପାଇଲି । ବାରିପଦାର ସାଧାରଣ ସଭା, ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ସମାବେଶ, ଲୋକେ ଦୂର ମହାସଭାରୁ ରୁଡ଼ା ରୁଡ଼ା ବାସି ମହତାବ କ’ଣ କହୁବେ ବୋଲି ଶୁଣିବାପାଇଁ ଆସିଛନ୍ତି, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମିଶ୍ରଣ ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଶା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନେକ କଥା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା । ଯଥା—ସେ ଚୋଟିଏ ନିଅନ୍ତିଏ ପ୍ରଦେଶ, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମିଶ୍ରଣ ଏଠାରୁ ସବୁ ବୋହୁ ନେଇଯିବେ, ଛୋଟ ଟଙ୍କା ଯାହା ଅଳ୍ପ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ନେଇଯିବେ, ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି । ଲୋକ ଏ ସବୁ କଥାର ସତ୍ୟତା ଉପଲବ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ—ବିଶାଳ ଜନତା ନାବକ—ମହତାବଜା କ’ଣ କହୁବେ ତାହା ଶୁଣିବା ପାଇଁ । ମହତାବଜା ଉଠିଲେ କହୁବା ପାଇଁ ସନ ସନ କରତାଳି ମଧ୍ୟରେ—ଦୀର୍ଘ ଏକାକ୍ଷର ଅନେକ ବକ୍ତୃତା ଭିତରେ ମିଶ୍ରଣ ପାଇଁ ଯାହା ଆନୋଳନ ଶୁଣିଲେ, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମିଶ୍ରଣର ପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତିମାୟତା କ’ଣ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ନ ମିଶ୍ରଣେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଶକ୍ତି ବଣି ହେବ ଓ ମୟୂରଭଞ୍ଜବାସୀଙ୍କର ଲାଭ ବଣି ହେବ, ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର କହୁଗଲେ—ଶେଷରେ ସେ ଚୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେଲେ, ଯାହାକି ସେଠାକାର ଉଦ୍‌ଘୋଷ ଜନ, କି ସାବର, କି ନିରବର, ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଥିଲେ ସେ, ମନରୁ ନିମିତ୍ତ ହେଲେ, ମନରୁ ରୁଡ଼ା କିନ୍ତୁ ବସି ନାହିଁ, ମନରୁ ସେପରି ଅଶୋଭନୀୟ ଦୋଷାଦିକ, ସେହିପରି ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଓଡ଼ିଶା ସହଜ ମିଶ୍ରଣ ଥିବା ଥିବା ମୁକ୍ତିଦାନ ପରି ଦେଖା ଯାଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଅବଶାନ୍ତମାୟତା ଦୃଶ୍ୟରୁ ହୋଇଛି, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଓଡ଼ିଶାର ରୁଡ଼ା ଶୁଣି ଇତ୍ୟାଦି—ଶେଷ ଉଦାହରଣ ଲୋକମାନଙ୍କ ମନରୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସ-ମହ ଦୂର କରିଦେଇ ଅନେକ ଭେଦ ସବୁର କରିଥିଲା ।

ମଠରରେ ଯିବାବେଳେ ମହତାବଳୀ ମଧ୍ୟ ନୀରବ ନ ଥିଲେ, ମଠରରେ ବସିଥିବା ସମ୍ଭାଷନଙ୍କୁ ଦେଖି କିପରି ଶାସିତ ହେବ, ଗୋଲମାଲିଆ ପରିସ୍ଥିତି ଉତ୍ପତ୍ତିର କି କି ଉପାୟରେ ତାର ସମାଧାନ କରା ହେବ, ତାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପରାସ୍ତର କହୁ ଚାଲୁଥାନ୍ତି, ସେ ମଧ୍ୟ ଏବେ ଗୋଲମାଲିଆ ଓ ଅମାୟାଟ ପ୍ରେତାମ ଭିତରେ ରହି ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଶୁଦ୍ଧସମାଜକୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇ ନଥାନ୍ତି, ସେ ସବୁବେଳେ ମୋତେ ବାରିପଦାର ଶୁଦ୍ଧ ସମାଜ ତଥା ଓଡ଼ିଶାର ଶୁଦ୍ଧସମାଜ କଥା ପଚାରି ଚାଲୁଥାନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀ ରବି ନାରାୟଣ ମହାନ୍ତି ଏମ୍. ଏ., ବି. ଏଲ୍., ଗୁପ୍ତ

As a Chief of the Volunteer Corps on Gandhiji's visit to Balasore

ଉତ୍କଳ-କେଶରୀ

ଅହେ ନାରାୟଣ

କାତମାର ହାତ

ଅକେ ନାହିଁ କେବେ

ଥରେ ତମର (ପଦ) ।

—୧—

ପଢ଼ିଲ ବେଳୁତ ବଢ଼ିଲ ନଈରେ

ହାସ ଦେଲୁଅଛ ଅକାତ ପାଣିରେ

ଭାବି ମନେ ମନେ

ଯିବ ବୋଲୁ ଦିନେ

ଲୁପି ଶ୍ରୀକ୍ଷା ସିନ୍ଧୁ

ଦୂର ସେପାର ।

—୨—

ସୋର ଅନକାରେ ମୋହନ ମୁଲଲ

ଶୁଣି କବି-ହୃଦ ପଡ଼ିଲ ଭରଲ

ବଡ଼ା ସର ବଡ଼ା

ପାରୁ କ୍ଷୀଣ କେଶୀତ

ବାହାରିଲୁ ଆଶା—

ଅନ୍ତୁଲ ଧର ।

—୩—

ସମ୍ବୁ ଶତ କର୍ତ୍ତି ସହସ୍ର ବଳାସ

ଭ୍ରାତ୍ୟବ୍ୟାଦା ତମେ ହୋଇ ନା ହତାଶ

କାଲ ଭବିଷ୍ୟକ

ଜରି ନାହିଁ ଦେଖି

ଜାଣି ଭଲରୂପେ

ନଈ ପହଁର ।

—୪—

ସନ ଗରଜନ ବିଜୁଳି ତମକ

ଦକ୍ଷିଣା ପକ୍ଷେ ଗୋଛନା ଅଲୋକ

ସବୁ ଧୂରେ ଚିତ୍ତ

ନିକଟ ପର ଭ

ସମଗ୍ର ରଖି—

( ) ପାର କେଶରୀ ।

—୫—

ପର ମନ ବୁଝି କହୁ ପାର କଥା

କଥା କହୁ ତମେ ହର ପର କଥା

ସଦା ମୁକତେ

ସହାସ ଆନନ

ବଶ କରପାରେ

କନ୍ଦୁ ବରଷ ।

—୬—

ତମର ଉପରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଆଖି

କହେ କିଏ ଜଣେ ସେ ପାରିବୁ ତ କି

ଲଗିଅଛି ତଳା

ହୋଇ ନାହିଁ କଳା

କାଳିକା କ ମଃ

ବାଳା ପାନରୀ

ଦରକାଶର ଦିନ

—

(ଟକ୍ସିକା—ହମତା ରକ୍ତରାଶି ଦେଖ)

ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅତି ବୃଦ୍ଧ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଉତ୍ତର ଶୁଣିତ ପ୍ରହାର ନିକଟସ୍ଥ ଲାଲବୁଝକୁ
ପହଞ୍ଚିଲା—“ଭାଇ ! ପୁଣି କାହିଁକି ଏହି ଚାରିମାର ସଂଧ୍ୟା ?”

“ଭଉଣୀ ! କ’ଣ ଏତେ ଚଳାଚଳ ସମାଗମ ? ଏହା ସାକ୍ଷୀ ?”

କେଉଁଠି ପର ବୁଦ୍ଧ ବଞ୍ଚୁନା ଯାଏ ନାହିଁ ସତ୍ୟ ମାରି କହୁନା—

“କାହିଁ ଅଛନ୍ତି ଏ ସେ ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାଚୀର
ବାଦ୍ୟମାନେ ଚଢ଼ିଛନ୍ତି ପ୍ରତିଶ୍ରବ
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଶରଣେ ଚାଲି ଆସି
ନବ ଚକ୍ରର ଏ ସଭା ସମାଜ ।”

—“ତଳେଇ କର୍ତ୍ତ ତଳେଇ ଯୁକ୍ତ କିତବିଲାଣି । ତଳେଇ ଭୁଲ୍‌ଆନ ପତନ କେବଳ ଜୟ
 ଶେଷକୁ ସଂଘଟି ହେଲାଣି । କାଳେ କାଳେ ନିଶ୍ଚୟ ନରସି ରାସ୍ତାରେ ଲାଲା ଏହି ଆଖି
 ଦେଖେ ଦେଖିଲାଣି । ନ ଜାଣି କି ନୂତନ ଘଟଣା ସାବ ଏକ ? କଟକର ସହ ସ୍ତର ମିଳାଏ
 ତଳ ବୁଦ୍ଧି କହୁ ଚାଲି—

“ସାତହାତକ ଏ ଦୁର୍ଗ କାରକାଣୀ
ନୀର ରକ୍ତ ଶିଖ୍ରେ ଢୋ ଯାଉ ମାଟି ।”

“ଦୁର୍ଗର ନିର୍ମଣ ସମୟ କାଲି ଘରି ମଞ୍ଚ ହେଉଛି । ଗଜା ଅନଙ୍ଗଭୀମଦେବ ଆସିଥିଲେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳକୁ ସୁମଣି କରି । କାରବାଟୀ ଗ୍ରାମର ବିଷୟସ୍ବର ଦେବଙ୍କ ସନ୍ଧିଧୂର ଦେଖିଲେ ଏକ ଅସ୍ବର ଘଟଣା—ଗୋଟିଏ ସାମଲ ପକ୍ଷୀକୁ ଗୋଟିଏ ବକପକ୍ଷୀ ମାଡ଼ି ବସିଅଛି । ସ୍ଥାନର ମହାତ୍ମ୍ୟ ଉଦ୍ଧାର କରି ଗଜା ଆଡ଼େ ଯିଲେ ସେଠାନର ଏକ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମଣ କରିବାରୁ । ଦୁର୍ଗର ନାମ ଦେବର କାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ । ଯେହି ଦୁର୍ଗର ନକସା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ଯାଇ ପ୍ରଧାନ ଗୋପୁର । ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ନରପତି ଏହାରି ଶକ୍ତିରେ ଆସି ନେଇ ଲାଲିତ ପାଳିତ ହୋଇ, ମନ ଦେଶ ଗୟ କରି ଭାରତ ରୁମ୍ବର ଉତ୍ତର ଦେଶ ରଖିଲେ । ଗଜାଙ୍କୁ ଗୋରାଣି ଅତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରୁ ଉଠିଲା—

“କି ଥିଲା ଏ ଦେଶ କି ହୋଇଛି ଅଜ୍ଞ”

“ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗ ହିନ୍ଦୁ ଗଜାମାନଙ୍କର ଶାନ୍ତି ନିବାସ, ଫରମ ଆସୁଥିଲା ଥିଲା, ତାହା ମୁଦ୍ରମାନ ଗଜାଙ୍କ ସମୟରେ କେତେ କେତେ ଲୋକସ୍ବରଦେବ କାଶ୍ଯମାନ ପରିଦର୍ଶନ କରି ପରିବର୍ତ୍ତନ କାରବାଟୀରେ ପରିଣତ ହେଲା । ମୁସଲମାନଙ୍କ ପରେ ଆସିଲେ ମରହଟ୍ଟାମାନେ । ଯେଉଁ କାରବାଟୀ ଗଜପତି ଗଜାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ଉତ୍ତରକୁ ମୁକ୍ତଲା, ମୁସଲମାନ, ପରମଲ ଶାନ୍ତିଲା, ଶସ୍ୟାମାନ ଦେଖି ଅନନ୍ତରେ ସ୍ଥାପିତ ହେଉଥିଲା, ଯେହି କାରବାଟୀ ମରହଟ୍ଟା ଗଜାଙ୍କ ସମୟରେ ବୁଝୁଥି ଉତ୍ତରଦିଗ “ଅନ୍ତ” ଦେହ ଅନ୍ତ” ଦେହ ” ଆଶିନାଦରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପତି ହେଲା । ତାପରେ ଆସିଲେ ବଂଶେନେନ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରୀରାମରେ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଦୁର୍ଗ ଅଧିକାର କଲେ । ବିଦେଶୀ ଶାନ୍ତିର କଶାପାଦରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ହେଲେ ଦୀନ ଦରିଦ୍ର ଅବହେଳିତ ଲାଗିଥିଲା । ଅଳ ଶ୍ରୋ, ବହୁ ଶ୍ରୋ ଏହି ଜାତି ହେଉଥିଲା ତାହାର ପୁରୁଷ ଓ କର୍ତ୍ତା ଓ ଗୌରବ ଏକ ଜାତିର ଗୌରବ, ଦେଶର ଗୌରବ ପୁରୁଷ କର୍ତ୍ତା ପୁତ୍ର ପୁତ୍ର ଏହି ଦୁର୍ଗ ହେଲା ଗଜାଙ୍କର ।

ଏତିକିଦିଗ ଦୁର୍ଗର ରକ୍ଷାକରଣ ଶୁଭ୍ର ଧର୍ମାଣ ଆଖି ଦୂରରେ ଛଳ ଛଳ କରି କହିଲା—

“କାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ କାଲି ନାହିଁ ବାଜା
କାରବାଟୀ ଶିବେ ଉତ୍ତର ନାହିଁ ଧୂଳି

ମୁଣ୍ଡ କାରବାଟୀ ମୁଣ୍ଡ ଶୈଳପ୍ରସ୍ଥ କାନ୍ଥେ ପଡ଼ି ଘୋର ତଳେ

ହିନ୍ଦୁ ଶାନ୍ତିର କଳକ, ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ବିନାକୋଷ କଳାପାତ୍ରର ଧୂପକାଶ୍ଯ ମୁଣ୍ଡ ଏକ ଧୂଳି ମୋର ଆଖି ସାମନାରେ କରି ଶୁଣି ଉଠୁ । ଏହି ତ ସେ ଦାନର ଘଟଣା—

“ଅନ୍ତର କଳାପାତ୍ର ଉତ୍ତର ଧୂଳିର ବଡ଼

ପିତ୍ତର ମହାନଦୀ ଓ ଶ୍ରୀ

ଏହି ଅନ୍ତର ଦୃଶ୍ୟ ପରିଚ୍ଛେଦ ମୁକ୍ତମହାନଦୀ ଶ୍ରୀ”

With Frontier Gandhi.

With Moulana Abul Kalam Azad, Minister of Education, Govt. of India

ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ, ଯଦି ଗୁଡ଼ି, କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟ, ଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟ ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ କରିବେ ବୋଲି ସେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ । କଂଗ୍ରେସ ନିମନ୍ତେ ସେ ଅନେକ କାରକଷଣ ସହ୍ୟ କଲେ, ଅନେକ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ବରଣ କଲେ, ଶୁଦ୍ଧ ସଂସାରର ମାୟା ବନ୍ଧନ ଭୁଟାଇ ଦେଲେ । ଭାରତମାତା ହସ୍ତରୁ ଲୋହ ଶୃଙ୍ଖଳ ଫିଟାଇବାକୁ ସେ କଠୋର ସାଧନା କଲେ । ତାଙ୍କର ଜ୍ୟାଗ ଓ ନିଦ୍ରା ସ୍ବାସ ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ସୁନାମଧନ୍ୟ ଗେଜେଟ୍ ବୋଲି ସେ ଖଣି ହେଲେ । ୧୯୪୭ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ଅନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ଜହରଲାଲ, ଯଶେଲ, ଆଜାଦ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ସହ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ପ୍ରାୟ ତିନି ବର୍ଷ ପେନ୍ଥ ଗେଜେଟ୍ ମାନଙ୍କ ସହ ଅହମଦନଗର ଦୁର୍ଗ ଜେଲରେ ସେ ରହିଲେ । ଜେଲରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ସୁଖି ସେ ଦେଶ ସେବାରେ ବ୍ରତୀ ହେଲେ । ଯେଉଁ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ସ୍ବାସ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଯଦିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲେ । ପେନ୍ଥ ନିଷ୍ଠା ଓ ଏକାଗ୍ରତା ସହ ସେ ସ୍ବାଧୀନତା ସମରରେ ଲଢ଼ିଲେ, ପେନ୍ଥ ନିଷ୍ଠା ଓ ଏକାଗ୍ରତା ସ୍ବାସ ଉତ୍କଳମାତାର ଦୁଃଖ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂର କରିବାକୁ ସେ ବକ୍ଷପରିକର ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳରୁ ସ୍ବାଧୀନତା ରବି ଅସ୍ତମିତ ହେବାରୁ ଉତ୍କଳ ଶସ୍ତ୍ର ବିକ୍ଷେପ ହୋଇଗଲା, ଉତ୍କଳର ଶାସନ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇଗଲା । ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳ ରୁମିକୁ ଏକତ୍ରୀକରଣ କରି ତାହାକୁ ଏକ ଶାସନାଧୀନ କରିବାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଯୋଗାଡ଼ ଲଗାଇଛନ୍ତି । ଏହି ଅଲଗ୍ନତା ତଳେ ଦେଶିକ ଉତ୍କଳର ଚଡ଼ଜାତ ସ୍ବାଧୀନତାମାନଙ୍କଠାରୁ ସେ ତାଙ୍କର ସ୍ବାସ ଓ ଶାସନ ଯମତା ଛଡ଼ାଇ ଆଣିବେ । ଉତ୍କଳରେ ଚଡ଼ଜାତ ଓ ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଫୋର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦ ଦେଶ ଆଉ ରହିବ ନାହିଁ । ବିଶାଳ ଉତ୍କଳର ସେ ହେବେ ସୁ ଯାଗ୍ୟ କର୍ତ୍ତୃଧାର ।

ତୋରଣୀ—ଅଛି ସେ କଣ ସ୍ବାଧୀନତା ସହ ଯୁଦ୍ଧ କରିବେ ? କାହିଁ ଯୁଦ୍ଧର ସାକ୍ଷ୍ୟ ତ କିଛି ଦିଶୁ ନାହିଁ ।

ବାଳ—ଯୁଦ୍ଧ ସେମାନେ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଉରବାସର ଜୟ ଜୟ ନୁହେଁ । ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଜଣେ ଅଦର୍ଶ ଟିକି । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଜାତ “ଅହଂସା” । ଏହି ଅହଂସାରେ ବଳିଦାନ ହୋଇ କଂଗ୍ରେସର ଲେବେ ବିଶାଳ ଭାରତର ଅଧିକାର ଗ୍ରହଣମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ କଳ ଭୁଲଣରେ ସ୍ବାଧୀନତାଙ୍କର କଳ ତ କିଛି ନୁହେଁ । ଚେଜାତରେ ନାନା ଅନୁରାଧାରେ ଲେଖନୀମାନେ ଲେଖନ୍ତି, ଦୋର ଲେଖିଯି । ସେଠାରେ ଲେଖ ଲେଖ ଅଧିକାରୀଙ୍କର ମହତ୍ତ୍ବ ନିମନ୍ତେ ସେ ସ୍ବାଧୀନତାଙ୍କର ଯମତା ବାଜିନେବେ । ସେହିଭଳି ଅହଂସା ଦେଖିବ ଭାରତର ଅନ୍ୟ ଏକ ପୁଣ୍ୟ ଗେଜେଟ୍ ସର୍ଦ୍ଦାର କର ଭାଗ ଯେଉଁ ମହତାବଙ୍କ ଦସ ନିମ୍ନର ଏହି ଦୁର୍ଗ ରୁମିକୁ ।

କାକ—ହଁ ଭ୍ରାତୃ, ଉତ୍କଳର ଏହି ସତ୍ୟସନ୍ଧାନୀ ନେତା ଉତ୍କଳର ପୁଣ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ କ ନରଦେ-
ମାନଙ୍କର ବାଟ ଧରି ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳୀଙ୍କୁ ମନାର ସମସ୍ତ ସାଧୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ରତୀ ହେବେ ବୋଲି ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା
ହୋଇ ଅଛିନ୍ତି । ଉତ୍କଳକୁ ସବୁ ଦିଗରେ ଉନ୍ନତ କରିବେ ବୋଲି ସେ ଆଶାପୁରୀ ହୋଇ ଅଛିନ୍ତି ।

ପରମ୍ପରା—(ହାତପୋଡ଼ି) ନୂତନ ଉତ୍କଳର ପରିଚ୍ଛଳିତ ହିତୈଷ୍ଟ ମହତାବଙ୍କୁ ଭଗବାନ
ପାର୍ବୀୟ କରନ୍ତୁ, ସଦ୍‌ଭୂକି ଦିଅନ୍ତୁ, ବହୁଦାନ ପରେ ଉତ୍କଳର ଭାଗ୍ୟ ଆଜି ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇଛି । ଉତ୍କଳ
ଆଜି ପାରିଛି ଏପରି ଜଣେ ମୁସନ୍ତାନ ଯାହାର ମନରେ ଅଛି ସବୁ ଓ ହାତରେ ଅଛି କଲ, ଉତ୍କଳର
ମଙ୍ଗଳ କରିବା ନିମନ୍ତେ । ପାନ ଘ୍ରୀନ ଲାଞ୍ଜ ଉତ୍କଳ ମୁଖ ସମ୍ବୁଦ୍ଧି ଲଭ କରୁ, ଏହାହିଁ ଆମର ସମସ୍ତ-
ଙ୍କର କାମନା ।

“ସୁଦ୍ଧ ନରପତି ପ୍ରସନ୍ନ ଆତ୍ମାନ
ବ୍ୟୋମେ ବ୍ୟୋମଯାନେ ହୋଇ ଅଧିଷ୍ଠାନ
ଦେଖନ୍ତୁ ଅନନ୍ତେ ତାଙ୍କର ଦୁର୍ଜୟ
ଉତ୍କଳର ଏହି ଭାଗ୍ୟ ବିଦ୍ୟମ୍ବୁ ।”

ମୋହବୃତ୍ତେ ମହତାବ

ଅହଁ ମୋହବୃତ୍ତେ ମହତାବ,
ପରଶ ଚୁମ୍ବିତ ରଠିଆ କାନ୍ଦ
ମନେ ପାରିଆ ମହାଭାବ ।
ଦୁଃଖିକ ହୃଦରେ ଚୁମ୍ବିତ ହୃଦୟ,
କରିଲା ଅନ୍ଧିର ହୋଇଲ ଅଥୟ,
ମନେ ପ୍ରାଣେ ବଳ କରିଲା ସରସ ।
ହାତ କଡ଼ ହାତେ ଗଲ କାର୍ତ୍ତବ୍ୟ
ଭୁଲିଗଲ ମୁଖ ଲାଗିଲା,
ରକ୍ତ ମୁଖେ ଚୁମ୍ବିତ କଲ ପଦ୍ମାସୀ
ସଦୃଶ ସଞ୍ଜ ନେଲିଠାକ ।

× × ×

ଚୁମ୍ବିତ ପଲ୍ଲୀ ଅବସାନ,
ପରିଣି କରୁଥିବ କରି ପାରିଅଛି
ଦୁର୍ଗମ ପଥେ ଅବସାନ ।
ଚୁମ୍ବିତ ଲେଖନୀ ରୂପ ତରକାର,
କଲ ଦେଖି ଚାହିଦେ ବସୁନ୍ଧରୀ,
ପିତୃତର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବ ପର ପାଦ,
ଚାହିଦେ ବସ ପଦପଦ ପୂଜେ
ପଦପଦ କଥାଟି ଚାହିଦେ,
ଚୁମ୍ବିତ ପଥ ଦେଖି ଦୂର ନେଇ
ନେଇ ଅବସାନ ।

× × ×

ହେ ଜନନୀୟକ ଭାବ,
 ତୁମ୍ଭର କାର୍ତ୍ତି ତୁମ୍ଭଠାରୁ ବଡ଼
 ଅଭିମାନ ତହିଁ ନାହିଁ ।
 ଗତିଜାତ ଧୂଂସ ଅମୃତ ଆନନ୍ଦ,
 ପୁଣି ତୁମ୍ଭ କାର୍ତ୍ତି ଗୁଣକୁଦ ବଳ,
 ଧନେ, ଧାନ୍ୟେ, ଶିଳ୍ପେ, ନୂତନ ସପଦ,
 ଦାନ ଦେଶେ ଯିବ ଭରି,
 ତୁମ୍ଭ ପ୍ରୀତି ପୂଜା ଭକ୍ତର ମନ୍ଦିର
 ମୁଗ୍ଧ ମୁଗ୍ଧ ଥିବ ସୁରି ।

× × ×

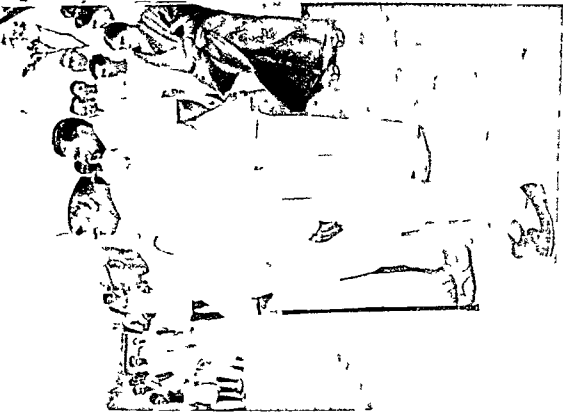
ତୁମ୍ଭେ ହୁଅ ନା ମୁସଲମାନ,
 ତୁମ୍ଭ ହୁଅ ଦେଶର ଲୁଗାମର ଛବି
 ହୁଅ ଭଗବାନ ।
 ସାମ୍ରାଜ୍ୟିକ ଡାକ୍ କିଷ୍କୁରି,
 ସୁଶାସନେ ତବ ପାରି ନାହିଁ ସୁରି,
 ଦେଶେ ଦେଶେ ଯେବେ ଫଡ଼ଲେ ହୁରି,
 ତୁମ୍ଭେ ସେତେବେଳେ ଗତିଜିକ ପ୍ରଭାବେ
 ଦେଶ କଲ୍ ସୁଶାସନ,
 ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ରବେ ଗାଲୁଛନ୍ତି କାର୍ତ୍ତି
 ଯିବୁ ମୁସଲମାନ ।
 ମୁସଲମାନର ଭାବ,
 ଲଦ୍‌ଗାହଃ ମସଦାନେ ଭାବହେଲ୍ ତୁମ୍ଭେ
 ମୁସଲମ୍ ଜାତୀ ଠାରୁ ।
 ମଳିନ ଅଶ୍ରୁତା ପୋଛି ଦୁଇହାତେ,
 କଦମ ପଦାର୍ ଗୁଲ୍‌ଅଛ ସାଥେ,
 ଦେନ ଲେଖିଛ ତା ଦୁଃଖ ଆସ ତେ,
 ନବ ଭାବନା ଆଣି ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣେ
 ନବ ବାଣୀ କଲ୍ ଗାଲୁ,
 ନବ ଜମାନାର ହେ ନବ ବାନ୍ଧବ
 ତାହା ମୁଁ ପେ ଝୁଲ୍ ନାହିଁ ।

× × ×

ତୁମ୍ଭର ମାଗି ରବ,
 ମୁଣ୍ଡି ମେରୁ ଗ୍ରାଣୀ ଅଶୀର ଦେଇଛୁ
 ସତ୍ତ୍ୱାନ୍ତର ଅଭିନବ ।
 ତୁମ୍ଭ କଷ୍ଟେ ମୋର କଳିଙ୍ଗର ହାର,
 ମୁସଲିମ ଜନତା ଦେଲା ଉଦ୍‌ହାର,
 ମହା ଗଗନରେ ବଜୁଲିର ଚାର,
 ଅନାଦୃତ କେତେକ ମୋର ନାହିଁ କାଣି
 ଭକ୍ତିଭର ଦାସ ଅଣି
 ରବିକାନ୍ତ ଭାଲେ ଭକତ ହେବେ
 ତାହା ଭକ୍ତ ଅଛି କାଣି ।

ଗ. ମୁସାବୀ

With Their Excellencies the Governor General
of India and Dr K N Katju

Receiving the Prime Minister of India
on his first visit to Orissa.

ହରି ମହତା

ଭଗୀରଥ ଗଙ୍ଗାକୁ ଅଣିଲପରି ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ୧୧୨୦ ନାଗପୁରରୁ । କଂଗ୍ରେସ ଗଙ୍ଗାକୁ ତାହା ସଙ୍ଗେ ଅସହ ଯୋଗର ଉଦ୍ଦାମ ଭରଣକୁ ଫେରି ଉତ୍କଳରେ ପହଞ୍ଚିଲେ, ତାହାର ପ୍ରଥମ ଉଦ୍ଘାସ ସମ୍ବଲପୁରକୁ ଉଦ୍‌ବେଳିତ କଲା । ପଣ୍ଡିତ ନାଲକଣ୍ଠ କଲିକତା ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଧ୍ୟାପକ ପଦ ଛାଡ଼ି ସମ୍ବଲପୁରରେ ଅସହଯୋଗ ଭରଣୀରେ ନାବିକ ହେଲେ ।

କଟକର ମୁକ୍ତକ ପ୍ରାଣ ଅସହଯୋଗ ଭରଣରେ ଏହାର ଆଗରୁ ଅନୋଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍କଳମଣି କଟକ ଆସି ମୁକ୍ତକମାନଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ପତାକା ତଳେ ରୁଣ୍ଡି କରୁ ଅସହଯୋଗ ମନ୍ତ୍ରରେ ଦୀର୍ଘିତ କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକାଂଶଙ୍କର ବୟସ ୨୨୨୩ ବର୍ଷରୁ କମ୍ । ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ପ୍ରିୟ ନାମ ହରି ମହତା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । ଏହି ମୁକ୍ତକ ବାଳକମାନେ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଡାହାଣ ମନ୍ତ୍ରରେ ଉତ୍କଳମଣିଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଉତ୍ତୁର । ମାସକ ଘୃବେ ଯେଉଁମାନେ ଭୋଗ ବିଳାସରେ ମାଡ଼ିଥିଲେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପାଣ୍ଠ କରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଚାକିରି, ବଡ଼ ବଡ଼ ଡିକଲ ହୋଇ ବହୁତ ପରସା କମାରବାର ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ । ସେମାନେ କଟମାସ ବୟସ ପିନ୍ଧି ଡାହାଣପୁର ସନ୍ଧ୍ୟାସା । ଦିନେ ମୁଁ କଟକ ସ୍ବରାଜ୍ୟାଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲି ଭାଗୁ ବାବୁ (ଭଗୀରଥ ମହାପାତ୍ର) ଝଗମର ଦୋତାଲ କୋଠାର ବଡ଼ ଘରେ ବିଛଣା ପାରି ଅଫିସ ଜମେଇ ବସିଛନ୍ତି । ସେ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସଭାପତି । ଉତ୍କଳମଣି ସଭାପତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଟଙ୍କା ପଇସାର ହସାବ ରଖିବା କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ନିୟୁତ୍ତ କରିବାର ଭାର ଭାଗୁ ବାବୁଙ୍କ ଉପରେ, ଭାଗୁ ବାବୁ ୧୯୧୮ରେ ଡିକଲିତ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । କୁଳବୃଦ୍ଧ ମଧୁସୂଦନ ନିକଟରେ ରହି ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ, ସେ ଡିକଲିତ ଛାଡ଼ି କଂଗ୍ରେସର ଅନ୍ୟତମ କର୍ତ୍ତୃମାନ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ଦୂରରେ ଲମ୍ବା ଚୋଡ଼ା ୨୧୨୨ ବର୍ଷର ଜଣେ ମୁକ୍ତକ ମ୍ୟାଲେରିଆ ଜ୍ବରରେ କମି କମି ବସିଥାନ୍ତି । ସେ ଦିନ ଦିନ ଟାଡ଼ରେ ସେ କାଲେଣ୍ଡରରୁ ଫେରିଥାନ୍ତି । ଦେହରେ ଖଣ୍ଡିଏ କମ୍ବଳ, ପରିଧାନ ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଙ୍ଗେଇ ଅତି ମୋଟା ଡାକ୍ତା ଖଦ, ହସାବ କିତାବ ଚୁଞ୍ଚିଉଥାନ୍ତି । କାଲେଣ୍ଡରର ସମାବୃତ୍ତି କରୁଥାନ୍ତି । ବେଳମତ ମୁକ୍ତକ ପରି ଜ୍ବରରେ ଅନର୍ଗଳ ଗୁପ୍ତଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଭାବ ଭାଣ୍ଡି ଦେଖି ମୁଁ ଭାଗୁ ବାବୁଙ୍କ ପରୁରଲ ଏ ମୁକ୍ତକ କିଏ ? ଭୂର ମିଳିଲ “ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ । ମୁଁ ତହିଁ କହିଲ ଏହି କହି ବାଣ୍ଟାଗିଥିଲ “ହରି ମହତା” । ମହତାବ ହସ୍ତ ହସ୍ତ କହିଲ ଆଜି ମୁଁ ସେହି “ହରି ମହତା” ।

ଏହା ଘୃବରୁ ସମାଜରେ କାଲେଣ୍ଡରର ଗୋଟିଏ ସବାଦରେ ବାହାରିଲ “ହରି ମହତା”, ବଦାଲ ଗାନ୍ଧୀ ଛତା ” ଏହି ସଙ୍ଗୀତଟି କୋଲ ଦଳେ ଅସହଯୋଗୀ କାଳକ, ମୁକ୍ତକ ହିରା

ଯଦାକା ଧରି କାଲେନ୍ଦର ଜିଲ୍ଲା ଗାଁ ଶ୍ରୋତର ହୁଏନାନ୍ତି । କାଲେନ୍ଦର ଜିଲ୍ଲାରେ ସେତେବେଳେ ପେର୍ଯ୍ୟାଟେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେବଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକିଶୋର ଦାସ ବସୋଜ୍ୟୋଷ୍ଠ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅସହଯୋଗୀମାନେ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ, କବି ବା କାହାଣୀକାରୀ ଅଗ୍ନିଆ କରୁଥିଲେ । କାଲେନ୍ଦରର ଉତ୍ତର ସୀମାରୁ ବୈଜୟନ୍ତୀ, ନାଳଗିରିରୁ ସମୁଦ୍ର ଫର୍ମିଲୁ ଏହି ଯୁଦ୍ଧକ ଦଳ ଉତ୍ଥାନ ଉଭୟ ସୁଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ୧୯୨୩ରେ ମହତାବ ବର୍ଷେ ଥିଲେ ୩୯ ବର୍ଷରୁ କିଛି କିଛି ଯୁବକ ଥିଲେ । କେଲି ଶ୍ରୋତା ଫେରିଆନ୍ତି । ଉତ୍କଳମଣି, ଭୁବନେଶ୍ୱର ପ୍ରଭୃତି ଜେଲରେ । ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ମଧ୍ୟ ଜେଲରେ । ସେ ସମୟରେ କଟକ କାଲେନ୍ଦର ଜିଲ୍ଲା ପୁର ଫକ୍ସିରେ ସ୍ଥିତ ଦାନ ସର ଫୋଡ଼ ଯାଉଥାଏ । କିଏ ଯୋଉଥାଏ କିଛି ଜଣାଯାଉ ନ ଥାଏ । ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମହାତ୍ମାଙ୍କ । ମହତାବ ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ଗୁପ୍ତ ପତ୍ର ଅତି କୌଶଳରେ ସଂଗ୍ରହ କରି ଉତ୍କଳ ନୀତି ବଡ଼ ଲକ୍ଷ ସହର ସହର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଶ୍ରୀମତୀ ମଦନ-ମାହନ ମାଲବ୍ୟଙ୍କୁ ଦେଇ ସେଠାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିଲେ । ସରକାର ଏପରି ଗୁପ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଲିପି ଦାକିମଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯୋଗୁଥିଲେ କି ? ସେଥିରେ ଲେଖା ଥିଲା—ଭାରତୀୟ ଲିପିସାହସର ଜଣାପଡ଼େ ଅଭ୍ୟାସରୁ କଲେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଆନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ ।

ଯେ କୌଣସି ମତେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ହେବ । କଟକର ସରକାର ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ସରକାରୀ କଥା ଆଲୋଚନା ହେଲା, ପରେ ତାହା ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ।

୧୯୩୦ ସାଲ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାର ସ୍ଥିର କଲେ । ଶ୍ରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ସେ ସମୟରେ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସଭାପତି । ସେ ଦାନ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସକାଶ କାହାରିଲା ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଥିଲେ । ସେଠାରୁ ମୋଡ଼େ, ମହତାବ, ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ଶ୍ରୀବ ଲେଖାଏ ପତ୍ର ଲେଖିଲେ ଆମେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଯେତେ ଲୋକ କାହାରିବା ଏବଂ ଯେତେ ଟଙ୍କା ମିଳିବ, ତାକୁ ସେନା ଦାଣ୍ଡ ଯାହାରେ ଆମେ ଯୋଗ ଦେବା । ମୁଁ ଇହା ଉତ୍ତରରେ ଲେଖିଥିଲୁ ସେ କଥା ହେବ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଫଳରେ ବଜ୍ର ହୋଇ ଆମେ ଯାବତ ଧରିବୁ ନାହିଁ । ଏହି ଓଡ଼ିଶାରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବା, ଏହିଠାରେ ମରିବା, ମହତାବ ଠିକ୍ ସେହି ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ । ତାର ଫଳରେ ଉତ୍କଳର କେବଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କର୍ମୀ ଓ ନେତା ଗୋଟିଏ ସ୍ଥିତି ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଦୋଷାଲା ଡୋଠାରେ ବସି ଓଡ଼ିଶାରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାର ସ୍ଥିର କଲେ । ଲବଣ ମରିବାର ଚଟାଣ ସ୍ଥିର କରିବାର ଓ ତାର ଉପାଦେୟ ଜନତାକୁ ପ୍ରଭୃତି କରିବାର ଭାରମ୍ଭାରାକ ଉପରେ ଏବଂ ଶାନ୍ତି ସେନାବାହନୀ ପାଇଁ ସ୍ପେଷ୍ଟା ସେବକ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଓ ସେନା ବାହନୀ ଯାହାର ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ କରିବାର ଭାର ମୋ ଉପରେ, ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଉପରେ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ସେହି ସେନାବାହନୀର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ନେତାଙ୍କ ସ୍ଥିର ହେଲା ଏବଂ ଗୋପ ବାବୁ କାଟରେ ଗିରଫ ହୋଇଗଲେ ଓ ଅଧିକାଂଶ ହରିହର ଦାସ ସେନା ବାହନୀର ନେତୃତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ମହତାବ ଲଢ଼ିତ ରାଜିନୀ ସ୍ଥିର କରିବା ଇହାର ଫାଶେ ପଶେ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ସମସ୍ତ ଚଟାଣରେ ଏପରି ଆୟୋଜନ କରିଥିଲେ ଯେଉଁଠି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଭାରତର ୩୯ ପ୍ରାନ୍ତ ଲାଗୁ କରିଥିଲା । ସରକାର ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାସ, ଭାରତୀୟ କଲ୍ୟାଣୀର ସେହି ଗଣ ରୂପରେ ପ୍ରଥମ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ ୧୯୨୨—୨୩ରେ ଚେକାଜି ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରଥମେ ନଳଚିତ୍ତ ଡାଫରେ କେଲିଥିବାବେଳେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ନଳଚିତ୍ତ ପ୍ରଥମେ ଚେକାଜି ଶାସନକୁ ମୁକ୍ତ ହେବ ପ୍ରଥମେ ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗେ ମିଶିଥିଲା । ପୁନର୍ବାର ୧୯୨୮ରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ସେ ଶବ୍ଦରେ ବେକଲ୍ ଗେଟଙ୍କୁ ରଣପୁରରେ ବାଡେଇ ମାରି ଦିବାକୁ ଯେ ସ୍ତ୍ରୀରେ ମହତାବ ବେକଲ୍ 'ଗେଟଙ୍କୁ' ଦେଖା କରିବାକୁ ନିୟୁତ ଯାଉଥିବା ବାଟରେ ବେକଲ୍ ଗେଟ ରଣପୁରରେ ଥିବା ସମ୍ପାଦକ ପାଇଁ ପଥର ସମସ୍ତ କାଧା ବିପ୍ଳବ ଅଭିମାନ କରି ବେକଲ୍ ଗେଟଙ୍କ ମୁଖ ପରେ ପେଟାରେ ପହଞ୍ଚି ଅତି ସାହସୀ ଲୋକଙ୍କ ଦେଇ ପେଟାରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଆୟୋଜନ କରି ଶବ୍ଦ ଟାଣରେ ଅସି ସ୍ଵରାଜ୍ୟାଗମରେ ପହଞ୍ଚି ମୋତେ ତାଙ୍କ ସମସ୍ତ ହାଲ୍ କହିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ରଣପୁରର ପେଟି ଲୋକମାନେ ଏହି ମୁଖ ହେତୁ ବୋଲି ପରେ ଦଣ୍ଡ ପାଇଲେ, ସେମାନେ ସକାଳୁ ଅସି ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ମୁଁ ସମସ୍ତ ଶୁଣି ଅତି ବିକଳରେ କହିଲୁ ଦଣ୍ଡପଲ୍ଲୀ ଠାରୁ ରଣପୁରରେ ଭୀଷଣ ଅଭ୍ୟାସର ହେବ । ରଣପୁର ଧୂସ ହୋଇଯିବ । ମହତାବ କହିଲେ ରଣପୁରରେ କେହି ନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରଣପୁରରୁ ଚାଲି ଯିବାକୁ କହିଲୁ । ବେକଲ୍ ଗେଟଙ୍କ ମୁଖ ପରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି, ତାଙ୍କ ସହଚରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସେ ସମୟରେ ଯାହା କରିବାର ତାହା କରିଥିଲେ । ସେ ତାହା କରି ନ ଥିଲେ ରଣପୁରରେ ନରହତ୍ୟା ତାଣ୍ଡବ ଲୀଳା ଲାଗିଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ତଦନ୍ତ କରି ପୋଲିସ୍ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ମହତାବ ବେକଲ୍ ଗେଟଙ୍କୁ କାରଣ ବୋଲି ରିପୋର୍ଟ କରି ପାସୀ କାଠରେ ଝୁଲାଇବାର ଠିକ୍ କରିଥିଲେ । ଭାଗ୍ୟକୁ ଭାବରେ ଗୁପ୍ତରେ ବିଚାର କରୁ ତାହା ମିଥ୍ୟା ବୋଲି କହିବାରୁ ସେ ବୁଝିଲେ । ମହତାବ ଆଜି ପ୍ରାଣ ନାଶ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଅନଳରେ ଉକ୍ତ ପୋଲିସ୍ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ମୁହାଁଟେ ଟେଣ୍ଡ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ସ୍ଵର୍ଗତ ମୁଖ ପରେ ତାଙ୍କ ପରିବାର ପ୍ରତି, ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଗମନ ଯେ ଉଦାରତା ଦେଖାଇ ଥିଲେ, ସେଥିରେ ସମସ୍ତେ ମହତ ମହାୟାନ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି ।

ମହତାବଙ୍କ ସାହସ, କର୍ମ କୁଶଳତା, ଉତ୍ସାହ ଉଦ୍ୟମରେ ଭୁରି ଭୁରି ପ୍ରମାଣ ରହିଛି । ଅତି ଏତିକି ତାଙ୍କ ଜନ୍ମ ବାସରେ ତାଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେଲେ । ପରେ ସମସ୍ତ ମୁକ୍ତି ପାଇଲେ ଅନ୍ୟ ବିଷୟ ସବୁ ଜଣାଇ । ଗେଟରେ କବି ବାଣ୍ଟିନିଧିଙ୍କର ସେହି ଟାନ ଗାଳି ବଦାୟୁ ନେଉଛି ।

“ହରି ମହତା

ଭଜାଲୁ ଗାନ୍ଧିଜୀ”

ଶ୍ରୀ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପତିଆଶ

ଜୟତୁ ହେ ମହତାବ

(୧)

ଅଗ୍ନି ଦେବ ଦୁଇ ଡକ, ଜନମ ଏ ଦେଶେ
ଭୁଲ୍ଲର ଦୁଃସ୍ୱାସ୍ତ, ମହତାବ ବେଶେ,
ଓଢ଼ଣାର ଭାଙ୍ଗାକାଣ ଦାସ ରବି ସମ,
ଭୁଲ୍ଲ ପୁରୁଷ, ମେଲ ଶାହି ରଖି ତମ
ଧନୀ ହୋଇଅଛି ଆଜି ଭୁଲ୍ଲ ଜନନୀ,
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାହା, ଲଭିଅଛି ‘ମହତାବ’ମଣି ।

(୩)

ନିଜର ବୋଲି ଯା'କିଛି, ଦେଲ ପର ପାଇଁ,
ତଳେ ପୁରୀ ନିଜ ପାଇଁ କିଛି ରଖି ନାହିଁ ।
ଗୁଲ୍ଲ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥ କର ଦୃଢ଼ ପଣ
‘ହତାଶା’ ନାଶିଲା ସେପକାକୁ ଅଭିମାନ ।
‘ବିପଦ’ ପାରିନି କର ଚିତ୍କୁ ଚଢ଼ିଲ,
ତମର ସାଧନା ଲବ୍ଧ ‘ବିଶାଳ ଭୁଲ୍ଲ’ ।

(୨)

ଦରିଦ୍ରର ସଖା ଭୁଲ୍ଲ ଅନାଥ କାଳିକ,
ନିରାଶର ଅଳ୍ପଦାୟା, ଭୁଲ୍ଲ ଗୌରବ ।
ଦୟା, କ୍ଷମା, ସତ୍ୟ, ଧର୍ମ, ତ୍ୟାଗର ଆକର,
ପୁର କରୁଅଛି କୋଳ ଭୁଲ୍ଲ ମାତାର ।
ଓଢ଼ଣା ବାସୀର ଦୈନିକ ମୌଜେ କାରଣ,
ଭୁଲ୍ଲ ଅନନ୍ତେ ବସି କାଶର କପଣ ।

(୪)

ଏକାନ୍ତେ କରୁଲ ‘ତ୍ୟାଗ ମନ୍ତ୍ର’ର ସାଧନ,
ଅସାଧ ସାଧୁଲ “ଗଡ଼ଜାତ ସମ୍ମେଶଣ”
କୁଳୁଟିକା ପରେ ପେଟକୁ ଅଟେ ସୁପ୍ରକାତ,
ପ୍ରତ୍ୟେ ନିଦାସ ଶେଷ ପେଟକୁ ବୁଝିପାତ,
ତେସନ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କୁଳୁ ଭୁଲ୍ଲର ପ୍ରଣେ,
କହଲ ଅନନ୍ତ ଧାସ ତରଙ୍ଗ ପ୍ରାବନେ ।

(୫)

ହରଷର ନାତି ଭୁଲ୍ଲେ ବସି କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ,
‘ବିଶାଳ ଭୁଲ୍ଲ’ ବାସୀ ପରିଭ୍ରମ ଦାନେ ।
ଭାରତ କେତେନ ଆଜି ଭିତର ଗରବେ,
ଅସଦ୍, ଅଦ୍ୟଦ୍ ଯଶ ରହିଲା ଏ ଭବେ ।
ବୁଦ୍ଧ ଅଶିଷେ ହେଉ ଦୀର୍ଘ ଅସୁ ଲଭ,
ଜୟତୁ, ଜୟତୁ, “ଜୟତୁ ହେ ମହତାବ” ।

ଲେଖକ—ଶ୍ରୀ ଜେଦାର ନାଥ ଦାଶ ଟୋସ୍ତାନୀ,
ଅନନ୍ତ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ସେବା ସଂଘ,
ଦେଶଳା
ପୋ ଅ ଦେଉଳା, ଜି—ବାଲେଶ୍ୱର ।

Showing to the Prime Minister of India the carvings of the famous
'Raja-Rani' temple at Bhubaneswar

ପରିହାସିକ ମହତାବ

ସାର ଓହ୍ଲାର ଦୁଃଖ ସୁଖର ଭାବନା ସାହାଜ ମୁଣ୍ଡରେ, ତାହାଙ୍କ ମୁହଁରେ ଶିଶୁ ଲୁଲ୍ୟ ଚାଲୁଥିବା ଦୃଶ୍ୟ ଏବଂ କଥାରେ କଥାରେ ଥିବା ଯେହୁଣ୍ଡା—ଏହା କମ ଆଖିରେ ବସିଥିବା ନୁହେଁ । କେହି କେହି ହୁଏତ ଭାବୁଥିବେ ଯେ ଏତେ ଦୀର୍ଘ ବୟସ, ଭାବନା ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସେ ସବୁଦିନ ସ୍ଥିର, ଚନ୍ଦ୍ରୀର ହୋଇ ରହିଥିବେ; କିନ୍ତୁ ତାହା ମୋଟେ ନୁହେଁ । ସେ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଏଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ତାଙ୍କର ମଧୁର ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଭାବ ଓ ଭାବନା ଦୂର ହୋଇ ଯାଏ । ସେ ସେ ନିଜେ କେବଳ ହସନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ ଅନ୍ୟକୁ ହସାଇବାର ଅସାଧାରଣ କ୍ଷମତା ଅଛି ତାଙ୍କର । ସେ କୌଣସି ଲୋକ ଯେତେ ଗୁଣ କିମ୍ବା ଅଭିମାନ କର ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କଠାରୁ ହସି ହସି ଫେରିବ । ଗୁଳର, ଚପସସି, କରାମୀ, ଅଫିସର, କଲି ବାନ୍ଧବ ସମସ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ହସ କୌତୁକ । ତାଙ୍କର, ଯୋଗ୍ୟ, ସମ୍ବାଦପାତ୍ର, ଗୁରୁଗୁଣୀ, ସୁବିଧା ପାଇଲେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଥିଆ ପରିହାସ କରି ବ୍ୟତିକାସ୍ତ କରି ଦିଅନ୍ତି । ସେ କଲେଜର ଉଚ୍ଚ ଡିଗ୍ରୀଧାରୀ ନୁହନ୍ତି କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଓ ହାସ୍ୟ ପରିହାସ ସମ୍ମୁଖରେ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଟେକ ଗୁଲୁଯାଏ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ ମନେହୁଏ ଯେପରି କୌଣସି ଅତି ଚିତ୍ତ ଯେତେ ଆସନାର ଲୋକ ପାଖରେ ଆସି ବସିଛି । ଲଘୁ ପରିହାସ ଏବଂ ବ୍ୟଙ୍ଗରେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଅନନ୍ତ ଦୂରକୁ ଓ ଅସୀମ ବ୍ୟବଧାନ ଦୂର କରି ଦିଅନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଦୁଃଖ ଓ ବିପଦ ସମୟରେ ଏବଂ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ହାସ୍ୟ ପରିହାସ ଓ କୌତୁକ କଥାରେ ସେ ସମସ୍ତ ଆବହାତୁଆକୁ ଲଘୁ ଏବଂ ଉନ୍ମୁଳ କରି ଦିଅନ୍ତି । ସେ କହନ୍ତି “ ମୁଁ ହସି ଜାଣି ନଥିଲେ କେବଳ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ସାରିଥିବି । ଏହା ହାସ୍ୟ ପରିହାସ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ମୋର ସମସ୍ତ ଅବଶ ଓ କ୍ଳାନ୍ତି ଭୁଲିଯାଇ ନୂତନ ପ୍ରେରଣା ଓ ଉତ୍ସାହ ସହକାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରେ । ” ସେ ଥିଆ ପରିହାସରେ ଶବ୍ଦମିତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବ୍ୟତିକାସ୍ତ କରି ଦେଖି ସେ ସେ ଅନ୍ୟର ଥିଆ ପରିହାସକୁ ଟେକି ଦେଖିଲେ ଭୁଲିଯିବ କରନ୍ତି ନାହିଁ ଏହା ଭାବ ମଜାର କଥା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଓ ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ପ୍ରଭୃତି କାମେନ୍ଦ୍ରୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ନାନା କଥା କହି ହସନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରାୟେତଃ ମନୋଭାବ ନ ଥିବାରୁ ଏବଂ ଜାତି ଧର୍ମ ଓ ପ୍ରବେଶ ଶିକ୍ଷାରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ସୁଯୋଗ ଦେଉଥିବାରୁ ଅନେକେ ତାଙ୍କୁ ନାନା ଥିଆ କରି କହନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସେ ସେଥିରେ ଟେକି ହେଲେ ବିଚଳିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଅନ୍ୟର ମଜାମତ ଓ ଥିଆ ପରିହାସକୁ ଭୁଲିଯିବା କରି ନିଜର ମତରେ ଚଳିବାର ଅଭ୍ୟାସ ସେ ତାଙ୍କ ଛାତ୍ର ଜୀବନରୁ କରୁଥିଲେ । ସେ ଛାତ୍ର ଜୀବନରୁ ନିଜକୁ *Tree thinner* ବା ସ୍ବାଧୀନ ଗ୍ରୋ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ଏବଂ କହୁଥିଲେ । ସାଧାରଣତଃ ମତ ଅନୁସାରେ ଚଳିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଦୁର୍ବଳତା ଏବଂ ନିଜେ ଯଦି ଠିକ୍ କରିବ ତଦନୁସାରେ ସାଧାରଣତଃ ମତ ଠେକ

କରିବାକୁ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଏହା ତାଙ୍କର ପିତାଙ୍କୁ ଥିଲା ଏବଂ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସେ ମଧ୍ୟ ଚଲୁଥିଲେ । ନିଜକୁ 'ବୀର' କରିବା ପାଇଁ ଅର୍ଥାତ୍ ସାଧାରଣଙ୍କ ମତକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ଶୁଦ୍ଧ ସେ ନ କରି ନିଜ ମତରେ ସାହସ ସହକାରେ ଚଳିବାର ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ସ୍ଥଳ ଲବନରୁ ସେ ନାନା ପ୍ରକାର ପତ୍ତା ଅବଲମ୍ବନ କରୁଥିଲେ । ଦିନାକେ-ଦିନ ସେ କଲେଜକୁ ତାଳପତ୍ର ଛିଆଁ, ଧରି ପିତାଙ୍କୁ ଆସିବା କରିଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ପିଲାମାନେ ତାଙ୍କୁ ଟେକି ନିମୁଣ୍ଡୁଥିଲେ ଓ-ଥୁଙ୍ଗା ପରିହାସ କରୁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ସେ କିନ୍ତୁ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତିତେ ଖୁସି ହୋଇ ପେମାନଙ୍କ ମତକୁ ଉପେକ୍ଷା କରୁ ନ ଥିଲେ । ଥରେ ତାଙ୍କର କଲେଜର ଜଣେ ଆଧ୍ୟାପକ ଟପର ଲୁଟା ପିନିକାରେ ଅନେକ ଉଲଗୁଣ ଅଛି ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ସେ ଅନେକଦିନ ମୋଲ୍‌ଗା ପିନି କଲେଜକୁ ଯାଉଥିଲେ । ଏହା ଦେଖି ସଙ୍ଗ ସାଧୁମାନେ ଥୁଙ୍ଗା ପରିହାସ କରିବାକୁ ଲାଗି ନ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟର ମତାମତକୁ ଚେତେଦୂର ଖାତର କରାଯାଇ ନ ଯାଉ ଏହା ପଶୁଆ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବହୁବାର 'ସେ' ମୁଣ୍ଡରେ ସମାନତା ତଳକ କରି କଲେଜ ଯାଉଥିଲେ ଏବଂ ସାହସ ସହକାରେ ଅନେକ ବିଦ୍ରୁପ ସହ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଥରେ ସେ ଓ ଶ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୋପ୍ରା ପ୍ରଭୃତି ବଜାରକୁ ବୁଲି ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଅନ୍ୟର ଡରସାର ବିଦ୍ରୁପ ଓ ମତ ପ୍ରତି ଚେତେଦୂର ବେତରକାୟ ହେଉ ପାରନ୍ତି ତାହା ପଶୁଣା କରିବାର କଥା ଉଠିଲା । ପ୍ରସ୍ତାବ ହେଲା ଯେ ଯାନ ଦୋକାନରେ ଖଟା ମି-ଲ କି ନାହିଁ ପଚାରିଯାଉ । ଯାନ ଦୋକାନୀ ଯାହା କହୁ ଯେତେ ତାକୁ କାରମାନ ଖଟା ଅଛି କି ନାହିଁ ପ୍ରଶ୍ନ ହେଉ । ତେଣୁ ସେ ଯାନ ଦୋକାନୀକୁ ଜିଦ୍ ଧରି ଖଟା ମାଗିବାରୁ ସେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲା କିନ୍ତୁ ଘରେ ନହୁଏ ରହି ଯାଏ ନଥିଲା, ଏଥିରେ ସେ ଅନନ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଅନ୍ୟକୁ ହସାଇ ଏପରି ଅନନ୍ତ ଅନୁରବ କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ ତାଙ୍କ ସ୍ଥଳକବନରୁ ରହିଛି ।

ଗୋର ଦୁଃଖ କିମ୍ବା ବିପଦସମୟ-ର ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ବିକ୍ରମ କା ଅଧିକାର ହେବାର ଦେହ କେବେ ଦେଖିନାହିଁ । ଯେତେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ କା ବିପଦ ହେଉ ଯେତେ ଭା'ର ସ୍ଥିତିକୁ ସେ ନିଜର ଅସାଧାରଣ ସହ୍ୟଶକ୍ତି ଓ ଅସ୍ଵାଭାବିକ ଚୈର୍ଯ୍ୟ ବଳ ର ଲବ୍ଧ କରି ଯୋଗୁ । ମହାମାନବ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ମୁଖ୍ୟବ୍ୟାପାର ପାଇଁ ସେ ଦୁଃଖ ଓ ବିପଦରେ ମୁହାଁମାନ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ମହାତ୍ମାଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହିନ୍ଦୁ ଦିନ କଟକର ଗାଠ-ପାତ ବାଲିର ଦୁଃଖ ବିପାଦ ମନୁ ପଶ୍ଚିମିତ ଜନତାକୁ ସାନ୍ତାନ୍ତା ଯଦବାଲୁୟା ସେ ବାଲିର ଲୁଣ ବାନ୍ ଉଠିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଲଟ ମାନ୍ୟତା କାଟକ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ତୋ ଉପୁ ଧରି ପୁଣି ଦେବେନ୍ଦ୍ରପୁରେ କଟକ ସେସନରେ ଯେଉଁ ଅନ୍ତ । ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଦେଶରେ ଯହାକି ଯିଏ ଲଟ ସାହସକ ତାଙ୍କୁ ଗୋରୁପୁ ଥିବା ସେଲ୍‌ରେ ଯେତେବେଳେ ବାନ୍ଧିନୀ କହୁଥିଲେ, "ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପାଣିତ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲୁ, କିନ୍ତୁ ତାହା ପରିବର୍ତ୍ତିତେ ତଳ ଏହି ଦୋରସ, ଧରି ପୋଛିଲା ।" ମହାତ୍ମାଙ୍କର ଯେମିତି ମହତ ବଳର ଦୁର୍ବଳତା ସ୍ଥଳକବନ ହେଉ ଅସ୍ଥଳ । ଏହି ଦେଶରେ ସେଣା ଛଡ଼ା ତାଙ୍କୁ କେହି କେବେ ଦୁଃଖ ଓ ବିପଦରେ ଏପରି ଅଧିକାର ଦେଖିନାହିଁ ।

ପେଟର ବୃଦ୍ଧ ଅମାତ୍ୟ ମହତ ବାବର ଗୋରୁକଳେ ଛୋଟ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ମହତ ବାବର ଦେଖୁଥିଲେ ବହୁ ବାସ ସେ ତାଙ୍କୁ କହୁଥିଲେ "କହୁନ ପରି ଦେଖୁଥିଲେ କେବେ ବାସ ନେ ରହୁଥିଲେ

ତୁମେ ନ କଲେ କିଏ କରିବ, କାଲିଠାରୁ ଆଶ୍ରମରେ ଆସ ରହ ।” କର୍ମୀଃ ବିନୀତ ଭାବରେ କହିଲେ “ତାହାହିଁ କରିବି, କିନ୍ତୁ ଏଠାକୁ ଆସି ମତେ କି କି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ ” ପରିହାସ ଛଳରେ ମହତାବ କହିଲେ “କାହିଁକି, ପାଇଖାନା ସଫା କରିବ; ସେଇ ଝାଡ଼ା ଦେବ ଓ ବାସନ ମାଜିବ ।” ସମସ୍ତେ ହସି ଉଠିଲେ । କଥାଟା କିନ୍ତୁ ସୁସ୍ୱରୂପ ଅଛି ନୁହେଁ । ପାଇଖାନା ସଫା କରିବା, ସେଇ ଝାଡ଼ାଦେବା, ବାସନ ମାଜିବା ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ କର୍ମୀ ଓ ଆଶ୍ରମବାସୀର ନିତ୍ୟାବଳୀରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ, ସେ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହି ଶୋହୁଁ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଏହାରେ ଗତଜାତ ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ଦଳ ଲୋକ ସମ୍ପ୍ରାଦର ଛୁଟା ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ନିମିତ୍ତ ତାଙ୍କର ମଞ୍ଚର ଅଟକାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କୁ ସମ୍ପ୍ରାଦ ଉଠି ଯିବାକୁ କହିବାକୁ ସେମାନେ ଆସି କରୁ କହିଲେ ତାଙ୍କର ମୁକ୍ରାପାତ ଓ ବିଶାଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳର ପ୍ରାଣ ପ୍ରତ୍ୟାତ୍ମା ଠାରୁ କିଛି ନ ଶୁଣିଲେ । ପକ୍ଷୀ ଛୁଟାହୋଇ ସେମାନେ ସତ୍ୟରୂପ କରିବେ । ମଞ୍ଚରେ ଓହ୍ଲାଇ ଫୁଲ ଫୁଟାବ ହସି ହସି କହିଲେ “ଏତଦେବ ଅସ୍ତ୍ର ଆପଣମାନେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି ।”

ଆଉଥରେ ବାଲ୍ୟରୁ ଜଣେ ଅର୍ଦ୍ଧପାଳେ ଲୋକ ଆସି ତାଙ୍କୁ କହିଲେ “ଫୁଲବ ଶ୍ରାବଣବର୍ଷା ମୋର, ଭଗବତ ଗୁଲ୍‌ସିବା ଘରେ ଶ୍ରାବଣବର୍ଷ ମୋର ହେବାର କଥା, ମୋତେ ଫେରୁବ ଦିଅ ।” ମହତାବ ହସି ହସି କହିଲେ “ଅସ୍ତ୍ର ହେଉ ଯାଅ ମୁଁ ଯୋଦ୍ଧାଦେବ ।” ଲୋକଟି କିନ୍ତୁ ନାଗେଇବନା “ନା ନା ମତେ ଏଣିକି ଦିଅନ୍ତୁ ପରେ ତୁମର ଦେଖା ହେବ ନହେବ ” ଯାହାରେ ବାଲ୍ୟରୁ ନମସ୍କାର କରୁଥିଲେ । ମହତାବ କହିଲେ “ଅସ୍ତ୍ର ଏହି ନମସ୍କାରକୁ ହାତରେ ଯୋଦ୍ଧାଦେବ ତମେ ଧରିଯିବ ।” ଏହାରେ କେତେ ଯେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଲୋକଙ୍କ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କରିବାକୁ ପଡ଼େ କହିହେବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ—ତଥାପି ନାନା ଲୋକଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ ଦେବ ସେମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ହେବ, ହେଲେ ରକମ ଲୋକଙ୍କର ସଜାର ରକମ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ପଡ଼େ । ଲୋକଙ୍କର କେତେ ରକମର ଅନୁରୋଧ ଯେ ତାଙ୍କୁ ରଖିବାକୁ ହୁଏ, ତା’ର ସମା ନାହିଁ ତଥାପି ସେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଦେବତାପାଳ ଯାହା ଦେବତାଙ୍କର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଭବନ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ନାଲକଣ୍ଡ ଭୂଲ୍ୟ ବିଷୟାନ କରି ସୁଦ୍ଧା ସେ ସବୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

ଗୋଟିଏ ମହାପ୍ରସାଦ ନିବନ୍ଧ ଶ୍ରେଣୀରେ ଏହି ନିବନ୍ଧକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଜଣେ ଉପଲେଖକ ମହତାବ କହିଲେ “ମିଶ୍ର ଆଉ କେଉଁ କଣ ?” ସେ ଉପଲେଖକ ହସି ହସି ଉତ୍ତର ଦେଲେ “ଅଞ୍ଜ ବାନ୍ଧିବ ଦର ଦିଅଁ ଦିଅଁ କରି ଗୁଲୁଛୁ, ଲୋକ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲୋକାଞ୍ଜର ପ୍ରଚଳନ ପରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମନେ କେଉଁ ଯେଉଁ ମନେ ହେଉଛି ୧୫୦ ପଲର ପଥର ଶବ୍ଦ ତଳେ ବେଲକୁ ବାନ୍ଧିବ ଓଜର ଦେଇ ବଢ଼ିବେ ।” ମହତାବ ହସି ହସି କହିଲେ “ମିଶ୍ର ତାହାହେଲେ ଆମେ ସେତେବେଳକୁ ଓଡ଼ିଆବଳାର ଓ ଗୁମନାଗୁମି ଛାଡ଼ି ନିକଟରେ ଭୁବନ ବାନ୍ଧିବ ଗୋଦାନ ଶେଷୁ ।” ଶ୍ରେଣୀରେ ନିମନ୍ତେ ଉପଲେଖକ ସମସ୍ତେ ହେଁ ହୋଁ ହେଉ ହସି ଉଠିଲେ ।

ଥରେ ମହତାବଙ୍କର ଚିତ୍ତେ କିଛି ଅସି ତାଙ୍କୁ କହିଲେ “ମହତାବଜୀ, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରର ଏକ ପ୍ରାପ୍ତିକୁ ନାମକ ପରିହାସିକ ରହିଲେକହି କିଏ, ହାସ୍ୟ ପରିହାସରେ ସେ ତ ପମସ୍ତଙ୍କୁ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରି ପକାଉଛି ।” ମହତାବ କହିଲେ “ସେ ବିଚର ଗୁରୁ ଲୋକ, ନିଜ ଦୁଃଖରେ ନିଃକଥାଏ, ପାଣ୍ଡିଲକରେ ପରିଚିତ ହେବ ଏହା ତା’ର ଭିକ୍ଷା ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ବିଚରକୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅସି ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରି ପକାଉଛି ଯେ ସେ କିଏ ।” କହୁଛି କହିଲେ “ବଦ୍ୟାନ୍ତ, ଅଜ୍ଞା ପରିହାସ କରିବାରେ ସେ କହାରକୁ ଗୁଡ଼ିବାର ପାଦ ନୁହେଁ ଏପରି କି ଅପଣ ମଧ୍ୟ ବେତନ ବେତନ କାନ୍ଦୁ ପାର ନାହାନ୍ତି ।” ମହତାବ କହିଲେ “ବାସ୍ତବିକ ସେବା, ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ସେ ନିଜକୁ ମଧ୍ୟ ଗୁଡ଼ି ନାହିଁ ।” “ଜାହାଗହଲେ ସେ ରହିଲେକହି କିଏ ମୁଁ ଟିକେ ତାଙ୍କ ପଦ୍ମ ପାଶାତ କରି କଥା କାହିଁ ହୁଅନ୍ତି ।” ମହତାବ କହିଲେ “ନା ନା ମୋ କଥା ମାନନ୍ତୁ ତାହା ସହଜ ବୋଲି କଥାକାହିଁ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଅପଣଙ୍କୁ ତା’ର ପରିହାସର ବିଷୟବସ୍ତୁ କରି ହୁଏତ କିଛି କେଣି ଦେଇ ଆପଣଙ୍କୁ ହରଷଣରେ ପକାଇ ଦେଇପାରେ ।” କଥାଟା ଶୁଣି ରହିଲେକହି ଟିକେ ବିକ୍ରମ ହେଲାଣି ଜଣା ପଡ଼ିଲେ । ନିକଟରେ ଥିବା ଲୋକେ ନ ହସି ରହି ପାରୁନା ନାହିଁ ।

ଭଲ ବର୍ଣ୍ଣା ବଜାରରେ ମହତାବଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଦକ୍ଷତା ଅଛି । ଅହମଦାବାଦ ଫୋର୍ଟରେ ଅନେକ ସମୟରେ ବର୍ଣ୍ଣା ବଜାର ଜହରଲାଲ, ପଟେଲ, ପଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ ସାହାବମସ୍ତା ଓ ଅନ୍ୟ କେମିତି ଅବାଦ ପ୍ରକୃତ ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣା ମାନଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଥିଲେ । ସମ୍ପ୍ରଦତ୍ତ ପଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ ସାହାବମସ୍ତା ତାଙ୍କର Teatles and stones ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ‘ଅହମଦାବାଦ ଦୁର୍ଗରେ ଶୁଭକ୍ରମ ମହତାବ ତାଙ୍କର ଅମାତ୍ୟିକ ସ୍ୱରୂପ ହାସ୍ୟପରିହାସ ଓ ଶିଶୁ ସ୍ୱଭାବ ବ୍ୟବହାରରେ ଜେନରାଲ କଠିନ ଆକର୍ଷଣ ଅନେକ ଲୋକ ଓ ଭକ୍ତଙ୍କୁ କରି ପକାଉଥିଲେ ।’ ଅତି ଅନନ୍ତରେ ମହତାବଙ୍କୁ ନାଟକର ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଦିନ ଓଡ଼ିଶାର ଚେତାଳ ସୁଦ୍ଧେ ଗୁଜରାଟୀ ହାତରୁ ମୁଣ୍ଡ ଲାଗି କେତେକ ତାଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା କିଏ ଦେଖେ ! ତାଙ୍କର କହିଦାନର ଶୁଭ୍ର ବସ୍ତ୍ରରେ ପରିହାସ ହୋଇଛି ଏହା ତାଙ୍କ ଘରେ କମ ଅନନ୍ତର ବିଷୟ ନୁହେଁ । ସେ ଦିନ ସେ ନାଚ ନାଚି କହିଲେ “ଆଜି ମୋର ଆଶୁ ଅନନ୍ତ ବଢ଼ିଯିବ, ଚେତାଳର ଭାବ ଭବ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡ କରିବ ଅନନ୍ତର ମୁଁ ଅନନ୍ତ ।”

With Sri N V Gadgil Minister of Works Mines & Power

Maha'ab and Prabhudayal Scavenging at Harijan Colony

ପଢ଼ି

—୧—

ପାଞ୍ଚୁଲି ଥରେ ପୁରବ କାଲେହରେ
 ଅସହ ଯୋଗର ପ୍ରାରମ୍ଭ ବେଳେ
 ଶ୍ରୀଷ୍ଠ ଅବକାଶ ଯାପିକ, ସକାଶ
 କିଛି ଦିନ କଲୁ କଲବ ମେଳେ

—୨—

ଶୁଣିଲ ସେଠାରେ ଅସହଯୋଗରେ
 ଯୋଗଦେବେ ଶୁଭ କଲୁକ ପତା,
 ହରକୃଷ୍ଣ ପା'ଙ୍କ ହୃଦୟ ନିର୍ଭୀକ
 କମିତାଗୁ ଡାଙ୍କ ଅଗର ପତା

—୩—

ସେ ଅହଂସ ରଣ ଦୁନୁର ଆହ୍ୱାନ
 ହରକୃଷ୍ଣ କେତେ ସେ ଅର୍ଥେ କବେ
 ହରକୃଷ୍ଣକର ଅସକାର ବେଳେ
 ରୁହୁଁ ରହିଥିଲେ ଭରତକୁମାର ।

—୪—

ପହଞ୍ଚିଲେ ଦିନେ ସେଠାରେ ସୁଷମଣ
 କଟକରୁ ସେହି ଶୁଭ ପ୍ରବର,
 ଭାରତ ବର୍ଷର ଦାସହୁ ଶୁଖଲ
 ଛିଣ୍ଡିର କାରେ ଯେ ସଦା ଚେର ।

ଭାବଲେ ବଞ୍ଚିଲ

ଅଶ୍ରମ ଭାବର

ମୋତରଗଞ୍ଜି ଯହୁଁ ହୃଦୟମାନେ

ମିଶିଲେ ତପସେ

ଅନନ୍ତ ମନେ

ଅଧୁନ ଅସହଯୋଗ ସଗ୍ରାମେ ।

ହୋଇଥିଲୁ ଥରେ

ସଗ୍ରାମ ଶିବିରେ

ଆତ୍ମାୟିତ ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଭାଷଣେ

ଭାବ ଅସୁ ହୁଏ

ନହେଲେ ବିମୁଖ

ସେବିକାକୁ ଯେହୁ ଦରକୁ ଜନେ ।

ତାଙ୍କ ମନ ବଳ

ପ୍ରତିଭା ଅଟଳ

ଜନ୍ମାବଳ ମୋର ହୃଦୟ ପ୍ରଭାସୁ,

ଶିଶୁ ଅନୁଗ୍ରହ

ଅସହଯୋଗୀଏ

ଜିଣିବେ ଅହିଂସ ରଣେ ନିଶ୍ଚୟ,

ସୁଦ୍ଧ କରତଳ

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ପରିଧାନ

ପ୍ରଭୁତ ସେବକେ ଶିଖା ସକଳ

ଲଭିଲେ ଅସହ

ଯୋଗୀଏ ପ୍ରଭାସୁ

ଭକ୍ତ ସଦାଶିବ ମାନସ କଳ୍ପ

ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ସୁସ୍ଥକ

ଦର୍ଶନେ ଅକାଳ

ହେଲେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଶାସକମାନେ

ସେହି ସୁସ୍ଥକର

ସମସ୍ତ ଲବର

ପଦାବଳେ ମୁଖ୍ୟ ଶାସକ ଭାବେ ।

ଭୋଗିଲେ ଅସହ—

ଯୋଗୀଏ ଦୁଃସହ

ଯନ୍ତ୍ରାଶାସକ ମାନଙ୍କ ହସ୍ତେ

କେତେ ଭାବତାପୁ

ବିରୋଧକ ସହ

ମିଶିଗଲେ ପଦୋଲଭି ନିମନ୍ତେ ।

ନିରମ ସୁକଠିନ

ଦଣ୍ଡର ବିଧାନ

ହୁଅନ୍ତେ ବଢ଼ିଲ ଲୋକଙ୍କ ଧୃତି

ମଣିଲେ ବିପଦ

କର୍ମଗୁଣ ଦୃଢ଼

ବିଲେପିକ ଭାବି ପୂର୍ବ ବରୁଣି ।

କେତେ ବର୍ଷ ଶେଷ

ମହାତ୍ମା ନିବେଶେ

ନାନା ସ୍ଥାନେ କହୁ ଭାରତ ବାସୀ

ମାତିଲେ ଅଗ୍ରହେ

ଲୁଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହେ

ସ୍ବାଧୀନତା ଲାଭେ ପେହୁ ପ୍ରସାସୀ ।

ପାରବାର ତଟ

ବଞ୍ଚିଛୁ ନିକଟ

ହେଲ ପରପୁରୁଷ ଜନ ଗହଳେ

କାଳେଶ୍ବର ବାସୀ

ଦଳେ ଦଳେ ଆସି

ମାରଲେ ଲବଣୀ ନାନା କୌଶଳେ

ସମର ଶେଷେ

ଭାରତ ବରଷେ

ବାଳେଶ୍ବର ଲଭି ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ।

ରଖିଅଛୁ ରବେ

ନିଶ୍ଚଳ ଏବେ

ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ବେ ସମ୍ମାନ ।

ହରେକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଅଦମ୍ୟ ଚେଷ୍ଟାର
 ଏହାହିଁ ଅବଶ୍ୟ ସୁଦେଶୀମ
 ତେଣୁ ହୋଇଛନ୍ତି ଭଜନେ ସମ୍ପ୍ରତି
 ଦେବମାନଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଧାନ

—୧୬—

ଥିବ ଯେତେ ଦିନ ଭାବତ ସ୍ବାଧୀନ
 ନାମ ଥିବ ତାଙ୍କ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷର
 ସବିଧା ସ୍ବରୂପେ ରହିଲୀୟ ସର୍ବଦା
 ଭବିଷ୍ୟତେ ଭକ୍ତମୁଖ୍ୟ ଅନ୍ତରେ

—୧୭—

ଏହି ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ମୁଖ୍ୟ କବିତ୍ରୀ
 ହୁଏତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଉ ଯେନା
 ହୁଏତ କବିତ୍ରୀ-ପାତ୍ର ବାଣୀ
 ଦିଅନ୍ତୁ ହୁଏତ ଦୀର୍ଘ-ଜୀବନ ।

(ସତ୍ୟରାଜ ଶ୍ରୀ କେଶବ କବିଦାସ)

His first visit to Mayurbhan after merging

ସତ୍ୟର ପୂଜକ

କ୍ରିଷ୍ଣ ଶାସନ ରହି ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧ୍ୟ କର ପ୍ରଜାତା ଗଗନମାର୍ଗରେ ଚଳିଲେଣି । ମାତ୍ର ଏତେ ଶୀଘ୍ର ସେ ଅକାଳ ପ୍ରତ୍ୟାଶ ଅସି ଯନ୍ତ୍ରବ ଏହା ଦେହ କଲ୍ୟାଣ କରିନାହାନ୍ତି । କ୍ରିଷ୍ଣ ସରକାରଙ୍କର କର୍ମବୃତ୍ତିତ୍ବ ସମତା ମତ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ଅବାଧ ତେବେ ଚାଲୁଥାନ୍ତି । କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀଗଣ ଦୈନିକ କଲ ଓ ମନ କଲ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ କୋରୁଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ସରକାରୀ ଲେକମାନଙ୍କର ଏହି କଂଗ୍ରେସ ଲେକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବଡ଼ ଅନ୍ୟାୟ ଥାଏ । ଫଳତଃ କଂଗ୍ରେସ ଲେକମାନେ ଏହି ସରକାରୀ ଚାକିରୀଆ ମାନଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟ ସ୍ବାର୍ଥ ଦେଶବଦ୍ରାସ୍ତା ଭାବି ଗୁଣା କରୁଥାନ୍ତି ।

ପ୍ରାୟ ଦଶ ବର୍ଷ ତଳର କଥା । ମୁଁ ଥିଲି ଜଣେ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କର ପରିଦର୍ଶନକାରୀ କର୍ମଚାରୀ । ମାନନୀୟ ମହତାବଙ୍କର ନିଜଗ୍ରାମ ଆଗରପଡ଼ାର ନିମ୍ନବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ମୁଁ ପରିଦର୍ଶନ କରୁଥିଲି । ଶାସନ କଳରେ ମୁଁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଚଳିକାର କଥା ଚଲୁଥାଏ । କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ବିସ୍ତାରିତ ହୁଅନ୍ତି ନିୟମ ପ୍ରତି ଅବତରଣା ପ୍ରଦର୍ଶନ ଯାହା ମୁଁ ଉକ୍ତ ଗ୍ରାମର ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକ ଉପରେ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲି । ଉକ୍ତ ଆଗରପଡ଼ାର ମଧ୍ୟବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଉକ୍ତ ବାବୁଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥାଏ ଓ ଉକ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାନଙ୍କରେ ଅଧିକ ପୋଷାକ ଯାହା ଶିକ୍ଷକମାନେ ଥାନ୍ତି । ପ୍ରମାଣିତ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କ ପାଖରେ, ଉକ୍ତ ପ୍ରାଙ୍ଗମେର ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟବସିତ କରି ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଅଭିଯୋଗ ଉପସ୍ଥାପିତ କଲେ ଓ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମକର୍ତ୍ତାୟିକା ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ କରିଆସିଲେ ମୋ ଉପରେ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ମୋ ବିପକ୍ଷରେ ଏ ପ୍ରକାର ଅଭିଯୋଗ ଦେଖି ମୁଁ ଟିକିଏ ବିକଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ହୁଅନ୍ତି ନିୟମ ବାଦିମ ସଂକୀର୍ତ୍ତ ବିଷୟ ହୋଇଥିବାରୁ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ର କର୍ମକର୍ତ୍ତା ମହାଶୟ ଉକ୍ତ ସଂକୀର୍ତ୍ତ ଏକ ତଦନ୍ତ କଲେ ' ଏତେ ବେଳକୁ ମୁଁ ବଡ଼ ବାଦିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ପେଡ଼େରୁ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ମୋର ଚାକିରୀ ଉପରେ ବହୁତ ସମତା ଥାଏ ' ମୋ ମନରେ ଏହି ଅସଲ ସେ ମାନନୀୟ ମହତାବ କାନ୍ତ ଅଭିଯୋଗୀଙ୍କର ଅଭିଯୋଗ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିବେ ଓ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ର କର୍ମକର୍ତ୍ତା କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଥିବା ସ୍ଥଳେ ସେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ—ମୋ ଉପରେ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ ଦ୍ବାରା ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରାବେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ କାନ୍ତଙ୍କର ଉଦ୍ବେଗ ଶେଷିତାର ବିପରୀତ ପାର୍ଶ୍ବରେ ଗୋଟିଏ ଏକତାଙ୍କ କୋଠା ଥାଏ । ମୁଁ ଅଧିକାଂଶ ଦିନ ସେହି ସର ଆଗ ଦେଇ ଅସିପକୁ ଯାଉଥାଏ । ସେ ଅନେକ ସମୟରେ ମୋତେ ଦେଖୁଥାନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଭାବ—ବିପଦର ମେଘ ସନ ହୋଇ ଆସିଲା—ମୁଁ କହୁବାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲି ଧରେ ଯାଇ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ କାନ୍ତଙ୍କ ସର ସତ୍ୟ ଜ୍ଞାପନ କରିବି । ମୁଁ କିପରି ନ୍ୟାୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଭାବରେ ମୋର ବଞ୍ଚିବି—କରିଅଛି—ତାହା ତ କୁ

ବୁଝାଇ ଦେବି । ମାତ୍ର ସେ ଯେ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱସ୍ତ କଂଗ୍ରେସ ମହିଳାମାନଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନର କଥାକୁ
ଉପେକ୍ଷା କରିବେ—ଏ ପ୍ରତ୍ୟୟ ମୋର ଅପିଲ ନାହିଁ । ମୁଁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଲେନାହିଁ । “ନିଷ୍ପତ୍ତି
ମା’ ଜଗନ୍ନାଥ ରକ୍ଷ” —ଏହି ଉକ୍ତିଟିକୁ ସମ୍ମାନ କରି ଶେଷ ବିଚାରକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଲୁ ।

କିଛି ଦିନ ବିତିଗଲା, ଉକ୍ତି ଲିଖିତ ବିଦ୍ୟାଳୟର କର୍ତ୍ତା ବିଶିଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷକ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର
ଶ୍ରୀୟୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କ ସହ ପାଞ୍ଚାତ କଲେ । କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗର ମୋର କଥା ଫର୍ତ୍ତଲା । ଶ୍ରୀୟୁକ୍ତ ମହତାବ
କାରୁ କହୁଥିଲେ ଉକ୍ତି ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ରୁଲ୍‌ବୁକ୍‌ସ୍ ଗ୍ରାସିପଦ ନୁହେଁ । କାରୁ
ସ୍କୁଲ ସର୍ଭିସ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟରଙ୍କୁ ମୁଁ ଜାଣେ । ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ନିୟମ ନ୍ୟାୟ-ଲୋଭ ଓ ନିୟମାନୁ-
ମୋଦିତ ।

କିଛି କାଳପରେ ଶ୍ରୀୟୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କର ଉଦାର ଉକ୍ତି ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ପାରିଲୁ । ତାଙ୍କର ଧାରଣା
ଅନୁସାରେ ଉକ୍ତି ବିଷୟର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଲା । ମୋର ମନର ଗୁଣ ଧାରଣା ଦୂର ହୋଇଲେ ।
ସଂପ୍ରଦାୟ କା ଗୋଷ୍ଠୀ ନିକିଶେଷରେ ଶ୍ରୀୟୁକ୍ତ ମହତାବ କାରୁ ନ୍ୟାୟ ବିଚାର କରି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର
ଦୋଷ, ଗୁଣ ବିଚାର କରନ୍ତି—ଏହି ଧାରଣା ମୋର ହୃଦୟରେ ବଜ୍ରମୂଳ ହୋଇ ରହିଲା ।

ତାଙ୍କର ସେହି ବିଚାରକ୍ଷେତ୍ର ମୋଠାରେ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇ ରହିବ ।

ସେହି ଉଦାରଚେତା ନ୍ୟାୟଶିଳ୍ପ ମହତାବ କାରୁ ଅଜ୍ଞ ଓଡ଼ିଶାର ଶ୍ରେଷ୍ଠମାନବ—ମହାମାନ୍ୟ
ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ।

ପଦ୍ମନାଥ ଦାସ ବି. ଏ. ଡି. ଏସ୍. ଏସ୍.

ଜୟନ୍ତୀ ଗୀତିକା

(ଜନଗଣ ମନ ଅଧୁନ ଯୁଦ୍ଧ—ସୁରେ)

ଜନମିତ୍ର ଦେଶେ ଜନ ନାୟକ

ତୁମେ ହେ ଭଲ ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା

ଜଙ୍ଗଲ-ଗିରି-ଗୁହା-ଫେରେ

ଭୁଷିତ କରନ୍ତି ସୁଦେଶ ବନ୍ଧ

ଅନ୍ଧ-ଗଡ଼ଜାତେ ଅଲୋକ କାଳ, ସାଧନ କରନ୍ତି ଲକ୍ଷ ।

ହରବଳ୍ଲସ୍ତ ନାମ ବହୁ (ସତେ) ମଣ୍ଡିତ ଅସିଲ ଧାର

ଦୁଃଖ ହୁଏ ମୁଖ ଦାତା ।

ଶୁଷ୍କ ପ୍ରାଣେ ତାଳ ସଜ୍ଜୀବନା ହେ,

ଭଲ ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା,

ତୁମେ ହେ, ତୁମେ ହେ, ତୁମେ ହେ,

ତୁମେ ଦେଇ ଦଇ ଭାଗ୍ୟ ହେ । ୧ ।

ମହାସ୍ଥାନ ତୁମେ ନିଶ୍ଚୟ ମହାମନା,

ସତ୍ୟ ଶାନ୍ତି ଜାଗେ ମନେ,

କମି ଉଠେ ଅଳ ନାଗରକ ମୁଖ

ତୁମର ଗୁଣ କାହିଁନେ

ଅମର ଲେଖନୀ ଲେଖିଣୀ . ତବ ଗୁଣର ଗାରିମା

ଗାଏ ତବ ଯଶ ଗଥା ।

ଗଢ଼ିଅଛ ବୁଦ୍ଧିର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୁଏ ହେ,

ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାଗୀ ବିଧତା,

ହୁଏ ହେ, ହୁଏ ହେ, ହୁଏ ହେ,

ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାଗୀ ବିଧତା ହେ । ୨ ।

ଉଦାତ୍ତ ଦେ ପ୍ରାଣକୁ ଦଳ

— — — ଯୁଗେ ଯୁଗେ ହୁଏ କାହୁଁ

ହେ ମହା ମନାଶୀ, ଯେ ଗୀ ସନ୍ତାନ,

— — — — — ଧନ୍ୟ ତବ ଶାସନର ନୀତି,

ପୁରୁଷ ଗୌରବ ହେଉ

ରକ୍ଷାଧୀନ ତଳ ଆଜ

— — — ଅନ୍ୟଥା ନ ହେଲୁ କଥା ।

— — — ହସାବର ଭୁବନରୁ ତୁ ହୁଏ ହେ,

ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାଗୀ ବିଧତା,

ହୁଏ ହେ, ହୁଏ ହେ, ହୁଏ ହେ,

ହୁଏ ହେ ଶେଷ ଦଶ ଭାଗୀ ହେ । ୩ ।

ଲୋକ ଲାଗିଲା, ହୁଏ ତର ପର୍କିନା,

ରଖିଲ ଦେଶର ଶେଷ

ସଧନା ତବ ପିତା ହୋଇଅଛୁ,

— — — ହୋଇବ ତେ ସମକ୍ଷ,

ଅଧିକ ପାମର

ଧରିଥଲୁ ହୁଏ

ପାମର ହୁଏ କଥା ।

— — — ତବ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧାପିତ ହୁଏ ମତ

ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାଗୀ ବିଧତା,

ହୁଏ ହେ, ହୁଏ ହେ, ହୁଏ ହେ,

— — — ହୁଏ ହେ ଶେଷ ଦଶ ଭାଗୀ ହେ । ୪ ।

ନେତା

ମ ପୂର୍ବରେ ପୁର ତର

ଐତିହାସିକ ମହତାବ

ଐତିହାସିକ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ସ୍ମୃତି କ୍ଷୁଦ୍ର ପାଳନ ପାଇଁ ସମଗ୍ର ପ୍ରଦେଶରେ ଉତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ବହୁକାଳର ଆତ୍ମ ବିପ୍ଳବ ଓ ପୁରୀୟୁକାବ୍ୟାଚରଣ ପରେ ପ୍ରତିଭାର ପ୍ରକଟ ସମାଦର ଓ ପୂଜା କରିବା ପାଇଁ ଏବେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ଓ ସଚେତୁ ହେଉଥିବା ଅଜ୍ୟନ୍ତ ଆଶା ଓ ଉତ୍ସାହର ବିଷୟ । ଇତିହାସର ଜଟିଳ ଚକ୍ର ହସାକରେ କନ ପବନ ସଲ୍ଲ କଳାହାଣ୍ଡିରେ ମୁଖ୍ୟ ଗୁରୁପଣା କେନ୍ଦ୍ରଠାରୁ କହୁ ଦୂରରେ ରହି ମଧ୍ୟ ଐତିହାସିକ ମହତାବଙ୍କ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇ ଲୋକଙ୍କ ବିଶେଷ ଆପ୍ୟାଦିତ !

ବିପୁଳ ପ୍ରଭୁ ସମ୍ପଦର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଗୋଟିଏ ମୁରାଦପୋରୀ ଧାରବାହୁକ ଇତିହାସ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ନ ଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଚୁନବାଣ ଶତାବ୍ଦୀର ଅଷ୍ଟମ ଦଶକରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିଯୁଗାର ପ୍ରଥମ ସ୍ମୃତି ଓ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ନବଜନନ ସମ୍ବନ୍ଧେ କାଳରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଫାଗୁରମୋହନ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏ ‘ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ, ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ପେପର ପ୍ରାବଳ ଓ ଶୁଦ୍ଧିକାୟ ଥିଲା ଜାତିଯୁଗାର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ସ୍ୱରୂପ ଫାଗୁରମୋହନଙ୍କ ‘ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ’ ମଧ୍ୟ ପେପରର ଶୁଦ୍ଧି ଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଜାତିଯୁଗାର ବିମବିକାଶ ଓ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଗବେଷଣାର ପରିସର ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କୁଫାରି ମିଶ୍ରଙ୍କ ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ ଓ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହଙ୍କ ‘ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ’ । ଏହି ଦୁଇଟି ଗ୍ରନ୍ଥ ଫାଗୁରମୋହନଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସଠାରୁ ଅଧିକ ଉପାଦେୟ ଓ ତଥ୍ୟ ସମୃଦ୍ଧ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତିନି ମାନସିତ ପ୍ରକୃତ ସଲ୍ଲବିଷ୍ଣୁ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ଗ୍ରନ୍ଥସ୍ତର ମଧ୍ୟିକା କେତେକାଂଶରେ ଶୁଣୁ ହୋଇଥିଲା । ପୁଣ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଆଦିକୃଷ୍ଣ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ‘ପ୍ରତ ସମିତି’ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପଲ୍ଲବ ‘ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଐତିହାସିକ ଚେତନା ତାଗରୁକ ଚାଲିଲା । ପ୍ରତ ସମିତି ଦ୍ୱାରା ଐତିହାସିକ ‘ପ୍ରାଚୀ’ ପତ୍ରିକାର ପ୍ରକାଶ ଓ ଲେଖକଲେଖନ ଅଗୋଚରରେ ଲୁଚାଯିବ କିନ୍ତୁ ଗୁରୁତ୍ୱର ଆବିଷ୍କାର ଓ ଲେଖକର ମୁଦ୍ରଣ ଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ ଅଲଗା ଧାରା ଅଲଗା ନୂତନ ତଥ୍ୟ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ପାରିଲା । ଭାରତର ଜ୍ଞାନ କେନ୍ଦ୍ର କଲିକତାରେ ଅଧ୍ୟାପକରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ବିନାୟକ ମିଶ୍ର ‘ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଇତିହାସ’, ‘ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ’, ‘ଓଡ଼ିଶା ନୂତନ ଇତିହାସ’, ‘Oriya under the Bhouma Kings’ ‘Dynasties of Medieval Oriya’ ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପ୍ରକାଶ କରି ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସର ଅନେକ ତମସାଢ଼ଳ ଛନ୍ଦରେ ନୂତନ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଓ ପରମାତ୍ମା ଆତ୍ମୀୟ ଓଡ଼ିଆ ଓ ବଙ୍ଗେଳ ଭାଷାରେ କହୁ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରକାଶ କରି ‘ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଉତ୍କଳ କରୁଥିଲେ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସାଧୁବାସ ବାନାର୍ଜୀ, ନୂତନ କାଳ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଉତ୍କଳ ଓ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଐତିହାସିକମାନେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ ପ୍ରମାଣ ଓ ଧାରାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଓ ପରିଚ୍ଛେଦ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ ପାଇଁ ଓ ପରିଚ୍ଛେଦ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ ପାଇଁ ଓ ପରିଚ୍ଛେଦ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ ପାଇଁ ଓ ପରିଚ୍ଛେଦ କରିଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶା ଯନ୍ତ୍ରମରେ ଇତିହାସ ପ୍ରକାଶିତ ଯମସ୍ତ୍ର ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟକୁ ଅଲଗାତନ ଓ ଅଲଗାତନ କରି ଶେଷ ଗୁଡ଼ିକର ସାରାଂଶ ସଂଗ୍ରହ ପୁସ୍ତକ ଭାବେ ଏକ ବୃହତ୍‌କାର ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସମ୍ପାଦନା କରିବାକୁ ସୌଭାଗ୍ୟ ଦେଲେ ଆମର ଐତିହାସିକ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ମହତାବକଙ୍କର । ଅବଶ୍ୟକତାରେ ଶ୍ରୀମତୀ ସୁଜାତାଙ୍କ ମିତ୍ର *Antiquities of Orissa* ହେଉ ବା *Orissa* ଓ ଗୁଜରାଟର କାର୍ତ୍ତିକୀ *History of Orissa* ପରି ବିଶିଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଧାର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକ ଭାବରେ ଲିଖିତ ଏକ ପ୍ରକାର ବିଶିଷ୍ଟ ଇତିହାସ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅଭାବ ଧାର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକ ହେଲେ ଆମକୁ ହେଉଥିଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବକ ବିଶିଷ୍ଟ ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ ପ୍ରକାଶ ଦ୍ଵାରା ଏହି ଅଭାବ ଦୂରୀକୃତ ହୋଇଥିବାରୁ ଶେଷ ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷିନୀ ଧର୍ମାତ୍ମକ ପାତ୍ର ଓ ଚରମୁଖୀୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଚେତନା-ଗୁଡ଼ିକର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ପ୍ରଭୃତି ମିଶ୍ରଣ ରୂପ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ଐତିହାସିକ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବକ ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ ଏହି ପୂରଣୀୟ ଦେଶର ଅନ୍ତ ଶେଷଦିନ ପରେ ପ୍ରକାଶ ନାହିଁ କରି ଗ୍ରନ୍ଥର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ଅନ୍ତର ପଥେ ବନାଉ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ସଂସ୍କୃତମୂଳ କାଷ୍ଠିକ ଅଧିବେଶନ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଶା ଓ ଉତ୍ସାହର ବିଷୟ ଯେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଓ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ଥିବା ବିପୁଳ ଐତିହାସିକ ଉପାଦାନ ଗୁଡ଼ିକର ସଂଗ୍ରହ, ସେଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗବେଷଣା, ଅଲୋଚନା ଓ ବିଶ୍ଳେଷଣରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ସୁରୁତ୍ତ ପରିବେକ୍ଷଣ ନିମନ୍ତେ ଚଳିତକର୍ତ୍ତୃ ଡିପ୍ରେନ୍ଦ୍ର ମାସର ‘ବୈକର୍ତ୍ତ କର୍ମସନ’ ଓ ‘ଇତିହାସ କଂଗ୍ରେସ’ର ଅଧିବେଶନ କଟକ ନଗରରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଛି । ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱାବରୁଦା କାର୍ତ୍ତିମାଳିନୀ ଉତ୍କଳ ଭୂମି ଓ ତାହାର ଗୌରବମୟ ବିରାଟ ଇତିହାସ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତ ର ବିଦ୍ୱନ୍ମଣ୍ଡଳୀଠାରୁ ଯଥା-ଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ମାନ ଓ ଆଦର ଲାଭ କରି ନ ଥିଲା । ଐତିହାସିକ ମହତାବଙ୍କର ଅଧିନାୟକତ୍ୱରେ ଏ ଦୁଇଟିର ଅଧିବେଶନ ଏଥର କଟକରେ ହେଉ ଥିବାରୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଐତିହାସିକ-ମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଓଡ଼ିଶା ଓ ଓଡ଼ିଶୀ ଇତିହାସ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେବା ସୁନିଶ୍ଚିତ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଗୁଣାଗ ବର୍ଷ ୧୯୩୯ କେନ୍ଦ୍ରସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗ (Archaeological Department) ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ କେବଳ ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ଦିର ଓ ଗୁମ୍ଫାର ସୁରକ୍ଷା ବ୍ୟତୀତ ଏହି ବିଭାଗଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଯୋଗ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ନଥିଲା । ଐତିହାସିକ ମହତାବଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ଗତକର୍ତ୍ତୃ ଉକ୍ତ ବିଭାଗ ତରଫରୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବିରାଟ ଶିଶୁପାଳ ଦୁର୍ଗରେ ଭୂଖୋଦନ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହେବାରୁ ସମଗ୍ର ଭାରତର ଦୃଷ୍ଟି ଉତ୍କଳର ପ୍ରତ୍ନ ସମ୍ରାଟ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲା । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିବା ଦୁଃଖ ଓ ପରିତାପର ବିଷୟ । ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଅଗତର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟର ପରିସମାପ୍ତି ସଂଭବ । ତାହା ନ ହେଲେ ଏହାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ୟକ୍ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ ନାହିଁ ।

କାର୍ତ୍ତିମାଳିନୀ ଉତ୍କଳଭୂମିର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ କାର୍ତ୍ତି ରତ୍ନ, ଭଗ୍ନ ଦଶାପନ୍ନ, ଧ୍ୱସ୍ତ, କନାକ୍ତାଦିତ ବା ଭୂ ଗର୍ଭରେ ଲୁଚାଯିତ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକର ସୁରକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ବା ସେଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ଅଲୋଚନା ହେବା ତ ଦୂରର କଥା, ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଐତିହାସିକ ବିବରଣୀ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ନ ସମ୍ପଦର ବାହୁଲ୍ୟ, ଗୁରୁତ୍ୱ ବା ବିଭିନ୍ନ ଯେ କୌଣସି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ଗ୍ରନ୍ଥସମାଜଠାରୁ ସବୁଠାରୁ ଉଚ୍ଚତମ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ମଣ୍ଡଳ (circle) ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଲା ଯାଇ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶା କିଛିକାଳ ବିହାର ସରକାରର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲା ଓ ଏବେ କଲକତାରେ ଥିବା ପୁରୀ ସରକାର ଅଧୀନରେ ରହିଛି ।

ସମ୍ଭାବନାବଶରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଇତିହାସବିତ୍ ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ତ୍ରୀ ନୂତନ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶକୁ ନେଇ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସର୍କଲ ବା ମଣ୍ଡଳ ଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଛନ୍ତି । ଏହି ପାତ୍ର ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ ଉଦ୍ୟମ ଅଗତର ସଫଳ ହେଉ, ଏହାହିଁ ଉଚ୍ଚବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା । ଆଉ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକଟ ଯେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗର କର୍ମଗୁଣ ଡକ୍ଟର ଶ୍ରୀମାତ୍ ସହିତ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ପ୍ରତ୍ନ ବିଭବ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନମାନ ପରିଦର୍ଶନ କରିବେ । ଏହା ପଳରେ ଅବହେଳିତ ଓ ଶରଣ୍ୟ କେବଳ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଚୀନ କାର୍ତ୍ତିର ସୁନରୁଦ୍ଧାର ହେବାର ଫଳାଫଳ ରହିଛି ।

ଉତ୍କଳ ଜନନୀଙ୍କ ବର ପୁତ୍ର ମୁକୁନ୍ଦ ମହତାବଙ୍କ ପ୍ରାଣ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଦଳରେ ଭାବରେ ବଞ୍ଚିନିତିକ ମନୋବଦ୍ଧେ ଓଷ୍ଠା ଥିଲେ ଯେପରି ଏକ ବାରିଷ୍ଟ୍ର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଛି, ଭବିଷ୍ୟତପ୍ରେମୀ ମହତାବଙ୍କ ଉପଲବ୍ଧିତ ଜାତକଳାପ ପଲରେ ଏପରି ଅବହେଳିତ ଓ ଅପରିଚ୍ଛାତ ଓଷ୍ଠର ଗୌରବମୟ ଭବିଷ୍ୟତ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଭାବରେ ସୁଧା ସମାଜର ସୁଦୃଢ଼ ଅବର୍ଷଣ କରିବାକୁ କ୍ଷମ ହେଉଛି ।

ପରିବେଷରେ ଅଜ୍ଞର ଏହି ପବିତ୍ର ଦାସରେ ମଙ୍ଗଳମୟ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ନିକଟରେ ଏହିକି ପ୍ରାର୍ଥନା, ଭବିଷ୍ୟତ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ମହତାବ ଦାସଜୀବୀ, ଅଗ୍ରସ୍ଥସ୍ଥାପୀ ସମ୍ପଦ ହୋଇ ଉତ୍କଳଭୂମିର ଉତ୍କଳ ର ଉତ୍କଳ ବ୍ୟାପକରେ ଯଶସ୍ତା ହୁଅ ।

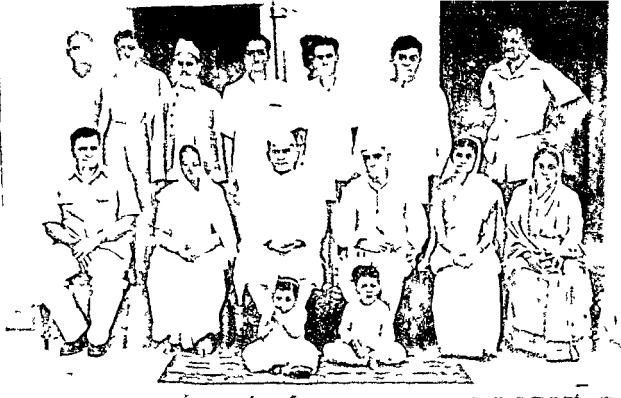
ରାଷ୍ଟ୍ରପାଣି ପୁଣ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ପ୍ରାଣର ମହତ ବାଣୀ—

ସୁଦ୍ଧ ପୁରୁଷର ପବିତ୍ର ଶୃଙ୍ଗାର
 ଶେଷର ଜାତର ଚେରବ ନେ ।
 ପୁଣ୍ୟ ଜନ୍ମମାଟି ପୁଣ୍ୟ ଚପକାଳସୁ
 ଉଦ୍‌ବିବା ପାଇଁ କିଲି ତୁମ୍ଭର
 ମନର ଜୀବନ ହୁଅନ୍ତୁ ସଫଳ
 ଏ ମହାଦାଣ୍ଡ କି ହୁଏବ ଉତ୍କଳ ?”

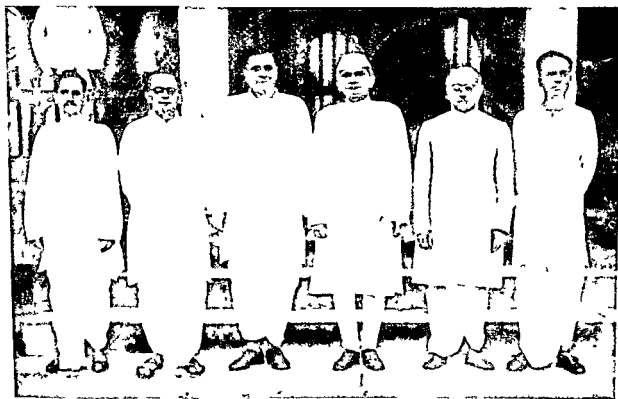
ମନସ୍ତୀ ମହତାବଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସଦା ଏହି ଝଙ୍କର ହେଉଛି । ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରାପ୍ତ ସିଦ୍ଧି ମହାଦାଣ୍ଡରେ ଦାସଜୀବୀ ଓହ୍ଲାଇ ଉଦ୍‌ବିବାସିତ ମହତାବ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦ୍ଵାରା ନବନ ଉତ୍କଳର ଭବିଷ୍ୟତରେ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ହଳଦିଆ ରେଖାଟିଆ ।

ଶ୍ରୀ କେତାବଦାସ ମହାପାତ୍ର

At a dinner party at Motilal Pandit's house—Pandit Jawharlal Nehru Dr K N Katju
Sri Hare Krishna Mahatab and Srimati Subhadra Devi, B N Mitra Bajranglal Chowkhan
Motilal Pandit and his mother and wife

The old Ministry, with His Excellency Dr. K N Katju Governor of Orissa,
and Srijut Hare Krishna Mahatab and B N Mitra Hon'ble Speaker.

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ

ମୁକୁନ୍ତ ସତ ସତେଜ ରୂପା

ସ୍ବମୁକ୍ତ ମୁକ୍ତର ଅଂଶ ଦୃଶା

ଧୂଳିକ ଚକଟେ ହେଲ ପ୍ରକାଶ

ମୁକୁମାରୀ ଓଠେ ଖେଳାଇ ଦାସ ମେ,

ଫାଦର ନାକ ପରି,

କହିଲ କି ଅଜ ଦୂର ପ୍ରାୟ ମନାକ ଜନ ଦିବସ ? । ୧ ।

ପାହାନ୍ତି ମୁକୁ ମନସ୍ବ ବାଜ

ନେଲ ସେ ସକାଳ ଦିନ ଦିବସ

ବିହଙ୍ଗମେ ଶୁଣି ସେ ଶୁଭ କାଶୀ

ପୁଲକିତ ପ୍ରାଣେ ଦେଲେ କଖାଣି ସେ,

କି ପୁର, ଶ୍ରୀ କାନନ

ଚେତା ପାଇ ପଦ ଦୂର ନିବ ସା ଗୁହ୍ୟେ ଖୋଲି ନୟନ । ୨ ।

ଧୂଳିବେ ପ୍ରସୂତ ନିଳସୁ ଛବି

ଦୃଶା କୋଳରେ ଶୋ-ଭ ବାଳ ରବି

ମନ୍ଦାମଣିଙ୍କର ଜନମ ଚନ୍ଦ୍ର

ପ୍ରକୃତ କି ଅବା ଲେଖି ବିଚିତ୍ର ସେ

ଦାଅନ୍ତୁ ଆଶିଷ ଉତ୍କଳ ମାତା

ନୀଳାଚଳକାଶୀ ବିନ୍ଦୁ ବିଧାତା

ଲଙ୍ଗୁଳ ଦେବ ଚୈତ୍ୟ ବାସୀ

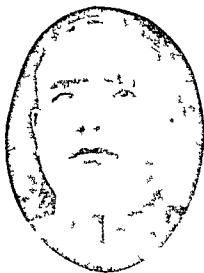
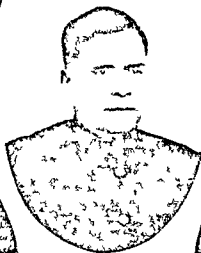
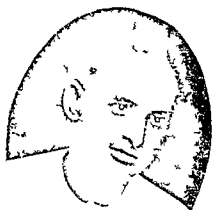
ପୂଜ ପରମାତ୍ମା ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ହେ

ପବିତ୍ର କରୁଥୁ ଆମି

ଭବିଷ୍ୟତେ ପୁଣି ଶୁଭେ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ମାରକ ଜୟନ୍ତୀ ଦେଖି । ୧୦ ।

ଶ୍ରୀ କରୁନାଥ ମହାପାତ୍ର

The Omiss Cabinet

ସୁଦେଶ ଜନନୀ ଧନ୍ୟ! ଅଜ୍ଞ ସୁନା ସେ ଦିନ ଏହି ନନ୍ଦନେ । ୩ ।

ପୁରୁଷ ଶ୍ରୀମାତା ଶ୍ରୀମାତା ଶ୍ରୀମାତା
ଦେଶ ଶ୍ରୀମାତା ଶ୍ରୀମାତା ଶ୍ରୀମାତା

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସରସ୍ୱତୀ କରନ୍ତି ସ୍ୱପ୍ନ

ଏକତ୍ର, କରି ଯେ ଅଙ୍ଗେ ନିବାସି ସେ

ଏହି ମନକୁ ଅପେ

ରକ୍ତକ୍ଷିତ୍ତ ରକ୍ତ ଶରୀର ଶ୍ରୀମାତା ଶ୍ରୀମାତା ଶ୍ରୀମାତା । ୪ ।

ଓଡ଼ିଶା ଗରଭ ଅଲୋକ କରି

ଜଳାର ଅଳ୍ପ ସେ ପ୍ରସାଦାବଳୀ

ଝଲୁକ କି କୋକ ଏ ଦେଶ ସୁଜ

ପିରୁ ପୁଣି ଜିବ ଶ୍ରୀମାତା ଅମୃତ ହେ

ଅହିଂସା ସମର ବର !

ସରସ୍ୱତୀ ଚନ୍ଦ୍ରମା ପ୍ରାଣଜ୍ୟ କାନନ ବିହାରୀ ମୁଁ କୋକିଳ । ୫ ।

କଶୋର ବସୁଧ ପାରି ପଠନେ

ପଞ୍ଜର ଶୁଣିମ ଶୌକନ-କଟନ

କରୁଥାଏ ନ କରି ବିଳାସ ପଥ

ମନ ଅସୁଥେଇ ଅହିଂସ ରଥ ହେ,

ହୃଦୟ ଦେଶ ପଦ୍ମ

କେ ଦେଶ ଶ୍ରୀମାତା ହୁଅ ପଥେ ହେଉ ଶ୍ରୀମାତା ପଦ୍ମ । ୬ ।

ପରୁଣ କରଷ ଶେଷ ଭଙ୍ଗା

ଫୁଟି ମ ପୀମାରେ ମାଗି ମେଲଣି

ହରାଇ ପାହାନ୍ତି ମିଶିର ଲହ

ମଳୟ ପକେନେ ଉଠାର ଡୋକ ସେ

ପାଇଁ ଅଳ୍ପ ଅପସରି

ନବ ପୁର ପୁର ଓଏ ହୋଇଅଛି ମୁନା ଆନି ଭେଟି ଧରି । ୭ ।

ପୁଣି ଆଜି ଉବ ଜନ୍ମ ଦିବସ

ପ୍ରକୃତ ମନରା ହୋଇ ବରଷ

ବଦ ରଜସ୍ବିୟ ମାଲ ଛାଲପର

ଉତ୍ତାରିଛି ବାନା ନୟା କୁଲପର ସେ

କିବା ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ

ଶରଦା ପ୍ରସାଦ ଆକାଶେ ଲେଖିଛି ଅଭିନନ୍ଦନ ପତ୍ର । ୮ ।

ଦିବଜାନ! ଶଶି କାକଲ ଛାଲେ

ହୁଲହୁଲ ଦେଉଛନ୍ତି ମଳଲେ

ମେଘାଦୟ କୁଲୁ ପୁରୁଷ କାଳୀ

ରଦି ରତ୍ନ କ୍ରମେ ରୁଦ୍ଧ କ ଭୋଲି ସେ

ଭସ୍ମ ହୋଇଲଣି ବ୍ରାହ୍ମେ

ଅପ ମନ୍ତ୍ରୀମଣି ଅଭିଷେକ ହେବ ଏକାକନ କରଷରେ । ୯ ।

ମୁଁ ତ ସୁଭାଷ ବୋଷ ନୁହେଁ

ଏ ଦେଉଳ ୧୯୪୭ ମସିହା କଥା । ଭାରତୀୟ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ଶେଷ ଅଧ୍ୟାୟ ବେଳ । ସିମଳା କନ୍ଫରେନ୍ସରୁ ବାହାରି ହେବା ପରେ ଓ କାବିନେଟ ମିଶନ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ପରେ ଓଆରଲ୍ ପାହେଲ (ଭଦ୍ରାକାଳୀନ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ) ଭାରତରେ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ସରକାର ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନାମ ଭାଲିକା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଜୁନ ଭାଙ୍ଗୁରଣ ସଂବାଦ ପତ୍ର ମାନ୍ୟତାରେ ଏ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ।...ଅମ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ନାମ ସେ ଭାଲିକାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଥିଲା । ସେହିଦିନ ଅପରାହ୍ନ ୫ଟା ବେଳେ ଲେଙ୍କାଲ ଗାଡ଼ରେ ମୁଁ କଟକ ଯାଇଥାଏ । ପୁରୀ ସ୍ଟେସନରେ ମାନ୍ୟବର ମହତାବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହେଲା । ସେ ସେହିଦିନ ୧୧ଟା ବେଳେ ପୁରୀ ଆସିଥିଲେ, ମହାମାନ୍ୟ ଲାଟ ରୁମ୍‌ଲ ସିବେକ୍‌ସ ସଙ୍ଗେ କଣ ଜରୁର କଥାବାଣୀ ହୋଇ ପୁଣି କଟକ ଫେରିଆସି । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆସି ନମସ୍କାର କଲି; ସେ ତାଙ୍କ କମ୍ପାଟ୍‌ମେଣ୍ଟକୁ ଡାକିଲେ । ଆଉ ସେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ଡିକାର୍‌ରେ ବେହୁ ନ ଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଯାଏଁ ବସିଲି । ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ସରକାରରେ ଫର୍ଷ୍ଟ ମାନ୍ୟ ନାମ ଭାଲିକା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ସେ ବିଷୟରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଲି । ସେ ହେଲେ ମୁଁକୁ କେହି ହସିଲେ । କହିଲେ “ମୁଁ କଟକରେ ନ ଥିଲି ବାଲେଶ୍ଵର ଗସ୍ତରୁ ଫେରି ଆଜି କଟକ ସ୍ଟେସନରୁ ଏ କଥା ଦେବେଇ ପ୍ରକଟକଠାରୁ ଶୁଣିଲି । ତାପରେ ପୁରୀ ଲାଟ ରକ୍ତରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିବାରୁ ମୁଁ ଆଜି ଆସି ପୁଣି ଆଜି ଫେରି ଯାଉଛି । ମାତ୍ର ମୁଁ ଏ ଫର୍ମାକୁ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିରୁ ବା କଟକରେ ଚିଠି ପତ୍ର ପାରିଲି । ଦେଖାଯାଉ ।” —ଏତକ କହି ଏ ବିଷୟରେ ଆଉ କିଛି ନ କହି ଅନ୍ୟ ବିଷୟ ପଚାରିଲେ ।

ଜୁନ ଭାଙ୍ଗୁରଣ ପକାଳ । ମହତାବଙ୍କ ନିତ୍ୟକ୍ରନ୍ତ ସାରି ଫଳରସ ହିଁ ଏ ନୀରବଦର ସେତେବେଳେ ଗଲେ । ସେତେବେଳେ ସକାଳୁ କଟକରୀ ଦେଉଥାଏ । ମହତାବଙ୍କୁ ସେଦିନ ଭାରି ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତି । ସ୍ଵଚ୍ଛାନ୍ଦୀ କଟକ ସହରରେ ଭାରି ଗୋଟାଏ ହେଲ ଫୁଲ ଯାଇଥାଏ । ନବକାରୁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହେବେ କି ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କାରୁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହେବେ ଏ କଥା ଗୁରୁତ୍ଵେ ଅଲଗା ହେଉଥାଏ । ପ୍ରଥମ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ସରକାରରେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଯାଏ ଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଶା ସାଥୀ ଅନନ୍ଦର ଚେର ଖେଳି ଯାଇଥାଏ । ଚକଟିଆକୁ ବେଳେ ଶୁଭବାଣୀ ଓ ଓଡ଼ିଶା କାରୁ ଶେଲିଗ୍ରାମ ପ୍ରକଟ ହୋଇ ମହତାବଙ୍କୁ ଏବେ ଶୁଭ ସମ୍ବାଦଣୀ ଜଣା ଦେଉଥାଏ ସେ ଭାର କଳନା ନାହିଁ । ମହତାବଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ ସ୍ଵସ୍ଥ ଅସ୍ଥମ୍ଭ “ମହତାବନିବାସ”ରେ ରହୁଥାନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କର ସତର ଅତିଥି ହୋଇଥାଏ । ଏଣେ ସେହିଦିନ ସଂବାଦ ପତ୍ର ଓ ରେଡ଼ ସଂବାଦରୁ ଜଣା ଯାଏ ସେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଓଆରଲ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରକାଶ ନାମ ଭାଲିକାରେ

[illegible][illegible]

✕   ✕   ✕   ✕   ✕   ✕

ଦୁଇପା ଦୁଇ ପଟରୁ ବାସଲ ପରି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହତାକଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାର ଆଶ୍ରୟ
 ସ୍ଥାପନାରୁ ଜଣା ପଡୁଥିଲା । ସେ ନିଜର ସୁଖ ସ୍ବାନ୍ଧ୍ୟ୍ୟକୁ ବଳିଦେଇ ଧରଣ ଉପକାର କରିବାକୁ
 ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଏପରି କି ସେ ମେଢ଼ିକା ପିନ୍ଧିଲେ ବେଳେ ତାଙ୍କ ପିତା ସୁନ୍ଦର ଅତି ସୁନ୍ଦର
 ଚର୍ଚ୍ଚିତା ପାଇଁ ଯେଉଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଖଞ୍ଜିଥିଲେ, ସେ ତାହାକୁ ଅତି କୌଶଳରେ ବଦଳାଇ ଦେଇଥିଲେ ।
 ତାଙ୍କ ବଣରେ ଥିଲା ସେ ସିଅଛଡ଼ା ତେଲ ଜିନିଷ ବା ତେଲ ଚେନ୍ଦୁ ଖରଚକ ନାହିଁ । ଏହାଛଡ଼ା
 ମହତାକ ବାବୁଙ୍କପରି ତାଙ୍କ ପିତା ସବୁ ଗୁଡ଼ିକ ସିଅ ପଠାଉଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ପୁଅଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ
 ଅଳଗା ଗୁଡ଼ିକ ଆଣୁଥିଲା । ମହତାକଙ୍କାଙ୍କପରି ସବୁ ଗୁଡ଼ିକର ଭାତ, ସିଅଦିଆ ଖାଲି ଉପକାରୀ ଓ
 ଗୁଡ଼ିକର ପୁରୁଷାଙ୍କ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଭାତ ଓ ତେଲଦିଆ ତାରି ଉପକାରୀ ହୁଏ । ଏକଥା ମହତାକ ଜାଣିପାରି
 ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କୁ କହି ସବୁ ବଦଳାଇ ଦେଇଥିଲେ ଓ ଗୁଡ଼ିକର ପୁରୁଷା ସମସ୍ତ ଏକା ଜିନିଷ ଖାଉଥିଲେ ।
 କେବଳ ପେଡ଼ିକା ନୁହେଁ, ତାଙ୍କ ବାପା ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ଦେଉଥିଲେ ସେଥିରେ ସେ ତାଙ୍କ ଖର୍ଚ୍ଚ କମାଇ
 ଦୁଇଟି ଗରିବ ସ୍ତ୍ରୀ (ସହଯାତ୍ରୀ) କୁ ପଠାଉଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହତାକ ଆଗରୁପଡ଼ା ସରକାରର ପୁଅ ହେଲେ
 ସେ ବିଳାସ ବିରକତେ ରହିବାକୁ ଭଲ ପାଉ ନଥିଲେ । ଦୁଃଖୀ ଭୋଗୀଙ୍କ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦୁଥିଲା ।
 ସେ ପଠକ ପଢ଼ାଉଥିବା ଜାକନର ମୂଲମନ୍ଥ କରି ଖିଣ୍ଡିଥିଲେ ।

ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅସାଧାରଣ ବିକାଶ

ଭାରତର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ନିଅଁ ଗୁରିଆଡେ ବିମଣ୍ଡଳ କୁହୁଲି ଉଠିଲା । ୧୯୨୦ ରେ
 ନିଖିଳ ଭାରତ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ମହାସ୍ବାଗୀର୍ଷା ନେତୃତ୍ବରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସ
 ଦେଲାବେଳେ ମହତାକଙ୍କାକୁ କଲେଜ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ସଚ୍ଚିଦ୍ରବନ ପରିଷଦରେ ଏ ମୁକ୍ତିରେ
 ପୈକିକ ହେଲେ । ସେ ଦେଶମାତୃକାର ସେବାରେ ନିଜକୁ ବଳି ଦେବାକୁ ପଣକର ବାହାରିଥିଲେ ।
 ଭୋଳା, ଶେଣୀ, ଦୁଃଖୀ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ହାଦିକି ବଳୁ ଦେଶପ୍ରାଣ ଉତ୍ତଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ସାଥରେ ବନ୍ୟା
 ପ୍ରପାତର ସୁରଙ୍ଗରେ ମହତ କଳା ଯେଉଁ ସବୁ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସେବା କରୁଛନ୍ତି ତାହା ଧ୍ୟାନରେ ନାହିଁ ।
 ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ନିଜେ ଆସ ବନ୍ୟା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷସ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଅବସ୍ଥା ଦେଖିପାଇ ଦାନକରୁ ଅନ୍ତ୍ରୀ,
 ଜାକନଲ୍ କଲ୍ୟାଣୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ପଠାଇ ତେଲ ଓଡ଼ିଶାର ଚପକା କରିବା ପାଇଁ । ଦୁଃଖିନୀ କଳିକାତ
 ଅଭ୍ୟାସର ବନ୍ଧୁକ-ର ମହତାକ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ଆରମ୍ଭ କରି ଯେଉଁ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ଲାଭ
 ତାହା ପ୍ରାଣଧାନର ବିଷୟ । କଳିକାର ସତ୍ତା ବିହୀନ ଓଡ଼ିଶାର ଏକଜିନ୍ଦାରେ ବାହୁଧିର ମେମ୍ବର
 ଧଳପଟେ ମହତ ବଞ୍ଚୁଳ ନାନାଦି ମିଥ୍ୟା ଚମାକଦମା-ର ଫକାଇ ହରଷଣ କରିଥିଲେ ଏବେ
 ସେତକ ନୁହେଁ ତେଲ, ଜୋରିମାନା, ପୁଲ୍‌ସର ନିର୍ମମ ଅଭ୍ୟାସର ନିଷ୍ପତ୍ତିର ଲାଭ ସହ ସ୍ବାଧୀନତା
 ସଂଗ୍ରାମକୁ ବଳିଷ୍ଠ କଲେ, ନବୀନ ସଭ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶା ଓ ସ୍ବାଧୀନ ଅଞ୍ଚଳର
 କରିବାରେ ମହତାକଙ୍କା ଚପପରି ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣ କରିଥିଲେ, ତାହା କାହାକୁ ଅବହେଳ ନାହିଁ । ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧିମଧ୍ୟ
 ମହତାକଙ୍କା ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିରେ ସାମ୍ୟ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର
 ଟେକ ରଖିଛନ୍ତି ।

ବିଭକ୍ତ କଳିକାଟ ମିଶନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହତାକ ଭାରତର ଦାନ ବିଷୟରେ ଓଡ଼ିଆ
 ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରତି ମତ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶାର ୨୭ ଟି ଜିଲ୍ଲାରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଦେଶ

ସହୃଦ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଦିଆଯାଇ କୋଲ ଦାନ କରି ସେହି ପ୍ରାର୍ଥନା ପତ୍ର (ସ୍ଥାପନା ପତ୍ର) ଦେଇ ଥିଲେ ସେଥିରେ ୧୮୦୪ ର ନ ୪ ସ୍ୱର ରେଗୁଲେସନରେ ଏସବୁ ଗତଜାତ, କଟକ ପ୍ରଦେଶର କ୍ରମେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲେ, ତାହାରେ ୧୮୦୪ ରେଗୁଲେସନ କଥା, ୧୯୧୨ ରେଗୁଲେସନ କଥା ନିଶ୍ଚୟ କରି ଏ ରେଗୁଲେସନରେ ଓଡ଼ିଶା କମିସନରଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶା ଗତଜାତରେ ସୁପରିଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଓ କମିସନର, କଟକ, ପୁରୀ, ବାଲିଆପୁର କଲିକତାମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଗତଜାତ ପାଇଁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସୁପରିଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଶାସନ ହୋଇଥିଲେ, ତାହାରେ କ୍ରମେ ଓଡ଼ିଶା ଗତଜାତକୁ ବିଭିନ୍ନ ଏକକରେ ବିଭାଜନ କଲା ଯେ ସବୁ କଥା କର୍ତ୍ତୃତା କରି ୧୮୧୪ ପ୍ରୋବିଡେନ୍ସ ୧୦ ତାରିଖରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲ ଯେଉଁ ଅନୁମତି ଜାରି କରିଥିଲେ ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ଲେଖିଥିଲେ । ସାଧାରଣ କମିସନର ଅଟେ ସର୍ବକମିଟି ଓଡ଼ିଶା ସହୃଦ ଓଡ଼ିଶା ଗତଜାତ ଶାସନ ସଂପର୍କ ରଖିବା କଥା ସୁପାରିସ କରିଥିଲେ । ଶାସନ ମହତାବ ଏ ଦାନ ପତ୍ର ମଧ୍ୟମଣ୍ଡଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦଳ ଅଂଶରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେଥିରେ ଫିଲ୍ଡ୍ ରଳ ସଜନୀତ ବିଶାଳଦା ଆସ୍ତିତ୍ୱହୀନ ମହତାବଙ୍କ ଚତୁର ସଜନୀତରେ ମୁଖ୍ୟ ହେବ ବିଶେଷ ସମ୍ପର୍କିତ ଜଣାଉଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶା ଗତଜାତମାନଙ୍କରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଜନୀତ ଶାସନ ଲେଖା କରାଯାଇ ପାଇଁ ଯେଉଁ ବିଷୟକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯାଇଥିଲା ତାହା କଲିକତାରେ, ମହତାବଙ୍କ ଯେହୁ ବିଦ୍ରୋହ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ହୋଇଥିଲେ, ଓଡ଼ିଶା ସହୃଦ ଗତଜାତ ସୁପରିଣ୍ଡେଣ୍ଟ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଦେବାପାଇଁ । କେବଳ ତାଙ୍କ ବିଶେଷ ସଜନୀତ ଚତୁରତା ଫଳରେ ଗତଜାତ ମିଶ୍ରଙ୍କ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାକୁ ସଜନୀତ ଶାସନ ଲେଖା ପାଇଛି । ଏହି ଗତଜାତ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରି ମହତାବଙ୍କ ଭାରତର ସଜନୀତକ ମାର୍ଚ୍ଚ ଉତ୍କଳ କର ଦେଖିଛନ୍ତି କୋଲି କହୁଲେ କିଛି ଭଲ ହେବ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଥମ ସହୃଦରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରି ପଦ୍ମାବ ପଞ୍ଚଲିକୁ ଅନୁକୂଳ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିଛି ।

ଅଦ୍ୱିତୀୟ ।—ଅହମଦନଗର ଦୁର୍ଗରେ ବନ୍ଦୀରହୁ : “ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ” ପ୍ରଣୟନ କରି ଉତ୍କଳର ଅଢ଼ଇ ଗୌରବର ପୃଷ୍ଠା ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରି ଓଡ଼ିଆଜାତିକୁ ଗୌରବାନ୍ୱିତ କରିଛନ୍ତି । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ବ୍ୟସଦରବାରରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ସମ୍ମାନ ସମକକ୍ଷ କରି ଛୁଡ଼ା କରିବାରେ ପ୍ରୟତ୍ନ ହୋଇ “ଉତ୍କଳ କେଶରୀ” ନାମକୁ ସାପ୍ତାହିକ କରିଛନ୍ତି ।

ସାଂବାଦିକ ମହତାବ

ସାମ୍ବାଦିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମହତାବକାରୁଙ୍କ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ୧୯୨୪ ମସିହାରେ ଭାଙ୍ଗର ଉଦ୍ୟମରେ “ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର” ସବାଦ ପତ୍ର ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଧିକ ଶୋଷଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ି ସ୍ୱାଧୀନତାର ବାଣୀ ପୁରପଞ୍ଜୀରେ ଏପରି ପ୍ରଚାର ହେଲା ଯେ ଯାହା ପଲରେ କି କୁଟିଣ ସରକାର ଉଦ୍‌ଘୋଷିତ ହୋଇ ସେ ପ୍ରେସ ଓ କାଗଜକୁ ବାଜ୍ୟାସ କରି ନେଲେ । × × × ପୁଣି କାଲିପରି ମନେ ପଡ଼େ ତା ୧-୭-୧୯୨୭ ରିଖ ରାତିରେ ଶ୍ରୀ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ମହାନ୍ତି ଓ ମୁଁ ମହତାବକାରୁଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ସେ ସେତେବେଳେ ଭୁଲସାପୁରସ୍ଥ “ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ”ର ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ । ଅମେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ (ପୁରୀ ଗଡ଼ବିଲମ୍ବ ହେତୁ) ରାତି ପ୍ରାୟ ୧୦୧ ଟା ହୋଇଥିଲା । ସେ ଅମକୁ ଦେଖିଲାମାତ୍ରେ କହିଲେ “ଅଗସ୍ତ୍ୟ ଖିଆସିଅ କରିନିଅ ।”—ଖାଲିସାରିଲା ଘରେ ମୁଁ ଦେଖିଲି, ମହତାବ ବାନ୍ତୁ ବାରଣ୍ଡାରୁ ଲଞ୍ଚିଟି ଲୁଗାରି ଦେଇ ଅନ୍ଧାରରେ ବସ କଣ ଭାବୁଛନ୍ତି । ମୋତେ..... କହିଲେ—“ଆମର ଭଲଜ ପରଶର ଗୋଟିଏ ଦୈନିକ ସବାଦ ପତ୍ର ଆବଶ୍ୟକ, ମୁଁ ଭାବୁଛି କିପରି ଗୋଟିଏ ଭଲ ଖବର କାଗଜ ବାହାରିବ ।” ମୁଁ କହିଲି ଅମ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଗୋଟିଏ ଭଲ ଇଂରାଜୀ ଦୈନିକ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ଜରୁରୀ ଦରକାର ହେଉଛି । ସେ କହିଲେ “ଭଲ ଓଡ଼ିଆ କାଗଜ ଖଣ୍ଡିଏତ ନାହିଁ ଇଂରାଜୀ ଚଳିବ କିପରି ? ସେଥି ପାଇଁ ପ୍ରେସ ଇତ୍ୟାଦିର ଅଭାବ । ଆଗେ ଖଣ୍ଡି ଭଲ ଓଡ଼ିଆ ଦୈନିକ ବାହାରୁ ନା ଆମର ଘେରୁ “ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର” ବାହାରୁ ଥିଲା ସେହିଥିକୁ ପୁଣି ଏହି ଅଗଷ୍ଟ ମାସରୁ ବାହାର କରିବାକୁ ମୁଁ ମନସ୍ଥ କରିଛି ।”.....ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି କେତେକ ପରିକଳ୍ପନା ହୋଇଗଲା । ଦୁଇ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ‘ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର’ ଉତ୍କଳରେ ସାଂବାଦିକ ଦିଗରେ ଅଭିନବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ପରିବର୍ଦ୍ଧନ ଆଣି ଦେଇଛି । ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରର ମାସିକ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକା ‘ବିକାର’ ଲେଖକ ଲେଖିକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ଉତ୍ସାହ ଓ ପ୍ରସରଣ ଦେଇ ସବିଧ ପ୍ରଶଂସିତ ହୋଇ ଥିବାରୁ ମହତାବଙ୍କ ଷଷ୍ଠ ସତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି ।

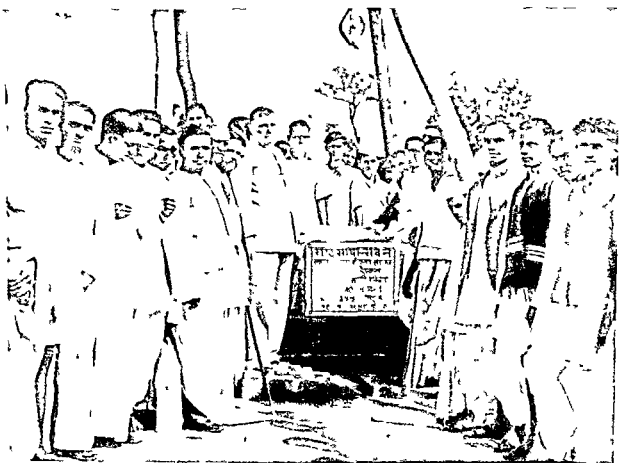
ନେତୃତ୍ୱର ବିକାଶ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଜୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱ କେବଳ ଓଡ଼ିଶାରେ ସାମାଜିକ ରହି ନାହିଁ । ଭାରତୀୟ ନେତୃ ମଣ୍ଡଳୀରେ ଜଣେ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ହୋଇ, ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ନେତା ହେବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରରେ ମହତାବଜୀଙ୍କୁ ନେଇ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଘଟଣା ଓ ପଣ୍ଡିତ ନେତୃତ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମହତାବଜୀ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ କଲି ଦେଇଛନ୍ତି । କେବଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ରରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବା ପାଇଁ ଯେ ମୁହୋଗ ଦିଅ ହୋଇଛି ତା ନୁହେଁ, ଅମେରିକା ପ୍ରଭୃତିକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହୋଇ ଯିବାପାଇଁ ବହୁ କାର କୁହା ହୋଇଛି । ମୁଁ ସେ ଦିନ ତା ୨-୭-୧୯୪୮ ରିଖରେ ଭାବର ଘରେ ଆସି, ପଣ୍ଡିତ ନେତୃତ୍ୱ ମହତାବଜୀଙ୍କୁ ଏହି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେବା ପାଇଁ ଟେକିଲାମରେ କଣାରୁଥିଲେ । × × × ଓଡ଼ିଶାର ପୁଣିକ ବିକାଶ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ନିଜର ହିମୋଲୟକୁ ଅବହେଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି ।

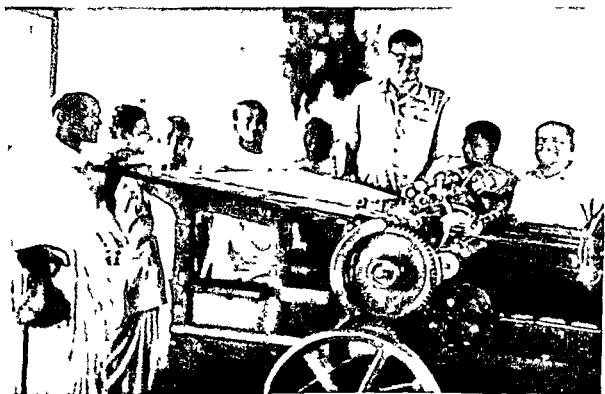
ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶନ

ଶ୍ରୀମଦ୍ ମହତ୍ ବଳର ଅଧ୍ୟକ୍ଷିତ ଭାବ ମଧ୍ୟ କମଳହୃଦ୍, ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶରେ ପେପର୍ ରୁପିଆଦି
ହୁଏାର କାର୍ଯ୍ୟ ମୁଖି ଧାର୍ମିକ ଗୁରୁତ୍ବ; ଅନ୍ୟାୟ, ଦୁର୍ନୀତି, ନିଶ୍ଚୟତା ବ୍ୟତିତ୍ତ, ସେ ସବୁ ପାଇଁ ଦେଶର
ନୈତିକ ପ୍ରଭାବର ଅଭାବ ବଢ଼ି କୋଲ୍ ଉପଲବ୍ଧ କରି ସେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଟିଏ “ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶନ”
କିଛି ଜିନ୍ଦଗି ନିଶ୍ଚୟରଣ ପାଇଁ ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଶାର ଅବିକାଶମାନଙ୍କ ସେବା ଓ ସଂସ୍କାର ପାଇଁ
ଉଦ୍ୟମ କରୁଛନ୍ତି ।—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କରୁଣାରୁ ଏ କଳ୍ପନା ଯନ୍ତ୍ରଣା ହେଉ । ଜଗନ୍ନାଥେ ମାନବର
ମହତାବଳ ଧାର୍ମିକତା କରୁ ଏତକହି ଅଳ୍ପ ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଡାକ୍ତର ଗୌରୀଚନ୍ଦ୍ର ଚରଣ ପାତ୍ର

After laying the foundation stone of the Rastrabhasa Bhawan at Cuttack

Declaring open the Rastrabhasa Electric Press.

ବିଜୟୀ ବୀର ଗୁଳେ

ବିଜୟୀ ବୀର ଗୁଳେ

ବାରୁଦ ହୁକୁ	ଚୁର ଚରଣେ	ବିପ୍ଳବ ଧାର ଧାରେ । ୦ ।
ଅକନି ଅବର	ବନ୍ଧୁର ପଥୁ	ହୁଟି ଅବର ଉଣେ,
ଭାଙ୍ଗି ନି କେରେ	ବାହୁନ ପଡ଼	ବୋଲୁ ଅହବାଙ୍ଗନେ,
ବାଲଚ ଶିଙ୍ଗା	ଗୁରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ	ବିରାଟ ଅଭିଯାନ,
ସମର ରୁମେ	ଭାଙ୍ଗିଛୁ ବର	ଶତ୍ରୁର ଦମ୍ଭଟାଣି,
ସତ୍ୟ ତାହାର	ବଳୁ କବଚ	ଅହଂସା ତାର ସେହୁ ।
ପ୍ରେମ ତାହାର	ଧୃଷ୍ଟଜନ୍ୟ	ତ୍ୟାଗ ତାହାର ସେନା,
ମୁକ୍ତି ତାହାର	ମୋହନ ମନ୍ତ୍ର	ଶାନ୍ତି ସମର ଗନ,
ହୁକୁରୁ ତାର	ମୁକ୍ତଜନତା	ବଦନ ବିଜୟୀ ତାନ,

ବିଜୟୀ ବୀର ଗୁଳେ

ଭାରତ ମାତା	ପାହୁଁ ଛିଣ୍ଡାଇ	ବେଢ଼ି ଅଦଶ ଧାରେ । ୧ ।

କାଳେ ତା ପ୍ରାଣ	ଦୁଃଖୀ କି ଦେଖି	ନୟନୁ ବଦଳ ପାଣି
ହରିଜନରେ	ଦେଲ ସମ୍ମାନ	ତକାଳକୁ ଟଣି ଅଣି,
ବଡ଼ ଦେଉଳ	ବଡ଼ ଦରଜା	ଦେଲରେ ଝେଲି ଗୁଣେ,
ବାଲିଗା ଦାସ	ବଢ଼ୁଆ ଦ୍ଵିଜ	ଗୁଲିଲେ ବଡ଼ ଦାଣ୍ଡେ,
ଅଳକା ସ୍ଥାପେ	ଭୁବନେଶ୍ଵରେ	ତୋଳେଲେ ଶକ୍ତିଗଡ଼,
ବାସନା ତାର	କୋଣାର୍କ ସମ	ଅଶା ତା ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତ ବଡ଼
ଗଡ଼ଜାତର	ଦୁର୍ଦ୍ଦିବ୍ୟ ଦୁର୍ଗ	ଭାଙ୍ଗିଲୁ କରୁଣଳେ
ଅଶିଳ ତହୁଁ	ପ୍ରଜା ସାଧନ	ପୋଡ଼ିଲୁ ଝୁଲିଲେ

ବିଜୟୀ ବୀର ଗୁଳେ

କଂଗ୍ରେସ ତାଳ	କଦମ୍ବ ତରଳ	ପକାଇ ତା ଲ ଉଠେ । ୨ ।

ହାବକୁଦରେ	ସପନ ତାର	ବଠିକ୍ତ ରୂପ ଧରି,
ମଶାଲମାଳ	ଜନମ ଭୂଇଁ	ନୃସିଂହ ଥରି ଥରି,
ମଣି ମୁକୁତା	ମାଳରେ ମାଆ	ବୁକୁ ପଞ୍ଜର ଲୁଇଁ
ସି ଦିବ ଲକ୍ଷ୍ମୀ	ବନ୍ଦବ ଦେଖି	ଜନନୀ ଶୋଭା ଛାଇ,
ସାହାସ ବୃତ୍ତ	ସବୁଜ ଛବି	ଖେଳିବ ଭାସି ଭାସି,
ନନ୍ଦନ ତେଜ	ଉଜ୍ଜଳ ଖଳାଳେ	ଦେଖିବେ ବିଶ୍ୱବୀର୍ଯ୍ୟ,
ଜନନୀର ସେ	ସୁପ୍ତ ତାର	ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ ଅଙ୍କ,
ପୂଜା ମଣ୍ଡପେ	ହୃଦୟ ବାଳା	ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ିଛ ମନ

ବିଜୟୀ ବାର ଗୁଲେ

ଆସରେ ଧରି ବିଜୟ ଡାକା ମାରିବା ନରଭାବେ । ୩ ।

ବିଭୀଷଣ ପାଣିପାଗ

ମହତାବ ବାବୁ

ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରାୟ ୩୦ ଶ ଡଲର କଥା—ସେତେବେଳେ ମହାମାନବ ମହାସାଗର ସ୍ଥାପନତା ସମ୍ରାମର ରଣଭେରୀ ପୁଲି କୋଟି କୋଟି ଅବାଲବୃଦ୍ଧବନିତାଙ୍କର ହୃଦୟରେ ସମର ଅନଳ ଜାଳି ଦେଇଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ସୈନିକ ଭାବରେ ମୁଁ ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଝାସ ଦେଇଥିଲି । ସେତେବେଳେ ମୋର ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ପରିଚୟ ଓ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତା ବିଷୟରେ ଦୁଇପଦ ଲେଖିବାକୁ ମନେ କରିଛି କାରଣ ଆଉ ସୁଯୋଗ ମିଳି ପାରିବ କି ନାହିଁ ।

୧୯୩୯ ମସିହାରେ ସେତେବେଳେ କାଲିଙ୍ଗର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଲୁଣମଣି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚାଲିଥାଏ, ମୁଁ ସେତେବେଳେ ପ୍ରାୟ ୧୫ ଜଣ ଯୁବକଙ୍କୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଦଳରେ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ—ତାର ପରଦିନ ସକାଳ ପ୍ରାୟ ୯ ଶୁଣି ବେଳେ କାଲିଙ୍ଗରରେ ଯହୁଁ ଜିମିକ୍ କୋଠିରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲୁ—ସେଠାରେ ଅନେକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ—ତା ମଧ୍ୟରେ ଶବ୍ଦ ଲୁଗା ଗାନ୍ଧିଜୀପି ପିନ୍, ଜଣେ ବଳିଷ୍ଠ, ବୟସ୍କ, ଦୀର୍ଘବାୟୁ ପୁରୁଷ ନେତୃତ୍ୱ କରୁଥାନ୍ତି—ଏ ଜଣେ ନିଶ୍ଚୟ ନେତା ହୋଇଥିବେ ମନେ କଲି । ଆମେ ଯାଇ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲୁ ତା'ପରେ ଶୁଣିଲି ଯେ ଉଦ୍‌ଲୋକ ହେଉଛନ୍ତି ଏଠାର ପୁରାତନ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଓ ନେତା ମହତାବ ବାବୁ—ମୋର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଅନେକ ନେତା ଓ କର୍ମୀ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ—କେଉଁଠାରେ, କିପରି, କେବେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ସଭା ସମିତି କରିବାକୁ ହେବ, ସେ ବିଷୟରେ ମହତାବ ବାବୁ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତି—ତାଙ୍କର ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ଶକ୍ତି ଶୁଭ୍ ବେଶି ଥିଲା । ଏତେ ଲୋକ ଆଉ ମଧ୍ୟ ଶିବିରରେ ବିଶେଷତା ଦେଖାଯାଉ ନଥିଲା ତାପରେ ତାଙ୍କର ଆଦେଶରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ୫୦୦ ଲୋକଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ ପିଇବାପାଇଁ ଲୋକେ ଆସିବେ ଓ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଭାବରେ ଜିନିଷମାନ ଯୋଗୁଥିଲେ—ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସକାଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ପରେ ସେ କିଛି କିଛି ବସ୍ତୁତା ଦିଅନ୍ତି—ତାଙ୍କର ଆଦେଶରେ ମୁଁ କହୁଥିଲି ସ୍ଥାନକୁ ସଭା କରିବାକୁ ଯାଇଛି—ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ଉପରେ ଲୋକଙ୍କର ଯେ ଝୁଲୁ ସ୍ନେହ, ଭକ୍ତି ଆଉ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା, ସେ କଥା କାଲିଙ୍ଗରର ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଚାଲୁଥିବା କର୍ମୀମାନେ କେବଳ ବୁଝିପାରୁଥିଲେ । କାରଣ ସୁଦୂର ଯଶୀ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଲୋକମାନେ ସୁଲସ ଓ ସରକାରୀ ହାକିମମାନଙ୍କର ଭୀଷଣ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ମଧ୍ୟ ମହତାବ ବାବୁଙ୍କର କଥାରେ ଶୁଭ୍ ଦମ୍ଭ ଓ ପୈର୍ଥ୍ୟ ଧରି ରହୁଥାନ୍ତି ।

କେତେକ ଦିନ ଏହାପରି ଚାଲିଗଲା—ମୁଁ ଚାଲି ଆସିଲି ମୋର ଗ୍ରାମକୁ—କଟକରେ କିଛିଦିନ କାମ କରି—ସେତେବେଳେ କାର୍ତ୍ତବୀର୍ୟ ବୟାସ ପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚାଲିଥାଏ—ମୁଁ ମୋର କେତେଜଣ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସୁଲସ କରିବା ଥିଲା ହୋଇ ଓ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ହୋଇ ମା ୨ ସ ଜେଲ୍ ଯାଇଲି—କଟକ ଜେଲ୍‌ରୁ ଯାଇ ଯାତନା କ୍ୟାମ୍ପ ଜେଲ୍‌ରେ ରହିଲି । ସେଠାରେ ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଦେଖାଦେଲା । ସେ ନିଜ ରକ୍ତରେ “କ” ଶ୍ରେଣୀରୁ ଆସି “ଗ” ଶ୍ରେଣୀରେ

ଅନୁମାନକ ସଙ୍ଗରେ ଯୋଗଦେଲେ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଚେତାମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ତାଙ୍କର ବିଶେଷତ୍ୱ ଏଠାରେ ଜଣା ପଡ଼ିଲା । କାରଣ ସେଇତବେଳେ “ଗ” ପେଣ୍ଡା କର୍ମୀଙ୍କର ଦୁର୍ବଳତା କହିଲେ ନ ସର । ସେ ଖାଦ୍ୟ, ସେ ଘର, ସେ ଶେଯ, ସେ ବ୍ୟବହାର ଯେ କେତେ କଷ୍ଟକର ତା ଅନୁଭବ କରନ୍ତୁ କେହି ବୁଝି ପାରିବ ନାହିଁ । ମହତାବ ବାବୁ ଅସିବା କଥା ଶୁଣି, ଓଡ଼ିଶାର ବନ୍ଦୀ କର୍ମୀମାନଙ୍କ ମନରେ ଅସୁବିଧା ଉତ୍ପାଦି, ଅନନ୍ଦ ଲେଖିଗଲା । ଏକେତା ପେଟେ ବିହାସ ବନ୍ଦୀ ଥିଲେ, ପ୍ରାୟ ୩୦୦୦ ହେବ, ତା ମଧ୍ୟରେ ୨୦୦ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ନାମ ଖୁବ୍ ଥିଲା । ତାପରେ ମହତାବ ବାବୁ ଅସି ପହଞ୍ଚି-ଯିବାକୁ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଶକ୍ତି ୧୦୦ ଗୁଣ ବଢ଼ିଗଲା । ସେତେବେଳର ସେ ଜେଲର ଉନ୍ନତଧାରକ ଥିଲେ ଜଣେ ବିଲ୍‌କା ମହଲୀଙ୍କର ବିବାହ ଶୁଭକାମୀ ସ୍ୱାମୀ, ତାଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସର ବିଶେଷତା ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଉପରେ ଅକଥନୀୟ । କିନ୍ତୁ ମହତାବ ବାବୁ ଅସିବା ପରେ ସେ ସବୁ ଏକାବେଳେ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଆମେ କେତେ ଜଣ ସେଇ ଧାଡ଼ିରେ ଥିଲୁ ସେ ମଧ୍ୟ ଆସି ଅମର ସେହି ଧାଡ଼ିରେ ରହିଲେ । ତାଙ୍କର ଶୋଇବା ଜାଗାରୁ ମୋର ଜାଗା ଥିଲା ଷ୍ଟର୍ ପ୍ଲାନ । ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ଅସିବା ଆଗରୁ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଛଳିଏ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲା । କାରଣ ଜେଲରେ ରହି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଭାବିବାର ଶକ୍ତି କମି ଆସିଥିଲା, ଶିଥିଳତା ମଧ୍ୟ ଆସିଥିଲା । ସେ ଆସି ତାଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇ ଅନୁମାନକର ଶକ୍ତିକୁ ଭଲ ମାର୍ଗରେ ଗୁଳିତ କରିଥିଲେ । ଏପରି କି ସହସ୍ରାଧିକ ବିହାସ ବନ୍ଦୀମାନେ ଦେଖି ଅଶ୍ରୁମୟ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ ଓ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ଦେଇଥିଲେ, ସେକଥା ମୁଁ ଲେଖିଛି—

ପ୍ରଥମେ ମହତାବ ବାବୁ ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ଥରେ ଗୋଟିଏ ସଭା କରାଉଥିଲେ । ସେଥିରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ କବିତାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହେଉଥିଲା । ବଲ୍ଲଭାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହେଉଥିଲା । ସେହି କବିତା ମାନଙ୍କର ସମାଲୋଚନା ସେ ନିଜେ କରୁଥିଲେ । ଏବେ କବି ସାରକଶୋଭନାଠାରୁ ଶୁଣିଥିଲା ଯେ ମହତାବ ବାବୁ ସେ କବିତା ଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟିଏ ସୁପ୍ରକାଶରେ ପ୍ରକାଶ କରାହେଁ । ତାହାସ ବାହାର କି ପ୍ରତିଭା ଫୁଟି ଉଠିଥିଲା । ସୁଲେକେକ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ଥିଲେ ମୋର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର (ଭଦ୍ରକ) ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପିଆରାଶଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ (କଟକ) ଆଉ କିଏ କେମିତି—ସେ ସମିତିରେ ବିହାସ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଉଥିଲା ।

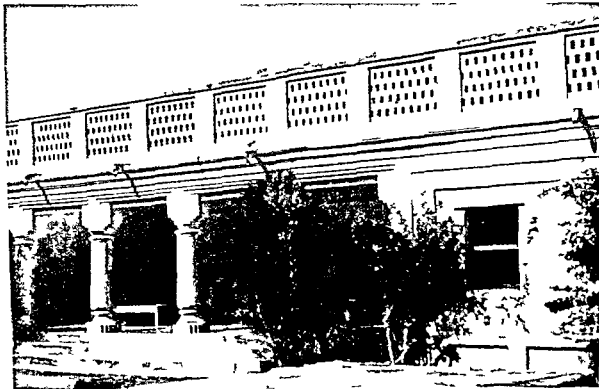
ଦ୍ୱିତୀୟରେ ନିୟମିତ ଭାବରେ ବ୍ୟାୟାମ କରିବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅନେକ ଦିନ ଯାଉଥିଲା । ତୃତୀୟରେ ହେଲା ଥିଏଟର—ସେ ଗୋଟିଏ ନାଟକ ସେହି ଦିନ ଉଦ୍‌ଭବ ଚଳଣିପଦ୍ଧତି । ସେଥିରେ ସଭ୍ୟାଗ୍ରହର ବିବରଣୀ ଓ ସେତେବେଳର ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ପଦ୍ୟାଗ୍ରହଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟ ଲବ୍ଧ ଫୁଟି ଉଠିଥିଲା । ସେ ନାଟକ ଦେଖି ଅମ ସାଙ୍ଗରେ ଧିବା ବଙ୍ଗାଳୀ ବିହାସ ବନ୍ଦୁମାନେ ରୁରୁ ରୁରୁ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲେ । ସେ ନାଟକଟି ଅତି ଅଧୁନିକ ସାମାଜିକ ହୋଇଥିଲା ।

ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ବିହାସ ବନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ବ୍ୟାୟାମ ଅମକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଆସୁଥିଲା । ଏ ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ନାଟକୀୟ ପ୍ରତିଭା—ସଂଗଠନ କରିବାର ଦକ୍ଷତା—

ଏ ତ ଗଲ କଂଗ୍ରେସକର୍ମୀ ହୁବାବରେ ତାଙ୍କର ମୋର ପରିଚୟ ।

With President of the Mahatab Suvarna Jayanti Samiti
Mahant Maharaj Sri 108 Ramanuj Gadadhar Das of Emar Math Puri

The House in which Mahatabji was born Agarpada

ତା ପର ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଓ ମମତାର ଗୋଟିଏ ପରିଚୟ ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିଷୟ ନେଇ ଲେଖିଛି । ମୁଁ ତ ତାଙ୍କୁ ଖୁଲି ଚାହିଁ ଯାଉଥିଲି । ପୁଣି ଥରେ ନାମ ଲେଖାଇ ଯିବାକୁ ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା କରି ବିଫଳ ହେଲି । କେନ୍ଦୁ ମୋତେ ସେଥିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ । ଅନେକ ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ହତୋତ୍ସାହ କଲେ । ଏହିପରି ୨ ବର୍ଷ କଟିଗଲା । ତାପରେ ଡେଲା ଆମର ବ୍ୟାପାର ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ-ଜିତନ । ସେତେବେଳେ, ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ମୁଁ କହିଥିଲି । ସେ ନିଜେ ଗୁରୁତ୍ବ ଦେଇ, କିନ୍ତୁ ଆଜି ବାବୁଙ୍କୁ ଓ ମୋତେ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ସେତେବେଳର ମନ୍ତ୍ରୀ ଦୁବେ ବାବୁଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲେ ଓ ମୋ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କୁ ନିର୍ଭର ଭାବରେ ବୁଝାଇ କହିଲେ ଯେ ମୁଁ କଂଗ୍ରେସ ପାଇଁ ପଢ଼ା ଛାଡ଼ିଥିଲି । ଆଉ ମୋତେ ସ୍କୁଲରେ ପୁଣି ଯିବାକୁ ମନବା ଦରକାର । ଶେଷରେ ତାହା ହେଲା । ମୁଁ ପୁଣି ଥରେ ଯିବାକୁ ଯାଇଲି । ଆଜି ମୁଁ ସେ ଡାକ୍ତର ହୋଇ ପାରିଲି ତା ତାଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟରେ ।

ତାଙ୍କର ବିଷୟ, କର୍ମମୟ ଜୀବନରେ ଏସବୁକିଛି ଖୁବ୍ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଥା ହେଲା ମଧ୍ୟ ସହାର ମୂଲ୍ୟ କମ ନୁହେଁ ।

ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଭେପଥୀ

ଭଥାପି ମା ଅପୁଣ୍ୟିଙ୍ଗ ଭୋ ଲଳିତ ଭନୁ,
ରହୁଛି ପଣ୍ଡିତମ ପୁଣି ଦକ୍ଷିଣ ଭବରେ,
ପୁଣ୍ୟ କଳେବର ହୋଇ ପୁଣ୍ୟ କଳାକର,
ଭୁଲ୍ୟା ବିରଜିତୁ ମା ଲେ ପୁରୋଧା ଅଗରେ । ୨୧ ।

ପୋତା କଳା ବିହୁନେ କୋମା ଯେସନ;
ନ ଶୋଇବ ତାରାଗଣ ଗଗନ ପଟରେ,
ପୋତା-କଳା ହଗଲ ନ ଶୋଇବୁ ତୁ ଲେ,
ରଜ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠି ମଧ୍ୟ ତେହେ ଭାରତ ବନ୍ଧରେ । ୨୨ ।

ଏ ସୁଗର ମୁକୁନ୍ଦ ସେ ପୁଣି କପୋତକୁ,
ଜାତର ଭରସା ସେ ସେ ଜାତି କଣ୍ଠଧାର,
ସାର୍ବଭୋଷ ଉତ୍କଳୀଙ୍କ ଜୀବନ ବିକାଶ,
ଭରୁଛି ସେ କରୁଛି ଯେ ଯାହା କରବାର । ୨୩ ।

ଭାର ଦୁର ଦୃଷ୍ଟି ସେପର୍ବୁ ସମୁଦ୍ର କଲ୍ୟାଣ,
ସମୁଦ୍ର ଉତ୍କଳର ବିଭିନ୍ନ ସେବରେ,
ଶିକ୍ଷା, ଶିଳ୍ପ ସଂସ୍କୃତିର ପୁନଃ ଜାଗରଣ,
ଅସୁଅଛି ଦେଶ ମଧ୍ୟ ଦ୍ଵିବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ । ୨୪ ।

ମହାନଦୀ କାଠଯୋଡ଼ି ପସରୁର ନିର୍ମାଣ
ହାତକୁ ନ ମାଛୁଛୁ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପୋଜନା
ଧାମର ଚିଲିକା ଆଦି ପୋତର କଲ୍ପନା
କହୁମଣା ଭଲପୁନ ତାହାର ସାମନା । ୨୫ ।

ପୁରୁଣା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରଭୁଗର୍ଭ ଶ୍ରୀଗିରି
ଧରି ଯୁଗ ପୁର ବସେ ଉତ୍କଳ ସବୁଜ
ଶୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲା ଅହା ଶାରଙ୍ଗ କଳ ପରେ
କି ଉଠୁଛି ଆଜି ଲଭି ଦିବ୍ୟମୁଖି । ୨୬ ।

ନବ ଉତ୍କଳ ଅଭିନବ ସଜଧାମୀ
ଅପୁର ଅତୁଳ ପଟଣ ଭାରତ ଛୁଟଣେ
ବୁଦ୍ଧି ଶକ୍ତିରେ ଆଜି ହୁଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ,
ଯହାର ଗଠନ କଳା ବର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ ତୁଣ୍ଡ ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସେଗେ ଅଳି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ
ସିଦ୍ଧିକ ନନ୍ଦନୁ ଗୁଣ୍ଡି ପାରିଜାତ ମାଳା
ପ୍ରାଚୀନ ଋଷି ଅରୁଣିତ ରୂପ-କାନ୍ତ ଧରି,
ଓଲ୍ଲାଇ ଅସିନ୍ଧୁ ମଣ୍ଡିତ୍ୟ ସରଗର ବାଳା । ୧ ।

ହାର ଖୋଲ ପ୍ରହରାୟ, ଖୋଲ ହାର ଶବ୍ଦଗ
ପାଞ୍ଚଗୁଣ୍ଡ ନିଅ ଗହଣି ଏ ଦେବ କନ୍ୟାଙ୍କୁ,
ଅସିନ୍ଧୁ ଅର୍ଥ୍ୟ ଦେବେ ବାର ମହତାବେ,
ଏ ଶୁଭ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗୋଟି-ଉଲ୍ଲାଇ-ନେତାଙ୍କୁ । ୨ ।

ଅସୁବ ପେହାଗେ ଅଳି ଉଲ୍ଲାଇ ଜନନୀ
ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ କନ୍ୟା ମୁଖ ଦାୟ ହୃଦୟଲି
ପରଶି ପୁଲ୍ଲବ ତାର ପ୍ରାଣର ଅବେଗ,
ବୋଟି କଣ୍ଠ ନାହି ରୂପ ଶଙ୍ଖ-ଚରଣ ଭୁଲ୍ଲ । ୩ ।

ହାୟ ମା ଜନନୀ ହୁ ଲେ ଶେଷେ କହୁ ପଦ
ପଥୁଲ୍ଲ ବ୍ୟାଘ୍ରୀତା ବିମୁହୁଁତା ହୋଇ,
ବେଦକାଳ ବହୁଗଳ ଜଳନା ତା ନାହିଁ
ତୋ ତପସ୍ୟାବଳେ ଅଳି କହୁ ଲେ ହୁହୁ । ୪ ।

ତୋ ଅସିନ୍ଧୁ ଲବ୍ଧ ହୋଇ ତୋ ଶେଷେ ଶେଷେ
ଲକ୍ଷି ନେଲି ପାହା ଧନ ତୋର ଗ୍ରୋହଣେ,
ତୋର ଧନୀ ହୁଅଲେ ଧନୀ ବନ୍ଧବେ,
ତେ ତେ ପିଠିଦେବେ ଶେଷେ କବଳି ହୁଅବେ । ୫ ।

ଲେବ ବେଦକଳ ତୋର ପୁରୁଷ ଲବ୍ଧମ
ତେ ଦେବୀ ଗହଣେ ଧନୀତ ମୁଖେ,
ବେଦକଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଶିର ଧରିତା ଲେ
ବେଦକଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଧନୀତ ମୁଖେ । ୬ ।

କୋଟି ସନ୍ତାନ ଧନନୀ କୋଟି-ରତ୍ନଗର୍ଭ,
ଶତ ନନ୍ଦନୀ ଶତ ଭୃଂଶ ଧାରଣୀ,
ଶତ-ଛୁଇଁ ଦେବାଲୟ କିରୀଟ-ମାଳିନୀ
ଗୌରବ ଗରବେ ପୂଜ୍ୟ ଥିଲୁ ଏ ଅବନୀ । ୧ ।

ତୋ ବୀର ସନ୍ତାନେ ଥିଲେ ଭାରତ ଭୃଣଶ୍ରେ
ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧ ପୁଣ୍ୟ ଅଞ୍ଜୟ ସମ୍ବର,
ପୁଷ୍ଟ କରିଥିଲେ ତୋର ଶବଳିତ ଅଙ୍ଗ
ଗୋଦାବରୀରୁ ଗଙ୍ଗାଯ ଏ ଏ ଧରରେ । ୮ ।

ତୋ ନାବିକ ଗଣେ ଲାଘି ଅତଳ ସାଗର .
ତୋ ସତ୍ୟତା ତୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ବାଢ଼ ଦେଶାନୁରେ,
ଟେକି ରଖିଥିଲେ ତୋର କଳିଙ୍ଗ କେତନ,
ବାହୁଥିଲେ ପଣ୍ୟସଜ୍ଜିତ ତୋ ବନ୍ଧି ପ୍ରାନ୍ତରେ । ୯ ।

ତୋ କର୍ମବିପାକ ମାଟଗା ସରିଥିଲା ସବୁ
ତୋ ସନ୍ତାନେ ଦାନଦାନ ହୋଇ ଧରଣୀରେ
ଭୁଲିଥିଲେ ସବୁ ପୁରୁ ପୁରୁଷ ଚାରିମା,
ଭୋଗୁଥିଲେ ଘୋର ଦୁଃଖ ବୁଲି ବାରହାରେ । ୧୦ ।

ସୁଦଶା ଅସିଲୁ ପୁଣି କାଳଚକ୍ର ଘୁରି
ବହୁମୁଖ ସୁତାନ୍ତରେ କପିଳନ୍ଦ୍ର ଦେବଶ,
ଭବେ ହେଲେ ଭାଷ୍ୟରବି ତୋ ପ୍ରୀତି ଗଗନେ,
ଜନମିଲେ ବାରଚଣ୍ଡ ଗୋହର ଭରଣେ । ୧୧ ।

ଭାରତ ଜନନୀ ସମ ସମଦଶା ପ୍ରଭାତି
ହା ହୁତାଶେ ଜଳୁଥିଲୁ ବାଦେଶୀ ପର୍ବତଶି
ସେ ସେତେ ଲଭିଲା ମୁକ୍ତି ମହା-ଅମ୍ବାନୁଭବ,
ଲଭିଲୁ ତୋ ମୁକ୍ତରୂପ ତୋ ସନ୍ତାନ ଧର୍ମେ । ୧୨ ।

ମଧୁ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଅଂଦ୍ର ବହୁ ମହାକର୍ମ
ତୋ ତପସ୍ୟା କଲୁ ଅବତରି ତୋ ଭୂତଳ
ତୋଲୁଗି ତେଜିଲୁ ପ୍ରଣୀ ତୋ ଭବାର ଲାଗି,
ଯଜ୍ଞ ଏ ଅତୁଳ ତ୍ୟାଗ ଭାରତ ମଣ୍ଡଳେ । ୧୩ ।

ଯଦା ତାଙ୍କ ଅନୁରାଗ ଥିଲା ତୋର ଲୀଳି
ଅଳି ତାହା ପୁରୁଷର ଅଗାଧତା ହେବ
ତୋ ଅନୁରାଗର ମୁଣି ଅଗିଷ୍ଟ ଫେରି,
ତୋ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନ ବାରି ମହତାବ ଫାନ୍ । ୧୪ ।

ତା ଲେଖନୀ ତା କୌଶଳ ତାରି ସଜନୀ
ତାର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ତାର ବଳିଷ୍ଠ ପରଶ
ଅଜାତରୁ କହିମାନେ ଥୋଇଅଛୁ ଅସି,
ଗତି ବିଶାଳ ରହିଲ ପଦିସ ମୁରଶ । ୧୫ ।

ସ୍ଵରତ ଜନନୀର ଦୃଢ଼ତା କଲୁ
ମୁରୁରୀର ସମୁଦ୍ର ସେ ନିର୍ମମ କପଶ
କରିଛୁ ସେ କାଶର ଯାତନା ନିବସ୍ତ,
କାମୁଜୀ ନେତ୍ରରୁ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାଣ କରେ ପଶ । ୧୬ ।

ଲେଖିଛୁ ସେ କାଶର ତୋର ଲିପିହାସ
ଯାହା ତୋର ଜୀବନର ବିଶାଳ ମୁକୁର,
ଦେଖିବେ ତୋ ରୂପ ଯହିଁ ତୋହର ସନ୍ତାନେ,
ଉଦ୍‌ବୋଧବେ ଅଜାତରୁ ଉଦ୍‌ବେଶିବେ । ୧୭ ।

ସୁନ୍ଦର ବିଶାଳର ମୁଣି ସାମୁଦ୍ରିକ,
ସୁନ୍ଦର ଲେଖକ ମୁଣି ନ୍ୟାୟ ସାମୁଦ୍ରିକ,
ସୁଶାସକ ଦାର୍ଶନିକ ସୁପରିଚିତ,
ରୁଦ୍ଧ ସଜନୀତି ସେ ଧୀର ବିବେଚକ । ୧୮ ।

ସ୍ଵରତ ଜନନୀ ସ୍ଵରତ ସେପରି ମହତ,
ଉନବିଂଶ ସତ୍ତ୍ଵଲିଖ ଅଗଷ୍ଟ ପରତ,
ଜଥା ତୋର ଲିପିହାସେ ପୁଣି ଲିପିକକ,
ହେବ ସେହି ପାଲି ତହିଁର ଶ୍ରେୟସ୍ଵର । ୧୯ ।

ଅସଞ୍ଜନ ସଞ୍ଜନ ମା ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି,
ତାହାରି କୌଶଳେ ତାର ଲେଖନୀର ବଳେ,
ତହିଁର ଗତିଜାତ ଏକଦିଗ ହୋଇ,
ହିଲ ଅଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ତୋର କଲେବରେ । ୨୦ ।

ଉଥାଏ ମା ଅପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ତୋ ଲଳିତ ଭନ,
ରହୁଛି ପଣ୍ଡିତମ ପୁଣି ଦକ୍ଷିଣ-ଭୂମିରେ;
ପୂର୍ଣ୍ଣ କଳେବର ହୋଇ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଳାକର,
ତୁଲ୍ୟ ବିଗୁଳିତ ମା ଲେ ସୁଯୋଗ ଅତିରେ । ୨୧ ।

ଗୋଡ଼ ଗଳା ବିହୃତନ ହେମା ଯେସନ;
ନ ଶୋଭଇ ତାରାଗଣ ଗଗନ ପଟରେ,
ଗୋଡ଼-କଳା ହସଇ ନ ଶୋଭୁଛି ତୁ ଲେ,
ସତ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠି ମଧ୍ୟ ତେହେ ଭାରତ ଦକ୍ଷରେ । ୨୨ ।

ଏ ଯୁଗର ମୁକୁନ୍ଦ ସେ ପୁଣି କପିଳକୁ,
ଜାତିର ଉତ୍ତମ ସେ ଯେ ଜାତି କର୍ଣ୍ଣଧାର,
ପାର୍ବତୀଙ୍କ ଉତ୍କଳୀଙ୍କ ଜୀବନ ବିକାଶ,
ଭାବୁଛି ସେ କରୁଛି ସେ ଯାହା କରବାର । ୨୩ ।

ଭାର ଦୂର ଦୃଷ୍ଟି ଯୋଗୁଁ ସମୁଦ୍ର କଲ୍ୟାଣ,
ସମୁଦ୍ର ଉତ୍କଳର ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ,
ଶିକ୍ଷା, ଶିଳ୍ପ ସଂସ୍କୃତିର ପୁନଃ ଜାଗରଣ,
ଅସିଦ୍ଧ ଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ ଦ୍ଵିବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ । ୨୪ ।

ମହାନଦୀ କାଠଯୋଡ଼ି ସେତୁର ଶିଖରୀ
ହାତକୁଦ ମାଛକୁଣ୍ଡ ବିଦ୍ୟୁତ ଯୋଜନା
ଧାମସ ଚଳିବା ଅଦି ପୋତର କଳ୍ପନା
ବହୁମୁଖୀ ଭଲପୁନ ଡାହାର ସାଧନା । ୨୫ ।

ପୁରୁଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରଜ୍ଞାନର ଖଣ୍ଡଗିରି
ଧର ଯୁଗ ପୁର ବସେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ବୃତ
ଶୋଭ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଦା ଖାରବେଳ ପରେ
ବ଼ି ରୁଞ୍ଚୁଛି ଅଜି ଲଭ ଦବ୍ୟମୁଖ । ୨୬ ।

ନବ ଉତ୍କଳ ଅଭିନବ ରାଜଧାନୀ
ଅପୁର ଅତୁଳ ପଣେ ଭାରତ ଭୁବଣେ
ଭବନ-ଭବରେ ଅଜି ହୁଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ,
ଯାହାର ଗଠନ କଳା ବର୍ଣ୍ଣ ନୂତନ ରୂପେ ।

ଯାର ଚିନ୍ତା ପ୍ରସ୍ତୁତ ମା ଏ ସବୁ କରଣି
 ମୁକର୍ତ୍ତ ଜୟନ୍ତୀ ତାର ଜାତି ଶୁଭ ଦାନ
 ଏ ଜାତି ଗଢ଼ିଛି ଯେହୁ ଭଗ୍ନ ପ୍ରସ ମଧ୍ୟ,
 ଧନ୍ୟ ଆଜି ତାହା ଯୋଗୁଁ ତା ସବୁ ସମ୍ମାନ । ୨୮ ।

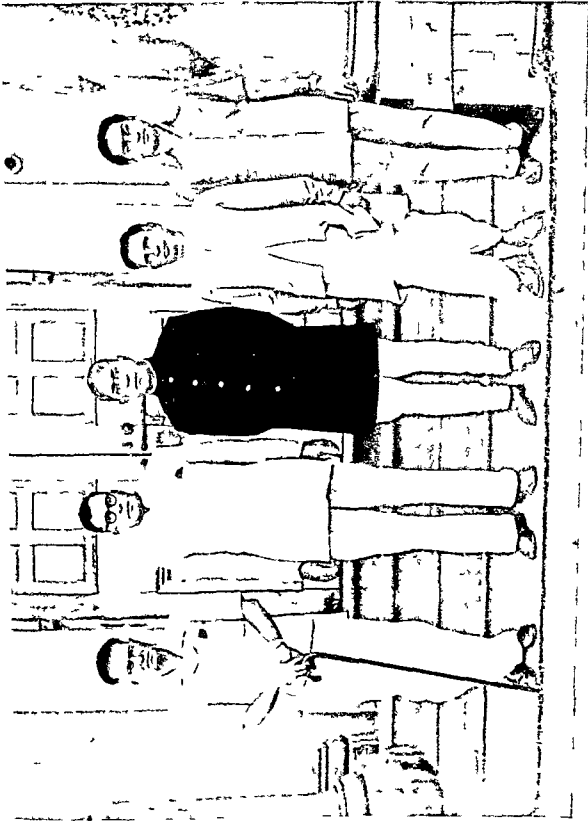
ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ ଯେହୁ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ଶାସନ
 ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ସମାଜେ ଲବିଛି ସମ୍ମାନ
 ଯାହାର ଶାସନ ଶୈଳୀ ଦକ୍ଷତା ଚଳିପୁଣ୍ୟ,
 ଭୁବି ପ୍ରଶଂସି ଅଛନ୍ତି ମାଉସୀ କାଠାନ । ୨୯ ।

ତେର ସେବା ଲାଗି ଯେହୁ ତେଜି ସଜାଣି
 ତେଜିଲା ସବୁ ସୁଖି ଓକିଲେ ମନ୍ତ୍ରୀ ପଦ,
 ଦିଅ ମା ଶୁଭଦା ଭୁବ ତା ଶୁଭ ମସ୍ତକେ
 ତା ମୁକର୍ତ୍ତ ଜୟନ୍ତୀର ଶୁଭ ଅଶୀର୍ବାଦ । ୩୦ ।

ଦିଅ ମା ଅଭୟ ଦିଅ ଦୀର୍ଘାୟୁ ତାହାରେ
 ଦିଅ ଯାହା ଅଛି ତୋର ଅମୃତ ଶକତି,
 ଦିଅ ଚୋଟ ହୃଦୟର ଦମ୍ଭ ତା କଟିରେ,
 ଅଶ୍ରୁ ପୂର୍ବ ଭବିଷ୍ୟ ଚଳୁ ଯେ ଜାତି । ୩୧ ।

ଅସ ଓହ୍ କଳଙ୍ଗ ଭାବ ରଞ୍ଜଣୀ ସମସ୍ତେ
 ଅସ ଅର୍ଥ୍ୟ ଧରି ଦାମା, ମାମା ପୁଞ୍ଜି ପତି,
 ଅସ ସେଇ ଦାନ ଦ୍ଵାନ ନିବାସ ନିରଳ
 ବାହୁଦେବ ମନାସିକା ସ୍ଵାଭବ ଜୟନ୍ତୀ । ୩୨ ।

* ଶ୍ରୀ ଜୟକୃଷ୍ଣ ମହାପାତ୍ର

Srijut Mahatab and the organisers of the Mahatab Golden Jubilee

Mulji Kanjee Chauda Srijut Mahatabji Srijut Chintamani Acharyya, Pandit Pathak and Mahendra Kumar Chauda.

କିଛି କବିତା

ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ କଲେଜ ଛାତ୍ର କଂଗ୍ରେସର ସ୍ୱର୍ଗତ ଅନୋଳନରେ ପ୍ରଥମ ପୋଷାଦାନ କଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଜାଣି । ୧୯୨୧ ମସିହାରେ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରାଧୀନତା ଯୁଦ୍ଧରେ ଅକଲ ସମୁଦ୍ରରେ ଝାସ ଦେଇଥିଲେ, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ମହତାବ ବହୁ ଅନ୍ୟତମ । ସେକାଳର ଧନୀର ପୁଅ ହୋଇ ଆଦର୍ଶ ଜୀବନ୍ତେ ସେ ଜ୍ୟୋତର ପରାକାଷ୍ଠା ଦେଖାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରେରଣାରେ ତାଙ୍କର ଅପୁରୁଷାଣ୍ୟ ପତ୍ନୀ ଶ୍ରୀମତୀ ମୃତ୍ୟୁ ଦେବୀ ମଧ୍ୟ କାସ ବନ୍ଦନା ହୋଇଥିଲେ । କନ୍ୟା ଭାବରେ ମୁକ୍ତିକାମନାରେ ବହୁ ଦୁଃଖ ଗୁଣି ସହ୍ୟ କରିବାର ଅସାମାନ୍ୟ ଶକ୍ତି ଥିଲା । ମହତାବ ବାବୁଙ୍କର ନିଜର ପରିବାରବଳେ ମନୋଭାବକୁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ରଖିବା କରି ପିତୃ ସମ୍ମତ ବହୁ ଅର୍ଥ ସେ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଓ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମରେ ବ୍ୟସ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ବିଲଜୀ କର୍ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ନିଜ ଗୃହର ସୁନାରୁପା ଜରିରେ ଲଗିଥିବା ପାଟ ପାତାମୁଣ୍ଡ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଟଙ୍କାର ଜାଲି ପୋଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ ମହତାବ ବାବୁ । ତାଙ୍କ ଜିଆରେ କଂଗ୍ରେସ ସେବରେ ବହୁକର୍ମୀ ସେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ବାଲେଶ୍ୱରର କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନର ସେ ମୁଖପାତ୍ର ଥିଲେ । ବୁଲ୍‌ଲ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ବାର୍ଷିକାଳରେ କଲିଷ୍ଠ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇ କେତେକଥର କାରବରଣ କରିଥିଲେ ।

ବାଲେଶ୍ୱର କଂଗ୍ରେସର ମୁଖପାତ୍ର ରୂପେ ‘ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର’ ପ୍ରେସ୍ ପ୍ରାଧାନ କରି ‘ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର’ ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ସେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ‘ପଲ୍ଲୀ ଅବସାରେ’, ଦଶବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା ସେ କାଳର ଶକ୍ତିବିଶେଷରେ ପଡ଼ି ବାନ୍ଧିପୁଅ ହୋଇଥିଲା । ସେ ପ୍ରଥମ ଜୀବନରେ ଜଣେ ଲଢ଼ୁଆ ସୈନିକ ଥିଲେ । କର୍ମସ୍ଥ ହା, ସାହସ, ସାହୁଜ୍ୟ, ରୁଚିହାସ, ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଅନୁଗତ ତାଙ୍କର ଅଦମ୍ୟ । ସେ ଜଣେ ମେଧାବୀ ଶକ୍ତିବାନ । ଭାରତୀୟ ଧାରାର ଶକ୍ତିବାନରେ ତାଙ୍କର ଯେପରି ପ୍ରବେଶ ଅଛି, ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କୂଟନୀତିର ଶକ୍ତିବାନ ପ୍ରୟୋଗରେ ତାଙ୍କର ସେହିପରି ଦୃଢ଼ତା ଅଛି ଓ ସେ ତାହା ପ୍ରୟୋଗ କରି ଜାଣନ୍ତି ।

ସେ ସବୁ ଉପାୟରେ ଓ ସବୁ ଆଦର୍ଶ ସାଧନରେ ତ୍ରୁଟି ହୋଇ ଦାସ ଜୀବନ ଲାଭ କରି ବୁଲ୍‌ଲକର୍ମୀଙ୍କର ଉଲ୍ଲାସ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ଆଶା କର ।

ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀ

ଯୁଗ - ନିର୍ମାତା

ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ନିର୍ମାତା ଅଟେ ଜଡ଼ିତ ଚକଟେ ସବୁ,
ଚାକରରେ ଚକଟେ ମନ୍ତ୍ରର କୁଣ୍ଡ, ଯାହା, ମହାଶୟ, କହୁଥ,
ସବୁ ଜନହୃଦ ପାଇଁ,
ଜନହୃଦ ପେନ୍ଥ ସାଧର ଜଗତେ ମରଦେହେ ମର ନାହିଁ ॥

ଦଧୀର ମହର୍ଷି ଦେବଦାସେ ଅଛି ଦେବର ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି,
ଚୋଖାଚେ ଧରମା ବଳ ଦେବ ପ୍ରାଣ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ରଖିଛି କାଗି,
କେତେ ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତରୁ,
ବହୁଛି ସରଳ ସରସ କବିତା ତ୍ୟାଗର ପୂଜ ମନ୍ତ୍ରରୁ ॥

ଯାହା ଲାଗି ଦେଶ ହେଲା ନବବେଶ ଯା ଲାଗି ଗୋଲାମି ଚଲା,
ସେ ପୂଜ ମହର୍ଷି ମହାତ୍ମା ପୁରୁଷ ଅତୀତାତ୍ମା ହ'ତେ ମଲା,
ରହୁଗଲା ରେଦିନ,
ତ୍ୟାଗ ସୁପ୍ତ ମହମା ପ୍ରଭାବ ଭାବେ ଦେଶ ସ୍ବାଧୀନ ॥

“କର୍ମ କରହେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ମାନବେ ଫଳ ଲାଭେ ଧର୍ମ ନାହିଁ,”
କହୁଛି ସବୁଦା ଶାସ୍ତ୍ର ଅମର ସାଧକ ହେବା ପାଇଁ,
ବିଫଳ ମାନସ ନୁହେଁ,
ଶତ ବିଫଳ ତା ପାହାଡ଼ ରେଦି କହୁବ ତ୍ୟାଗର ସୁଅ ॥

ଜନଗଣ ମନ ପ୍ରଜାତ ସେ ହୁଏ ତ୍ୟାଗ ମନ୍ତ୍ରର କବେ,
ଦିନେ ନାହିଁ ଦିନେ କରମେ ତାହାର ଶତ ଯୁଗେ ଫଳେ,
ଜେଜି ହୁଏ ଅଭିମାନ,
ଦୈନିକ, ନବ, ସ୍ବର—ସ୍ବର; ବର ନବ ତ୍ୟାଗ ଅଭିମାନ ॥

ସିନ୍ଧ୍ୟା ଯେଉଁ ପ୍ରଜାତ ଲାଭେ କହୁଥ ଦେବେ ମାନ,
ବେଦ ନ ଶୁଣି କେତେ ଅହଂସା ତ୍ୟାଗେ ଶୁଣି ବାନ,
ହେ ଦେବ ନବ ନିର୍ମାତା,
ବିରକ ନ ମମ ବଧନ ହୁଅନ୍ତୁ ତୋହେ ସ୍ବର ବଧାନ ॥

ପୌରୁଷର ମହୋତ୍ସବ

ପୌରୁଷ ଯଥାର୍ଥ ଶକ୍ତିର ପରିଚ୍ଛାପକ । ଜୀବନରେ ପ୍ରତି ସ୍ଥାନରେ ଜୀବନୀ ଶକ୍ତିର ପୁରୁଣ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଶକ୍ତିମାନ କରେ । ସେ ପ୍ରକୃତ ପୁରୁଷ ହେଲେ କରେ । ତାର ପ୍ରଭାବ ଅନୁରକ୍ତ ଅସୀମ ଉତ୍ସାହ ତଥା କର୍ମପ୍ରବଣତା ତାହାର ନିୟାମ, ଲେନ, ଦର୍ମ, ହାସ୍ୟ ଓ ଅଧୀରତାରେ ଏକ ମହା କର୍ମଶକ୍ତିର ଉତ୍କଳ ପ୍ରବାହ ତାହାକୁ ଯେତେ ସରସ ଓ ସୁନ୍ଦର କରେ, ସେହି ଶକ୍ତିର ମହା ବିକାଶ-ଜନିତ ପୁରୁଣ ଅନ୍ୟର ହୃଦ ପଦ୍ମରେ ସେତକ ଲୁଚିତ ହୁଏ ।

ମନୁଷ୍ୟ ସାନ୍ତ; କିନ୍ତୁ କଲେ ବି ସେ ଅନନ୍ତ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏହି ସ୍ୱଳ୍ପ ପରିମିତ ଜୀବନ କାଳର ଅର୍ଥ କ'ଣ, ଏହାର ବିନିଯୋଗ କିପରି ବା ସମ୍ଭବ ? ଜୀବନ ପ୍ରବାହକୁ କି କୁଶଳତାରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କଲେ କୋଃ କୋଃ ଲୋକର ସେବକ ଭାବରେ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ ଶାନ୍ତି, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅନନ୍ତ ଲଭ କରବ ?

ବହୁ ଥରେ ବହୁ ମନାସୀ ଶରୀର ଚେଷ୍ଟାକୁ ହେଲେ ମନେକରି ଗୁହସ୍ତର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ନିଷ୍ଠା ସହକାରେ ସମାଧାନ କରିବାକୁ ଶ୍ଲାଘ୍ୟ ମଣିଥିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଅଗ୍ରମ ତରୁଲତା ବେଷ୍ଟିତ ନିର୍ଜନ ଯନ୍ତ୍ରତ୍ୱରେ ପବିତ୍ର ବେଦମନ୍ତ ମୁଖରିତ ଅରଣ୍ୟରେ ସତ; ମାତ୍ର ପାରମ୍ପରିକ କ୍ରିୟାର ପାଠକ ଗୁହସ୍ତର ଉପସ୍ୟା ସ୍ଥାନ ହେଉଛି ଏହି ଜନସଂକୁଳ ପୃଥିବୀ । ଏହିଠାରେହିଁ ମାନବମାନସର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ତାର ପ୍ରକାଶ ଏବଂ ଏହିଠାରେହିଁ ପଶୁହର ହିଂସ୍ରତା ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶମାନ ।

ସୁତରାଂ କର୍ମ ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ଓ ବିଳାସ ପାଇଁ ପୃଥିବୀ ବ୍ୟାଜୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶକ୍ତି ଅଛି ବୋଲି ପ୍ରତୀତି ହୁଏ ନାହିଁ । ବନ୍ଧୁ, ସ୍ୱଜନ, ସମାଜ ତଥା ଗୃହ ଶୂନ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରର ନିବାସିତ ମନୁଷ୍ୟ କେବଳ ବିଳାସରେ ସମୟ ଅତିବାହିତ କରେ ମାତ୍ର, ମନୁଷ୍ୟ ଗୃହେ ସଂଘର୍ଷ, ବିପତ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ, ସଂଘର୍ଷ ଓ ଅଭାବ ଭିତରେ ମାନବ ମାନସର ବିକାଶ ବଳ ଉଠେ । ଶ୍ୱେତପାଦ କାଳେ କାଳେ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଅସିଥି—ପ୍ରଭୁ, ମତେ ସଂଘର୍ଷର ସମ୍ମୁଖୀନ କରଅ ମୁଁ ସଂଗ୍ରାମରେ ଯିବି ବିଜୟ ହୁଏ; ଅଭାବର ଦଂଶନର ମୁଁ ପ୍ରକୃତ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରେ ।

ଏହିଭଳି ଚିନ୍ତାରେ ମନୁଷ୍ୟର ଆତ୍ମା ମୁକ୍ତି କର୍ମ ପ୍ରବଣତାର ସ୍ୱାକ୍ଷର ବହନ କରୁଛି । ସୁତରାଂ କର୍ମଲୀଳା ଜାତିର ସହଜ କର୍ମସଂଘର୍ଷ ପ୍ରସୂତ ବିଜୟ ଉତ୍ସବ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ସ୍ୱପାୟଶୀ, ମହାଭାବତ, ବଳଅତ୍ମ ପ୍ରଭୃତି ଆଦି ଗୁଣ ଗୁଣ୍ଡକରେ ବିବିଧ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରାର ସଂଘର୍ଷ ଭିତରେ ଉକ୍ତ କୋଃର ଦର୍ଶନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ପୌରୁଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଳ୍ପ ଏପରି ପ୍ରଶସ୍ତି ବାଣି ବସିବାରେ ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିଛି । ଅଳ୍ପ ଓଡ଼ିଶାର ନଗର, ଜନପଦ ଓ ପୁରପଞ୍ଚାୟତେ ଗୋଟାଏ ଲୋକର ପୌରୁଷ କାହିଁକି ଏପରି ବଳବତ୍ ହେଉଛି, ତାହାର କାରଣ ଏତେ ସ୍ୱଭାବିକ ଯେ, ତାହା ନ କହିଲେ ଚଳେ ।

ଜୟନ୍ତୀ ଉତ୍ସବ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପୂଜା-ପାଠ ଭାରତରେ କିଛି ଗୋଟାଏ ନୂଆ ଅନୁଷ୍ଠାନ ନୁହେଁ । ଯେଉଁଠି ନିଜଠାରୁ ଅନ୍ୟର ବିଶେଷତ୍ୱ ଅତି ବ୍ୟାପକ, ଯେଉଁଠି ନିଜର ସଂଜ୍ଞାଠାରୁ ଅନ୍ୟର ସାଧନା କଲେ, ସେଉଁଠି ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଠାରୁ ଅନ୍ୟର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ସ୍ୱପ୍ରକାଶିତ, ଏବଂ ଯେଉଁଠାରେ ନିଜର କର୍ମଶକ୍ତି ପାଶର ଅପରର କର୍ମଶକ୍ତି ଅତି ବିଶାଳ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ, ସେଠାରେ ଭାରତୀୟ ନିଜମସ୍ତକ ହୋଇ ଛାଡ଼ାରି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଭିତରେ ଐକ୍ୟ ବିଳାସ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଆସିଛି । ସୁତରାଂ ଆଜି ଯେ ବୃହତ୍ତର ଉତ୍ସବ ଜନନାୟକ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହରିଶଚନ୍ଦ୍ର ମହତାବଙ୍କର ଜୟନ୍ତୀ ଉତ୍ସବ ଗୁରୁଆଚଳ ପ୍ରତିପାଳିତ ହେଉଛି; ତାହା ଏହି ପାରମ୍ପରିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପୂଜାର ଏକ ଅପର ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାତ୍ର ।

ଏ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱାବକତାର ଯେତକ ଅବକାଶ ରହିଛି, ଆନ୍ତରିକ ପ୍ରୀତି ଓ ଭକ୍ତି ଜଣାଇବାରେ ମଧ୍ୟ ସେତକ ବା ଅଧିକ ଅବକାଶ ଅଛି । ଅଳ୍ପ ସ୍ୱାବକତା ଦଳବଦ୍ଧ; ମାତ୍ର ଆନ୍ତରିକ ପ୍ରଶସ୍ତି ଜ୍ଞାନ କୌଣସି ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ବା ସଂପ୍ରଦାୟ ବିଶେଷ ଘେନି ସ୍ଥିର ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ।

ଗୋଟାଏ ଚଳଇ ବ୍ୟୁତ୍ପାଦର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରୁ ଅଜସ୍ର ରହି ପେପରି ଚଉଦିଗରେ ବିଛୁରିତ ହୋଇ ଯତେ, ସେହୁପରି ଏହି ଲୋକର ଜୀବନର ବହୁବ୍ୟାପୀ କ୍ଷେତ୍ର ସମୃଦ୍ଧ ଅଭିଭବଣ ଏବଂ ସେସ୍ତୁତିକର ସୁନ୍ଦର ପରିଣତି ପ୍ରତି କର୍ମଭେଦର ଭାବର ବିସ୍ମୟରଣ ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର କର୍ମବହୁଳ ଜୀବନ ସମୃଦ୍ଧ ଯେଉଁମାନେ ପରିଚିତ, ସେମାନେ ଏହି ଉର୍ଜସ୍ୱଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଗୋଟାଏ ମୂର୍ତ୍ତ୍ୟ ମଧୁର ଚକ୍ର ଅଧର ଡଳ କଠୋର ଭାବକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଅନୁଭବ କରିଥିବେ ।

ବହୁ ପ୍ରଦେଶର ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଦେଶ ସେବା ଓ ଦକ୍ଷତା ସେ ସମ୍ମାନିତ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତଥାପି ଶାସନ ପରିଚ୍ଛଳନା ଭଳି ଏକ ଜଟିଳ ବୃତ୍ତି ଭିତରେ ସେସାଧନ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ସମୟ କଟାଇ ଦେଇ ଜୀବନର ବହୁ ବିଭାଗ ପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ମାତ୍ର ଚିତ୍ ଏହି ଅବଦାନ ଓ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ନାହିଁ । ଦକ୍ଷତା ସମୃଦ୍ଧ ଶାସନ ପରିଚ୍ଛଳନା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଐତିହାସିକ, ସାମ୍ବିଧାନିକ, ସାମ୍ବିଧାନିକ କଥା ବ୍ୟବସ୍ଥାପିକ ବହୁ ଅଲୋଚନା ପକ୍ଷରେ ସଫଳତର କରିବା ଛଡ଼ା ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣାଚାର୍ଯ୍ୟ, ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା ପ୍ରାଣନ, କଂଗ୍ରେସ ବୈଦିକ, ଭାରତ ଓ ଭାରତ ବାହାରୁ ଆଗନ୍ତୁକ ବର୍ଣ୍ଣବ୍ୟାପୀ ଓ ବୈଦେଶିକ ଦୁଇମାନଙ୍କ ସମୃଦ୍ଧ ଭାବ ବିନାମୟ ଜଡ଼ତର ବହୁ ସରକାରୀ ଅଲୋଚନା ପକ୍ଷରେ ଯୋଗଦାନ, ରାଜକୀୟ ଯନ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ରପାଳରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ (୧) ମିଳନ ଯାଏ ବାହାର ଲୋକା, (୨) ବ୍ୟାପାର ଭିତରେ ଅବ୍ୟାପାରର ସଂଧାନ, ନିଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ମଜନ କରି ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା (୩) ପ୍ରତି ଅବଶିଷ୍ଟ, ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟପରି ମହାର, ତାଙ୍କ, ରାଜ୍ୟାଧିପ, ସାମ୍ବାଦିକତା ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ବହୁ ପୁଲ, ପୁଲ୍ କୋ ସମୃଦ୍ଧ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ପ୍ରଗତି ଅନୁରକ୍ତ ରହିଛି । ଥରେ ଯେ ଏଥିପରି ସେ ସମାଲୋଚନା ହୁଅନ୍ତି । ଏବଂ ତାହା କ'ଣ ?

‘ସେ ନ ଜାଣନ୍ତି କଅଣ’ ପ୍ରଶ୍ନ ନୁହେଁ । ପ୍ରଶ୍ନ ହେଉଛି—‘ଏ ଜାଣିବାକୁ କିପରି ବ୍ୟଗ୍ର ?’ ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ ସେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ସବୁ ବିଷୟରେ ବିଶେଷଜ୍ଞ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଜାଣିବାପାଇଁ ଅଗ୍ରହ, ଓ ଯେତକ ଜାଣନ୍ତି ସେତକ ପ୍ରଶ୍ନର କରିବାର ଆନନ୍ଦ ଓ ସେହି ଆନନ୍ଦକୁ ବହୁ ହୃଦୟରେ ସଂହାରକ ଭାବେ ଭଲ ସଂହାରିତ କରିବାରେ ସେ ଅସ୍ମାସ, ତାହାହିଁ ପ୍ରଶଂସାର କଥା ।

ଜୀବନଟାକୁ ଯେପରି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ କରିପାରୁଥିବେ, ଏବଂ ଜୀବନରେ ଅଶାନ୍ତତା ଦୂର କରି ଦେଇ ପାରୁଥିବେ, ତାହା ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର କଳାସ୍ୱପ୍ନ ମନାହୁଏ । ଉପଲବ୍ଧ କଲେ, ଜଣାପଡେ । ମୟୂରଭଞ୍ଜର ଆଦିବାସୀ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ, ଖାଦ୍ୟ ସମସ୍ୟା, ଶିକ୍ଷାକଳାର ପରିସ୍ଥିତି, କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କର ଶକ୍ତିକାଟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭିତ୍ତିରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ କାବିରାଜର ନିର୍ବାଚିତ ଅଗାଧିକ ଭାବ ଦେଖିବାକୁ ଉପାସୀନ କରିପାରୁ ନାହିଁ ।

ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଭିତରେ ସେ କି ଦୃଢ଼ାନ୍ତ ନେଇଛନ୍ତି ଓ କଅଣ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଦେଖିବାପାଇଁ ଜାଣନ୍ତି । ଗତଜାତ ମିଶ୍ରଣ ଏକ ଐତିହାସିକ ଘଟଣା । ଓଡ଼ିଶା ଏ ଦିଗରେ ସମଗ୍ର ଭାରତକୁ ବାଟ ଦେଖାଇଛି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରକାଶ ପୋକନାସୁଡ଼ିକୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ତାଙ୍କର ସାହସ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ଭୂମିରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବଳ ନଗଣ୍ୟ; ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ ଓଡ଼ିଶା ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ନାହିଁ । ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ଯେଉଁମାନେ ଓଡ଼ିଶାପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବଳ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ନାମକୁ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ କରୁଛନ୍ତି ।

ସ୍ୱଜନାତ୍ମରେ କେତେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାଧୁତା ରଖି କରାଯାଉଥିବେ ତାହା ଯେଉଁମାନେ ଯୁଗେଯୁଗେ ଭାବି ପାରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ସ୍ୱଜନାତ୍ମରେ ଏକ ନୈତିକ ମାନଦଣ୍ଡ ନାହିଁ କହିଲେ ଅଭାବି ହେବନାହିଁ । ସୁତରାଂ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଯଦି ଏହି ସ୍ୱଜନାତ୍ମ ଶେଷରେ କେଉଁଠି ଶେଲୁଅଟ ପଣ ଦେଖାଇ ଅସମର୍ଥତା ମାରିଥାନ୍ତେ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ସମାଲୋଚିତ ନ ହେବାକୁ ଭଲ । କାରଣ ଏଭଳି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଭାବିବାରେ ସେ ଅଭାବ, ଏପରି ନୁହେଁ ।

ଗୁଣଗ୍ରାହକ ଭାବରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଫରାସ କରିବାର ମୁଁ ଅବସର ପାଇଛି । ଯେଉଁ ଲୋକପାତ୍ର ଯାହା ବିଶେଷତଃ ସେ ଦେଖନ୍ତି, ତାହାଙ୍କର ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ସେହିପାତ୍ର ପଡ଼ିଥାଏ । ମିଷ୍ଟଭୋଗୀ, ଅନାଚାରୀ କିନ୍ତୁ ଭାବରେ ସେ ବହୁଲକ୍ଷଣର ସ୍ୱପ୍ନର ପାତ୍ର । ଅନ୍ଧାରରେ ତାଙ୍କର ସେତିକି ଆଦର, ତେଣୁ ଲୋକର ସେତିକି ଆଦର । ସୁତରାଂ ତାଙ୍କର କର୍ମ ପ୍ରକାଶ ଭିତରେ ଯୋଗୁଥିବ ସ୍ୱାଧୀନତା ମତେ ବେଶ୍ ମୂଲ୍ୟ କରିଛି ।

ତେଣୁ ଅଳ୍ପ ଏହି ଜଗତୀ ରସକୁ ମୁଁ ଯୋଗୁଥିବ ମତାହାସକ ବୋଲି ନାମିତ କରୁଛି । ଯଥାର୍ଥରେ ଏହାହିଁ ଯୋଗୁଷ । ଶିଶୁର କରୁଣ, ଦେବତାପାତ୍ରର ସ୍ୱପ୍ନର ଲକ୍ଷଣର ଶ୍ରୀ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଜୀବନ କାହାକୁ ହେଉ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଅନ୍ତର କର୍ମମୟ ହେଉ । ଜାତିର ଅନ୍ୟତମରେ ତାଙ୍କର ବ୍ୟାପନ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ରହୁ ।

ଆଧ୍ୟାତମ ଶ୍ରୀ ସ୍ୱଜନାତ୍ମର ସ୍ୱପ୍ନ ଏମ୍. ଏ.

— ଅଭିନୟନ ଗୀତକା

(ସ୍ଵଗ—ଧନାଶ୍ରୀ)

କାତ ଅଶା-ନାବ ଅହେ ମହତାବ ! କଳଙ୍ଗ ମହୁତ ମଣି
ମୁକ୍ତି ବ୍ୟାୟାକ ଶାସନ ନାୟକ ଦେଶ ଅଶା ହେମ ଖଣି ହେ ବର !
ସମ୍ଭବ କଲ କାତ ଶିର, ହେ ବର !
ଭାଙ୍ଗି ରୁରୁଲ ରେଦ ପ୍ରାଚୀର, ହେ ବର !
ଶତ ପ୍ରଗାମରେ ଭୁମ୍ଭେ ଧୀର, ହେ ବର । ୧ ।

ଖଣ୍ଡିତ ବୃହଲ କଲ ଭୁମ୍ଭେ ଫେଲ ହସିଲ ଏ ବାରୁମ୍ଭେ
ଅନନ୍ଦେ ଅଧୀର ମହୋଦଧି ନୀର ନାଗଲ ପଦ ତା ରୁମ୍ଭେ ହେ ଶୁର !
ହେଲେ କାଟି ପ୍ରତପସ ଶର ହେ ଶୁର !
ପଦାର୍ଥ ବିଶେଷିଲ ପ୍ରେସ୍ତର ହେ ଶୁର !
ଗଣ ମହମା କଲ ପ୍ରସାର, ହେ ଶୁର ! ୨ ।

ସ୍ଵିତରୁ ଛୁମ୍ବର କରୁଣାର ଧାର ଝରି ପଡୁଥାଉ ଶତ
ବଚନ ଛୁମ୍ବର ଅନୁକମ୍ପା ଝରି ପୁଣି ଶୁଣି ଯହା ଏ ଶିତ, ହେ ଧୀର !
ଶୁଣି ହେଲ ସମ୍ଭବ ନୀର, ହେ ଧୀର !
ଅନୁପର ଭୁମ୍ଭେ ଶୁର ଶର, ହେ ଧୀର !
ଭୁମ୍ଭେ ସିନା ପକାର ଅମାର ହେ ଧୀର । ୩ ।

ଦକ୍ଷିଣ କରର ଦାନ ବାମକର ନ ଜାଣେ ଭୁମ୍ଭେ, ଦାନା !
ଭୁମ୍ଭେ ପରକାର କାର୍ଯ୍ୟ ଏ ଦେଶର ଅଭିମାନ ସ୍ଥାନ ମାଗା ହେ ସୁଗ !
ଶତ ପୁରୁଥାଅ ବାଗାଶୁଗ, ହେ ସୁଗ !
ଯଦି ସଙ୍ଗରେ ସିନ୍ଧୁ କୁମାର, ହେ ସୁଗ !
ଭର ଅଛନ୍ତି ନୁ ଅବେର ହେ ସୁଗ । ୪ ।

ସୁଗ ସୁଗ ପରେ ଆସିଥାନ୍ତି ଅରେ ଭୁମ୍ଭେ ସର ବ୍ରତାଳନ
ବିବେ ସାଲ ଧର ଦ୍ରବ ବସୁନ୍ତର ବେରବର ଭଜନ ହେ ବ୍ରତା !
ଶୁଭକର ଦେଶେ ସଙ୍ଗେନାମା ହେ ବ୍ରତା !
ଆବେଶେ ନ ସୁନତ, ପଦ ବ୍ରତା !
ହେବେନ ନବେନା—ହେ ଦେ ବ୍ରତା । ୫ ।

ଶ୍ରୀ ବ୍ରତାବେଶେ ଶେଷ ସୁଦ

ହେ କୃତୀଃସନ୍ତାନ !

ହରଷେ ବିହ୍ୱଳା ଅଜି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କମଳା,
ହରେକୃଷ୍ଣ ଜନୋତ୍ସବେ ମେଲୁଛି ପସର ।
ହେମ କୁସି ଶେତେ ନାଚେ ରମ୍ୟ ପକ୍ଷୀମାନି,
ହ ଶିଉଳୁ ହୁମ ବିନ୍ଦୁ ସ୍ନେହ ଅପେ ହୃଦି ।
ଦ୍ରୁତ ଗଳା ମଣି ସମ (ତବ) ସୁଯୋଗ ଚହଟେ,
ହଂସା ବ୍ୟୁତ ମୋହ ବନ୍ଦ ନତ ପଦ ଉଠେ ।
ହସନ୍ କାର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତାଜ ଚକ୍ରାନ୍ତ କରେ,
ଦ୍ରୁତରୁଦ ହିଂସାଳିକ ଗୁରୁ ମନ୍ତ୍ର ସୁନେ ।
ହିମାଚଳ ସମ ଦୃଢ଼ ପ୍ରଭୁଲ ମତ୍ତ,
ହଟେ କି ସୁରଜ ସେନା ବାଧା ବିପ୍ଳବ ଶତ ।
ହସି ହସି କାରାଗାରେ ଜୀବନ ଯୌବନ—
ହେୟ କଲ୍ ସେଣ ପାଇଁ ହେ କୃତୀ ସନ୍ତାନ !
ହୁଅ ଚରଣନା କବି ଖ୍ୟାତ ନ ଲୁଚିବ,
‘ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ପ୍ରଧାନ ସଚିବ ।’

ଶ୍ରୀ କୈଳାସ ଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହା

संस्कृतम्

अभिनन्दनिका

य श्रोतुकलीय-जनता-खिलसौख्य हेतो-
र्दुनीति-दौः स्थ-जड़तादि निराकरिष्णुः ।

घोरं रणं वितनुते सचिवैः समं नोऽ-

मात्याग्रणी विजयते महताव नामा ॥ १

नव्योत्कले नवनवाभिमतक्रियाभिः

स्रष्टा स्वकीयपदवी- सदृशीं प्रतिष्ठाम् । -

भाव्युत्कलीय-जन-मानस-राजहंसः

वन्द्यः स एष महताव उदारचेताः । २

साचिव्य-मुख्यपदवी मधिरुह्य सोऽयम्

पूर्णाङ्गता मभिलपन् निजजन्मभूमेः ।

केन्द्रीय-शासनसभा जनतापुरस्तात्

स्वोक्तेः प्रमाणपटुतां व्यदधा सुयुक्त्या । ३

ज्ञात्वा यो मातरं स्वा मपघन विकलां प्रान्तभागे विभक्ताम्

निर्विण्णो दुःख-दैर्घ्यै विदलितवपुः कातराह्वानदायी ।

एकोकुर्वन् समन्तादिह निखिल-महीपाल-राजन्य-राष्ट्रम्

विस्तार्य प्राज्यराज्यं समलभत यशोऽनन्यसामान्य मेव । ४

न्यायेनैवोत्कलान्त भवितु मिह सदा पटुकलाधीशराज्यम्

कृत्वा सिंहाय भूमिः समुचित मपि तन्मागधैः कूटनीत्या ।

हत्वा वैरायितं यत् तदवधि हृदये यस्य शल्यायितं तत्

प्रोद्धत्तुं चेष्टतेऽन्तः सुविमलमतिमान् कर्मठो मन्त्रिमुच्यः । ५

नव्योत्कलाभिनवराज्य-विधान-कर्म-
 संसाधिका भवितु मर्हति राजधानी ।
 इत्यर्थं मेव समभून् महती प्रचेष्टा
 यस्यैव सा फलवती विदिता च लोके । ६
 कीर्त्तिं तदीय यशसैव कृतप्रतिष्ठा
 स्थापत्य-चारु-वरमन्दिर-मंजु-रूपम् ।
 भूत्वाभिराम-भुवनेश्वर संज्ञितं तत्
 प्रख्यापयत्यभिनवोत्कल-राजधानी । ७
 य श्रोतुकलावनि-समुन्नयनोद्यतः सन्
 प्रारब्धवानभिनवं किल कार्य-जातम् ।
 द्रागेव तानि फलपाकदशा मुपेत्य
 कुर्युश्चिरं तमिह संस्मरणीय-कीर्त्तिम् । ८
 श्रीशे परे सतत मेव करोमि याच्ञा-
 मेपा न लाघवकरी महदन्तिके स्यात् ।
 तं चोत्कलीय-जनमङ्गल-कर्म-दक्षम्
 पायाच्चिरं करुणया जगतां नियन्ता । ९

श्री लम्बोदर कर शर्मा,
 साहित्योपाध्यायः

अभिनन्दनम्

पल्लीग्रामे सुदूरे विलसति निखिले भद्र ते साधुनाम
देशे देशे समन्तात् जनहितमतिभिर्गीयते कीर्तिसाम
देशेऽस्माकं विशाले विरचय सुगुणाराम हे स्वर्गधाम
दिव्यायुरेव लब्ध्वा “जयजय महताम्” सर्वलोकाभिराम ॥

देशे प्रीतिर्न तु निजजने रामराज्ये तु निष्ठा
त्यागे तृष्णा न विषयविषे प्रेम शिक्षाप्रदाने
श्रद्धा यस्य श्रमिकनिकरे जीवनं देशसेवा
देशोन्नत्यै स सचिवमणिर्जीवतात् दीर्घकालम् ॥
वाक्ये कार्ये सततसमताऽन्तर्वहिस्तुल्यरूपम्
निन्दास्तुत्योश्चिरसदृशता सर्वतो यस्य दृष्टा
दीने लोके मधुरममता क्षीणतां नैव याति
साधुप्राणः सजयतु सदा मातृकायोग्यपुत्रः ॥
“दुःखिप्रेमी” इति कथनिका विस्तृता यस्यदेशे
यत्राशायी क्षुधितनिवहो देवतादूतवेशे
ग्रामे ग्रामे कृपकनिकरप्रीतिदत्तोपहारः
सोऽयं “मन्त्री” जयतु जनतादुर्दृशाकर्णधारः ॥
हिंसांमार्गे न चलति कदा सत्यमार्गप्रयाता
शत्रौ मित्रे सदृशममता देशकल्याणधाता
स्तौति प्रायः सुचिरमिति यं देशवासी विशिष्य
देशाकाशे स्फुरतु स सदा गान्धिजीयोग्यशिष्यः ॥

श्री रामकृष्ण शारत्री
संपादक, कटकजिला संस्कृतछात्रसंघ

महताब बाबू के साथ एक दिन:—

बान मन् ४६ वी है। ओडिशा सरकारने विशेष कर गजाम जिला बोर्ड ने निश्चय किया था कि जिला बोर्ड के प्रत्येक स्कूल में राष्ट्रभाषा हिन्दी की शिक्षा की व्यवस्था की जाय। यह एक स्तुत्य प्रयत्न था, इसलिये सचका सहयोग इस योजनाको मिलने ही वाला था।

हिजली काटु में तीन माह के लिये 'राष्ट्रभाषा शिक्षण शिविर' की जा व्यवस्था की गयी थी, उससे जिला बोर्ड के लगभग ६० शिक्षकोंन भाग लिया था। ओडिशा प्रान्त में राष्ट्रभाषा प्रचार की स्तुत्य व्यवस्था करने वाले राष्ट्रभाषा प्रचार समिति वर्धा के प्रान्तीय सचालक श्री अनसुया प्रसाद पाठक ने अपना और अपने साथियों का पूरा सहयोग इस शिविर को दिया। पढाई की संपूर्ण व्यवस्था श्री पाठकजी ने की थी और श्री बनमाली जो मिश्र तथा श्री रघुनाथ पुरोहित जी जैसे राष्ट्रभाषा शिक्षकों की दक्ष रेष में शिविर में राष्ट्रभाषा अध्यापन का कार्य प्रारम्भ हुआ, उसी समय प्रान्तीय सचालक के विशेष अनुरोधपर इस शिविर के विद्यार्थियों की विशेष परीक्षा लेने का निश्चय वर्धा समिति ने लिया था। परीक्षा 'मन्त्री के नाते मुझे परीक्षा लेनेकी व्यवस्था करनी थी। परीक्षा तो गई और परीक्षा फल भी घोषित किया गया। शिविर समाप्ति के दिन प्रमाण पत्र वितरणोत्सव का आयोजन किया गया था। अध्यक्षका पद ओडिशा के प्रधान मन्त्री श्री हरेकृष्ण महताब ग्रहण करने वाले थे और दीक्षान्त भाषण देनेके लिये इन पक्तियों के लेखक को आमन्त्रित किया गया था।

यों तो एक दो बार पहले भी कटक के स्वराज्य-भवनमें महताब बाबू से भेंट कर चुका था परन्तु उनके रूपक में आनेका और एक दिन उनके साथ रहने का यह पहला मौका था।

महतार बाबू को लोग ओडिशा के प्रधान मन्त्री के रूपमें जानते हैं, अगर पडा (जिला बालेश्वर) के राजपरानेम उत्पन्न एक रईस के रूप में जानते हैं, ओडिशा व प्रति अनन्य प्रेम रखनेवाले एक तपे मजे राष्ट्रीय कार्यकर्ता के रूपम जानते हैं, परन्तु इतना जान लेने मात्रसे ही महताब बाबू का व्यक्तित्व समाप्त नहीं हो जाता।

उद् के किसी पुराने शायर का एक सीधा सादा शेर है—

या ता दुनिया में आदमियों की कपी नहीं

मगर दूढ़ने से आत्मी नहीं मिलता।

इस दुनियामें जन सख्या बढ़ रही है, आदमी बढ़ रहे हैं भारत में तो और ही भी अधिक, किन्तु आदमियत कम हो रही है, जो ये दिनरात, हम अपने आम—यास दो पैराले जीवों को घूमते हुए देखते हैं, उनमें बिरले ही आदमी होने हैं। शेषकी और कुछ भी कहा जाय, आदमी कहनेमें, मानव कहनेमें सकोच होता है।

महताब बाबू सबे अर्थों में एक मानव हैं। विनय और नम्रता, सद्जीवनके भूषण कहे जाते हैं और महताब बाबू में वे दोनों पर्याप्त मात्रा में विद्यमान हैं। हृदय की शुद्धता और जीवन की सादगी—ऐसे दो सद्गुण हैं, ऐसे दो पारस पत्थर हैं कि इन्हें छूने ही लोहा सोना बन जाता है कोटि जनो का शूद्धपात्र बन जाता है।

महताब बाबू हृदयके सरल हैं और सादगी तो उनके जीवन की सहचरी है। “प्रभुता पाइ काहि पद नाही” की प्रसिद्ध लोकोक्ति महताब बाबू जैसे व्यक्तियों को देखकर असत्य—सी प्रतीत होने लगती है।

महताब बाबू के जीवनमें कृत्रिमता का स्थान नहीं। परिचयसे सीखा हुआ हमारा यह वर्तमान शिष्टाचार बहुत कुछ हृदयहीन हुआ चरता है। एक दिनके सहवासमें ही मैं ने यह देखा कि महताब बाबू हृदयके पक्षपाती हैं। महताब बाबू अत्यन्त मिलनसार हैं। एक ओर वे प्रान्तोन्नति की गम्भीर योजनाओं पर अपना अपना अध्ययन और अनुभवपूर्ण मत देने हैं, उन्हें कार्यान्वित करने के लिये मार्ग प्रशस्त करते हैं, दूसरी ओर वे सामान्यसे सामान्य व्यक्तिसे मिलने पर अपना हृदय उडेल देते हैं। बातचीत में, व्यवहारमें कृत्रिमता को तनिक भी स्थान नहीं देते।

उनके विचारों की सादगी उनके जीवन की दिनचर्या पर भी छाई हुई है। उनका वेशभूषा साधारण रहता है। भोजन तो और भी साधारण। जो कुछ जहाँ मिल जाय, उन्हें सहर्ष स्वीकार होता है।

ओड़िशा एक निधन और अत्यन्त पिछड़ा हुआ प्रान्त है। आधुनिक साधनों की वहाँ कमी नहीं। परन्तु धन, परिश्रम और ज्ञान की अत्यधिक आवश्यकता है। महताब बाबू जिस सूक्ष्म और लौकिक के साथ प्रान्तोन्नति की विविध दिशाओं की ओर ध्यान दे रहे हैं, उसे देखते हुये ऐसा लगता है कि यदि उन्हें अवकाश मिला, प्रान्त की सेवा करने को समय मिला तो, पिछड़ा हुआ ओड़िशा आगे आवेगा, निधन ओड़िशा धनसंपन्न बनेगा।

महताब बाबू अपने जीवनके ५० वर्ष समाप्त कर चुके हैं। अपने जीवनकालमें उन्होंने भारत की ओर खास कर अपने प्रान्त की काफी सेवा की है परन्तु उसी भारत और विशेषत ओड़िशा प्रान्तकी अभी उनसे बड़ी बड़ी आशाएँ हैं। इसलिये उनके इस ५१वें वषणाठके दिन हम उनके शतायु होने की शुभकामना करने हैं।

रामेश्वर दयाल दुबे एम.ए. साहित्यरत्न

संस्मरण

१९३२ से मैं महताब बाबू के सम्पर्कमें हूँ। उनकी महानताकी देखना हूँ, सुनना हूँ। एक धनी रईस—जमींदार व्यक्तित्व, इतनी सरलता निराडम्बर और निरभिमानता के साथ चलते शायद ही महताब बाबू के मुकाबिलेमें कोई व्यक्ति मिले। उनैसा अपने कर्त्तव्यपथपर लगनके साथ चलनेवाले भारतमें इने गिने हैं।

महताब बाबू बुद्धिमान, साहसी और चतुर राजनीतिज्ञ व्यक्ति तो हैं ही साथ साथ सकल राजनीतिज्ञ, साहित्यिक ओर कवि भी हैं, जो ऐसे बहुत कम व्यक्त मिलते हैं। वे बहुत दूर की सोचनेवाले हैं। एक समय की बात है। जानकीनाथ खराब—भवनमें कई सज्जन बैठे थे। महताब बाबू के सामने 'हरिजन' था। गान्धी जी को खादी के लिये किसी धनी ने कुछ हजार रुपये दिये थे, आपने उस की समालोचना करते हुए कहा—मीलवाले क्यों खरब पहिनते हैं, खरबको क्यों चाहते हैं? खरब तो उनका विरोधी है, प्रति द्वन्द्वी है। गान्धीजी की कल्पना पूर्ण होने पर तो मोनोंमें ताले पड़ेंगे? लोग उनके मुख की ओर ताकने लगे। वास्तवमें यह एक अद्भुत प्रश्न था। आपने कहा—यही तरीका है खरबको खतम करनेका। धनी लोग दामी खरब पहिनेंगे। उस के पूरारार्थ रुपये देंगे, मजदूरी के नामपर दाम बढाते जायेंगे, पाटा पूर्ण करते जायेंगे। खरब चुनने वाले अमीरोंसे उनकी टमटम है, पैसे बढाने की चिन्ता है। लेकिन मोनोंमें अथक परिश्रम करनेवालों के लिये पैसा बढानेका नाम नहीं। जगह जगह दहताज होती है, पैसा क्यों? खरब को खतम करनेका सबसे बड़ा उपाय है।

सोचने की बात है। आज खरब की हालत देखने पर उक्त भविष्यवाणी क्या अक्षरशः सत्य नहीं है?

बटवमें, युवकों ने सरकारके कामों की आलोचना की कि सरकार नामांकित स्वाधीनता में बाधा देती है। आपने एक विराट ममामें बड़ा—बटवके बाजारमें बहुत पहरके पर हैं। उगमें से जो मक्के बीजमें है, उतना मासिक अगर बटे कि मैं अपना घर जमा दूंगा। अपने परका मैं मानिह हूँ स्वाधीन हूँ तो क्या पड़ोश

वाले जलाने देंगे या पुलिस आनेके प्रथम ही पीट कर पागल-पानेमें भेज देंगे ? जनना ताली पीटकर आनन्द के साथ हर्ष ध्वनि का । और नागरिक श्वासेना की आलोचना वहीं खतम हो गई । ऐसी अनेक स्मरणीय घटनाएँ हैं ।

महताब बाबूके सम्बन्धमें ऐसी अनेकों बातें हैं । उनके कामको उनके साहसको रणपुर के काण्डसे लोग जानतै हैं । वं जो कहतै हैं, करके दिखाते हैं । आज जो भारत से सामन्तवाद का लोप देखने हैं उसका श्रेय अगर किसीको मिलना चाहिए तो सरदार श्री के प्रथम महताब बाबूको ।

कुछ लोग यह सोचते हैं कि उनकी इतनी बड़ी वपगाठ का पालन करना—जो इतनी कम उम्रमें किसी की भी वपगाठ नहीं मनाई गई है—उनकी उन्नतिमें बाधक बनना है । खुद महताब बाबू ने भी मुझसे कहा था—पाठकजी, आप लोगों का यह काम मेरे शत्रु पैदा कर रहा है या मित्र—मुझे मालूम नहीं पड रहा है । उत्तर—इस प्रश्न का उत्तर आने वाला समय देगा । लेकिन मुझे शक नहीं होता कि उन्नति की इतिश्री यहीं होती है । बल्कि मुझे विश्वास है कि आज जो कार्य उत्कल करता है, कल वही काम हीरकजयन्ती के नामसे भारत करेगा । लिखनेकी दिल और दिमागमें बहुत है । लेकिन यही घन्टा है, बस है इस समयके लिये । हमारी आन्तरिक कामना है कि आप दीर्घजीवी हों ।

जयहिन्द

अनमया प्रसाद पाठक

तुमको मेरा चिर नमस्कार

हे नम आशा की अरुण किरण अरुण,
तुम चिर-प्रकाश, तुम चि-नशीन,
उत्कल जननी के पुत्र रतन !

माँ की गोदी के ह दुलार
तुम को मेरा चिर नमस्कार ।

वर मातृ-चरण पर तुम अर्पण
अपनी उमङ्ग, अपना धैर्यन,
चल पड़ें देश के सैनिक बन

अपन नायक की सुन पुकार ।
तुमको मेरा चिर नमस्कार ।

हैं कटि मोटि जो अर्द्धनग्न,
हैं जीर्ण-शीर्ण जो आशा भग्न,
उनकी सेवा में तुम निमग्न,

ह जन नायक, हे वर्णधार ।
तुमको मेरा चिर नमस्कार ।

हम रजःशृङ्ग, तुम नगराज अटल,
हम वृष्टि-विद्रु, तुम सिंधु समल,
हम एक शब्द शिल्पी केवल,

तुम नम उत्कल के कलाकार ।
तुमको मेरा चिर-नमस्कार ।

मोहन लाल सन्तुका

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଳୀ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ ଉପଲକ୍ଷେ ଜୟନ୍ତୀ ସମିତିର ଉପସଭାପତି ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଛଦ୍ମାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ ।

ଉତ୍କଳବାସୀଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଳୀ !

ଅଳ୍ପ ଆୟଶ ପରୁଣ ବର୍ଷ ଭୋଗ କରି ଏକାବନ ବର୍ଷରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଏହି ଏକାବନ ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଦିବସରେ ଆପଣଙ୍କୁ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳବାସୀ ଓ ଉତ୍କଳଭାଷୀଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ମୁଁ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ କରୁଅଛି । ଆପଣ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ, କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଏ ଶୁଭ ଦିବସରେ ଅଭିନନ୍ଦନ କରୁନାହିଁ; ସମ୍ମାନ ଦେଖାଉ ଅଛୁ, ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ କରୁଅଛୁ, ବହୁଗୁଣାଳଙ୍କୃତ ଶ୍ରୀମାନ୍ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଳୀ !

ମୋର ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମୁଲ୍ଲୀ କାଁଜୀ ଗ୍ଲୋଡ଼ା ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅନସୁୟା ପ୍ରସାଦ ପାଠକ ପେରୁଦିନ ମୋତେ ଆସି କହିଲେ, ମହତାବଳୀଙ୍କ ଜନ୍ମ-ଦିବସରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ ପାଳନ କରିବାର ଆୟୋଜନ କରାଯାଉଛି, ଆପଣ ଏଥିରେ ଉପଦେଶ ଦେବେ ଓ ଏହା କିପରି ସୁସମାହତ ହେବ, ତହିଁରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ମୁଁ ଏହି ଅନୁରୋଧ ଆନନ୍ଦରେ ଗ୍ରହଣ କଲି; କାରଣ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଯଥା ଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା ଦ୍ଵାରା ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶକମାନେ ନିଜ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରନ୍ତି; ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପେରୁମାନେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ, ଏବଂ ଏହି ଉତ୍ସବରେ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଓ ଉତ୍ସାହ ମୋତେ ଆହୁରି ଉତ୍ସାହୀତ କଲେ । ବିଶେଷତଃ ସମ୍ବଲପୁରର ଓ ବାଲେଶ୍ଵର ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳର ଭାରମାନେ ପେରୁ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ତାହା ମୁଁ ସହଜରେ ପ୍ରକାଶ କରିପାରୁନାହିଁ । ଏହି ଉତ୍ସବର ସଫଳତା ପାଇଁ ପେରୁମାନେ ଉଦ୍ୟମ କରି ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ତାଲିକା ପ୍ରକାଶ କରି ବସିଲେ କହୁଁ ସମୟ ଲାଗିବ । ସମସ୍ତ ସମାନଭାବରେ ଅତି ଆଗ୍ରହରେ ଲାଗି-ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଠାକୁର ଅପୋଷ୍ଠା ପ୍ରସାଦ ସିଂହ କଲିକତା ପ୍ରକାଶ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ତାଙ୍କର ଉଦ୍ୟମ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ଏସବୁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ସମସ୍ତଙ୍କର ହୋଇ ପରିଗଣ୍ୟ ।

ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠା ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦପୂର୍ବକ ପେରୁ କାହିଁ ଗୁଡ଼ିବ ପାରିବୁ, ତାହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହକୁ ଆହୁରି ବଳାଇ ଦେଲା । ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ କେତୋଟି ମୁଁ ଶ୍ରୋତବର୍ତ୍ତକ ଅବତୀ ଲାଗି ପରେ ପ୍ରକାଶ କରିବି; ଘନୁମନ୍ଦିର ମାନନୀୟ ରେଣୁବଳର ବାଣୀ ପରିବା ଆବଶ୍ୟକ ହେବ ନାହିଁ, କାରଣ ସେ ନିଜେ ଏଠାରେ ରହିଥିବ; ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ତାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ବାଣୀ ଶୁଣିବା ଭଲ ।

ଭାରତର କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆପଣଙ୍କର ପୁରୁ ପୁରୁଷ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିଥିଲେ, ସେମାନେ କେତେ ଧନ ବଢ଼ାଇବା କରିଥିଲେ, କେତେ ଜମିଦାରୀ କରିଥିଲେ, ଆପଣ କେଉଁ ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ

ଜଳିଥିଲେ, ଜ୍ୟୋତିଷ ପଦଟିକ ତତକ ଦେଖି କି ରବିବାର କାଣି କହୁଥାନ୍ତୁ, ଏହିକି ପିଣ ବା ଅମଳତା କବିବାର ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କର ଅବସ୍ୟାବ ନାହିଁ, କିମ୍ବା ଅପଣା ନୀରବ ପାପବରୁପେ କି ସ୍ୱାର୍ଥ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି, କି ହେଉଛି ଦେଶପ୍ରିୟ, ଚଳପ୍ରିୟ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ଉନ୍ନତ ବଚରଣୀ ଜାଣିବା ଲାଗି ପଦମାନେ ଉତ୍ସୁକ ଗୋଟି । ଛେତର ପକ୍ଷ, ପଲ ପାଟି ପରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଜଳ ବଚରଣୀ ଅଦି କେହି ଅନୁସନ୍ଧାନ କରେ ନାହିଁ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭାତ କାଳରେ ଉଦୟ ହୋଇ କରଣ ଦାନ କଲପରେ, ସୂର୍ଯ୍ୟର ପୂର୍ବ ବଚରଣୀ ଶେଷ ଅବତେ ହେବାକୁ ବ୍ୟକ୍ତି ହୁଏନାହିଁ ।

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ମୋର ଅଜ୍ଞତର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କଥା କହିବାକୁ ଚାଲି, ଏହି କଥାକ୍ଷର କାଳକ୍ରମରେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୋଠାରେ ଫିଟିଲି ମୁଁ ପେଟିଦିନ ରେଖଲ, ପେଦନ ଅପଣା ପେଠାରେ ଏକାକୀ ବସିଥିଲି, ଏକ କା ବସିଥିଲି ? ନା, କେତେସ୍ତୁରୀ ଚିତ୍ରାପ ଗୁରୁ ଅପଣାଙ୍କର ପକ୍ଷୀଥିଲେ; ମୁଁ ଯାଉ ଅପଣାଙ୍କର ପେମାନଙ୍କ ସହୁତ ଅମେଳତାରେ ଯୋଗଦେଲି । ମୁଁ ସେ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ ଲେଖିବାକୁ ଉପାଦାନ ସହୁତ କହୁଥିଲୁ; କେତେକ ଶିଳ୍ପ ଲେଖିଥିଲି । ସେ ସମୟରେ ଗରଖିର ପାର୍ କିନ୍ତୁ ହବାକୁ ସେଥିର ପାଣ୍ଡିଟି ଦେଖୁଥିଲି । ମାତ୍ର ଅପଣାଙ୍କ ସହୁତ ଅମେଳତା କର ଦେଖିଲି ଅପଣାଙ୍କର ଓ ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏକ, ଅପଣା ମୋ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଉପାଦାନ ସହୁତ କର ଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ ଯେ ଲେଖି ଯିବେ, ପଶ୍ଚାତରେ ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତମାନେ ଲେଖି ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଚିତ୍ର ପେମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଭୁବି ଅନୁସାରେ ଲେଖିଛନ୍ତି, ଏପରି ଏକ ଇତିହାସ ଲେଖିବା ଦରକାର ଥିଲା ଯହିଁରେ ଓଡ଼ିଆର ଯଥାର୍ଥ ଚିତ୍ରଣ ଥିବା ପାଇଁ । ମୁଁ ମୋର ସହୁତ ଉପାଦାନ ଅପଣାଙ୍କୁ ଦେଇ ମୋର ଦାୟିତ୍ୱ ଶେଷ କରିଥିଲି । ଅପଣାଙ୍କର ପ୍ରକାଶିତ ଇତିହାସ ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁଦିନ ଦେଖିଲି, ସେଦିନକୁ ଡାହା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ମୁଁ ଜୋରକରି ପ୍ରକାଶକଙ୍କଠାରୁ ତାହା ନେଇଥିଲି । କେତେକ ଅଂଶ ଏକା ଟେବୁଲରେ ଯିଥିଲି ।

୧୯୪୭ ମସିହାରେ ଅଗଷ୍ଟ ତା ୧୫ ରିଖ ପରେ ଯେଉଁଦିନ ଅପଣା ମୋତେ ଅପଣାଙ୍କର ବୃହତ୍ ଓଡ଼ିଶାତ କଲ୍ପନା ଶୁଣାଇଥିଲେ, ସେଦିନ ମୁଁ ରୁହୁଥିଲି, ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଓଡ଼ିଶାର ପୁରୁ ଇତିହାସ ପୁରୁଷାରିକମୟ ଯୁଗର ଚିତ୍ର ଦେଖିଥିବା, ସେହି ଏକା ଗତଜାତ ସହୁତ ଓଡ଼ିଶା ମିଶ୍ରକାର କଲ୍ପନା କରିପାରେ । ସେତେବେଳକୁ ମାନ୍ୟବର ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ଯେଜନା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ନ ଥାଏ; ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କୁ ସଜ୍ଜି କରାଏ ଗତଜାତ ଶାସନ ଓ ଓଡ଼ିଶା ଶାସନକୁ ଏକତ୍ର କରିବାର କଲ୍ପନା ଅପଣାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଖେଳୁଥାଏ । ଗତଜାତକଳା, ଯାଜନା ପ୍ରଭୃତିର ସ୍ୱାମୀମାନେ ମୋର ମହକଲୁ ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଅପଣାଙ୍କ ମତ ଜଣାଇବାକୁ ଅପଣା ଅନୁସୂଚି କରିଥିଲେ । 'ଓଡ଼ିଶାର କେବଳ ନୁହେଁ, ଗତଜାତର ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କୁ ମତାଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶ୍ରକାଳୁ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିବୁ ।'—ଅପଣାଙ୍କର ଏହାହିଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ମୁଁ ସୁଣି କହେଁ, ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଓ ଇତିହାସ ପ୍ରକାଶନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଏକତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଓଡ଼ିଶାର ଗୌରବମୟ ଯୁଗର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିବା, ସେହି ଏକା ଡାହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିବ । ସୁଖର କଥା, ସେ କଲ୍ପନା କଲ୍ପନା କାସ୍ତକରେ ଅଳ୍ପ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ତେଣୁ ଅପଣା ବୃହତ୍ ଓଡ଼ିଶାର ପୃଷ୍ଠା ।

ଅପଣ କବିତା ଲେଖକ ଓ ଉପନ୍ୟାସ-ଲେଖକ ଭାବରେ ଜଣାଣା ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ବିଚାରଣ କରୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ଐତିହାସିକରୂପେ ବାସ୍ତବ ଜଗତରେ ମଧ୍ୟ କୃତ୍ରିମ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି । ଐତିହାସିକ ଲେଖକ, କବି ବା ଔପନ୍ୟାସିକ ହେବା, ବା କବି ବା ଔପନ୍ୟାସିକ, ଐତିହାସିକ ଲେଖକ ହେବା ସମ୍ଭବ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ଅପଣଙ୍କଠାରେ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ଯାଉଅଛି ।

ଅପଣ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ନିବାସେ ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ଓଡ଼ିଶା ଶାସନ ପରିଷଦକୁ ଅସି ସାମ୍ବାଧିକ ଦଳର ନେତାରୂପେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ପଦ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଦଳଗତ ଭାବରେ ମତଭେଦ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ସମସ୍ତେ ସେ ଅପଣଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି, ତହିଁର କହୁ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ଏହି କହୁନ୍ତା ଉତ୍ସବ ସମ୍ପର୍କରେ ବିରୁଦ୍ଧ ଦଳର ବୃତ୍ତିତ୍ବ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଓ ଅଗ୍ରହ ତହିଁର ସତ୍ୟତା ପ୍ରମାଣ । ସେ ହେଉ, ଅପଣ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀରୂପେ, ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ବରୂପରୂପେ ଚଳାଇଅଛନ୍ତି, ଦେଶର ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରିୟପାସ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ, ତାହାର ବିରୁଦ୍ଧ ଅସମ୍ଭାବନାର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । କାରଣ ଦଳଗତ ଶାସନରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଏକାକୀ ଶାସକ ନୁହନ୍ତି, ମତଭେଦ, ବିଭିନ୍ନ ମତବାଦ ସବୁ ସମୟରେ, ସବୁ ଦେଶରେ, ସବୁ ସେତରେ ରହିଥାଏ ଓ ରହିବ । ସେହି ମତବାଦକୁ ସହଜ ସରଳ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ ନ କରି, କେହି କେହି ନାନା ଜଟିଳତା ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ବିରୁଦ୍ଧ ସମାଲୋଚନା କଷ୍ଟା ପଥର ପଥର; ତହିଁରେ ମନୁଷ୍ୟର ଗୁଣର ଯଥାର୍ଥ ପରିଚୟ ମିଳେ । ଅନ୍ୟ ଦେଶରୁ ଉଦାହରଣ ନ ଦେଇ, ଭାରତବର୍ଷର କଥା ଭାବିଲେ କଣ ଦେଖାଯାଏ ? ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ରାମରାଜ୍ୟର ଅଦୂର୍ଗ ଅଜିତାକା ଅମ ଅଟେ ଉତ୍କଳ; ତଥାପି ତାଙ୍କର ସମାଲୋଚକ ଥିଲେ, ନିନ୍ଦକ ଥିଲେ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହାଭାରତ ସୂତ୍ରର ଶତ୍ରୁ ମାନବ, କର୍ମକାର, ଜିନିଷର, ଧର୍ମବୀର ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ତାଙ୍କର କହୁ ନିନ୍ଦକ ଓ ସମାଲୋଚକ ଥିଲେ; ଏବେ ମଧ୍ୟ ପୃଥକର ମହାମାନବ ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧବାଦୀମାନେ ଅସହସ୍ତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣନାଶ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ତାହାର ନିଷ୍ଠା, ତାହାର ଚରଣ, ତାହାର ସୁସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦାସ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରୁଥାଏ । ସଜ୍ଜନାତିର ବାଟ ଭାରି ଖସିଛି; ‘ଅଜ୍ଞ ସେ ସଜ୍ଜନାସନେ କାଲି ସେ ପଙ୍କଜ’—ଏଥର କହୁ ଉଦାହରଣ ସଜ୍ଜନାତି ସେତରେ ସବୁବେଳେ ରହିଅଛି; ସଜ୍ଜନାତି ସେତରେ ଅପଣଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମୃତ୍ୟୁ ଯାଉଥିବେ; କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ଭାବରେ ଅପଣ ଦେଶପ୍ରିୟ, ଜାତିପ୍ରିୟ, ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରିୟ, ଭାଷା ପ୍ରିୟ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରିୟ ନିଜର ଯେଉଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଫାଦାନ କରୁଛନ୍ତି, ସେହି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଚିରକାଳ ଅଛନ୍ତି ରହିବ ।

ଦେଶବାସୀ ଅପଣଙ୍କର ଗୁଣରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଅଜ୍ଞଠାରୁ ସମ୍ବାଦବ୍ୟାପୀ ଏ ଯେଉଁ କହୁନ୍ତା ଉତ୍ସବର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିଅଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ଅପଣଙ୍କର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ କାମନା ସଙ୍ଗେ ଏଥିରେ ପ୍ରଧାନତଃ ତନୋଟି ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରାଯାଇଅଛି । ପ୍ରଥମତଃ ପଞ୍ଚାନୁଷ୍ଠାନ; ଏହା ଭାରତର ବୈଦିକ ସମ୍ବନ୍ଧର ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଦ୍ବିତୀୟତଃ ଏହି ଉତ୍ସବର ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନେ ଏହି ଉତ୍ସବକୁ ଉପଲକ୍ଷ କରି ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରିଅଛନ୍ତି, ତହିଁରୁ ଏକାଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କାର ଗୋଟିଏ ଥର୍କା ଅପଣଙ୍କୁ ରେଫ ଦେବେ । ଅପଣ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳ ହୃଦୟର କୌଣସି ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ତାହା ବ୍ୟୟ କରି ପାରନ୍ତି; ଯେଉଁମାନେ ଏହି ପାଣ୍ଠିକୁ ଅର୍ଥ ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଠକ୍କରବାପାଙ୍କ ଦାନ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ମୁଁ ତେ ଅବଶ୍ୟକର ମାସର ଶେଷ ପତ୍ରାହରେ ଦିଶିବେ ଧ୍ୟାନବେଳ ସେ ସ୍ବୟଂସ୍ବରୂପ ହୋଇ ଶ୍ରୀଏ ଓପି ଚଲି ଏ ଅର୍ଥ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

ତୃତୀୟତଃ ଏହି ଜୟନ୍ତୀ ଉପଲକ୍ଷରେ ଓଡ଼ିଶାର ଫୁଲ ଗୌରବ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ଯୋଜନା-ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଏକ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଅଛି । ଏଥିପାଇଁ ରେଭରେଣ୍ଡ କୁଜାନନ୍ଦ ମହାନ୍ତି ଏମ୍. ଏ., ରଘୁବାହାଦୁର ଅଭିବକ୍ଷିତ ମହାନ୍ତି ଏମ୍. ଏ., ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅନସୁୟା ପ୍ରସାଦ ପାଠକ, ମୌଲିକା ମହମଦ ସୁ. ମୁଫ୍ ଓ ମୋତେ ନେଇ ଗୋଟିଏ ସମାଦାନସଭା ଗଠନ କରାଯାଇଅଛି; ଓଡ଼ିଶାର ତଥା ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଲଘୁପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲେଖକଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶା ସମ୍ବନ୍ଧେ ପ୍ରବନ୍ଧ ପଠାଇବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରାଯାଇ ଥିଲା; କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଲେଖା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହୋଇଅଛି । ଆମ୍ଭମାନେ ଲେଖକମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ; କିନ୍ତୁ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ କବିତା, ଉପନ୍ୟାସ, ଲଳିତା ଦେବୀ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏପରି ଧରଣର ଲେଖା ଆବଶ୍ୟକ, ଯହିଁରେ ଓଡ଼ିଶାର ସମ୍ପୃକ୍ତ ପରିଚୟ ଥିବ, ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ—ସାହିତ୍ୟରେ, ଧର୍ମରେ, ଦର୍ଶନରେ, କଳାରେ, ବ୍ୟବସାୟ କାଣିକ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶା କି ଗୌରବ ସ୍ଥାନ ଲାଭ କରିଥିଲା ତହିଁର ବୁଝାନ୍ତ; ଓଡ଼ିଶାର ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ପଦ, (ଖଣିଜଦ୍ରବ୍ୟ, ବ୍ୟବସାୟ କାଣିକ୍ୟ, ସାହିତ୍ୟ, ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ) ଭବ୍ୟାଦିର ଆଲୋଚନା; ଭବିଷ୍ୟତ ଯୋଜନା; ଏ ସବୁ ସେହି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ । ଏତେ ହଠାତ୍ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ; ତେଣୁ ଆମ୍ଭମାନେ ସ୍ଥିର କରିଅଛୁଁ ୧୯୪୦ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ତା. ୪ର୍ଦ୍ଧିଶ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ ।

ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଥମଶ୍ରେଣୀ ପୁସ୍ତକ ହୋଇଅଛି; ତାହା ୩୦ ଡାରିଙ୍ଗ ଦିନ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ । ମୁଖର କଥା—ଭାରତର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ମହାମାନ୍ୟଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ମା ସଙ୍କଟୋପାଳ ଆରୁରୀ ମହୋଦୟ ନିଜ ହାତରେ ସେହି ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ଆଶଙ୍କା ଉପହାର ଦେବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇଥିବାରୁ ଆମ୍ଭମାନେ କୃତଜ୍ଞ ।

ଏହିଠାରେ ମୁଁ ତିନୋଟି ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଇବା ଚାହୁଁଛି । ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ଜର୍ଜ୍ୟ ମନେକରେ ।

ପରଶେଷରେ ମୁଁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପକ୍ଷରୁ ଆପଣଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଓ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଇ ଚାହୁଁଛି । ଆପଣ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ତିନୋଟି ପ୍ରକ୍ଷାଙ୍କୁ, ଶ୍ରୀ. ଦେବୀ କଲେଜ ଉତ୍କଳ ଦିବ୍ୟବିଦ୍ୟାଳୟର ଏକ ପ୍ରଧାନ ଅଫ ସ୍ୱରାମ । ଡେଫ୍ କଲେଜର ତିନୋଟି ସ୍ନେହ ପ୍ରେମ ଆପଣ ଅନ୍ୟ ମାନଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ପ୍ରାଣୀୟ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ଦେଫ୍ ଲୋନାର୍ଡ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ଏଥିପାଇଁ ଆମ୍ଭମାନେ ଅନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛୁଁ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଉତ୍କଳବୀ ଓ ଉତ୍କଳସ୍ନେହୀଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଉ ଅଛି ଓ ଆପଣଙ୍କ ପୁଣି ଓ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ପାଇଁ କଲେଜକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛି । ଆପଣ ନିଜର ସ୍ୱଳ୍ପ ଦେବ ଫେଲୋର ଫେଲୋ ରୂପେ ଆପଣ, ତିନୋଟି ଫେଲୋର ଫେଲୋ ରୂପେ ଆପଣଙ୍କୁ ଫେଲୋ କରୁଅଛି ।

ବ୍ୟାପକ

୧୯୪୦ ମସିହା

The Orissa's man of destiny

The name of Mahatab has invariably become a source of inspiration to young workers like me in the public state of affairs since we all came under his leadership. The recent happenings in Orissa, so to say, the change in Orissa's history, needless to describe, have successfully proved him to be a commander in the March of Indian Democracy. His remaining at the helm of Orissa's affairs has become more useful after the achievement of Indian Independence than his other political attainments. These are all based on his immense sacrifice for the Nation at the risk of his individual interests. He is considered to be one of the most successful leaders who can well nigh equal Pandit Nehru and Sardar Patel in the larger context of Indian Affairs.

As a Disciple of Gandhiji—Apart from his political aspects and attachments he is a staunch Disciple of Gandhiji having a keen insight into human nature. Leaving aside the Congress Party to which he belongs Mahatab is a burn-leader of people to fight against corruption and exploitation that blacken the human sentiment. "Human life is not for eating and sleeping but something higher and nobler" has been the mission of his life since the days of Non-Cooperation movement in 1921 when he came in close contact with Gandhiji. Most of his speeches he delivers in different public meetings are generally based on a plea for people to realise their fundamental rights and to use them by means of Non-Violence and Truth, with a view to nationalise the mass mind.

His Dynamic energy and strong determination—He is always young in spirit and manners. His capacity of doing continuous hard work is a great qualification in him. He is a man of strong determination and self-confidence. He talks a few words but those few words command high respect. Once he thinks right to do something for peoples' cause, he begins to translate it into action even at the risk of opposition from all sides. He engages himself till the work is completely done and as a

matter of fact it is accepted by all when it comes to effect. He never waits for anybody's help to begin a work. So there is a belief in some quarters that Mahatab comes to a decision very quickly and thereby he ignores his friends and colleagues. But so far as my own knowledge about him is concerned I know him to be a man of meticulous details and firm decision, he makes a thorough study in the matter before he arrives at any conclusion. So far as I know in these concerns, his decision has always been the final. Some people are afraid of him as they are under the impression that Mahatab is ruthless having no compassion at all.

My associations with him—But I have, during the period of last two years had the fortune and privilege of living with him, closely associated with his day to day personal and public life, and I know as a matter of fact that he at once becomes ruthless or tries to be ruthless when any dishonesty or indiscipline comes to his notice. In no circumstance could he tolerate such things and gets ready to take action or wipe it out irrespective of any personal and cordial relations. He likes no individual but worth and efficiency. But beneath his so called stern exterior he conceals a very kind and soft heart. Though sometimes his manner at first sight appears curt, one learns to like him when he begins to know him. A man of complex character, as he is, very rare to be seen in this world.

'My life, he says, is for the down trodden of the society and a beggar in the street is my inspiration. I am not only to live, but live to see others living as well. There is nothing in this world in which he is not interested. He has deep thoughts into his feelings and emotions. The industry out of his zeal and unbounded resourcefulness has made him a great success in all concerns. He is fond of reading and discussing different literature. He is more regular than any school student in reading and writing. He writes articles on various subjects and poems too but those are highly appreciated by all for the high idea of its kind. He can sing very well and sometimes he used to play upon the flute. He likes to dance though he could not do it due to lack of leisure. At times he makes humour out of his towering personality to make others laugh, especially amongst a group of young men. He derives pleasure in expressing himself as a young man and does

Mahatabji as I know him

The first of November 1916 was destined to be a fateful day in my humble public career. Without any previous warning I was asked by Thakkar Bapu to reach Cuttack in Orissa on that day to advise the Provincial Government in organising welfare activities for the Hill Tribes of the Province. This had been arranged at the instance of Mahatabji, the Premier of Orissa, whose keen concern and desire to ameliorate the condition of the Hill Tribes and other backward classes of the Province has been since then amply demonstrated in various ways. The percentage of these backward classes in the population of the Province is perhaps the highest in India, and barring a few Tribes in Assam some of them like the Bondi Parojas of Malkangiri, Kutia Khonds of Baliguda and Bissem Cuttack and Lanjia Sioris of Pottasui and R. Udavagiri were happen to be the most primitive educationally, socially and economically. As a far seeing, able and sympathetic administrator he detected the weakest spots of Orissa which if left undeveloped and unattended would be a drag and a brake on the general prosperity and around progress of the province.

When I, along with Sri Srikanth our Vice President of the Bil Seva Mandal Dohad in Gujarat, went to see Mahatabji the next day we found in him a man of action and quick decision. Without any loss of time he appointed a special officer for the Backward Classes and arranged for our study tour all over the province. A new separate department for this purpose was started and functioned for a long time under his wise guidance.

When I joined here my knowledge about the province was next to nil. I had read in the ancient Indian history books that it was in Orissa Kalinga of those days where King Ashoka had met with the stiffest opposition and that the great obstruction of life and property and consequent miseries of the people were instrumental in transforming

Members and the Office bearers of Mahatab Suvarna Jayanti Samity.

Right to Left

Sitting—Pandit Anusuyaprasad Pathek, Mr Narayan, Sri D K. Jhunjhunwala
Sri Chintamoni Acharyya Sri R. K. Bala, Sri Shiv Chand Roy, Sri Lalla N N. Roy.
Standing—Sri Mohendra Kumar Chaudhary, Sri Bajranglal Chokhani, Sri C .V Acharyya,
Sri Mulji Bhai, Sri Prabhulal Koli

the future career of Ashoka and in changing the course of so to say the subsequent cultural and political history of India and to a large extent of Asia.

I had also read that the scantily dressed skeletons of Orissa had inspired Gandhiji during his memorable Harijan tour to take to langotiloin cloth-which transformed him into a 'Naked Fakir.' Thakkar Bapa had also told me something about the poverty not only of the people but of the general administration as well. So when we saw the personality of the Premier we were filled with some hope and enthusiasm and felt that here at least there is one man who with his unbounded zeal, vision and faith in the bright future of his province would succeed in changing the general aspect of the country within less than a generation if hearty co-operation is forthcoming from his colleagues in the Cabinet, officers and countrymen at large.

Even the pessimists and staunchest opponents of the Congress have been now disillusioned by the miracle wrought by Sardar Patel in changing the political map of India. Of the 600 and odd native States hardly a few can now boast of their separate entity. They have been either merged into the neighbouring province or formed into a bigger state union. The autocratic powers of the Rajas and Nababs have been liquidated. All due credit for this happy consummation rightly goes to Sardarji who ably and tactfully humoured and persuaded the Rajas to accept the inevitable gracefully and patriotically. But here too we must admit and remember that it was Orissa under Mahatabji which started the game. Long before anybody had thought about the merger of native states as a practical proposition Mahatabji had been planning and propagating for the fulfilment of his long cherished dream of 'Akhand Utkal.' The atmosphere was ripe and ready in Orissa, ground had been prepared, and some sort of a foundation laid before Sardarji came; and therefore Mahatabji can justly share the credit for the initial success. Orissa was the pioneer in this field also.

It is said that after the departure of the Britishers there has been a general deterioration and loss of efficiency in administration, more or less in all the Provinces and the centre. The fear of the foreign

master has disappeared, but the vacuum has not been fully filled with a sense of duty and love for the mother country. Persons like Mahatabji can instil amongst the services a spirit of patriotism and a sense of responsibility by example and precept. Unless that is created around our future is doomed and India may have to go the way of nationalist China.

Being a mere educationist and social worker amongst the educationally backward adivasis for a very long time I do not claim to possess any deep political wisdom or insight and hence my surmises may be incorrect or inaccurate, but my general feelings are that if the strong but sympathetic hand of Mahatabji is removed the administration here would suffer, and many officers and secretariat people would be tempted to behave like naughty boys of a village school when the teacher is away. As far as my knowledge and information goes Mahatabji is not only feared but warmly respected even by the highly educated officers and technicians for his broad vision, liberal outlook and sympathetic attitude to all persons and problems. He is also free from any shade of provincialism in him and that endears him to other linguistic and religious minorities. He is gradually ceasing to be a mere provincial leader and developing into an all-India leader of nation wide fame.

Nature has bestowed Orissa with abundant natural resources. The land is fertile, rain is plentiful, forests abound in Sal, Bamboo and other useful trees and hills contain valuable minerals in their bosom. These resources have so far remained mostly undeveloped. Mahatabji deserves credit for drawing the attention of the outside world towards this hidden and potential wealth of Orissa and getting good grants from the Central Government for various development projects which when completed will enrich the people of the province and raise their general living standard. It will also substantially add to the provincial coffers and increase the national wealth and production.

According to the Indian calendar Mahatabji was born on the 11th day of the bright half of Margshirsh. It is an auspicious day. It is celebrated all over India as Gita Jayanti day. Gita or the celestial song was preached

by Lord Krishna to Arjun on this day. To be born on such a day is really fortunate, but to base one's life on the teaching of Gita would be still more fortunate. Gita is not meant only for recluses. It is more meant for leaders of society and country like Mahatabji who have to maintain their balance of mind and go on doing their duty in defeat or victory, pleasure or pain and fame or blame. May Almighty God grant him long life, health, energy, foresight and wisdom to guide the destinies of Orissa, and if need be of India as well.

Ambalal Vyas.

A word on the occasion of Mahatab's Golden Jubilee celebration

I had been a practising lawyer in 1920 and the President of a cultural centre "Bharati Mandir" opened by myself, S. J. Gopabandhu Choudhury (a Deputy Magistrate at that time), S. J. Nabakrushna Choudhuri (then a College student) and friend Sreeman N. Choudhuri's College-mate Sreeman Mahatab in our association. In the month of September that year the Congress Special Session of Calcutta had adopted the Programme of Non-Cooperation enunciated by Gandhiji and the said Programme had to be ratified by the Annual General Session at Nagpur in December 1920. Sreeman Mahatab was placed in my lap, so to say, and had accompanied me in a very pleasant trip to Nagpur and thus we had been together for about ten days. The impression that he had left in my mind at that time stands indelible even today. On return from Nagpur Mahatabji and myself had to give a round-about-turn from the situations in which we had been then placed. I gave up practice and Mahatabji his College career and both of us ran headlong after what seemed to many a mirage. Both of us had our rewards in all sorts of persecutions, privations and prison experiences.

Pandit Gopabandhu Das had been certainly leading us. After his death many of us searched for a leadership or at least for creation of a leadership. With the first impression that I had of Mahatabji, as described before, I looked forward to a day when we could have a leader from out of that tall, well-built, well-informed, bright, brilliant and beautiful young man born of a noble aristocratic parentage and at least I should play my humble role in helping make him a leader. The opportunity for maturing my thought came in 1935 when in Haripura Session of the Congress I put in the best efforts—I think I alone of all other delegates from Orissa to get him into the Congress Working Committee and in that connection I now well recollect how I myself and Mahatabji found ourselves walking on the sands of Tapti with Subhas Babu.

The Great Netaji in the severely cold winter morning and of other single-handed efforts of mine in that direction. I have been unexpectedly successful in my efforts. Thank God.

When in 1939 the war broke out and our country, against all sense of democracy, was tagged to the tail-end of British Empire in war efforts the Congress had to offer a left turn and Mahatiji led the movement in our Province, in that respect pretty successfully. The inevitable came to pass, in consequence of the "Quit India" resolution, he found him in Ahmednagar Fort to a great advantage for his self-improvement and I shall not exaggerate if I say that he came back from there in 1945 a completely new man with new mental equipments gained from his association with the best generals of our fight for freedom, viz Sudar Patil, Maulana Azad and Pandit Nehru.

In 1946 I found him the Prime Minister of Orissa. The integration of the Feudatory States with the Province of Orissa and the Mahanadi river valley project which he could bring about with his innate dash, daring, and drive and the way in which he tactfully but strongly confronted the oppositionists in those matters will stand as outstanding events to be written in letters of gold by the future historians of Orissa.

He is still young and I pray that Almighty might grant him returns of many more birthdays during which he would pursue noble ends with nobler means befitting his noble birth and would be crowned with success in taking up new activities, leading new actions, and securing new achievements.

Bhagirathi Mahapatra

Srijut Harekrishna Mahatabji at 51

Srijut Harekrishna mahatabji the author (author of so many Oriya Novels) historian (History of Orissa) the doctor (he has got his own way of treating diseases whether they are in the maharajas, Zamindars or people) and above all a realist as also a restless person in the tireless universe of things to be done, has so much energy in him that keeps age far away from him. His spirit keeps alive the youth in him.

man of Orissa's destiny he has got inherent in him great tact and courage comparable to any of the world's greatest men.

He is rational and cultured and can never tolerate flattery ignorance and above all inefficiency.

He is stern as well as loving.

The premier gets up at dawn and sticks to deskwork all day, meanwhile fulfilling a barrage of engagements.

His bathroom can be compared to a study room where in he reads most of the books, Newspapers, and sometimes disposes of some important files. He won't waste time and he told me once that all the important decisions regarding merger of states and some more things were taken by him in his bath room.

removed their old Raja from the Gadi. The Adibasis asked him to make " Gandhi Mahaprabhu " (Gandhiji) their Raja. Then he told them that Gandhiji was no more on this earth. Then the Adibasis insisted him to give them a suitable Raja, for, they said, without a Raja it is impossible for them to live. Then he suggested many names including that of Pandit Jawaharlal Nehru and His Excellency Asaf Ali. But those names did not impress them. Then after some thinking he said " I will make Rajaji (His Excellency Sri Raj Gopalachari) your Raja." As if some name like Raja was enough for them the Adibasis agreed to have Rajaji as their ruler. Actually the Adibasis did not know Rajaji but at the same time they accepted him as their Raja because there is some 'Raja ' in his name

W. V. N. Swamy

---

boldly approached the drunken rulers and european officers for the purpose and brought them to senses to consider the people's grievances. Last but the most important is the Buzzelget murder incident at Ranpur State (in Orissa) By the early winter of 1939 the movement in Orissa States was at its highest pitch. Congress was very non-violent. Any violence on behalf of the people would lose the sympathy and succour both of the Mahatma and the Congress. The adviser, too, if he is a high rank congress man, may be taken to disciplinary task if his followers get violent. Both the British Government and the rulers were not only oppressive, but blood thirsty. This was the situation then. As in other states, so also in Ranpur, Mahatabjee was adviser. Hearing that the people of Ranpur have grown uncontrollable and that hence the Political Agent Mr. Buzzelget with an armed force has started for Ranpur to take drastic action, he also started for Ranpur from Cuttack by a car. At Khurda he was dismayed to secretly hear that the people of Ranpur had killed Mr. Buzzelget, the Political Agent at Ranpur. He hurried to the spot and saw that the whole small town was silent and no body was found out side the houses the doors of which were linged and bolted from

European officer had been killed by his followers and that he was going to the midst of the revengful and blood-thirsty military force. Imagine his humanity and unparalleled heroism first to get water and enter in to the military condon. Think of his brave do that within the blood thirsty military condon he is administering water to the wounded and feeling the pulses of the dead european officer. Conceive of his courage that he was, for the sake of humanity and duty, stood in the midst of armed forces whose Chief had been killed by none but his followers. Again imagine the stratagon by which he left the military ring.

Really speaking no human being may singly and unarmedly push forward in to an armed condon made of his bitterest enemy, but it is Sri Harekrishna Mahatab who did it. Am I partial to call him 'Brave' ?

To call him 'Brave', to learn bravery from him and to pray God to make him still braver is my Greeting on his 51st. birth day.

Pabitra Mohan Pradhan.

Brave Mahatab

To-day, the 26th November, is the birth day of Sri Harekrishna Mahatab. On such days blessing and offerings are conferred on the persons whose anniversaries are observed. I have no material property to offer ; nor I am in a position to bless him inasmuch as I am junior to him both in age and national service. What I deem it proper to do, on such occasion, is to recollect one of his best human qualities and pray God that such noble qualities may be manifested in him in hundred fold times so that his admirers and followers may get impetus from the same and set themselves with redoubled vigour to render more service to the mankind.

The caption of this writing is "Brave Mahatab". Bravery, as I studied Mahatabjee, is, among other noble qualities, the pivot of his character and career. My political contact with him came into being from the middle of the year 1938—the year when high pitching political agitations took place in most of the Orissa States, prominent among them being Dhenkanal, Talcher, Nilgiri, Rampur, etc. Congress was the only political party then showing sympathy and succour to and taking initiative of such agitations. But among congress men there were also different groups trying to take the lead in the state-politics with humanitarian purposes. Mahatabjee, as I could study then, had no group for purposes of states movement. Almost all the other groups were engaged in Dhenkanal movement. Mahatabjee was alone. The smaller states like Nilgiri, Talcher and Rampur etc. looked upon Sri Mahatab as their saviour. Pressure of work was a stumbling block on his path of march in the state-movement ; but still he took the responsibility and satisfactorily and successfully completed the march. It is in this march that I have found him brave and extraordinarily brave.

astounding performances. It means discharge of duty with patience and fearlessness at any cost and risk whether by such performance of responsibilities one may incur loss of one's person or position such type of bravery is found in Mahatabjee. He was all along the leader and adviser of the movements in the Orissa States. He is the founder and advocate of the merger-principle of the States in to the province in the whole of India. All though his political march in States movements his actions and decision have been based upon bravery irrespective of criticism either from the friends or foes.

Thus in Dhenkanal when he saw that the popular movement went to the highest pitch by the middle of September 1938, and the political department was manipulating to take the upper hand of this uncontrollable situation by branding this movement communistic one, he bravely and voluntarily offered his mediation and tried to effect a settlement which was mainly responsible for changing the attitude of the British Government in favour of States movement. He was fully aware and conscious that his action of mediation might tell upon his political prestige and both his political friends and foes might suspect his conduct. Really his friends and colleagues did not leave any stone unturned to brand him as re-actionary and pro-royalist in an open protest-meeting at Cuttack. But still he was firm and determined in his efforts and purpose through odds and ends even by incurring the displeasure, suspicion and antagonism of his colleagues. As is known to every body he was the Political Agent of the Mahatmajee in the unprecedented Talcher agitation of the great Exodus problem, I have marked him, whether in weal or woe, or in ebb or tide of the movement, to be firm and determined. He never listened what the mass being inspired and excited demanded ; but he always considered what was real, reasonable and easily ameliorable demand and tried his level best to achieve the same by pacts with the ruler or with the Political department even though the mass would strongly oppose to accept so little of their demand. A close observer can not but be astonished to mark Sri Mahatab push forward to meet the avoiding rulers and european political-officers either in the running train or by stopping their running cars only with the purpose of either persuading or dragging them to settlements with their subjects. More astonishing is the fact that he has

Mahatabji and Muslim Minority

This month we will celebrate the 51st birth day of our popular and beloved leader Sri Harekrishna Mahatab. The eagerness with which the day is being awaited is a tribute to his leadership and a testimony to the esteem with which he is held all over. The yeoman services rendered by him to the country will have for him a permanent place in history.

None can dispute that Sri Mahtab has all those rare qualities of head and heart, that go to make a real leader.

As a member of the Congress High command, he helped in shaping the policy of that great organization, when the country was passing through the most delicate phase of its history.

In 1916 he was unanimously elected to guide the Government of the province.

The situation of the country was literally explosive. Our neighbouring provinces had seen the most shameful fratricide. It required any amount of tact and firmness, not to allow these unfortunate happenings to have even psychological repercussions in ours. Without fear of contradiction it can be assured that Mahtabji succeeded where many others had failed. Again the tact with which he helped in bringing about the amalgamation of the Orissa States, speak in eloquent terms of his statesmanship.

It was probably in his treatment of the minorities that Mahtabji showed himself at his best. At a time when most of the Provincial Governments had made it a policy not to give any status to Muslim League opposition, due to political reasons, he as a true believer in democracy made it his principle to consult that body in matters concerning Muslim interest, because it then represented Muslim public opinion. This pleasing departure from the policy followed by the other provinces displays his courage of conviction so painfully lacking in many. One can safely assert that in his treatment of the minorities he has been not only

just but generous. Had we been so fortunate as to have more leaders of public opinion, with his magnanimity and statesmanship, much of the shameful blood baths, witnessed in this Indo Pak subcontinent could have been averted.

May we see, many return of his birthday and may he be spared to help our country to attain that place in the community of nations which it deserves

---

THE HON'BLE HARE KRUSHNA MAHATAB,

Premier of Orissa

AN APPRECIATION

BY

Dr. Radha Kumud Mookerjee, M.A., Ph. D. Hony. D. Litt., F.R.I.S.B.

Emeritus Professor of History, Lucknow University,

Lately Member of Bengal Legislative

Council, and of Land Revenue

(Hond) Commission.

It is a matter of pride and privilege to me to be invited to associate myself with the movement to honour and felicitate on the occasion of his completion of the fiftieth year of his life—our distinguished countryman and leader, the Hon'ble Sri Hare Krushna mahatab, Premier of Orissa. But to-day we are honouring him not as a mere Political leader of Orissa nor even as the Prime minister of his Province. For politics is a passing phase in a man's career. We are now honouring him as a man—a man of sterling qualities of head and heart, a man of unimpeachable integrity and moral character which ultimately explains his rapid rise in public life to one of the highest positions of trust and responsibilities to which he has been elected by the suffrage of his people. Indeed, he rules mainly by love and not at all by fear which is in the atmosphere of the exalted office he holds. He has endeared himself to all classes of people committed to his care by his unexampled accessibility and sincere care for their true welfare which is always his supreme and constant concern, as is felt by all who, like my humbleself, have had the privilege of coming into close contact with his personality. I flatter myself that he has some regard for my humble work and worth for which his generous hospitality has been always open to me, and I therefore, have had the rare privilege and opportunity of watching him at close quarters both at work and in leisure. Everyone who knows him cannot but admit

with admiration and be amazed at the fact that though he is the administrative head of his Province, he has hardly any time that he can call his own. He is easily the most hard-working official of his Government, an example of devotion to duty which is hardly equalled anywhere. He rarely comes home for rest before midnight. For, apart from his heavy administrative work of the routine type, he has to carry a heavy burden of responsibility in the sphere of creative and constructive work in different fields of administration and social welfare for which he has always to give his best and most serious thought and call in experts from different quarters for consultation and formulation of schemes of development, material and economic, moral and cultural. To add to this heavy burden of administrative work, he has himself initiated measures for the development of a healthy public opinion as the most potent formative factor of democracy by starting and conducting two daily newspapers one in Oriya and the other in English. Those who are connected with journalism will understand what the conduct of daily newspapers must mean in work and worry but Sri Harekrushna Mahatab is equal to any amount of strain which he endures mainly by his superabundance of physical energy ultimately due to his life of asceticism. But with all his zest and capacity for any amount of work, his friends cannot but feel some concern lest he over-strains his system and brings on a breakdown, but it seems he is determined to spend himself in public service without any care for self-preservation. There is again another kind of public responsibility which he is able to discharge with amazing physical capacity. He does not spare himself in touring the country and acquainting himself personally, and directly, at first hand, with the problems of remote local areas and the country side where mass-meetings are held to be addressed by the Prime Minister according to settled programmes. This programme of mass-contact constitutes a very large part of his programme of work as the Premier of his Province. In Orissa much of its provincial area is inhabited by the aboriginal peoples presenting difficult political, economic, cultural problems, calling for the highest and farsighted statemanship which alone can produce comprehensive and synthetic schemes by which those backward peoples can be gradually assimilated to civilization and cultured life. In addition to this difficult aboriginal problem Orissa presents a no less

difficult problem arising out of its multiplicity of small States and rulerships, each following its own historical and cultural traditions and ways and standards of administration without contributing to the general good of the country as a whole. The Province was thus handicapped by a large part of its area being split up into an number of separate administrations without any pooling of their meagre resources, financial and cultural, by which alone the greatest good of the greatest number could be promoted as the supreme objective of a civilized State. With his prophetic vision Sri Hare Krushna Mahtab, the Statesman, discovered at once that there was no proper future for Orissa as a country and no possibility of its prosperity unless all these separate States were integrated into a Common Government standing for the welfare of the common man. He thus stands out in our national history as the pioneer of the most important political movement by which today under the supreme direction of that administrative genius, the Honble Sardar Vallabhbhai Patel the Minister of States, hundreds of petty princedomes distributed throughout the country and encouraged in their separate existence by a foreign imperialism for its own purposes have been